Підпільна Пошта України

ЛІТОПИС УПА
Том 47

LITOPYS UPA
VOLUME 47

The Ukrainian Underground Post

Editor
Zenon Borovets'

With English Introduction

Toronto-L'viv Published by "Litopys UPA" 2009

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ
ТОМ 47

Підпільна Пошта України

Редактор
Зенон Боровець

З англійським вступом

Торонто-Львів Видавництво “Літопис УПА” 2009

ВИДАННЯ
ОБ'ЄДНАННЯ КОЛИШНІХ ВОЯКІВ УПА США І КАНАДИ
ТА
ТОВАРИСТВ КОЛИШНІХ ВОЯКІВ УПА
ІМ. ҐЕН. ХОР. ТАРАСА ЧУПРИНКИ В США І КАНАДІ

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

Редаґує колеґія
Відповідальний редактор
Петро Й. Потічний

Copyright: © 2009 by Litopys UPA
ISBN: 978-1-897431-17-7 (Canada)
ISBN: 978-966-2105-15-5 (Ukraine)

Обкладинка роботи
Мистця Мирона Левицького

Cataloguing in Publication data:

Pidpilna Poshta Ukrainy/ redaktor Zenon Borovets'. Toronto-Lviv: V-vo Litopys UPA, 2009-
328p: ill. Ports: 24 cm.
(Litopys Ukrains'koi Povstans'koi Armii, t. 47)

Added t.p. in English: The Ukrainian Underground Post.
Text in Ukrainian, introduction and summaries also in English.
Includes bibliographical references and index.
ISBN: 978-1-897431-17-7 (Canada)

1. Stamp collections – Ukraine
2 Stamp collecting – Ukraine
3. Litopys ukrains'koi povstans'koi armii
4. Ukraine – History, 1917

I. Rychtyckyj, Stepan-Liubomyr 1921 – 1983
II. Borovets', Zenon 1960 –
III. Malycky, Alexander 1926 -
IV. Golash, Stefan 1919 - 2003
V. Potichnyj, Petro J. 1930 -
VI. Series.

DK4121. 5 U4 U6 [DK508. 79 L5 t. 47]

65-річчя
Української Головної Визвольної Ради
1944 – 2009

Фундатором цього тому “Літопису УПА” є
др. Марія Фішер–Слиж
в пам`ять покійного мужа
д–ра Рудольфа Фішера

* * *

This volume of the “Litopys UPA” is founded by
Dr. Maria Fischer-Slysh
in memory of her late husband
Dr. Rudolf Fischer

ВСТУПНЕ СЛОВО

Сьогодні, шановний читачу, Ти тримаєш у руках книжку, яка повинна була з'явитись принаймні ще з півтори десятка літ тому. Ми не будемо дошукуватись причин, чому так сталось і які "білі плями" української історії та культури ще треба буде відкривати – важливо, що це таки сталось, і читач України зможе нарешті хоча б злегка привідкрити для себе "таємницю ППУ".

ППУ... Ця абревіатура є абсолютно невідомою для українського загалу. Виняток може складати хіба невелика горстка громадян, які десь випадково почули про її існування або ж філателістів, які спеціально зацікавлені цією тематикою. Розшифровується ППУ – Підпільна Пошта України. І тут виникає чимало запитань: чому "підпільна", якої "України", де, коли і яким чином вона функціонувала.

ППУ була створена на еміґрації після Другої світової війни під патронатом Закордонних Частин ОУН(р) і діяла в період між 1949 та 1983 рр. Заснована вона в Західній Німеччині з осідком у Мюнхені, хоча видання виходили у світ в друкарнях різних міст Німеччини – Мюнхена, Реґенсбурґу, Нового Ульму. З початком 1960-х рр. видання ППУ почали виходити також на Американському континенті (Чікаґо). Впродовж усіх років діяльності ППУ її промотором і невтомним трудівником був Степан Любомир Рихтицький, із смертю якого у 1983 р. Підпільна Пошта припинила своє існування. Але про ППУ та Л. Рихтицького дещо детальніше розкажуть нижче зацитовані статті О. Малицького та С. Ґоляша.

З якою метою була заснована ППУ? Видання поштових марок для будь-якої країни виконує дві головні функції. По-перше, марка чи блок, які наклеюють на поштову кореспонденцію, є посвідкою оплати відповідних кур'єрських послуг доставки цієї кореспонденції до адресата. По-друге, що згодом у поштовій справі виявилось не менш важливим, через ці мініатюрні видання держава-емітент пропагує всередині власної країни, а також на світовому рівні свої досягнення, історію, культуру, визначні місця, властиво свій вклад у світовий цивілізаційний процес. Зрозуміло, що успішно виконувати ці функції можуть лише державні поштові служби, або ж, інакше кажучи, нації, що мають державну незалежність. Як це не парадоксально, але ППУ, будучи недержавною поштою, впродовж трьох з половиною десятиліть більшою чи меншою мірою намагалась сповняти обидва ці завдання. Українські еміґранти у вільному світі наклеювали на конверти поряд з офіційними державними марками країни, звідки відправлялась поштова кореспонденція, також і марки ППУ. І хоча для цієї держави марки Підпільної Пошти не виконували ролі посвідки про сплату поштових послуг, проте в свідомості

закордонних українців це було саме так. В очах української діаспори це виглядало наче ППУ "орендує" поштові структури вільних держав світу. При цьому кожен, хто розповсюджував чи використовував марки ППУ, чітко усвідомлював, що таким чином він складає кошти для матеріальної підтримки підпілля ОУН і збройної визвольної боротьби на теренах України. Відомо також, що через кур'єрів деякі видання Підпільної Пошти вдалось передати в Україну; їх використовували у підпіллі для маркування листів на землях Батьківщини, а також кореспонденції, призначеної для ЗЧ ОУН і ЗП УГВР.

Поряд з тим винятково важливим завданням для ППУ і ОУН було ідеологічно-пропагандивне значення цих видань, і воно було сповнено бездоганно. Ідеологічний вплив марок Підпільної Пошти проявлявся впродовж багатьох років в різних площинах, що є предметом окремого наукового дослідження. Тут згадаємо лише дві найважливіші сфери, в яких ППУ діяла найбільш ефективно. Це – українська діаспора та світова спільнота.

Після того, як в часі двох світових конфліктів сподівання українців на відродження Української Держави не збулись, в еміґраційному середовищі почали з'являтись відчуття розчарування, а подекуди, можливо, й зневіри. До того ж, в умовах, коли комуністична система значно поширила своє панування, а світ був застабілізований наявністю в обидвох системах атомної бомби, здавалось, про справедливе вирішення української справи можна забути надовго. І в тому, що в цих непевних часах українська діаспора зуміла подолати мимовільні сумніви, зберегтись і самоорганізуватись, а також в міру можливостей різними способами і надалі працювати для української справи – велика заслуга різноманітних українських організацій та інституцій, серед яких почесне місце посідає Підпільна Пошта України. Своїми виданнями ППУ скріплювала у свідомості українців переконання, що Україна не зламана, вона продовжує боротись і ця боротьба в кількасотлітній перспективі змагань українського народу за волю є лише етапом, який, рано чи пізно, приведе до повного і остаточного визволення Батьківщини. І саме так розуміли українці діаспори у виданнях ППУ екскурси в історію та культуру України, вінцем яких була визвольна боротьба останніх років і учасником якої стало їхнє покоління.

Дещо іншу роль марки ППУ виконували для світового співтовариства. Як уже згадувалось, державні поштові видання на світовому рівні пропагують досягнення країни та народу. В час, коли наша Батьківщина знаходилася в комуністичному ярмі, їй не було що пропагувати. Усі досягнення народу, його здобутки, розум, працю, і навіть сам народ привласнювала собі Москва. Винаходи і відкриття, вдалі конструкторські рішення, видатні напрацювання в інших сферах людської діяльності згідно офіційної комуністичної термінології

робились радянськими вченими, інженерами, митцями чи спортовцями. Зрозуміло, що тодішня світова спільнота термін "радянський" асоціювала з "російський". Проти цієї несправедливості в міру своїх сил і спроможностей протестувала ППУ. Знаючи, що якісні і фахові філателістичні видання мають доволі широкий резонанс в цивілізованому світі, Підпільна Пошта не пропускала жодної нагоди, щоби нагадати народам світу про підневільне рабське становище української нації, жахливі злочини проти українців і проти цивілізації в цілому, які Москва чинила в минулому і продовжує чинити надалі.

Водночас перед творцями ППУ стояло ще одне важливе завдання, яке до філателії чи поштової справи не має прямого відношення – в умовах бездержавності української нації, використовуючи найменшу можливість, намагатись жити повноцінним державним життям. В ті часи на рідних українських землях нібито існувала українська радянська держава. Насправді ж УРСР була лише бутафорією для маскування колоніальної політики Москви. В цьому плані промовистим є той факт, що УРСР, будучи членом Всесвітнього поштового союзу, за весь час членства не випустила жодної власної поштової марки. З цієї точки зору діяльність ППУ була також винятково важливою, бо, з одного боку, свідчила про незламність українців та їхнє прагнення здобути державну незалежність, а з іншого – заповнювала ту величезну історичну прогалину у філателістичній справі між марками УНР і марками відродженої Української Держави початку 1990-х років. При цьому те, що ППУ не була державною поштою, в жодному разі не применшує її значення, бо за своєю суттю вона репрезентувала українську націю і діяла з розмахом правдивої державної пошти. Для багатьох може видатись неймовірним і фантастичним той факт, що горстка одержимих ідеєю людей працювала на рівні з величезним штатом робітників державної структури. Але це є правдивий факт, як правдивим є і те, що ППУ була єдиною у світі підпільною поштою, яка справно функціонувала!

Діяльність ППУ була багатогранною та масштабною і, зрозуміло, що охопити її одним виданням є справою абсолютно нереальною. Ця книга в жодному разі не є науковою працею чи каталогом, хоча тут подаються деякі основні відомості про марки та блоки. Мета видання – це ознайомлення широкого загалу українського суспільства з існуванням та спадщиною Підпільної Пошти, які направду стали епохальним явищем української історії та української культури. Маємо надію, що ця книга підштовхне фахівців різних напрямків поглянути з іншого боку своїм прискіпливим оком на історію, роль та спадщину ППУ та зініціює видання статей та монографій, повного філателістичного каталогу. Адже ця тема є грандіозною, як і все, за що береться український народ.

На цьому можна було би завершити вступні розважання, проте є ще щось важливе, чого ніяк не слід пропустити. Поряд з усіма цими завданнями, з якими ППУ в міру своїх обмежених можливостей успішно справлялась, існувала ще одна, властиво, навіть не так мета, як сподівання, що колись у вільній Україні її видання будуть добрим посібником і заохотою до вивчення історії рідного краю та рідного народу. Творці та видавці марок Підпільної Пошти добре усвідомлювали, що філателія – це та галузь, де результат осягається не тільки сьогодні, але й у перспективі, що цей, на перший погляд, невеличкий клаптик паперу може промовляти вічно. Як люди освічені, вони знали, що тоталітарні імперії рано чи пізно падуть під тягарем власних тюремних мурів і вірили, що настане час, коли марки ППУ вільно прийдуть в Україну. Розуміючи велику виховну роль філателістичних видань, особливо для молодшого покоління, ще в далекому 1952 р. ППУ, звертаючись до українців на еміґрації, говорила: "Ваші діти навчатимуться історії України і її боротьби із марок ППУ!" Ці слова є на сто відсотків актуальними і для сучасної молоді в Україні.

Ми також сподіваємось, що це видання стане доброю нагодою для громадян України, а особливо для молоді, ще раз замислитись над важкою, але славною минувшиною нашого народу. Лише читати її потрібно пам'ятаючи золоті Шевченкові слова, які обов'язково допоможуть дістатись до правди: "Отак і ви прочитайте, щоб не сонним снились всі неправди…".

Очевидно, що в цьому невеликому виданні неможливо було подати детальніших історичних чи біографічних описів тих подій і осіб, що зображені у виданнях ППУ. Короткі замітки мали б дати лише внутрішнє відчуття і розуміння, чому Підпільна Пошта зверталась до відповідної тематики. А далі, маючи сьогодні достатньо відкритих джерел для пошуку інформації і тверезий, незасмічений штампами минулих ідеологій розум, самому особисто докопатись до істини.

На жаль, обсяг подібних видань не дозволяє викласти на папері усіх думок, навести усі факти, зацитувати усіх визначних особистостей (а вони цього направду варті). Тож як творці ППУ, так і ми, шановний читачу, сподіваємось, що Ти, переглядаючи ці видання і розмислюючи над сторінками історії України, відшукаєш немало цікавих думок Теліги і Міхновського, Шевченка і Франка, Мазепи і багатьох інших, яких Підпільна Пошта згадала і тих кого не встигла згадати. Бо історія України, її культура – це велетенське неозоре поле для філателії, яке сучасній Пошті України доведеться піднімати не одне століття. Тож завзяття та успіхів Тобі в цьому, і хай допоможе Тобі Господь.

Зенон Боровець

ОГЛЯД ВИДАНЬ МАРОК І ПРОПАМ'ЯТНИХ БЛОКІВ ЗАКОРДОННОГО ПОШТОВОГО ВІДДІЛУ ПІДПІЛЬНОЇ ПОШТИ УКРАЇНИ

Між недержавними українськими виданнями марки і пропам'ятні блоки Закордонного Поштового Відділу Підпільної Пошти України займають чільне місце і щодо кількості цих видань, і щодо досягнень друкарської техніки, застосованої при їх виготовленні, і щодо багатства тем, і, врешті, щодо їхнього мистецького рівня. Мета цього огляду – дати загальне уявлення про це визначне явище української діаспорної культури.

Спершу дещо про це, де ці видання появлялися і їхню хронологію. Видання ППУ почали появлятися в Мюнхені (Німеччина), де й, можливо, було весь час їхнє офіційне місце видання, але, на ділі видання 1960-их років, а може вже й пізніх 1950-их, появлялися в Чікаґо (США). Перше видання появилося у 1949 році, останнє – в 1983 р.

Кількість видань ППУ приголомшує. Видавцям ППУ може позаздрити багато держав, чиї видання залишаються, в порівнянні, далеко позаду. За час свого існування ППУ видала майже 3700 основних типів своїх марок, а коли взяти до уваги, що майже всі її видання появлялися у двох варіантах, зубковані й незубковані, то можна припустити, що всіх цих марок було приблизно 7000! Та й це ще не кінець! До вповні спеціалізованої збірки видань ППУ треба ще додати їхні варіанти, що різняться від основних видань наявністю на них водяних знаків, чи навпаки, і також варіанти, що появилися на інших родах паперу (крейдяному, неґумованому, іншого кольору), ніж основні видання. Частина марок ППУ появилася на пропам'ятних блоках ППУ, кількість яких теж приголомшує: їх було понад 470!

Стосовно ритму появи видань ППУ можна сказати таке. Після початкових років з небагатьма виданнями (одне в 1949 р., три в 1950 р., десять в 1951 р.) темп цих видань коливався в ранніх 1950-тих роках у межах другої десятки (14 в 1952 р., 13 в 1953 р., 11 в 1954 р.), понизився в пізніх 1950-их роках (п'ять у 1955 р., по шість у 1956 р. і 1957 р., дев'ять у 1958 р.), стрімко підвищився (мабуть, уже в Чікаґо) на протязі наступних 15-ти років (22 видання в 1959 р., 20 у 1960 р., по 22 в 1961 р. і 1962 р., 12 у 1963 р., 23 у 1964 р., по 19 у 1965 р. і 1966 р., 34 в 1967 р., 48(!) у 1968 р. [найбільша річна кількість видань], 35 у 1969 р., 13 у 1970 р., 18 у 1971 р., 24 в 1972 р. і 22 в 1973 р.), після чого наступив стрімкий спад (по два видання в

1975 р. і 1976 р., по одному в 1977 р. і 1978 р., два видання в 1979 р., і по одному в 1981 р. і 1983 р.). У ранніх роках переважали видання марок, у пізніх – видання пропам'ятних блоків.

Про досягнення застосовуваної друкарської техніки слід сказати, що тут видання ППУ випереджували усі інші видання взагалі, головно щодо кількості вживаних на них кольорів. На деяких виданнях вжито аж 16 кольорів, чого не можна знайти на жодному іншому виданні у світі, не тільки на недержавному, а й на державному!

Тематична скаля видань ППУ напрочуд широка. Її можна умовно поділити на чотири групи, а саме видання, присвячені організаціям, установам чи державним утворенням; присвячені подіям; присвячені поодиноким особам; видання на різні інші теми. При цьому помітна часта повторюваність деяких тематичних одиниць, часто хоч аж ніяк не тільки таких, що пов'язані чи близькі до українського націоналізму. Іноді ця повторюваність дуже велика (десять, а то й більше видань на цю саму тему), і досягається чи повторенням візерунків, але в інших кольорах і з іншими номіналами, чи через видання з новими візерунками. Повторюваність вносить також поява тих самих чи дещо відмінних візерунків як на марках, так і на блоках.

При цьому слід додати, що орієнтуватися в усіх цих виданнях збирачеві аж ніяк не легко, бо найавторитетніший каталог видавців ППУ (з 1962 року з пізнішими доповненнями) подає зовсім зрідка тільки деякі різниці між кольорами видань з тотожними візерунками, і тільки кількість марок в поодиноких виданнях, без деталей щодо номіналів поодиноких марок. Ці деталі можна знайти в чотирьох доповненнях до каталогу недержавних українських марок бл. п. Юліяна Максимчука (з 1957, 1960, 1964 і 1975 років), але в них матеріал доведений тільки до 1974 року, і його дані або не завжди тотожні з тими, що в каталозі ППУ, або не фіксують дечого в охоплених роках, що наводиться в каталозі ППУ, і навпаки, або розбігаються з даними в каталозі ППУ щодо років, коли деякі видання появилися. Каталог же бл. п. Максима Хом'яка (з 1984, на ділі 1987 року) копіює в основному до 1974 року дані каталогу Ю. Максимчука, деколи, одначе, з пропусками, але він має ряд даних щодо кольорів та номіналів марок у виданнях після 1974 року, головно щодо марок, хоча і для них далеко не повно, та про декілька блоків, не охоплюючи, отже багатьох видань, поданих у каталозі ППУ. Для детальної орієнтації далі в цьому тексті подаватимуться в квадратних дужках порядкові числа видань каталогу ППУ.

Велика група видань ППУ відзначала існування і досягнення ряду головно українських, та й декількох інших, здебільшого міжнародних організацій, установ чи державних утворень. З українських

відзначались: Пласт – 18(!) видань (у цьому одне спільне для нього й Спілки Української Молоді) [63, 66, 69, 70, 71, 107, 137, 138, 139, 157, 171, 226, 244, 245, 262, 366, 381, 395]; Українська Повстанська Армія – 10 видань [25, 26, 27, 142, 162, 169, 250, 271, 272, 392]; Організація Українських Націоналістів – 9 видань [3, 9, 52, 53, 89, 183, 260, 342, 451]; українські збройні сили (загально) – 8 видань [72, 73, 74, 269, 270, 323, 333, 384]; Українські Січові Стрільці – 7 видань (в цьому одне спільне для них і для 1-ої Української Дивізії Української Національної Армії) [54, 55, 188, 189, 190, 252, 441]; Світовий Конгрес Вільних Українців – 5 видань [96, 267, 268, 431, 432]; 1-ша Українська Дивізія Української Національної Армії – 4 видання (в цьому одне спільне для неї й Українських Січових Стрільців) [173, 175, 292, 441]; по 3 видання: похідні групи Організації Українських Націоналістів (революціонерів) [146, 240, 246], Українська Головна Визвольна Рада [56, 57, 94], кур'єри й зв'язкові українського підпілля [19, 32, 47], Підпільна Пошта України [24, 28, 95] і Наукове товариство ім. Шевченка [33, 419, 420]; по 2 видання: Визвольний Фонд [11, 41], Спілка Української Молоді (у цьому одне спільне для неї й Пласту; дивує тут, що ця ідеологічно споріднена з українським націоналізмом організація відзначалася так малочисельно, дуже контрастуючи у цьому з числом видань, що відзначали Пласт) [69, 156], Корпус Січових Стрільців [253, 263], Українське Вільне Козацтво [303, 336], Українська Національна Армія [219, 220] і Український Червоний Хрест [44, 320]; по одному виданні: Українська Військова Організація [389], Спілка Української Молоді Америки [440], Організації Оборони Чотирьох Свобід України [145], Організація Державного Відродження України [293], Українська Народна Республіка [273], Українська Галицька Армія [317], Українська Держава (Гетьманат) [282], Українська Автокефальна Православна Церква [349], Союз Визволення України [437], Просвіта [306], Український Вільний Університет [382] і Український Конгресовий Комітет (Америки) [370]; разом 29 українських організацій, установ чи державних утворень.

З міжнародних та інших неукраїнських організацій та установ відзначалось: по 4 видання: Об'єднані Нації [60, 215, 314, 369] і Міжнародний Поштовий Союз [5, 6, 438, 439]; по 3 видання: Антибільшовицький Блок Народів [42, 429, 450] і Міжнародний Червоний Хрест [91, 92, 93]; одне видання: німецьке Товариство Збирачів України [377]; разом 5 організацій та установ.

Дуже часто відзначались річниці подій, головно таких, що були причетні безпосередньо до української історії (зокрема до визволь-

них змагань 1917 – 1921 рр.), далі таких, що пов'язували Україну зі зовнішнім світом, і, врешті, деяких позаукраїнських подій. З тих, що відносяться до України й українства, відзначаються: по 7 видань: проголошення самостійності 1 листопада 1918 року в Західній Україні [81, 82, 83, 307, 308, 321, 322] і українізація Чорноморського флоту в 1918 році [13, 34, 35, 79, 283, 315, 330]; штучно організований голод 1933 року в підсовєтській Україні – 6 видань [45, 78, 161, 425, 426, 427]; по 5 видань: битва на горі Маківка [216, 217, 237, 238, 304], відновлення самостійності України актом 30 червня 1941 року [15, 133, 134, 239, 453] і спалення совєтами Бібліотеки Академії Наук України [197, 203, 214, 259, 286]; по 4 видання: Універсали Української Народної Республіки [274, 316, 327, 361], битва під Крутами [8, 77, 278, 279], здобуття Києва об'єднаними українськими арміями в 1919 році [29, 96, 338, 339], проголошення самостійності Карпатської України [49, 87, 88, 346], битва під Бродами [192, 193, 351, 442] і 500 жінок-героїнь, розчавлених совєтськими танками в концентраційному таборі в Кінгірі [166, 167, 221, 398]; по 3 видання: битва під Конотопом [90, 101, 102] і велика (українська) еміґрація [100, 332, 358]; по 2 видання: 700-річчя заснування Львова [30, 143], 22 січня 1918 й 1919 року [75, 86], 1918 – рік самостійності [277, 318], Берестейський мир [58, 296] і 2-ий Зимовий похід Армії Української Народної Республіки й геройська смерть її вояків, яких розстріляли большевики під Базаром [17, 380]; по одному виданні: 1000-річчя хрещення княгині Ольги [61], коронація князя Данила Галицького [43], в'їзд гетьмана Богдана Хмельницького до Києва [354], Переяславська угода [50], 1917 – рік відродження [243], похід отамана Петра Болбочана на Крим у 1918 році [309], Чортківська офенезива Української Галицької Армії [337], 1919 – рік соборності [325], Чотирикутник смерті [340], совєтський злочин масових убивств у Винниці [417], конгрес Спілки Української Молоді [20], рік змагань [360], рік повстань [373] і рік підпілля [391]; разом 32 безпосередньо українські події.

До відзначень подій, що пов'язували Україну зі зовнішнім світом, зачислюємо: дипломатичні взаємини України – 6 видань [275, 298, 329, 363, 378, 397] та Фінляндія-Україна – 1 видання [255].

З міжнародних подій відзначались: Олімпіади – 27(!) видань [21, 22, 23, 65, 112, 113, 115, 117, 176, 184, 185, 186, 198, 200, 213, 280, 281, 301, 302, 310, 399, 401, 406, 410, 412, 413, 447], Світовий Рік Втікача – 3 видання [109, 110, 125] і по 1 виданню: Конгрес Світової Антикомуністичної Ліги [254], 100-річчя Канади [261] та Марійський рік [48].

Багато видань, присвячених чільним постатям української історії й культури (та одній неукраїнській постаті). Між українськими постатями відзначено: генерал Тарас Чупринка – 13 видань [7, 10, 12, 106, 107, 119, 120, 122, 211, 212, 365, 366, 445]; серії з різними постатями – 10 видань [16, 18, 31, 151, 181, 207, 222, 229, 249, 299]; Тарас Шевченко – 8 видань [126, 127, 129, 147, 159, 187, 191, 374]; Іван Франко – 7 видань [225, 227, 230, 231, 232, 236, 241]; по 6 видань: полковник Євген Коновалець [36, 37, 59, 80, 289, 290] і гетьман Іван Мазепа [84, 85, 98, 103, 105, 331]; Степан Бандера – 5 видань [99, 121, 144, 201, 347]; по 4 видання: Лев Ребет [164, 165, 247, 264] і головний отаман Симон Петлюра [14, 132, 233, 235]; Леся Українка – 3 видання [177, 379, 388]; по 2 видання: полковник Андрій Мельник [202, 348], Сергій Єфремов [38, 39], Микола Лисенко [160, 409] і верховний кардинал Йосиф Сліпий [163, 285]; по одному виданню: Юліян Головінський [154], Олена Теліга [152], Олег Ольжич [153], князь Святослав Завойовник [208], князь Володимир Великий [170], Григорій Сковорода [393], Іван Котляревський [350], Маркіян Шашкевич [383], Василь Стефаник [375], Марко Черемшина [258], Микола Леонтович [376], Богдан Лепкий [396]; разом (не числячи тих, що були в серіях з різними постатями) 25 українських постатей. Тільки одне видання відзначає не українця – Вільяма Шекспіра [196] (Ю. Максимчук подає 2 присвячені йому видання: чч. 1172-77 А і Б і 1811-16 А і Б).

Врешті, ППУ відзначала ще багато тем, що не вкладаються у вищенаведені категорії, і тут згруповані як “різні”. Під різними гаслами чи закликами вони пропагували та наголошували: зв’язок закордонного українства з Україною (“Крайовий зв’язок” – 14 видань [68, 76, 104, 114, 116, 131, 141, 150, 174, 195, 206, 234, 256, 300]); відданість Україні та її культурі, підтримка цієї відданості, патріотизм (“За волю і культуру України!” – 10 видань [194, 297, 334, 362, 386, 428, 444, 446, 448, 449]; “Плекайте українську культуру” – 7 видань [168, 311, 353, 367, 387, 407, 430]; по 2 видання: “Наші корені в Україні” [265, 328] і “На Сході – ми!” [345, 422], “За державність!” [148, 224], “Плекайте українські традиції!” [408, 421] і “Невідомому (українському) воякові” [140, 368]; по 1 виданню: “День солідарності” [284], “За Бога, за правду, Україну!” [130], “Не забувай про Україну!” [319], “Плекайте українську культуру!” [158], “Тиждень української культури” [400], “Плекайте українську музику!” [251], “Воля є неподільна” [312], український театр [423]); підтримка прошарків української спільноти (“Українській дитині” – 3 видання [155, 156, 157] і “Українським сиротам” – 1 видання [111]); українська символіка й гераль-

дика (Український гімн – 4 видання [62, 182, 305, 344]; по 2 видання: Україна [371, 435] і “Дух України” [415, 416]; по одному виданню: тризуб [118], герби українських земель [356]); протикомуністичні й протиросійські гасла, засоби чи дії (“Тиждень поневолених націй” – 11 видань [172, 194, 218, 228, 257, 294, 335, 364, 385, 402, 424]; по 2 видання: “Україна проти російсько-большевицької окупації” [180, 405], “Україна проти русифікації” [178, 403], “Україна проти російського терору” [433, 434], “Україна проти переслідування церкви” [179, 404]; по 1 виданню: “СССР – ганьба ХХ-го сторіччя” [416], “Ганьба ХХ-го сторіччя – 50-річчя комунізму” [266] і концентраційні табори СССР [67]); релігія українців (по 3 видання: Різдво [46, 205, 326], Великдень [108, 128, 149]; “За українську церкву” – 1 видання [394]); українська філателія – 19 видань [40, 135, 136, 204, 223, 242, 276, 287, 288, 291, 313, 324, 357, 359, 372, 390, 414, 436, 443]; пов’язаність України зі зовнішнім світом (“Вільна Україна – вільна Європа” – 2 видання [209, 210]); спорт (загально) – 2 видання [64, 124]; космонавтика – 2 видання [352, 452] і позаукраїнський світ (“Європа” – 4 видання [123, 199, 295, 343]).

Про красу видань ППУ дбало багато визначних мистців. Приблизно в хронологічній послідовності по декілька видань проектували: Мирон Білинський, Михайло Черешньовський, Юрій Костів, Михайло Курилло, Мирон Левицький, Михайло Дмитренко, Степан Короленко, Едвард Козак, Святослав Гординський, Роберт Лісовський (деякі з проектів взято з портретів різних мистців, або вони передруковувалися з видань інших видавців). Але до оформлення видань ППУ найбільше причинився уродженець Дрогобича, колишній старшина Дивізії Галичина, письменник (писав під псевдонімом Степан Любомирський), громадський активіст, журналіст, мистець-графік і друкар – Любомир Рихтицький, який упродовж десятиріч був одночасно мистцем, друкарем і розповсюджувачем, словом – душею видань ППУ, які з його смертю припинили появу. Численні поодинокі випуски ППУ належать до найкращих видань української недержавної філателії (ерінофілії) взагалі.

Олександер Малицький

ЖИТТЄПИСНІ ДАНІ ПРО СЛ. П. СТЕПАНА ЛЮБОМИРА РИХТИЦЬКОГО

Степан Любомир Рихтицький, літературний псевдонім – Степан Любомирський, народився 21 квітня 1921 року в Дрогобичі. Його батько звався Остап, мати – Євгенія, дівоче прізвище – Божемська. Батько працював урядовцем у дрогобицькій тюрмі й помер під час большевицької окупації Галичини в жовтні 1940 року. Мати Євгенія померла в Чікаґо, де вона була відома як довголітня учителька тамтешньої Школи Українознавства. В околиці Чікаґо живе молодший брат С. Л. Рихтицького – інж. Юрій Рихтицький з ріднею. С. Л. Рихтицький закінчив народну школу й гімназію в Дрогобичі. Іспит зрілості склав у червні 1940 року. З приходом німців студіював у Львівській Політехніці на відділі хемії та лісівництва.

17 липня 1943 року С. Л. Рихтицький зголосився до Дивізії "Галичина". Його побратим, поручник Роман Припхан, подав такі дані під час спільного перебування в Дивізії: Рекрутський вишкіл С. Л. Рихтицький відбув у Гайделяґрі в 11-й сотні. Підстаршинський артилерійський вишкіл пройшов у Божічі, що біля Праги, а старшинський артилерійський вишкіл – у Бенешові, що теж біля Праги. По закінченні старшинського вишколу переїхав до Нойгамеру, де тоді доповнювалася Дивізія по битві під Бродами. Звідтіля виїхав на Словаччину, де, як старшина батареї, станціонував у місті Жіліна, і де брав участь у боротьбі зі совєтськими партизанами. Зі Словаччини переїхав до Долішньої Австрії, біля Ґляйхенберґу, де закінчив війну в 9-й батареї 14-го артилерійського полку Дивізії.

По капітуляції Німеччини С. Л. Рихтицький перейшов з Дивізією до Італії, де в переходовому таборі в Местре, що біля Венеції, видав два числа таборової газети. Коли дивізійників зібрано в таборі в Ріміні, С. Л. Рихтицький працював у редакції таборової газети "Життя в таборі". Тоді написав і видав першу свою збірку оповідань під назвою "Сон літньої ночі". Там же почалися його зацікавлення філателією. В Ріміні, де під головуванням хорунжого Мартинюка заіснував гурток філателістів, С. Л. Рихтицький став одним з його членів. За старанням цього гуртка в таборі видано один пропам'ятний блок і близько 30 марок.

Під кінець 1946 р. С. Л. Рихтицький вийшов з рімінського табору полонених до Німеччини й поселився в місті Реґенсбурґу. Там у 1947 р. він студіював журналістику й лісництво на Українському Технічно-Господарському Інституті. У 1949 р. С. Л. Рихтицький запізнався з чільним українським філателістом Юліяном Максимчу-

ком, що тоді проживав теж у Реґенсбурзі. Мабуть під впливом та за порадами останнього почала діяти, під патронатом Проводу Закордонних Частин ОУН, Підпільна Пошта України. У її діяльність зразу ж включився С. Л. Рихтицький. Уже під кінець 1949 р. ця установа видала чотири марки, присвячені ОУН і свій фірмовий листовий папір та й виготовила свою урядову печатку. Від тоді аж до 1981 р. ППУ проявляла безперебійно свою діяльність, випустивши 453 свої видання, в цьому майже 4000 марок, частина яких була на близько 500 пропам'ятних блоках. За увесь цей час душею й промотором цієї колосальної видавничої марочної діяльності, якій сміло може позаздрити не одна країна, був неодмінно С. Л. Рихтицький. Усі ці видання є охоплені в опублікованому ним каталозі видань ППУ (з 1962 року з пізнішими доповненнями).

Автограф С. Л. Рихтицького

Ще в Реґенсбурзі в 1949 р. С. Л. Рихтицький одружився з Дарією Мельникович, батьки якої перебували в тамтешньому переселенчому таборі. (З цього ж часу почалося й моє знайомство з С. Л. Рихтицьким, яке тривало до кінця його трудолюбивого життя). Молоде подружжя перебралося з Реґенсбурґу до Детройту. В сім'ї було троє дітей: Тамара, Нестор і Ксеня. З Детройту сім'я переїхала до Чікаґо. Там посилилася діяльність С. Л. Рихтицького над виданнями ППУ. Зразу він працював у друкарні Організації Державного Відродження України, а опісля в друкарні, яка діяла під зарядом Управи Станиці 1-ї Української Дивізії Української Національної Армії на вулиці Вестерн, в українській дільниці Чікаґо. У цьому часі довголітній голова дивізійників сл. п. Богдан Кашуба започаткував, близько співпрацюючи з С. Л. Рихтицьким, філателістичні видання Дивізії.

Тоді ж співпрацював з С. Л. Рихтицьким у виданні філателістичних видань з рамени головної Управи Товариства Вояків УПА автор цих рядків. С. Л. Рихтицький друкував також філателістичні видання для чікаґських Осередку Спілки Української Молоді, Пласту, Церкви св. Володимира й Ольги та й інших українських організацій. У 1968 році С. Л. Рихтицький розлучився зі своєю першою дружиною й одружився зі Зеною Матла, яка померла в 1992 році в Каліфорнії. С. Л. Рихтицький помер у 1983 році в Чікаґо. Похоронений він на чікаґському цвинтарі св. о. Миколая.

С. Л. Рихтицький – постать подивугідна, всесторонньо обдарована, великий патріот і борець за волю України, невпинний трудівник у громадській праці, добрий друг-побратим. Він – поручник Дивізії, публіцист, радіокоментатор, видавець, графік та мистець ППУ, творець відзнак, жетонів, стяжок, грамот, автор віршів, для яких він компонував і мелодії, доповідач, член ОУН, Управи Братства Дивізійників, 8-го відділу Організації Оборони Чотирьох Свобід України, Асоціації Діячів Української Культури, автор романів "Сон літньої ночі" (1946; під псевдонімом Степан Елерсон), "Жорстокі світанки" (1947; зфільмований), "Хай розсудить меч" (1948 – 1951), "Плем'я вовків" (1951), "Таємний фронт" (1952), "Між славою і смертю" (1953), "Велика гра" (1953), "Доба страхіть" (1953), "Під молотом війни" (1955 – 1956), "Прометеїв вогонь" (1977), "Слідами Заповіту" (1984) та фільмових сценаріїв "Ніколи не забуду" (1969) і "Зашуміла верховина" (1976).

Стефан Ґоляш

ЗАГАЛЬНІ ЗАУВАГИ

1) Видання ілюстроване марками та блоками з колекції ППУ, яка зберігається в архіві Літопису УПА, що знаходиться при Університеті Торонто під назвою "Колекція Петра Й. Потічного про підпільну і протипідпільну боротьбу в Україні" ("The Peter J. Potichnyi Collection on Insurgency and Counter-Insurgency in Ukraine", Thomas Fisher Rare Book library, University of Toronto). Велику частину марок було подаровано п. Надією Ґоляш та п. Миколою Куликом. Панна Наталя Солтис підготувала скановану версію марок для видання цієї книги.

Марки та блоки М. Міхновський (1951), С. Петлюра (1951), Є. Коновалець (1951), Т. Чупринка (1951), М. Черемшина (1967), Ю. Головінський (1962), О. Теліга (1962), "Україна в боротьбі" (1949), 100-річчя Канади (1967) люб'язно надав колекціонер О. Жарівський.

2) Діяльність ППУ висвітлювалась у статтях:

Бухало Гурій. Марки підпільної пошти // Голос України. – Київ, 1994 (рік IV). – Ч. 24(774), 8 лютого. – С. 8

Бухало Гурій. Символи нескореної України: Марки Підпільної пошти України // Наше слово. Варшава, 1999. - № 30-32.

Ґоляш Стефан. Життєписні дані про сл. п. Степана Любомира Рихтицького // Підпільна Пошта України: Обіжник зв'язку збирачів, зацікавлених у її виданнях. – Калґарі, Альберта, Канада, 2000. – Ч. 2. – Квітень. – С. 4

Малицький Олександер. Огляд видань марок і пропам'ятних блоків Закордонного Поштового відділу Підпільної Пошти України (неопублікована доповідь на виставці марок і блоків ППУ та видань про УПА 25 жовтня 1996 р. в Українсько-Канадському архіві музею Альберти в Едмонтоні).

3) Опис марок та блоків ППУ виконано згідно каталогів:

Максимчук Юліян. Каталог українських недержавних марок: Доповнення ч. 1. – Чікаґо: В-во Українська філателістична бібліотека, 1957.

Максимчук Юліян. Каталог українських недержавних марок: Доповнення ч. 2. – Чікаґо: В-во Українська філателістична бібліотека, 1960.

Максимчук Юліян. Каталог українських недержавних марок: Доповнення ч. 3. – Чікаґо: В-во Українська філателістична бібліотека, 1964.

Максимчук Юліян. Каталог українських недержавних марок: Доповнення ч. 4. – Чікаґо: В-во Українська філателістична бібліотека, 1975.

Хом'як Максим. Каталог українських недержавних марок. – Шарлеруа, Бельгія, 1987.

Вказані каталоги не дають вичерпної інформації про всі видання ППУ. До того ж в окремих позиціях між ними існують розбіжності чи вони містять неточності. У зв'язку з цим винятково актуальною справою є укладення та видання повного уточненого каталогу марок і блоків ППУ, над яким працює Юрій Федик в Австралії.

INTRODUCTION

This book should have appeared at least fifteen years ago. There is no need to dwell on the reasons behind the delay in the release of this volume or to discuss the "blank spots" of Ukrainian history and culture that still need to be uncovered. What is important is that the book has finally been published, and readers in Ukraine can now acquaint themselves with the "secret of the PPU."

The general Ukrainian public is completely unfamiliar with this abbreviation. Perhaps only a handful of individuals, who may have heard of it, know what these initials stand for. Among them are philatelists—some based in Ukraine but mostly in the diaspora—who are especially interested in this topic. The initials PPU stand for *Pidpil'na Poshta Ukrainy*—the Ukrainian Underground Post. A number of questions immediately arise: why "underground," what "Ukraine", and where, when, and how did it function?

The PPU, founded by Ukrainian émigrés in West Germany after the Second World War, operated under the aegis of the External Units of the Organization of Ukrainian Nationalists—the ZCh OUN(B)—from 1949 to 1983. Although its headquarters was based in Munich, many stamps were issued in other German cities, such as Regensburg and Neu-Ulm. In the early 1960s the PPU's postal issues began appearing in Chicago (USA). During all the years of the PPU's existence its chief promoter and indefatigable activist was Stepan Liubomyr Rychtyckyj, whose death in 1983 marked the end of the Ukrainian Underground Post. The history of the PPU and its main enthusiast is discussed in greater detail in the following articles by Alexander Malycky and Stefan Golash.

Postal issues fulfill two main functions. First and foremost, a postage stamp—or a postage stamp block—is evidence of a fee paid for postal services. In keeping with the second function, which in the history of the PPU was no less important than the first, through these small scraps of adhesive paper the issuing country promotes, within its own state and in the international community, its achievements, history, culture, and important sites, i.e., its contribution to the global civilizing process. These functions are carried out only by official state postal services of independent states. It is a paradox, then, that for three and a half decades the Ukrainian Underground Post, a non-state postal service, sought to realize both these important tasks. Next to official state-issued stamps of the country from which their mail was being sent Ukrainians in the free world also affixed stamps released by the PPU. Even though its stamps did not signify that a fee had been paid for the postal services of a given

country, for émigré Ukrainians this was precisely the case. In the eyes of the Ukrainian diaspora, the act of affixing stamps issued by the PPU seemed to indicate that the Ukrainian Underground Post was "leasing" the postal services of countries in the free world. At the same time, all those who circulated the PPU's stamps were clearly aware that he or she was giving financial assistance to the OUN underground and the armed liberation struggle that was being waged on the territory of Ukraine. It has been determined that some of the underground postal issues were successfully smuggled by couriers into Ukraine, where the underground network used them on letters sent within the borders of Soviet Ukraine, as well as on correspondence designated for the External Units of the OUN and the External Representation of the Ukrainian Supreme Liberation Council (ZP UHVR).

In the eyes of PPU and OUN activists, these underground postal issues had great ideological and propagandistic value. The enduring ideological impact of the PPU's stamps was manifested in various spheres; this is the subject of a separate scholarly study. Here, we shall mention only the two most important spheres in which the PPU operated most effectively: the Ukrainian diaspora and the international community.

When the Ukrainians' expectations of a revived Ukrainian State were not realized during the period of the two global conflicts, a sense of disillusionment and, in some quarters, even loss of faith, began emerging within the émigré milieu. Furthermore, in view of the fact that the communist system had notably expanded its sphere of control, and the world was destabilized by the existence of the atomic bomb in both the democratic West and the totalitarian Soviet Union, the impossibility of a just resolution of the Ukrainian cause seemed to be a foregone conclusion. Therefore, the fact that the members of the Ukrainian diaspora succeeded, in those uncertain times, in overcoming their involuntary doubts, maintaining their ranks, and organizing themselves in various ways is directly attributable to the important activities of the many Ukrainian organizations and institutions, among which the Ukrainian Underground Post occupies a place of honor. Through its postal issues the PPU reinforced the Ukrainians' conviction that their country had not been vanquished but was continuing to struggle; and that this struggle, part of the Ukrainian nation's centuries-long strivings for freedom, was merely a stage in a process that, sooner or later, would lead to the ultimate, total liberation of their native country. This is precisely how Ukrainians in the diaspora understood the PPU's brief digressions into the history and culture of Ukraine, the crowning point of which was the latter-day liberation struggle, in which its generation was a direct participant.

The stamps issued by the PPU performed a somewhat different role with respect to the international community. As mentioned earlier, countries promote their achievements on the international level through postal issues. When Soviet Ukraine was under the communist yoke, it had nothing to promote. All of Ukraine's achievements and discoveries, accumulated wisdom and work, and even the people themselves were co-opted by Moscow. According to the official terminology of the USSR, all discoveries and inventions, innovative designs, and accumulated intellectual efforts in various spheres of human activity were made by "Soviet people": scientists, engineers, artists, or athletes. Of course, at the time (and still today) the international community associated the term "Soviet" with "Russian," and the PPU sought with all its might and capabilities to protest against this blatant injustice. Realizing that high-quality and professional philatelic issues receive considerable resonance in the civilized world, the Ukrainian Underground Post never overlooked any opportunity to remind the world of the enslaved status of the Ukrainian nation, Moscow's total exploitation of Ukraine, and the horrific crimes that were committed against Ukrainians and against civilization on the whole—crimes that Moscow is committing to this very day.

The founders of the PPU also faced another crucial task that had no direct connection to philately or postal services: wherever possible, to try and live a full-fledged state life despite the statelessness of the Ukrainian nation. Even though there was a Soviet Ukrainian republic, the Ukrainian SSR was mere show designed to mask Moscow's colonial policies. This is eloquently illustrated by the fact that Soviet Ukraine, which was a member of the Universal Postal Union, never issued a single stamp of its own during its entire membership in the UPU. In this regard, the PPU's activity was also exceptionally important because, on the one hand, it attested to the Ukrainians' indestructibility and their strivings to achieve state independence, and, on the other, it filled the immense philatelic lacuna that lay between the existence of the stamp-issuing Ukrainian National Republic (UNR) of 1918-1921 and the revived Ukrainian State in the early 1990s.

The fact that the PPU was not an official state postal service in no way detracts from its importance because, according to its fundamental nature, it represented the Ukrainian nation and functioned dynamically as a genuine state postal service. For the record, it must be acknowledged that a mere handful of devoted Ukrainian philatelists and other activists were easily the exact counterparts of the huge numbers of personnel that are usually employed by state postal agencies. It is equally true that the PPU was the only underground postal service in the world to function on such a high level.

The PPU's large-scale activity was multifaceted. It is therefore unrealistic to expect that a single book can do justice to the history of the Ukrainian underground postal service. The present volume is in no way a scholarly work or catalog, although it contains certain important information about the PPU's issues. The goal of this book is to acquaint the Ukrainian public with the existence and legacy of the Ukrainian Underground Post, which was an epochal phenomenon in Ukrainian history and culture, as well as a unique occurrence in world philately. We hope this book will encourage specialists from various disciplines to begin examining the history and role of the PPU and publish articles and monographs on this truly remarkable subject.

In addition to all the above-mentioned tasks in which the PPU acquitted itself well, there was another preoccupation that was not so much a goal as an expectation that one day, in free Ukraine, its postal issues and publications would serve as an excellent reference work as well as encouragement for Ukrainians to learn the suppressed history of their native land and about its most distinguished sons and daughters. The creators and publishers of the stamps issued by the Ukrainian Underground Post were eminently aware that the results of philately, the study of stamps and related items, are achieved not just in the present but in the long perspective; that this small scrap of paper can speak for all time. They realized that, sooner or later, the totalitarian empires would topple from the sheer weight of their own prison walls, and they believed that the time would come when the PPU's postage stamps would make their way into a free Ukraine. Mindful of the immense educational role of postage stamps, particularly among the younger generation, as far back as 1952 the PPU appealed to Ukrainians in the emigration: "Your children will be learning the history of Ukraine and its struggle from the stamps of the Ukrainian Underground Post!" These words are entirely applicable to contemporary youth in Ukraine.

We trust that this book will also provide a good opportunity for the citizens of Ukraine, especially young people, once again to reflect on the difficult but glorious past of our nation. In perusing the pages of this book, readers should recall the words of Ukraine's national poet, Taras Shevchenko, which will help them to arrive at the truth: "I would advise you so to read/That you may see, in very deed…"

The scope of this small book did not permit us to list detailed descriptions of the historical events or biographical sketches of the individuals depicted on the PPU's postal releases. These brief notes are meant to provide a general understanding of why the Ukrainian Underground Post focused on a particular subject. Now that there are enough newly

opened sources for locating information and knowledge unsullied by past ideological clichés, readers can now discover the truth by themselves.

Unfortunately, the small scope of this publication did not permit us to record all our thoughts, convey all the facts, and cite the many distinguished figures of Ukrainian history and culture, all of whom are truly deserving of mention. Both the creators of the Ukrainian Underground Post and we, the publishers of this volume, sincerely hope that readers of this volume will find much to contemplate as they acquaint themselves with the ideas of Hetman Ivan Mazepa, Taras Shevchenko and Ivan Franko, Olena Teliha and Mykola Mikhnovsky, and the many other distinguished figures that were commemorated by the PPU. Many important personalities were not honored for the simple reason that the history of Ukraine and its culture is an immense field for philately, which, it is hoped, the Postal Service of Ukraine will be cultivating for many years.

Zenon Borovets

SURVEY OF POSTAL ISSUES AND COMMEMORATIVE BLOCKS RELEASED BY THE EXTERNAL POSTAL DIVISION OF THE UKRAINIAN UNDERGROUND POST

Owing to the number of issues, the technological innovations that were used in their printing, the great diversity of subjects, and their artistic quality, the postal issues and commemorative blocks released by the PPU's External Postal Division occupy a prominent place among non-state Ukrainian philatelic releases. The goal of this survey is to provide a general picture of this important and unique phenomenon in the history of philately.

The Ukrainian Underground Post began issuing stamps in Munich, its official headquarters. However, issues that appeared in the 1960s, and perhaps even those in the late 1950s, were released in Chicago. The first issue appeared in 1949, and the last—in 1983.

The number of issues released by the PPU is astounding. Its philatelic products could easily be the object of envy of many countries whose philatelic releases were unevolved in comparison with the Ukrainian underground postal service. During the thirty-four years of its existence the PPU released approximately 3,700 postal issues. Since nearly all the releases were issued in two versions, hinged and unhinged, this brings the total to nearly 7,000. In addition to its specialized collections of stamps, the PPU also released other versions, which differ from the main issues in terms of the presence, or absence, of watermarks, or types of paper (chalk paper, ungummed, different colors). The PPU also issued a mind-boggling 470 commemorative blocks.

After the early years, when only a few stamps were being issued (1 in 1949, 3 in 1950, and 10 in 1951), the pace of the PPU's philatelic releases fluctuated between 11 and 14 in the early 1950s (14 in 1952, 13 in 1953, and 11 in 1954; dropped in the late 1950s (5 in 1955, 6 in 1956, 6 in 1957, and 9 in 1958); and for the next 15 years rose sharply (probably the beginning of the Chicago period) (22 issues in 1959, 20 in 1960, 22 each in 1961 and 1962, 12 in 1963, 23 in 1964, 19 each in 1965 and 1966, 34 in 1967, and 48 in 1968—the highest-ever number of releases for any year—35 in 1969, 13 in 1970, 18 in 1971, 24 in 1972, and 22 in 1973). This prolific period was followed by a sharp drop (2 issues each in 1975 and 1976, 1 each in 1977 and 1978, 2 in 1979, and 1 each in 1981 and 1983. The early years were marked by the release of individual stamps, while commemorative postage stamp blocks were issued in later years.

With regard to the innovative technology that was used in the printing process, it should be noted that the philatelic releases of the PPU

outstripped all other releases in general, mainly in terms of the number of colors. Some stamps boasted up to 16 colors, a feat that was never duplicated by any other philatelic releases in the world, either official or unofficial.

The thematic range of the PPU's releases is exceptionally broad. They may be divided into four groups: stamps devoted to organizations, institutions, or state bodies; events; individuals; and other subjects. Repetition of certain subjects is noted on some stamps that are often, but not always, related to Ukrainian nationalism; occasionally, a repetition is very significant (10 issues or more on the same subject) with duplication achieved by means of identical design elements but different colors and/or a different face-value, or by completely redesigned stamps. Repetition also occurs in release of the same designs or somewhat different ones with respect to individual stamps and postage stamp blocks.

Owing to the large number of the PPU's philatelic issues, it is difficult for stamp collectors to get their bearings, the reason being that, although the PPU catalog (launched in 1962, with later supplements) is the most authoritative one, it lists some color differences among issues with identical designs—and rarely at that—and only the number of individual stamps, without any details about their face-value. Such details may be found in the four supplements to the catalog of non-state Ukrainian postage stamps, which were compiled by Julian Maksymchuk (1957, 1960, 1964, and 1975). However, the information contained in these supplements only covers the years to 1974. In addition, his data do not always correspond to those found in the PPU catalog, or they are missing some information for a year listed in the PPU catalog, and the reverse; or they do not correspond to the data listed in the PPU catalog for those years when certain issues were released.

The catalog compiled by Maksym Chomiak mostly duplicates the data (until 1974) listed in Maksymchuk's catalog. Although it contains many gaps, omitting many of the philatelic releases listed in the PPU catalog, the Chomiak catalog includes some incomplete data on the colors and face-value of individual stamps that were issued after 1974, as well as information about a few postage stamp blocks. Thus, for greater orientation, the ordinal numerals of the issues listed in the PPU catalog are identified below in square brackets.

A large group of PPU issues mark the existence and/or achievements of numerous Ukrainian organizations, institutions, and state bodies, as well as a handful of international organizations. Among the Ukrainian ones are the scouting organization Plast: 18 issues (including one

stamp jointly commemorating Plast and the Ukrainian Youth Association (SUM) [63, 66, 69, 70, 71, 107, 137, 138, 139, 157, 171, 226, 244, 245, 262, 366, 381, 395]; the Ukrainian Insurgent Army (UPA): 10 issues [25, 26, 27, 142, 162, 169, 250, 271, 272, 392]; the Organization of Ukrainian Nationalists: 9 issues [3, 9, 52, 53, 89, 183, 260, 342, 451]; the Ukrainian armed forces (general): 8 issues [72, 73, 74, 269, 270, 323, 333, 384]; the Ukrainian Sich Sharpshooters: 7 issues (including one stamp jointly commemorating the Sich Sharpshooters and the 1st Ukrainian Division of the Ukrainian National Army) [54, 55, 188, 189, 190, 252, 441]; the World Congress of Free Ukrainians: 5 issues [96, 267, 268, 431, 432]; the 1st Ukrainian Division of the Ukrainian National Army: 4 issues (including one stamp jointly commemorating the Division and the Sich Sharpshooters) [173, 175, 292, 441]; 3 issues apiece commemorating the expeditionary groups of the Organization of Ukrainian Nationalists (Revolutionaries) [146, 240, 246], the Ukrainian Supreme Liberation Council [56, 57, 94], the couriers and liaisons of the Ukrainian underground [19, 32, 47], the Ukrainian Underground Post [24, 28, 95], and the Shevchenko Scientific Society [33, 419, 420]; and two stamps apiece commemorating the Liberation Fund [11, 41], the Ukrainian Youth Association [69, 156] (including one stamp jointly commemorating both SUM and Plast. What is surprising is that SUM, a youth organization ideologically linked with Ukrainian nationalism, was commemorated on very few stamps, compared to the many that were released in honor of Plast.), the Sich Sharpshooters Corps [253, 263], the Ukrainian Free Cossacks [303, 336], the Ukrainian National Army [219, 220], and the Ukrainian Red Cross [44, 320]; 1 stamp apiece commemorating the Ukrainian Military Organization (UVO) [389], the Ukrainian Youth Association of America [440], the Organization for the Defense of Four Freedoms for Ukraine [145], the Organization for the State Rebirth of Ukraine [293], the Ukrainian National Republic [273], the Ukrainian Galician Army (UHA) [317], the Ukrainian Hetman State [282], the Ukrainian Autocephalous Orthodox Church (UAOC) [349], the Union for the Liberation of Ukraine [437], the Prosvita Society [306], the Ukrainian Free University [382], and the Ukrainian Congress Committee of America (UCCA) [370]. Altogether, 29 Ukrainian organizations, institutions, and state bodies are commemorated.

A total of five international and other non-Ukrainian organizations and institutions are commemorated on the PPU's stamps: the United Nations [60, 215, 314, 369], the Universal Postal Union [5, 6, 438, 439], the Anti-Bolshevik Bloc of Nations (ABN) [42, 429, 450], the International Red Cross [91, 92, 93], and the Germany-based Union of Ukrainian Stamp Collectors [377].

Dozens of stamps were issued to commemorate anniversaries of various events, mainly those directly linked to Ukrainian history, particularly the national liberation struggles of 1917-1921, as well as events marking Ukraine's links with the international community and some non-Ukrainian events. Seven stamps apiece were issued to commemorate Ukraine and Ukrainians: the proclamation of Western Ukraine's independence on 1 November 1918 [81, 82, 83, 307, 308, 321, 322] and the Ukrainization of the Black Sea Fleet in 1918 [13, 34, 35, 79, 283, 315, 330]; 6 stamps commemorating the artificially engineered famine of 1933 in Soviet Ukraine [45, 78, 161, 425, 426, 427]; 5 stamps apiece commemorating the battle on Mt. Makivka [216, 217, 237, 238, 304], the Act Restoring Ukraine's Independence of 30 June 1941 [15, 133, 134, 239, 453], and the Library of the Academy of Sciences of Ukraine, which was partly destroyed by a fire set by the Soviet authorities [197, 203, 214, 259, 286]; 4 stamps apiece commemorating the Universals issued by the Ukrainian National Republic [274, 316, 327, 361], the Battle of Kruty on 29 January 1918 [8, 77, 278, 279], the capture of Kyiv in 1919 by formations of Ukrainian armies [29, 96, 338, 339], the proclamation of Carpatho-Ukraine's independence in 1939 [49, 87, 88, 346], the Battle of Brody in 1944 [192, 193, 351, 442], and the deaths of 500 heroic Ukrainian women prisoners, who were crushed to death by Soviet tanks during the Kengir uprising in the Soviet Gulag [166, 167, 221, 398]; 3 stamps apiece commemorating the Battle of Konotop in 1659 [90, 191, 102], and the great Ukrainian emigration [100, 332, 358]; 2 stamps apiece marking the 700th anniversary of the founding of Lviv [30, 143], 22 January 1918/1919 [75, 86], the year of Ukraine's independence (1918) [277, 318], the Peace Treaty of Brest-Litovsk [58, 296], and the 2nd Winter Campaign of the Army of the Ukrainian National Republic and the heroic deaths of its soldiers, who were shot by the Bolsheviks in Bazar [17, 380]; 1 stamp apiece commemorating Princess Olha and the millennium of Christianity in Ukraine [61], the coronation of Prince Danylo of Halych [43], Hetman Bohdan Khmelnytsky's triumphant entry into Kyiv [354], the Treaty of Pereiaslav of 1654 [50], the year of Ukraine's revival (1917) [243], Otaman Petro Bolbochan's 1918 campaign to the Crimea [309], the 1919 Chortkiv offensive of the Ukrainian Galician Army [337], the year of Ukraine's unification in 1919 [325], the Rectangle of Death [340], the Vinnytsia massacre perpetrated by the Soviet NKVD in 1937-1938 [417], the SUM Congress [20], the Year of the Liberation Struggle [360], the Year of Uprisings [373], and the Year of the Underground [391]. Altogether, 32 Ukrainian events were marked.

Six stamps commemorate Ukraine's links with the international community [275, 298, 329, 363, 378, 397] as well as one stamp marking Finnish-Ukrainian relations [255].

The following international events were commemorated: 27 issues marking the Olympic Games [21, 22, 23, 65, 112, 113, 115, 117, 176, 184, 185, 186, 198, 200, 213, 280, 281, 301, 302, 310, 399, 401, 406, 410, 412, 413, 447]; 3 issues marking International Refugee Year [109, 110, 125]; and 1 stamp apiece commemorating the Congress of the World Anti-Communist League (WACL) [254], Canada's Centennial [261], and Marian Year [48].

Many stamps issued by the PPU honor prominent Ukrainian historical and cultural figures; one stamp honoring a non-Ukrainian figure was also issued. Thirteen issues are devoted to General Taras Chuprynka [7, 10, 12, 106, 107, 119, 120, 122, 211, 212, 365, 366, 445]; a series of 10 stamps depict various distinguished individuals [16, 18, 31, 151, 181, 207, 222, 229, 249, 299]; 8 stamps honor Ukraine's national poet, Taras Shevchenko [126, 127, 129, 147, 159, 187, 191, 374]; 7 issues feature the great Western Ukrainian writer Ivan Franko [225, 227, 230, 231, 232, 236, 241]; 6 issues apiece commemorate Colonel Yevhen Konovalets [36, 37, 59, 80, 289, 290] and Hetman Ivan Mazepa [84, 85, 98, 103, 105, 331]; 5 are devoted to Stepan Bandera [99, 121, 144, 201, 347]; 4 stamps apiece commemorate Lev Rebet [164, 165, 247, 264] and Chief Otaman Symon Petliura [14, 132, 233, 235]; 3 issues honor the greatest female Ukrainian writer, Lesia Ukrainka [177, 379, 388]; 2 issues apiece honor Colonel Andrii Melnyk [202, 348], the literary historian Serhii Yefremov [38, 39], the composer Mykola Lysenko [160, 409], and Josyf Cardinal Slipyj, the metropolitan of the Ukrainian Greek Catholic Church [163, 285]; and 1 issue devoted to the following individuals: UNR Captain Iuliian Holovinsky [154], the poet Olena Teliha [152], the poet Oleh Olzhych [153], Prince Sviatoslav the Conqueror [208], Prince Volodymyr the Great [170], the philosopher Hryhorii Skovoroda [393], the writer Ivan Kotliarevsky [350], Markian Shashkevych, the leader of the Western Ukrainian literary revival [383], the writer Vasyl Stefanyk [375], the writer Marko Cheremshyna [258], the composer Mykola Leontovych [376], and the poet and writer Bohdan Lepky [396]. Excluding the stamp series that were released in honor of various Ukrainian figures, altogether 25 famous Ukrainians were honored. William Shakespeare is the only non-Ukrainian commemorated on a stamp [196]. The Maksymchuk catalog lists two issues celebrating the English poet and playwright: 1172–77 A and B, and 1811–16 A and B.

The Ukrainian Underground Post also released a number of issues on a variety of subjects that do not fit the above-mentioned categories,

and are grouped here under "Miscellaneous." Depicting various slogans or appeals, they promote the links between émigré Ukrainians and Ukraine: 14 issues are devoted to the Linkage with the Native Land [68, 76, 104, 114, 116, 131, 141, 150, 174, 195, 206, 234, 256, 300]; 10 issues celebrate dedication to Ukraine and its culture, support for this devotion, and patriotism ("For Ukraine's Freedom and Culture!") [194, 297, 334, 362, 386, 428, 444, 446, 448, 449]; 7 issues promote the slogan, "Cherish Ukrainian culture!" [168, 311, 353, 367, 387, 407, 430]; 2 issues apiece feature the slogans "Our roots are in Ukraine" [265, 328], "We are in the East!" [345, 422], "For statehood!" [148, 224], "Cherish Ukrainian traditions!" [408, 421], and "To the Unknown (Ukrainian) Soldier" [140, 368]; 1 stamp apiece is devoted to the "Day of Solidarity" [284], "For God, Truth, and Ukraine!" [130], "Remember Ukraine!" [319], "Cherish Ukrainian culture!" [158], "Week of Ukrainian Culture" [400], "Cherish Ukrainian music!" [251], "Freedom is indivisible!" [312], and the Ukrainian theater [423]; 3 issues appeal for support for various strata of the Ukrainian community under the slogan, "For the Ukrainian child" [155, 156, 157]; 1 stamp commemorate Ukrainian orphans [111]; Ukrainian symbols and heraldics: 4 issues honor the Ukrainian national anthem [62, 182, 305, 344]; 2 issues apiece are devoted to Ukraine [371, 435] and the "Spirit of Ukraine" [415, 416]; and 1 issue apiece depicts the trident, Ukraine's national symbol [118], the coat-of-arms of the Ukrainian lands [356]; anti-communist and anti-Russian slogans, measures, or actions: 11 issues devoted to the "Week of Enslaved Nations" [172, 194, 218, 228, 257, 294, 335, 364, 385, 402, 424]; 2 issues apiece featuring the slogans, "Ukraine against the Russian Bolshevik occupation" [180, 405], "Ukraine against Russification" [178, 403], "Ukraine against Russian terror" [433, 434], and "Ukraine against the persecution of the church" [179, 404]; 1 issue apiece features the slogans, "The USSR, the infamy of the 20th century" [416], "The infamy of the 20th century—the 50th anniversary of communism" [266], and Soviet concentration camps [67]; religion: 3 issues apiece marking Christmas [46, 205, 326], and Easter [108, 128, 149] and 1 issue featuring the slogan, "For the Ukrainian Church"; 19 issues are devoted to Ukrainian philately [40, 135, 136, 204, 223, 242, 276, 287, 288, 291, 313, 324, 357, 359, 372, 390, 414, 436, 443]; Ukraine's relations with the international community: 2 issues featuring the slogan, "A free Ukraine, a free Europe" [209, 210], 2 each dedicated to sports (general) [64, 124], the science of space travel [352, 452]; and 4 issues dedicated to Europe [123, 199, 295, 343].

Many distinguished artists were involved in the design of the PPU's philatelic releases. Each of the following individuals, listed more or less

chronologically, contributed several designs: Myron Bilynsky, Mykhailo Chereshniowsky, Jurij Kostiv, Mykhailo Kuryllo, Myron Levytsky, Mykhailo Dmytrenko, Stepan Korolenko, Edward Kozak, Sviatoslav Hordynsky, and Robert Lisovsky. However, the individual who was most instrumental in producing the PPU's issues was the Drohobych-born graphic designer and printer Stepan Liubomyr Rychtyckyj, a former officer of the Galicia Division, writer (pseudonym: Stepan Liubomyrsky), civic activist and journalist. During his decades-long association with the PPU, he worked tirelessly to distribute the philatelic issues of the Ukrainian Underground Post. In a word, he was the heart and soul of the PPU whose decades-long came to an end with his death. The thousands of stamps released by the PPU are among the finest philatelic issues of Ukrainian non-governmental philately.

Alexander Malycky

BIOGRAPHICAL INFORMATION ON STEPAN LIUBOMYR RYCHTYCKYJ

Stepan Liubomyr Rychtyckyj, who wrote under the pseudonym Stefan Liubomyrsky, was born on 21 April 1921 in Drohobych. His father Ostap was an administrator at the Drohobych jail and died in October 1940, during the Soviet occupation of Galicia. For many years his mother Yevhenia (née Bozhemska) taught Ukrainian high school courses in Chicago, where she is buried. His younger brother, an engineer, still lives in the Chicago area with his family. Rychtyckyj completed high school in Drohobych and wrote his final exams in June 1940. After the Germans occupied western Ukraine, he began studying in the Departments of Chemistry and Forestry at the Lviv Polytechnic.

On 17 July 1943 Rychtyckyj volunteered for the Galicia Division. His comrade in arms, 1st Lieut. Roman Prypkhan, provided the following information on their service in the division: Stepan L. Rychtyckyj completed his military training in Heidelager as part of 11th Company. He went on to complete artillery training for non-commissioned officers in Božice, near Prague, and his artillery officer training in Benešov, also near the Czechoslovak capital. After his training ended, he was transferred to Neuhammer, Germany, where the Galicia Division was being replenished after the Battle of Brody. From there he was sent to Slovakia, where he was stationed as a battery officer in the city of Žilina and fought against Soviet partisans. From Slovakia he was transferred to Lower Austria, near Gleichenberg, where he served in the Galicia Division's 9th Battery of the 14th Artillery Regiment.

After Germany's capitulation, Rychtyckyj was interned in a camp in the Mestre district of Venice, Italy, where he published two issues of the camp newspaper. After the Division veterans were assembled in a camp near Rimini, Rychtyckyj began working on the editorial board of the camp newspaper *Zhyttia v tabori* (Camp Life). There he wrote and published his first collection of short stories entitled *Son litn'oi nochi* (Dream of a Summer's Night). His interest in philately dates to this period, and he joined a philatelic club headed by 2nd Lieut. Martyniuk. This group was instrumental in issuing a commemorative postage stamp block and approximately thirty individual stamps.

After Rychtyckyj was released from the Rimini internment camp in late 1946, he moved to Germany, where he settled down in the city of Regensburg. In 1947 he began studying journalism and forestry at the Ukrainian Technical and Husbandry Institute. Two years later, in 1949, he became acquainted with the well known Ukrainian philatelist,

Julian Maksymchuk, who also lived in Regensburg. Very likely thanks to Maksymchuk's influence and guidance, the Ukrainian Underground Post began to operate under the aegis of the Leadership of the External Units of the OUN. By late 1949 the PPU had its own letterhead and official seal, and had issued four stamps commemorating the OUN. Between 1949 and 1981 the PPU issued 453 postal releases totaling approximately 4,000 postage stamps, of which nearly 500 were commemorative blocks. During this entire period Stepan Rychtyckyj was the leading force and indefatigable promoter of this colossal philatelic activity. All these issues are listed in the PPU stamp catalog and supplements that he compiled and published, starting in 1962.

In 1949, when he was still living in Regensburg, Stepan Rychtyckyj married Daria Melnykovych, whose parents lived in the local Displaced Persons (DP) camp. (My friendship with Rychtyckyj, which began at this time, lasted until the end of his work-filled life.) The couple left Regensburg and settled in Detroit (USA), where they raised three children: Tamara, Nestor, and Ksenia. The family later moved to Chicago, where the young philatelist stepped up his philatelic activities in the PPU. Initially, he found work as a printer at the Organization for the State Rebirth of Ukraine and later worked in a printing house managed by the executive of the local branch of the 1st Ukrainian Division of the Ukrainian National Army, which was located on Western Avenue, in Chicago's Ukrainian Village. At this time, the long-standing head of the Galicia Division veterans, Bohdan Kashuba, together with Stepan Rychtyckyj, with whom he closely cooperated, issued a number of philatelic releases to commemorate the Galicia Division. Together with this author, Rychtyckyj issued stamps sponsored by the main administration of the Society of Veterans of the Ukrainian Insurgent Army. He also issued stamps for the Chicago branches of the Ukrainian Youth Association, Plast, Saints Volodymyr and Olha Ukrainian Catholic Church, and various Ukrainian organizations. He died in Chicago in 1983 and is buried in St. Nicholas Cemetery.

Stepan Rychtyckyj was a multi-talented individual, a distinguished Ukrainian patriot and freedom fighter, as well as a tireless civic activist and great friend and colleague. During his long and fruitful life he was active as a journalist, radio commentator, and publisher, and wrote poems that he set to his own original music. He was an artist and graphic designer for the PPU, for which he created medals, badges, ribbons, honorary diplomas; lecturer, and a member of the OUN, the Administration of the Brotherhood of Veterans of the Galicia Division, the 8th branch of the Organization for the Defense of Four Freedoms for Ukraine, and the Association of Ukrainian Cultural Workers. He is also the author of

the novels *Son litn'oi nochi* (1946; pseudonym: Stepan Elerson), *Zhorstoki svitanky* (Cruel Dawns; 1947; turned into a feature film), *Khai rozsudyt mech* (May the Sword Be the Judge; 1948-1951), *Plem'ia Vovkiv* (The Clan of Wolves; 1952), *Taiemnyi front* (The Secret Front; 1952), *Mizh slavoiu i smertiu* (Between Glory and Death; 1953), *Velyka hra* (The Great Game; 1953), *Doba strakhit'* (The Age of Horrors; 1953), *Pid molotom viiny* (Under the Hammer of War; 1955-1956), *Prometeiv vohon'* (The Fire of Prometheus; 1977), and *Slidamy Zapovitu* (Following the Testament; 1984). He is also the author of two film scenarios: *Nikoly ne zabudu* (I Shall Never Forget; 1969) and *Zashumila verkhovyna* (Whispering Highlands; 1976).

Stefan Golash

GENERAL COMMENTS

1) This volume is illustrated with a selection of postage stamps and postage stamp blocks from the PPU collection, which is part of the archive of the Litopys UPA stored in the Peter J. Potichnyj Collection on Insurgency and Counter-Insurgency in Ukraine in the Thomas Fisher Rare Book Library at the University of Toronto. A large number of postage stamps have been donated by Mrs. Nadia Golash and Mr. Mykola Kulyk. Ms. Natalia Soltys prepared the scan version of the stamps on which this publication is based.

Oleksander Zharivsky graciously donated stamps and postage stamp blocks commemorating Mykola Mikhnovsky (1951), S. Petliura (1951), Yevhen Konovalets (1951), Taras Chuprynka (1951), Marko Cheremshyna (1967), Iulian Holovinsky (1962), and Olena Teliha (1962), as well as the stamps "Ukraine in the Struggle" (1949) and Canada's Centennial (1967).

2) The activities of the Ukrainian Underground Post are described in the following articles:

Bukhalo, Hurii. "Marky pidpil'noi poshty," *Holos Ukrainy* [official newspaper of Ukraine's parliament, the Verkhovna Rada], 8 February 1994, p. 8.

Bukhalo, Hurii. "Symvoly neskorenoi Ukrainy: Marky Pidpil'noi poshty Ukrainy," *Nashe slovo* (Warsaw), nos. 30-32 (1999).

Golash, Stefan. "Zhyttiepysni dani pro sl. p. Stepana Liubomyra Rykhtyts'koho," *Pidpilna poshta Ukrainy: Obizhnyk zv'iazku zbyrachiv, zatsikavlenykh u ii vydanniakh* (Calgary, AB), no. 2 (April 2000): 4.

Malyts'kyi [Malycky], Oleksander, Ohliad vydan' marok i propam'iatnykh blokiv Zakordonnoho Poshtovoho viddilu Pidpil'noi Poshty Ukrainy. Paper presented at exhibit, Stamps and Blocks of the PPU and Publications on the UPA, 25 October 1996, at the Ukrainian Canadian Archives & Museum of Alberta, Edmonton, Alberta.

3) The descriptions of the PPU's postage stamps and postage stamp blocks are taken from the following catalogs:

Maksymchuk, Julian. *Kataloh ukrains'kykh nederzhavnykh marok: Dopovnennia, ch. 1*. Chicago: V-vo Ukrainska filatelistychna biblioteka, 1957.

Maksymchuk, Julian. *Kataloh ukrains'kykh nederzhavnykh marok: Dopovnennia ch. 2*. Chicago: V-vo Ukrainska filatelistychna biblioteka, 1960.

Maksymchuk, Julian. *Kataloh ukrains'kykh nederzhavnykh marok: Dopovnennia ch. 3*. Chicago: V-vo Ukrainska filatelistychna biblioteka, 1964

Maksymchuk, Julian. *Kataloh ukrains'kykh nederzhavnykh marok: Dopovnennia ch. 4*. Chicago: V-vo Ukrainska filatelistychna biblioteka, 1975.

Khom'iak [Chomiak], Maksym. *Kataloh ukrains'kykh nederzhavnykh marok*. Charleroi, BE, 1987.

The above-listed catalogs do not provide exhaustive information on all the issues of the PPU. There are also various discrepancies among the various catalogs' entries, as well as errors. For this reason, it is crucially important to compile a complete and revised catalog of the postage stamps and postage stamp blocks issued by the Ukrainian Underground Post.

ВИДАТНІ ПОСТАТІ УКРАЇНИ

Історична пам'ять не зводиться до механічного пригадування важливих подій минувшини чи видатних особистостей народу. Це перш за все зведення фундаменту майбутнього існування нації, її капітал у світовому цивілізаційному процесі. Мабуть для кожного відомою є істина, що без минулого немає майбутнього. Проте в другій половині XX століття, в умовах бездержавності української нації, історична пам'ять мала ще один, не менш важливий аспект – збереження історичного спадку (особливо часів давньої Руси-України) від намагань російських і радянських істориків привласнити цей найдавніший період української історії. Саме тому ППУ звертається до тематики висвітлення у своїх виданнях видатних державних, військових та культурних діячів минувшини від найдавніших часів. З цього погляду в умовах, коли офіційна радянська історіографія всіляко намагалась приховати справжній вік української нації, применшити її цивілізаційні здобутки, роль ППУ у відстоюванні національної пам'яті та гідності важко переоцінити.

КНЯЗІ-БУДІВНИЧІ ДЕРЖАВИ РУСИ-УКРАЇНИ

До цієї теми, з огляду на її виняткову важливість для збереження української історичної спадщини, ППУ зверталася тричі, випустивши серії марок "Князі України" у 1963, 1965 та 1968 роках. Постаті князів-будівничих давньоруської держави згруповано по три марки в ряді таким чином, що вони відображають різні періоди становлення князівської держави, а також єдність давніх українських земель від північної давньоруської новгородської території (корінне населення якої згодом було повністю винищене московитами Івана III та його внука Івана IV) через центральні Київські землі до західних галицько-волинських кордонів Руси-України.

Також у різні роки окремими виданнями вийшли марки, присвячені княгині Ользі (1955), князю Володимиру Великому (1963), королю Данилу Галицькому (1953) та пам'ятний блок, в якому відображена князівська тематика (1961).

Рюрик, Синеус, Трувор – згідно "Повісті минулих літ" три брати – норманські князі, які у 862 р. були запрошені князювати в землі ільменських слов'ян, кривичів, чуді і весі. Для становлення давньоруської державності видатне значення мав князь Рюрик, який хоча й не князював у Києві, проте заснував династію київських князів Рюриковичів. Помер Рюрик у 879 р., залишивши малолітнього сина Ігоря, який згодом став великим князем київським.

Князь Ігор – великий князь київський (913 – 945), що повернув в орбіту київської державницької політики деревлян, уличів та інші давньоруські племена, воював з печенігами та уклав з ними мирну угоду, здійснив два походи на Візантійську імперію, змусивши її до укладення у 945 р. договору з Київською державою, здійснив два походи на Кавказ, забезпечивши можливість київським купцям торгувати на Сході.

Княгиня Ольга – дружина князя Ігоря, велика княгиня київська (945 – 957). Мужня, вольова і мудра правителька, що змусила європейських імператорів та володарів зважати на Київ, рівноапостольна просвітителька, що заклала підвалини християнського розвитку Руси-України, канонізована Українською Церквою.

Князь Святослав Ігорович (Хоробрий) – великий князь київський (945 – 972), в особі якого поєднались відвага воїна і геніальність полководця, стратега. Близько 964 р. Святослав підкорив слов'янське плем'я в'ятичів, розбив волзьких болгар, близько 965 р. розгромив Хозарський каганат, переміг племена ясів та касогів, закріпився на Таманському і Керченському півостровах, відкривши руським купцям шляхи до Каспійського моря. У 967 р. (за ін. даними – 968) підкорив Болгарію. Згодом розбив печенігів і воював з Візантійською імперією.

Князь Володимир Великий – найвизначніший державний діяч княжої Руси-України (980 – 1015). Відзначився як видатний полководець, воювавши з ляхами, ятвягами, волзькими болгарами, чорними клобуками, печенігами та Візантією. Як стратег розбудував та укріпив стольний Київ, збудував укріплену лінію з фортецями по р. Стугні, Десні, Ірпені, Трубежу й Сулі. Як державець завершив об'єднання східних слов'ян в одну могутню та велетенську державу, що простягалась від Тмутаракані на сході до Закарпаття на заході. Як політик налагодив військові, економічні та культурні зв'язки з Візантією, Польщею, Угорщиною, Чехією, західноєвропейськими державами. Як мислитель, турбуючись за майбутнє свого народу, охрестив Русь, визначивши її подальший цивілізаційний поступ.

Князь Ярослав Мудрий – великий князь київський (1019 – 1054). Був видатним полководцем як і батько та дід. Проте найвищою мірою його розум та геніальність розкрились на ниві просвітництва. Він дав могутній поштовх для розвитку освіти, створення шкіл і формування бібліотек, перекладацької та законотворчої праці, будівництва храмів та монастирів, значно піднявши таким чином престиж та міжнародний авторитет Київської держави. В релігійних справах, підпорядковуючись Константинопольському патріарху, він

все ж провадив незалежницьку політику, давши можливість українцям сформувати свою власну християнську ідентичність.

Князь Ярослав Осьмомисл – князь галицький (1153 – 1187), названий у "Слові о полку Ігоревім" Осьмомислом, тобто мудрим, розумним, таким, що "має вісім мислів". Проявив себе як полководець і політик, будівничий і культурний діяч. За його правління Галицьке князівство значно розширилось, приєднавши землі між Карпатами і Дністром, пониззя Дунаю.

Князь Роман Галицький – галицько-волинський князь (1199 – 1205), видатний державний діяч і полководець. Його заслугою стало об'єднання Галичини та Волині в єдину державу. Його авторитет в Європі був настільки великим, що польський хроніст XIII ст. ствердив, що він "правив над усіма землями і князями Русі", а давньоруський літописець назвав його "самодержцем всієї Русі".

Король Данило Галицький – син князя Романа, волинський та галицький князь, з 1253 р. – король. Королівська корона з рук послів папи Інокентія IV стала визнанням державницького таланту і потуги Данила, а в його особі і всієї княжої влади в Україні. Саме Данило своїм розумом, силою та авторитетом зміг не тільки порятувати русько-українську державу від повного поневолення татаро-монголами, але й успішно протидіяти зазіханням сусідів та міцно утримувати бунтівливе галицьке боярство.

Випускаючи в світ серію марок "Князі України" та марки, присвячені окремим князям, ППУ не мала можливості зобразити усі видатні князівські постаті Руси-України, проте своє головне завдання вона виконала. Найперше ще раз було стверджено, що ці державні мужі є будівничими давньої Української Держави, яка існувала в межах сучасної етнічної української території. З другого боку в перспективі усіх своїх видань ППУ ще раз наголосила на нерозривному зв'язку княжої Руси, козацької України та України сучасної.

1963 р. *Історична серія марок “Князі України”. Рисунок В. Дядинюка. Серія надрукована у двох кольорових різновидах: марки із зображенням князів синім та червоним кольорами. Номінал:*

кн. Рюрик 10 шаг. *кн. Ігор 20 шаг.*
кн. Ольга 30 шаг. *кн. Святослав 40 шаг.*
кн. В. Великий 50 шаг. *кн. Я. Мудрий 60 шаг.*
кн. Я. Осьмомисл 70 шаг. *кн. Р. Галицький 80 шаг.*
кн. Д. Галицький 90 шаг.
Наклад: по А 500, Б 500 для двох кольорових різновидів.

1965 р. *Друга історична серія марок “Князі України” (подана на репродукції).*
Наклад: А 250, Б 250.

1965 р. *Пам'ятний блок збору вчителів Школи та Курсів Українознавства громади св. Юра в Бостоні.*
Наклад: А 400, Б 130.
Формат: 131 × 168 мм.

1966 р. *Історична серія марок з купонами “Князі України”. Марки надруковано у трьох кольорових різновидах.*

Номінал:

кн. Рюрик	*5 шаг.*	*кн. Ігор*	*10 шаг.*	*кн. Ольга*	*15 шаг.*
кн. Святослав	*20 шаг.*	*кн. В. Великий*	*25 шаг.*	*кн. Я. Мудрий*	*30 шаг.*
кн. Я. Осьмомисл	*40 шаг.*	*кн. Р. Галицький*	*50 шаг.*	*кн. Д. Галицький*	*60 шаг.*

Наклад: А 800, Б 200.

1961 р. *Пам'ятний блок на відзначення 20-річчя першої серії марок ОУН(р), виданих у Празі у 1941 р. Постатям та історичним подіям княжої доби присвячено верхній ряд блоку (4 марки):*

1-а марка зображає князя Володимира Великого, який як повновладний монарх сидить на великокняжому троні. В далині за престолом два воїни, з яких той, що праворуч, тримає щит із зображенням тризуба, - герба, який символізує єдність княжої Руси-України з Україною новітніх часів.

2-а марка зображає на передньому плані переможне княже військо, а посередині в далині київський храм святої Софії, який збудовано на місці, де у 1036 р. князь Ярослав Мудрий розгромив печенігів.

3-я марка із написом "За землю Руську, за Ігореві рани" символічно зображає так зване "золоте слово", або ж заклик автора "Слова о полку Ігоревім" (за іншою версією князя київського Святослава Всеволодовича) до нащадків князя Мстислава Великого (сина Мономаха) об'єднати свої зусилля супроти ворогів Русі.

4-а марка присвячена галицько-волинському князю Роману.

Наступні чотири марки нижнього ряду присвячені визначним діячам козацької та новітньої доби історії України Б. Хмельницькому, І. Мазепі, С. Петлюрі та Є. Коновальцю, мова про яких піде в подальших розділах.

Наклад: 1000. Формат: 149 × 117 мм.

1956 р. Пам'ятна серія марок, видана на відзначення 1000-ліття хрещення княгині Ольги. Рисунок з марок, виданих 1955 р. Ювілейним Комітетом Українських Жіночих Організацій (ЮКоУЖО) в Чікаґо.

Номінал: залежно від кольору марки – 15, 20, 25, 40 шаг.

Наклад: А 4554, Б 450.

Вважається, що хрещення княгині Ольги відбулось 957 р. під час її відвідин Константинополя; за іншими джерелами вона охрестилась 955 р. у Києві.

***1963 р.** Пам'ятний блок на відзначення 975-річчя Хрещення Русі-України.*

Номінал: 10, 20, 30, 40 шаг.

Наклад: Б 800.

Формат: 111 × 100 мм.

1953 р. *Серія марок з нагоди 700-річчя коронації Данила Галицького.*

Номінал: залежно від кольору марки – 15, 20, 25, 40 шаг.

Наклад: 5000 серій.

ІСТОРИЧНІ ПОСТАТІ ДОБИ КОЗАЦЬКОЇ УКРАЇНИ

Козацька тематика у виданнях ППУ, на жаль, опрацьована не повно. Вона обмежилась постатями двох визначних гетьманів: І. Виговського та І. Мазепи а також епізодичною згадкою про гетьмана Б. Хмельницького у пам'ятному блоці на відзначення 20-річчя першої серії марок ОУН, надрукованої у Празі у 1941 р. Але це і не дивно, бо, з одного боку, діяльність на ниві філателії в умовах еміґрації без державної підтримки вимагала неймовірних зусиль, а з іншого – лише цей окремий козацький розділ історії України є настільки потужним, що для його тільки поверхової розробки необхідно десятки років напруженої праці.

Гетьман України Зіновій Богдан Хмельницький (бл. 1595 – 6.08.1657)

Півстоліття козацьких бунтів та повстань зазнавали поразки з двох причин: неготовності українського народу до тривалої боротьби та відсутності талановитого загальнонаціонального провідника. Блискуча освіта, швидкий розум, хист дипломата, вольовий характер – сукупності цих якостей бракувало попереднім керівникам козацьких повстань, і саме вони зумовили вибір Богдана Хмельницького як загальновизнаного та безальтернативного керівника національно-визвольної війни.

21 січня 1649 року повсталі козаки оволоділи Запорізькою Січчю на мисі Микитин Ріг, що стало початком великої та кривавої війни. У перших двох битвах з добре вишколеним та озброєним польським військом під Жовтими Водами (16.05.1648) та Корсунем (26.05.1648) чи не найбільше проявився хист Б. Хмельницького планувати, контролювати перебіг бою та здобувати перемогу. В битві під Пилявцями (23.09.1648) він до основ струснув Річ Посполиту, позбавивши її регулярного війська та впевненості у своїй непере-

можності. Проте скористатись у повній мірі плодами своїх перемог Хмельницький так і не зміг.

До сьогодні немає одностайної думки стосовно окремих політичних рішень Богдана Хмельницького. Проте його заслуга в процесі українського державотворення є безсумнівною – вперше після тривалого періоду бездержавності, коли за три століття в неволі виріс з десяток поколінь, українці здобули волю і в центрі Європи здвигнули могутню, велику державу. І хоча ця держава не встояла і згодом була розшматована сусідами, все ж вона, поряд з князівською державою, стала могутнім і вирішальним чинником національного самоусвідомлення в другій половині XIX ст. та державотворчих процесах 1918, 1941 та початку 1990-х рр.

У виданнях ППУ гетьман Б. Хмельницький зображений на пам'ятному блоці, надрукованому у 1961 р. на відзначення 20-річчя виходу марок ОУН у Празі в 1941 р. (див. розділ "Князі-будівничі Держави Руси-України).

Гетьман України Іван Виговський (пом. 26.03.1664)

Важливість пригадати співвітчизникам, розсіяним по різних державах і континентах, та світовій спільноті про цю видатну особистість з поміж інших міркувань полягала також і в тому, що в тогочасних комуністичних виданнях СРСР І. Виговського зображали як зрадника українського народу.

У 1648 р. Б. Хмельницький, знаючи Виговського як освічену людину і доброго організатора, призначив його генеральним писарем. Через Виговського молода Козацька Держава налагоджувала дипломатичні стосунки з Кримським ханством, Московією, Швецією та іншими державами Європи, намагалась порозумітись з Польщею. В руках Виговського були зосереджені чималі важелі влади і не дивно, що після смерті Богдана Хмельницького, враховуючи його розум і досвід, на Корсунській раді у 1657 р. його обирають гетьманом України.

У зовнішній політиці Іван Виговський дотримувався європейської орієнтації та здійснював її з позиції державної незалежності України. У жовтні 1657 р. він уклав договір із Швецією, незабаром відновив союз із Кримським ханством, розпочав переговори з Польщею. Все це викликало панічний страх московських урядовців і Москва вдалась до випробуваного методу, яким користувалась упродовж усієї своєї історії (і не полишила його до сьогодні) – внутрішньо розколоти супротивника на окремі ворогуючі табори, які згодом самі себе звоюють.

В травні – червні 1658 р. гетьман придушив заколот полковника М. Пушкаря і запорізького кошового Я. Барабаша та повстання дейнеків, до яких значною мірою спричинились підбурювання селян та козаків московськими агентами. Враховуючи складну внутрішню та зовнішньополітичну ситуацію І. Виговський у 1658 р. уклав Гадяцький договір з Польщею, після чого Московія вдається до відкритої агресії проти України. У Конотопській битві 8-9.07.1659 р. українське військо під проводом гетьмана Виговського повністю розгромило московитів. Проте через внутрішні чвари та опозицію, що розпалювались царськими агентами, використати цю перемогу на утвердження Козацької Держави так і не вдалось. У жовтні 1659 р. І. Виговський зрікся гетьманської булави і виїхав до Польщі, де на початку 1664 р. за наказом полковника С. Маховського його без суду розстріляли.

Іван Виговський був видатним державним та військовим діячем України, і хоча його намірам не судилось збутися, проте його вклад у формування державницької ідеології є неоціненним.

1959 р. *Перша пам'ятна серія марок з нагоди 300-річчя перемоги гетьмана І. Виговського під Конотопом. Гетьман І. Виговський за картиною Л. Перфецького.*

Номінал: 10, 20, 30, 40, 45 шаг.

Наклад: А 3600, Б 360.

1959 р. *Друга пам'ятна серія марок з нагоди 300-річчя перемоги гетьмана І. Виговського під Конотопом.*

Номінал: 15, 20, 25, 40, 55 шаг.

Наклад: А 3600, Б 360.

Гетьман України Іван Мазепа (2.03.1639 – 2.10.1709)

Іван Мазепа був тим правдивим українцем, який усвідомив свою гідність та гідність свого народу і не захотів бути безправним придатком імперського возу. Гетьмана Мазепу справедливо можна назвати Предтечею національного усвідомлення українського етносу, Предтечею формування новітньої української нації.

25 липня 1687 р. на річці Коломак відбулась козацька рада, на якій І. Мазепу обрано гетьманом Лівобережної України. З цим обранням завершилась трагічна сторінка в історії України, яку влучно назвали Руїною. І. Мазепа став при кермі, надто обрізаної у своїх правах держави, у дуже важкий час. Територія України була пошматована між Польщею, Туреччиною та Росією, загинуло багато козаків та старшин, занепало економічне та культурне життя, національні здобутки часів Б. Хмельницького звелись нанівець. До того ж шпигунство та доноси серед козацької еліти змушували приховувати свої думки перед найближчими співробітниками.

На початку свого гетьманування Мазепа не відкидав можливості співіснування України з Московією на ґрунті Переяславських статей Хмельницького. Тому він брав діяльну участь у війнах Москви з Туреччиною, Кримом та Швецією. Зрештою це приносило свої дивіденти: саме участь у Північній війні дозволила гетьману у 1704 р. приєднати до Гетьманщини Правобережну Україну. Зусилля Мазепи були скеровані на побудову соборної козацької України, яка мала бути європейською становою державою з автократичною владою гетьмана та збереженням козацьких традицій (укладу). Велетенських успіхів він досягнув у внутрішній політиці. Інтенсивно розвивались ремесла, створювались нові промислові заклади, значно пожвавилась внутрішня та зовнішня торгівля. В галузях архітектури та будівництва, мистецтва та науки завдяки старанням Мазепи Україна піднеслась на винятково високий рівень.

Це не могло подобатись Москві, і цар усіма способами намагався виснажити Україну, а згодом взагалі ліквідувати її автономію. Війна поміж Московією та Україною ставала неминучою, і Петро заздалегідь готувався до неї. Методичне економічне пограбування України, регулярне знекровлення українського війська у безконечних війнах, а до того ж виведення добірного козацького війська з України напередодні походу туди Карла XII залишили Мазепу з мінімальними силами та засобами, що врешті стало однією з причин поразки у червні 1709 р. під Полтавою.

1959 р. *Перша пам'ятна серія у 250-річчя смерті гетьмана Івана Мазепи.*

Номінал: 5, 10, 15, 20, 25, 30, 45, 50 шаг.

Наклад: А 3600, Б 360.

1959 р. *Блок, виданий з нагоди відкриття Мазепинського року.*
Наклад: Б 450.

Такий самий блок з таким самим накладом, лише зі зміненим написом, був виданий на закриття Мазепинського року.

Номінал: 25 × 3 шаг.
Наклад: Б 450.
Формат: 133 × 90 мм.

1959 р. *Друга пам'ятна серія у 250-річчя смерті гетьмана Івана Мазепи. Портрет гетьмана роботи В. Масютина.*

Номінал: 10, 15, 20, 25, 30, 40, 50, 60, 70, 80 шаг.

Наклад: А 3600, Б 360.

1959 р. *Пам'ятний блок у 250-річчя смерті гетьмана Мазепи.*

Номінал: 25 шаг.

Наклад: Б 400 червоним написом та Б 400 з чорним написом.

Формат: 103 × 98 мм.

1961 р. *Пропагандивні блоки з двома марками гетьмана І. Мазепи, між якими розміщено напис: “За Бога за правду за Україну”. Блок надруковано в двох різних кольорових різновидах.*

Номінал: 25 × 2 шаг.

Наклад: по 300 обох різновидів.

Формат: 140 × 89 мм.

ВЕЛЕТИ УКРАЇНСЬКОГО ДУХУ

Чимало наших співвітчизників прославило ім'я України своєю творчою працею як у рідній землі, так і по всьому світу, куди лише закидала їх невблаганна доля. Та є серед українців постаті, велич яких не може поміститись у рамки національного буття – постаті світового, планетарного масштабу, що є скарбом усієї людської цивілізації. Їх називають пророками, велетами духу, людьми, народженими згори, тими, що отримали найвище Боже одкровення. Українців, у період їхнього національного самоствердження, Господь обдарував декількома велетами – це Тарас Шевченко, Іван Франко, Леся Українка та митрополит Андрей Шептицький.

Тарас Шевченко – батько новітньої української нації

Щоб усвідомити, ким є для українців Тарас Шевченко, достатньо лише пригадати, що в кінці XIX та в першій половині XX століть і на Сході і на Заході України, на еміґрації та численних поселеннях, практично в кожній українській хаті – чи то хаті селянина, чи робітника, чи службовця або ж інтелігента на найпочеснішому місці, поряд з образами Господа Бога і святих, обов'язково, вбраний вишиваними рушниками, знаходився портрет великого Кобзаря. У неділю, зібравши велику сім'ю, батько шанобливо і урочисто нарівні зі Святим Письмом читав "Кобзар" Тараса Шевченка.

Відразу після смерті поета в українському народі починає витворюватись правдивий культ (в доброму розумінні цього слова) національного пророка. Подібно до Мойсея, Тарас Шевченко із затурканих селян, що почали перетворюватись на аморфну етнічну масу і втрачати розуміння своєї ідентичності, сформував свідому європейську націю; він вказав чіткий та зрозумілий для кожного українця орієнтир: "В своїй хаті – своя правда, і сила, і воля". І недарма великий Каменяр написав про Шевченка: "Він був сином мужика і став володарем у царстві духа. Він був кріпаком і став велетнем у царстві людської культури. Він був самоуком і вказав нові, свіжі і вільні шляхи професорам та книжним ученим".

В історії України ще не було людини, що зробила б такий велетенський вплив на уми і серця своїх співвітчизників. Він не був політиком, та на його ідеях сформувались і зросли чимало громадських організацій і партій. Він не був полководцем, але його слово змобілізувало сотні полків, дивізій, цілі армії, підняло до збройної боротьби мільйони українців, здобуло не одну визначну перемогу на полі бою. Він не був дипломатом, проте широта його поглядів, вклад у

світову літературу та мистецтво, а головне світоглядні ідеї загальнолюдських братерства та любові, що базувались на християнських цінностях, здобули для України та українців належне визнання та пошану серед світової спільноти. Він не був проповідником, та своєю щирою вірою в Бога, дитячою відданістю Творцеві, гарячими віршами-молитвами вберіг обидві українські Церкви: на Сході – від безслідного розчинення в Церкві московській, на Заході – від латинізації. Він не народився пророком і зовсім не прагнув ним бути, але за Божим Провидінням ним став і вивів свій народ з "єгипетського" ярма, хоча сам так і не побачив землі обіцяної.

1961 р. *Блок з нагоди відкриття Шевченківського року. В блоці 4 марки з автопортретом Т. Шевченка та 6 марок з цитатами творів Кобзаря: 1) "І мене в сім'ї великій, в сім'ї вольній, новій, не забудьте пом'янути незлим тихим словом"; 2) "Вставайте, кайдани порвіте і вражою злою кров'ю волю окропіте"; 3) "Учітеся, брати мої, думайте, читайте і чужому научайтесь, свого не цурайтесь".*

Номінал: 25 × 10 шаг.

Наклад: Б 300.

Формат 165 × 110 мм.

Аналогічний блок таким самим накладом, лише зі зміненим написом, був виданий на закриття Шевченківського року.

1961 р. *Пам'ятна серія марок на 100-річчя смерті Т. Шевченка.*

Номінал: 10, 40 шаг – автопортрет Т. Шевченка;

15, 45 шаг – цитата "Учітеся, брати мої, думайте, читайте і чужому научайтесь, свого не цурайтесь";

20, 50 шаг – автопортрет Т. Шевченка;

25, 100 шаг – цитата "Вставайте, кайдани порвіте і вражою злою кров'ю волю окропіте";

30, 60 шаг – портрет Т. Шевченка;

35, 55 шаг – цитата "І мене в сім'ї великій, в сім'ї вольній, новій не забудьте пом'янути незлим тихим словом".

Наклад: А 5400, Б 540.

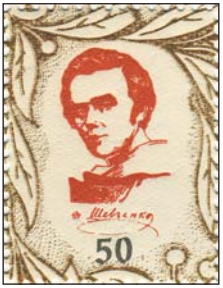

1964 р. *Пам'ятна серія марок з нагоди відкриття пам'ятника Т. Шевченку у Вашингтоні. Використано серії марок 1961 р. випуску. На восьми марках аркушу зроблено надрук написів українською і англійською мовами, на дев'ятій центральній марці — вінок.*

Наклад: укр. надрук А 360, Б 96,
англ. надрук А 360, Б 96,
вінок А 90, Б 24.

1961 р. *Пам'ятний блок на 100-річчя смерті Т. Шевченка.*

Номінал: 10, 20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90 шаг.
Наклад: Б 2000.
Формат: 90 × 118 мм.

1962 р. *Пам'ятний блок на згадку Шевченківського року. Блок містить дві марки з цитатами із творів Т. Шевченка номіналом по 25 шаг. і рисунок скульптури Родена. Блок видано в декількох кольорових різновидах.*

Номінал: 25 × 2 шаг.

Наклад: 400.

Формат: 80 × 117 мм.

Крім цих видань портрет Т. Шевченка або цитати з його творів друковані на виданнях ППУ:

- ювілейний блок, присвячений 20-річчю відновлення української державності у 1941 р., виданий у 1961 р.;

- марки, присвячені Організації Оборони Чотирьох Свобід України, видані у 1961 р.;

- блок "За тривкий зв'язок з краєм", виданий у 1961 р.;

- марки з нагоди 100-річчя НТШ, видані у 1974 р.

Іван Франко – титан праці і духу.

"Довершилась України кривда стара,
Нам пора для України жить".

В цих двох невеликих рядках чи не найкраще виражено життєве кредо Каменяра. "Нам пора для України жить", – наскільки простою є ця істина, але як важко треба було працювати, щоби народ врешті усвідомив її. "Більше поту, менше крові", – це ще один визначальний принцип, якого Франко дотримувався впродовж усього

свого життя. Його працездатність воістину була титанічною. За радянських часів побачило світ 50-томне видання творів Франка; на сьогодні дослідники його творчості готові дати до друку додатково ще 50 томів. Спадщина Каменяра складає за різними оцінками від 4000 до 6000 наукових, літературних та публіцистичних творів.

Вражаючою є також широта його поглядів та зацікавлень. Він зумів не просто осягнути величезну кількість різноманітних галузей людських знань, але й, досліджуючи та творячи за цими напрямками, піднестись до небачених висот, що принесли йому світову славу, а Україні – належне визнання поміж народами. Він став визначним вченим, поетом, прозаїком, драматургом, публіцистом, літератором, критиком, перекладачем, істориком, етнографом, мовознавцем, видавцем, філософом, економістом, соціологом, політиком, громадським діячем. Він творив, не знаючи втоми.

Іван Франко – багатогранна особистість планетарного виміру. Син сільського коваля завдяки своїй наполегливості та працьовитості досягав найбільших вершин у кожній справі, за яку б не брався. В поезії він був найвизначнішим майстром післяшевченківської доби. Його поетичний доробок є надзвичайно багатоманітним. У драматургії та прозі він проявив себе як тонкий психолог, суспільний аналітик, будитель та просвітитель галицького селянства і робітників. У жанрі дитячої літератури він до сьогодні залишається неперевершеним майстром. А поза тим Франко був не менш талановитим і знаним перекладачем (вільно писав трьома і перекладав з чотирнадцяти мов), мовознавцем, фольклористом, етнографом. Його мовознавчі здобутки принесли почесний докторат Харківського університету та членство у багатьох слов'янських наукових товариствах.

Усе життя Івана Франка було підпорядковано ідеї державної самостійності та соборності українських земель від Дону до Сяну, від Кавказу до Карпат; задля цієї ідеї він невтомно працював і творив до останнього подиху.

1966 р. *Перша пам'ятна серія марок на відзначення 50-річчя смерті Івана Франка. Портрет І. Франка без обрамування.*

Номінал: 10, 15, 20, 25, 30, 35, 40, 45, 50, 55, 60, 70 шаг.

Наклад: А 800, Б 200.

1966 р. *Друга пам'ятна серія марок на відзначення 50-річчя смерті Івана Франка. Портрет І. Франка в обрамуванні в шести різних кольорах.*

Номінал: 25 шаг.

Наклад: А 800, Б 200.

1966 р. Третя пам'ятна серія марок на відзначення 50-річчя смерті Івана Франка.

Наклад: А 800, Б 200.

1966 р. *Пам'ятні блоки на відзначення 50-річчя смерті І.Франка. Надруковано 3 різновиди блоків з написами на верхньому полі:*

І. "Франко Революціонер";

ІІ. "Франко Каменяр";

ІІІ. "Франко Мойсей".

Номінал: 25 × 9 шаг.

Наклад: А 250, Б 250. Загальний наклад 1500.

Формат: 142 × 108 мм.

Леся Українка – поетеса і воїн України

Лариса Косач – Леся Українка – ця тендітна і виснажена хворобами жінка поряд з Шевченком та Франком є одним із трьох стовпів, на яких тримається свідомість сучасного українця. Вже сам псевдонім "Українка", в часи, коли українство висміювалось і зневажалось, коли українську мову називали базарною говіркою, коли російський шовініст на увесь світ насміхався, що такої мови "немає і бути не може", звучить, наче виклик могутній Російській імперії.

Викликом було усе її недовге, але насичене боротьбою життя. З ранніх літ їй, 11-річній дівчинці, довелось провадити "тридцятилітню війну" з немочами і хворобами людського організму. І в цій війні вона таки отримала блискучу духовну перемогу. В юності Леся Українка кидає виклик суспільній опінії стосовно ролі та призначення жінки і, самотужки здобуваючи ґрунтовні та різносторонні знання, стає однією з найосвіченіших жінок Європи. Її думки раз-у-раз повертаються до занапащеної України. Всупереч логіці та здоровому глузду, сконцентрованих у відомому вислові "один у полі не воїн", вона сміливо стає на захист гідності поневоленого та непросвіченого народу і, нехтуючи врівноваженим та спокійним життям, кидає виклик імперській шовіністичній владі.

Святий Дух щедро обдарував Лесю Українку різноманітними талантами, і усіх їх до найменшого вона без вагань і жалю склала на вівтар тієї землі і того народу, яких так палко любила. Господь дав їй щире та любляче серце, і вона до останку жертвувала його Україні. Господь дав їй дар пророчого слова, і вона будила народ, піднімала його з летаргічного сну до життя, до праці і боротьби. Господь по вінця наповнив її духом мужності і непокори, духом волелюбства і духом зневаги труднощів, людських немочей і втоми. Її незламний характер і надлюдська сила волі викристалізувались у могутніх словах: "Убий, не здамся!". Ця духовно красива і сильна жінка свого часу викликала в Івана Франка таке захоплення, що він назвав її "трохи чи не одиноким мужчиною на всю нашу сьогочасну Європу".

У свідомість українського народу Леся Українка увійшла як поетеса мужності і боротьби, символ любові та відданості Україні. Її приклад наслідували сотні тисяч жінок-героїнь, що без вагань стали до боротьби за волю України в жорстокому XX столітті.

1973 р. *Пам'ятні серії на відзначення двох річниць Лесі Українки: 100-річчя з дня народження і 50-річчя смерті. Марки кожної серії у чотирьох кольорових різновидах.*

Серія до 100-річчя з дня народження (аркуш переділений містком з написом "Л.У. 1971").

Номінал: 25 шаг.

Наклад: А 1440, Б 360.

Серія до 50-річчя з дня смерті (аркуш переділений містком з написом "Л.У. 1963").

Номінал: 25 шаг.

Наклад: А 1440, Б 360.

ХРИСТИЯНСЬКІ СПОДВИЖНИКИ УКРАЇНИ

“Церква в Україні мовчазна і воююча”

Під цією назвою ППУ у 1963 р. випустила пропагандивну серію марок, щоб пригадати українцям в діаспорі про переслідування християн в Україні, а перед світовою спільнотою виявити рішучий протест проти брутального знищення комуно-атеїстичним режимом Української Автокефальної Православної Церкви та Української Греко-Католицької Церкви і зневаги духовних почуттів та потреб громадян УРСР.

1963 р. *Пропагандивний блок з написом “Церква в Україні мовчазна і воююча”. В блоці 10 марок з рисунком соборів св. Софії в Києві та св. Юра у Львові.*

Номінал: 25 × 10 шаг.

Наклад: А 250, Б 250.

Формат: 135 × 141 мм.

В існуванні українських церков київської традиції радянська влада вбачала величезну загрозу для свого панування. Саме тому з такою ненавистю та жорстокістю після революції у Східній Україні була знищена УАПЦ, а після завершення Другої світової війни в Західній Україні УГКЦ була загнана в глибоке підпілля. Здавалось, що Українська Церква в Україні замовкла назавжди, а християнські почуття серед українців, насильно "навернених" в Російську Православну Церкву, поволі згаснуть. Проте так виглядало тільки на перший погляд. Комуністична влада змогла лише закрити і поруйнувати десятки тисяч церков, ліквідувати духовні навчальні заклади, видавництва, значно обмежити доступ молоді до храмів, проте повністю перепрограмувати душу українця все ж ніяк не вдавалось. Атеїстичні ідеологи були стурбовані, оскільки пропаганда безбожництва пробуксовувала. Особливе занепокоєння викликала діяльність Греко-Католицької Церкви, яка в умовах надзвичайно жорстоких переслідувань та репресій не тільки не піддавалась, але й часами переходила в наступ. Історія зафіксувала чимало випадків страйків і непокори селян проти закриття храмів. В умовах підпілля продовжували діяти монаші згромадження, на місце ув'язнених і замучених висвячувались нові єпископи і священики УГКЦ. На приватних помешканнях, в лісах, вночі в недіючих храмах українці продовжували молитись Богові за своїм звичаєм у своєму обряді. І це тільки на перший погляд здавалось, що Церква в Україні мовчить – насправді ж вона жила, вона молилась і воювала.

Митрополит Андрей Шептицький – пастир Церкви і пастир нації

Андрей Шептицький – це особистість, значення якої простягається далеко поза межі однієї Церкви чи однієї нації, чин далеко випереджує свій час, а здобутки і спадок завжди будуть безцінним скарбом як української нації, так і світової спільноти. Митрополит Андрей був саме тим пастирем і прийшов саме у той час, коли його найбільше потребували українці.

Мабуть немає ділянки національно-культурного та релігійного життя українців, де б владика Андрей не проявив себе як захисник гідності та прав українського народу. В часах революції він підносить голос в обороні державного суверенітету України, за що був інтернований (1918 – 1919) та заарештований (1923 – 1924) поляками. Згодом він протестує проти польських пацифікацій та нищення українських православних храмів на Холмщині, Підляшші і Волині. В часи першої радянської окупації виступає проти насадження

атеїзму в школах, видає пастирські послання до молоді, батьків, ченців. У 1938 р. митрополит вітає і благословляє проголошення незалежності Карпатської України, а у 1941 р. привітав Акт відновлення Української Держави. Він засуджує німецьку окупаційну владу і в листі до папи Пія XII називає її "ще більш диявольською за большевицьку". Як християнин та як пастир Шептицький звернувся до рейхсканцлера Гімлера з протестом проти винищення євреїв; більше, наражаючись на небезпеку, організовував їх порятунок.

Андрей Шептицький – особистість багатогранна. Він талановитий організатор та керівник. Завдячуючи йому, в моральному та організаційному плані УГКЦ настільки піднеслась і зміцніла, що з успіхом витримала усі важкі випробування другої половини XX століття, вийшовши з них переможцем. Неоціненною є заслуга митрополита і в пробудженні національної свідомості західних українців та розвитку їхнього культурного життя. Владика Андрей постійно турбується піднесенням освітнього рівня народу. Він солідаризується з виступами українських студентів Львівського університету (1901), домагається заснування гімназії у Станіславові (1902) і створення українського університету у Львові (1910), ініціює заснування Львівської греко-католицької академії (1928) та створення Богословського наукового товариства (1929). Поряд з тим його батьківську опіку відчували також українці, розкидані на чужині по далеких світах.

Не менші заслуги та здобутки Шептицького в царині загальноцивілізаційних цінностей, а його екуменічна діяльність на десятки років випередила час і є надзвичайно цінним досвідом міжконфесійного спілкування в наші дні.

Дві світові війни, льодовиковий період комунізму не дозволили втілити багато думок та планів А. Шептицького, проте до сьогодні вони не втратили своєї актуальності. І з поміж них як духовний заповіт великого митрополита для нас, українців, є праця задля об'єднання українських церков з єдиним патріархом у місті Києві.

1952 р. *Ужиткова серія марок з портретами владик українських церков, переслідуваних комуністичним режимом. Марки представляють портрети єпископів А. Шептицького, Й. Сліпого, В. Липківського, М. Борецького, Ю. Жевченка, Т. Ромжі. Оформлення Л. Рихтицького.*

Митрополит УГКЦ А. Шептицький.
Номінал: 25 шаг.
Наклад: 6000.

Йосиф Сліпий – в'язень сумління та патріарх нескореної Церкви

Провидінням Божим він, як і митрополит Андрей, виявився в потрібний час на своєму місці і не тільки зберіг Церкву, але й визначив перспективи її розвитку багато років вперед. Митрополит Андрей, передбачаючи важкі часи для Української Церкви та народу, найкращою кандидатурою на свого наступника визначив саме Й. Сліпого. Після смерті Шептицького, новий митрополит Галицький Й. Сліпий вже у квітні 1945 р. разом з іншими єпископами був заарештований. А далі були довгі 18 років допитів і знущань, тюрем і концтаборів, погроз, залякувань і лукавих пропозицій зради та співпраці. За приєднання до російського православ'я йому обіцяли відновлення усіх титулів і найвищі духовні посади в РПЦ, на що він завжди відповідав рішучою відмовою. При цьому Й. Сліпий добре розумів, що своєю непокорою підписує собі смертний вирок, і все ж кожного разу вимагав припинити переслідування його Церкви. Лише Божим провидінням йому у 1963 р. вдалось вирватись на волю та виїхати за кордон.

1952 р. *Ужиткова серія марок з портретами владик українських церков, переслідуваних комуністичним режимом. Марки представляють портрети єпископів А. Шептицького, Й. Сліпого, В. Липківського, М. Борецького, Ю. Жевченка, Т. Ромжі. Оформлення Л. Рихтицького.*

Патріарх УГКЦ Й. Сліпий.
Номінал: 25 шаг.
Наклад: 6000.

Й. Сліпий був великим організатором та будівничим Церкви. У вільному світі він налагодив та упорядкував церковне життя українців, розбудував структури УГКЦ, зумів об'єднати українську діаспору усіх континентів навколо ідеї незалежності України та свободи катакомбної УГКЦ. Подібно, як і митрополит А. Шептицький, він, дбаючи про належний освітній рівень українського духовенства та вірних УГКЦ, в 1963 р. заснував у Римі Український католицький університет, філії якого згодом постали у Вашингтоні, Лондоні, Чікаґо, Філадельфії та відновив діяльність Українського богословського наукового товариства (1960).

Його погляд завжди був звернений у майбутнє. Передчуваючи відродження незалежної Української Держави, він, випереджуючи час, як найголовніше завдання кожного українця проголосив ідею

патріархального устрою Української Церкви з об'єднанням навколо київського патріарха обидвох українських церков. *"Отож заповітую вам усім: Моліться, працюйте і боріться за збереження християнської душі кожної людини українського роду і за весь Український нарід і просіть Всемогучого Бога, щоб Він допоміг нам завершити нашу тугу за єдністю і наші змагання за церковне з'єдинення у здвигненні Патріярхату Української Церкви!" (З Заповіту патріарха Йосифа Сліпого).*

1962 р. *Пам'ятний блок на честь Верховного Архиєпископа і Кардинала Й. Сліпого. Марка з портретом Й. Сліпого.*

Наклад: А 250, Б 250.

Номінал: 30 шаг.

Формат: 110 × 70 мм.

Аналогічні блоки, лише в іншій кольоровій гамі, на честь Й. Сліпого видані у 1968 р. (з обидвох боків марки напис "1968"). Наклад, номінал і формат такі самі.

Єпископ-мученик Теодор Юрій Ромжа (14.04.1911 – 1.11.1947)

Коротке життя і насильницька смерть владики Теодора – це один з багатьох прикладів жертовного служіння українських єпископів і священиків Христові та рідному народові. Народився Т. Ромжа у с. Великий Бичків на Закарпатті. У 1936 р. він став священиком, а 24 серпня 1944 р. в Ужгороді отримав єпископську хіротонію. З перших же днів комуністичної окупації владика Теодор зіткнувся з

підступом і обманом, погрозами і шантажем, репресіями і насильством. І з перших днів молодий єпископ звертається до радянських урядовців різного рівня – від місцевої влади до центральної в Москві – із заявами, посланнями та протестами. В тогочасних умовах він добре розумів, що його голос не буде почутий владоможцями, проте вважав за обов'язок протестувати з огляду на те, щоби підтримати вірних, щоби паства почула голос пастиря. Задля цього він, наражаючись на небезпеку, здійснював регулярні візитації міст та сіл Закарпаття, що врешті й використали енкаведистські кати, щоби знищити непокірного єпископа.

Незламна позиція владики творили дива. В народу зникав страх і з'являлось піднесення, так що чимало парохій, які перед тим підступом та силою були "навернені" на російське православ'я, повертались до УГКЦ. Особистий приклад і авторитет єпископа Ромжі були настільки величезними, що, незважаючи на значні зусилля, енкаведистам так і не вдалось залякати закарпатських священиків та вірних УГКЦ.

27 жовтня 1947 р., коли єпископ повертався з чергової візитації до Ужгорода, на його бричку "випадково" наїхала військова автомашина. Побачивши, що єпископ живий, радянські вояки прикладами били його до втрати свідомості і, вважаючи мертвим, покинули в придорожньому рові. В ніч з 31 жовтня на 1 листопада єпископ Теодор був отруєний в мукачівській лікарні – влада ж цинічно заявила про серцевий приступ. Як відданий учень Христа, незламний борець та захисник прав Церкви і народу, сповідник та мученик за Христову віру Теодор Ромжа в червні 2001 р. був беатифікований папою Іваном Павлом II.

1952 р. *Ужиткова серія марок з портретами владик українських церков, переслідуваних комуністичним режимом. Марки представляють портрети єпископів А. Шептицького, Й. Сліпого, В. Липківського, М. Борецького, Ю. Жевченка, Т. Ромжі. Оформлення Л. Рихтицького.*

Єпископ УГКЦ Т. Ромжа.

Номінал: 25 шаг.

Наклад: 6000.

Василь Липківський – митрополит відродженої Української Церкви (19.03.1864 – 27.11.1937)

Здавалось, що після майже двох з половиною століть панування в Україні Московської Церкви у свідомості й пам'яті народу не залишилось і найменшого сліду від Української Православної Церкви київської традиції. Проте всупереч логіці та обставинам Українська Православна Церква таки воскресла, і рушієм та символом цього відродження став Василь Липківський.

Народився В. Липківський у с. Попудні на Київщині. Він закінчив Київську духовну академію і з 1891 р. душпастирював. Перших ударів за національні переконання В. Липківський зазнав ще у 1905 р. після того, як очолив революційний з'їзд духовенства. Відразу після лютневої революції 1917 р. Липківський очолив з'їзд духовенства і мирян Київської єпархії, який започаткував змагання за автокефалію Української Православної Церкви. 22 травня 1919 р. у Миколаївському соборі Києва о. В. Липківський відслужив першу Літургію українською мовою. Київська консисторія заявила про позбавлення його священства, хоча Липківський вже раніше проголосив про свій вихід з РПЦ. Стараннями о. Василя в жовтні 1921 р. у Києві відбувся Всеукраїнський Православний Церковний Собор, на якому В. Липківського обрано і висвячено на митрополита.

1952 р. *Ужиткова серія марок з портретами владик українських церков, переслідуваних комуністичним режимом. Марки представляють портрети єпископів А. Шептицького, Й. Сліпого, В. Липківського, М. Борецького, Ю. Жевченка, Т. Ромжі. Оформлення Л. Рихтицького.*

Митрополит УАПЦ В. Липківський.
Номінал: 25 шаг.
Наклад: 6000.

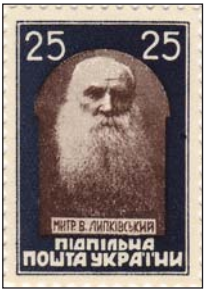

Пастирська діяльність митрополита Липківського відбувалась у надзвичайно важких обставинах. Часами йому доводилось ховатись на возі під соломою, щоби проїхати заслони ҐПУ. За свою невтомну працю для відродження і розбудови Української Церкви він зазнавав постійних переслідувань, його декілька разів заарештовували. Проте всі намагання застрашити Липківського були марними. Тоді енкаведисти змінили тактику. В жовтні 1927 р. на Всеукраїнському Православному Церковному Соборі частина делегатів, застрашена загрозою арешту, відсторонила митрополита Липківського у зв'язку

з “похилим віком”; більшість делегатів, незгодних з цим рішенням, було ув’язнено. Увесь подальший період його утримували під постійним наглядом, декілька разів заарештовували, не дозволяли відправляти Літургію. Врешті 22 жовтня 1937 р. його знову заарештували, 20 листопада засудили до страти і невдовзі розстріляли.

Митрополит УАПЦ Микола Борецький (1879 – 1936)

Церковний діяч та митрополит УАПЦ. Народився на Волині. Після закінчення Київської духовної семінарії та педагогічних курсів у Харкові душпастирював, викладав теологію, виконував обов’язки капелана. З 1922 р. – єпископ гайсинський, а 17 жовтня 1927 р. на Другому Всеукраїнському Православному Церковному Соборі обраний митрополитом УАПЦ. Заарештований у 1930 р. у справі Спілки визволення України. На допитах відмовився підписати звернення до папи римського зі свідченнями про відсутність переслідувань Церкви в Україні, за що був засланий на Соловки. Помер в ленінградській лікарні за загадкових обставин.

1952 р. *Ужиткова серія марок з портретами владик українських церков, переслідуваних комуністичним режимом. Марки представляють портрети єпископів А. Шептицького, Й. Сліпого, В. Липківського, М. Борецького, Ю. Жевченка, Т. Ромжі. Оформлення Л. Рихтицького.*

Митрополит УАПЦ М. Борецький.
Номінал: 25 шаг.
Наклад: 6000.

Юрій Жевченко – архиєпископ УАПЦ (1883 – ?)

Доля владики Юрія типова для більшості єпископату та духовенства Української Церкви, яких комуністична система фізично знищила лише за те, що були українцями, що любили Бога, свій край та свій народ.

Народився Ю. Жевченко у 1883 р. на Єлисаветградщині. З 1911 року душпастирював, а в часи Першої світової війни був капеланом. У 1920 р. він – один з діяльних членів Всеукраїнської Православної Церковної Ради, заходи якої були спрямовані на повне визволення Православної Церкви в Україні з-під опіки Москви. З 1922 р. Ю. Жевченко стає єпископом УАПЦ. У 1929 р. його заарештовують і на 8 років висилають у Караганду, де після повторного ув’язнення він загинув за нез’ясованих обставин.

Невдовзі була ліквідована уся Автокефальна Церква. 28-29 січня 1930 р. на Надзвичайному соборі УАПЦ під тиском репресивних органів делегати проголосили про “самоліквідацію” Церкви. Розгромлено понад 1000 парафій, що об’єднували близько 2 млн. вірних, репресовано або заарештовано 30 єпископів і понад 1500 священиків, більшість з яких загинули в тюрмах та концтаборах. Репресій з боку комуністичної влади зазнавала і Російська Православна Церква, проте, якщо остання була лише поставлена на коліна, то Українська зазнала повного фізичного винищення.

1952 р. *Ужиткова серія марок з портретами владик українських церков, переслідуваних комуністичним режимом. Марки представляють портрети єпископів А. Шептицького, Й. Сліпого, В. Липківського, М. Борецького, Ю. Жевченка, Т. Ромжі. Оформлення Л. Рихтицького.*

Архиєпископ УАПЦ Ю.Жевченко.
Номінал: 25 шаг.
Наклад: 6000.

ВИДАТНІ ПОСТАТІ УКРАЇНИ НОВІТНІХ ЧАСІВ

Правдивим непроминаючим скарбом нації є люди, які своїм талантом та своєю працею щодня творять інтелектуальне багатство народу. В історії України кожне століття рясніє такими особистостями, які невтомно, незважаючи на несприятливі обставини, ані на насмішки сусідів, ані на, здавалось, безперспективність своєї праці, зводили духовний та матеріальний фундамент для прийдешніх поколінь. Ця тема є надзвичайно широкою та багатогранною, тому, за відносно невеликий період часу, ППУ навіть поверхово не змогла її висвітлити, залишаючи незорану цілину для тепер уже державної поштової служби незалежної Української Держави.

Микола Лисенко – зачинатель новітньої української музики (22.03.1842 – 6.11.1912)

В умовах, коли царат накладав усе нові і нові заборони на функціонування українського слова чи не одиноким засобом, через який нація ще могла самовиразитись і заявити про себе, залишалась музика. І український народ в особі своїх музикантів та композиторів, найвидатнішим з яких був Микола Лисенко, сповна використав цей засіб.

Народився М. Лисенко на Полтавщині в козацькій родині. Навчався в Харківському та Київському університетах. Ґрунтовні знання з музики він отримав у Лейпцігу (1867 – 1869) та Петербурзі (1874 – 1875). Його національно-патріотичний світогляд сформувався завдяки участі в діяльності Київської Громади та близькому знайомству з М. Старицьким, В. Антоновичем, Т. Рильським та іншими діячами культури. М. Лисенко став тією об'єднуючою постаттю, навколо якої згрупувалось та розвинулось музичне та культурне життя української громади тодішнього Києва. У справі збереження, розвитку та популяризації української пісні він був невтомним. Лисенко особисто, як піаніст, виступав із концертами, організовував хори, з якими виступав по всій Україні, брав участь в різноманітних музичних товариствах та гуртках, заснував власну музично-драматичну школу, організовував щорічні шевченківські концерти, разом з О. Кошицем організував музичне товариство "Боян". У хорах, створених Лисенком, як музиканти та громадяни формувались такі видатні діячі як К. Стеценко, Л. Ревуцький, П. Демуцький, О. Лисенко. Поряд з тим він активно займався громадською роботою, підтримував жваві зв'язки з діячами Західної України, за що зазнавав постійних утисків від імперської влади, а у 1907 р. на деякий час був ув'язнений.

Творчий доробок композитора є багатющий. Він плідно працював як етнограф та фольклорист, обробив понад 600 перлин українського пісенного фольклору, написав понад 80 вокальних та фортепіанних творів, став автором чималої кількості пісень на слова Т. Шевченка, І. Франка та інших поетів, творцем багатьох опер, в тому числі дитячих, які вивели українське оперне мистецтво на професійний рівень. Своєю творчістю М. Лисенко сміливо ввів українське музичне мистецтво у світовий цивілізаційний процес, відкривши перед світом багатство музичних надбань покищо бездержавної, але великої окремішньої європейської нації. Він став засновником національного напряму професійного та сучасного українського музичного мистецтва, визначивши на багато років вперед пріоритетні напрямки його розвитку.

1962 р. *Пам'ятний блок в 50-річчя смерті М. Лисенка. Блоки видано з жовтою або червоною рожею.*

Номінал: 25 × 4 шаг.

Наклад: по А 250, Б 250.

Формат: 117 × 114 мм.

Микола Міхновський (ім. 1.04.1873 – 3.05.1924)

Найвища і невмируща заслуга М. Міхновського полягала в тому, що від часів Мазепи і Шевченка, коли українство прагнуло до свободи ще на інстинктивному рівні, саме він став тим, хто на межі XIX і XX ст. чітко вказав найбільшу істину для кожного українця: "Одна, єдина, неподільна, від Карпат аж до Кавказу самостійна, вільна, демократична Україна". Його відносно недовге життя було насичене політичними подіями. Співорганізатор "Братства Тарасівців" (1891) та "Молодої України" (1896), ініціатор створення Революційної української партії (1900) та Української народної партії (1902), автор першого проекту української конституції (1905), засновник дореволюційних українських періодичних видань, творець українського війська, співорганізатор Української демократично-хліборобської партії (1917), рішучий і безкомпромісний усюди, де вирішувалась доля нації.

1951 р. *Микола Міхновський із серії шести марок, присвячених героям визвольної боротьби (М. Міхновський, О. Басараб, С. Петлюра, С. Єфремов, Є. Коновалець, Т. Чупринка). Рисунок М. Білинського.*
Номінал: 5 шаг.
Наклад: 8000.

Міхновський, не заперечуючи ролі культурно-просвітницької праці в масі українського селянства, все ж рішуче відкидав еволюційні методи "старої інтелігенції" у вирішенні українського питання, запропонувавши, натомість, "божевільне" як на ті часи гасло безоглядної боротьби за державну самостійність української нації, не виключаючи навіть і збройної. При цьому він зумів також побачити приховану пастку у модній для тодішнього суспільства ідеології соціалізму, якою щедро засівали мізки українців російські соціалісти. Міхновський був першим, хто привідкрив справжнє обличчя російського та й світового соціалізму, наголошуючи, що, попри гасла свободи та братерства народів, для російського соціаліста визначальними будуть його національно-імперські амбіції. Тому він постійно твердив, що "без національного визволення українського народу неможливе і його соціальне визволення". Єдиним порятунком для українського народу Міхновський вважав плекання у його свідомості почуття здорового націоналізму.

"Головна причина нещастя нашої нації — брак націоналізму серед широкого загалу. Націоналізм — це велетенська і непоборна

сила. Під її могучим натиском ламаються, здається, непереможні кайдани, розпадаються великі імперії і з'являються до історичного життя нові народи, що до того часу були під чужинецькими гнобителями. Націоналізм єднає, координує сили, рве до боротьби, запалює фанатизмом поневолену націю в її боротьбі за самостійність".

Теоретична спадщина Миколи Міхновського за обсягом, можливо, і не є значною, проте вона започаткувала і створила якісно нову епоху у боротьбі за національне та соціальне визволення української нації. Його ідеї незримо були присутні під Крутами та Базаром, на них творились УВО та ОУН, вела нерівну боротьбу УПА, вони надихали опір комуністичному режимові шестидесятників та відродження України на початку 1990-х рр. На прикладі його життя і жертовної самопосвяти українській справі десятиліттями виховувались покоління української молоді у всіх країнах та на всіх континентах вільного світу.

Марко Черемшина (13.06.1874 – 25.04.1927)

У 1967 р. до 40-річчя смерті письменника і громадського діяча Марка Черемшини ППУ випустила пам'ятний блок. На перший погляд здавалось, що на фоні відзначення пам'яті визначних військових політичних та революційних діячів новітньої доби історії України це видання було випадковим, адже ні в часи Першої світової війни, ні по її завершенні письменник не проявив себе як активний діяч національно-визвольного руху. Але так виглядало тільки на перший погляд, бо боротьба за українську справу тривала у всіх сферах людської діяльності: від політичного чи військового чину до щоденної праці за фахом і літературної творчості. В обидвох цих ділянках, займаючись адвокатською практикою у Делятині і працюючи на літературній ниві, М. Черемшина проявив себе як один з найпалкіших оборонців соціально і національно поневоленого гуцульського селянина і в цілому українського народу.

В кінці XIX на початку XX ст. в Галичині в царині літератури працювало чимало талановитих і непересічних письменників. Про здобутки тогочасних українських митців І. Франко написав: "Наша проза під пером Кобилянської, Стефаника, Черемшини, Яцкова набрала поетичного лету, ніжності, грації та різнорідності… Це гарні здобутки нашого розвою, і їх не годиться нам затрачувати", і що їх "не постидалась би ні одна далеко багатша від нашої література". В цій плеяді визначних українських літературних і громадських діячів М. Черемшина посідав особливе місце як письменник-патріот, твори якого, наче вулкан, вибухали любов'ю до знедоленого наро-

ду. Він був непересічним письменником, який зробив неоціненний вклад в українську літературу і залишив помітний слід в світовій цивілізаційній спадщині. І недарма через 7 років після видання ППУ, присвяченого М. Черемшині, у 1974 р. 100-річчя від дня його народження, згідно з ухвалою ЮНЕСКО, відзначали на світовому рівні.

1967 р. *Пам'ятний блок у 40-ліття смерті письменника М. Черемшини (фрагмент). Блок складається з дев'яти однакових марок у різних кольорах.*

Номінал: 25 × 9 шаг.
Наклад: А 500, Б 250.
Формат: 100 × 148 мм.

Академік Сергій Єфремов (18.10.1876 – 31.03.1939)

З-поміж численної когорти українських діячів науки, техніки та культури ППУ вибрала постать академіка Сергія Єфремова не випадково, адже в його особі чи не найповніше поєднались риси вченого-теоретика та патріота-державника. С. Єфремов походив із священичої родини з Центральної України. Він отримав стандартну як на ті часи високу освіту: Київська духовна семінарія та юридичний факультет Київського університету. В науці завдяки непересічним науковим здібностям і головне – величезній працездатності він досягнув значних успіхів, а його праці до сьогодні мають велику наукову цінність. З-поміж трьох тисяч публікацій Єфремова на чільному місці знаходяться монографії та статті, присвячені творчості українських письменників, а також двотом-

на “Історія українського письменства”. Він став найвидатнішим представником неонародництва в українській літературі, стверджуючи, що визначальною для української літератури завжди була національно-визвольна ідея.

Поряд з тим С. Єфремов як громадянин і патріот увесь свій хист та титанічні зусилля складав для громадсько-політичної праці. Ще в студентські роки він долучився до роботи Загальної української безпартійної демократичної організації; в дореволюційний період стає засновником Української радикальної партії, Товариства українських поступовців, очолює Селянський союз. Його виразно національна позиція була причиною численних нагінок та арештів з боку царської влади. В революційні часи він входить до складу Української Центральної Ради, був обраний заступником голови УЦР і членом Малої Ради, обіймає пост генерального секретаря міжнаціональних справ першого українського уряду, очолює Українську партію соціалістів-федералістів. У радянський період Єфремов був позбавлений можливості займатись політикою, проте він зумів усі свої національно-державницькі переконання реалізувати, будучи віце-президентом (1922 – 1928), а згодом головою Управи (1924 – 1928) УАН та очолюючи і формуючи ідеологію діяльності низки наукових товариств та комісій.

1951 р. *Сергій Єфремов із серії шести марок, присвячених героям визвольної боротьби (М. Міхновський, О. Басараб, С. Петлюра, С. Єфремов, Є. Коновалець, Т. Чупринка). Рисунок М. Білинського.*
Номінал: 20 шаг.
Наклад: 8000.
1953 р. Додаткова ужиткова серія марок з портретом С. Єфремова. Марку випущено у 5 кольорових різновидах.
Номінал: 20 шаг.
Наклад: 3000.

У світоглядних та політичних питаннях С. Єфремов не визнавав компромісів і до кінця життя не приховував ворожого ставлення до більшовицького режиму. Тому для репресивних органів він став найкращою кандидатурою для різних інсинуацій з тим, щоби розгорнути кампанію широкомасштабного винищення української національної інтелігенції. У 1929 р. С. Єфремова заарештовано, виставлено як головну дійову особу на процесі-фарсі під назвою

“Спілка визволення України” і засуджено до 10-річного ув’язнення з суворою ізоляцією, де він помер за декілька місяців до завершення терміну.

1952 р. *Пам’ятний блок для вшанування героїв визвольної боротьби: С. Петлюри, Є. Коновальця, С. Єфремова, Т. Чупринки.*
Наклад: 1800.
Формат: 112 × 110 мм.

Отаман Симон Петлюра (23.05.1879 – 25.05.1926)

Потрібно було зовсім небагато часу після поразки українських визвольних змагань, щоби як українське суспільство, так і недруги України належно оцінили видатну роль та значення Симона Петлюри в боротьбі за Українську самостійну Державу. Навіть галичани, початково неприхильно налаштовані до Петлюри за союз з Польщею проти більшовиків, уже невдовзі одностайно визнали його

символом боротьби за українську незалежність, а вороги свідомого українця-патріота називали не інакше як “мазепинець”, “петлюрівець” або ж “бандерівець”.

1951 р. *С. Петлюра із серії шести марок, присвячених героям визвольної боротьби (М. Міхновський, О. Басараб, С. Петлюра, С. Єфремов, Є. Коновалець, Т. Чупринка). Рисунок М. Білинського.*
Номінал: 20 шаг.
Наклад: 8000.

З юнацьких літ С. Петлюра активно долучається до національної культурно-просвітницької та політичної діяльності. Навчаючись у Полтавській духовній семінарії, він належав до таємної української громади. Від початку створення у 1900 р. Петлюра є членом Революційної української партії, метою якої була свобода України “від Карпат до Кавказу”, і очолює полтавський осередок цієї партії. Щоби уникнути арешту, він виїжджає на Кубань, де вчителює. Проте за діяльність у “Чорноморській вільній громаді” (філія РУП) його таки у 1903 р. заарештовують. У 1903 р. через внутрішню кризу РУП реорганізовується в Українську соціал-демократичну робітничу партію, і коли частина партійців намагається орієнтуватись на московських соціалістів, Петлюра творить рішучий спротив, наголошуючи на національних пріоритетах. Зрештою, у 1919 р. він остаточно зриває з соціалізмом і виходить з цієї партії.

До революції, де б не перебував С. Петлюра, – Київ, Львів, Москва, Петербург, Мінськ, – повсюди він невтомно та безстрашно працював для зросту і поширення української національної ідеї. З пробудженням українців до державницького життя він береться за найважчу ділянку роботи – організацію українського війська. Трагізм тогочасної ситуації в Україні полягав в тому, що не те що малоосвічені селяни, яким уже набридла війна, але українська політична еліта ніяк не могла збагнути життєвої необхідності регулярного дисциплінованого війська для становлення молодої держави. В той час, коли С. Петлюра наполягав на будівництві державних інститутів і в першу чергу армії, ідеологи-романтики Центральної Ради твердили, що революція усунула потребу в регулярній армії, що в першу чергу необхідно творити докорінні суспільні зміни. Зрештою, це стало одним з фатальних чинників, що, незважаючи на титанічну працю таких особистостей як Петлюра, Коновалець та інших військових і політичних діячів, Українська Народна Республіка таки не встояла під натиском ворожих полчищ.

1961 р. *Блок з циклу “Героям слава”, присвячений С. Петлюрі.*
Номінал: 25 × 2 шаг.
Наклад: 500.
Формат: 121 × 90 мм.

1966 р. *Пам’ятна серія марок для відзначення 40-річчя смерті С. Петлюри. Аркуш містить дев’ять марок. На репродукції подано фрагмент аркушу з крайньою (8 марок) та центральною марками.*
Номінал: 10, 20, 30, 40, 50, 60 шаг.
Наклад: А 800, Б 200.

Симон Петлюра не зневірився в національній ідеї і на еміґрації, продовжуючи виконувати обов’язки голови Директорії УНР та Головного отамана УНР, розгортає широку організаційну працю. В Парижі, тогочасній культурній столиці Європи, він засновує часопис “Тризуб”, намагається створити Український культурний центр,

провадить жваву публіцистичну діяльність. Все це робило С. Петлюру винятково небезпечним для Москви, і, зрештою, імперська столиця винесла патріоту України смертний вирок, який реалізувала 25 травня 1926 р. на вул. Расін в Парижі “сімома хижими пострілами” свого агента Самуїла-Шльоми Шварцбарта.

1966 р. *Пам’ятний блок для відзначення 40-річчя смерті С. Петлюри.*

Номінал: 10, 20, 30, 40, 50, 60 шаг.

Євген Коновалець (14.06.1891 – 23.05.1938)

Організаційний хист Коновальця проявився вже на початку української революції, коли у вересні 1917 р. молодий 26-річний старшина австрійської армії втік з російського полону і в Києві у жовтні-листопаді разом з іншими старшинами сформував Галицько-Буковинський курінь січових стрільців, що невдовзі став однією з найбоєздатніших частин Армії УНР. Вже у ті непевні часи він виявився на висоті свого

становища і став одним з найдіяльніших чільних командирів українського війська. Попри внутрішню незгоду чи власні амбіції він неухильно дотримувався військової та державної дисципліни, проте, з іншого боку, не визнавав жодних поступок чи компромісів, коли справа торкалась українських інтересів: за незалежність України він жодного разу не вагався сплатити навіть найвищу ціну і згодом таки заплатив власним життям. У кінці січня – на початку лютого 1918 р. він відзначився у придушенні антидержавного більшовицького заколоту в Києві та обороні столиці від більшовицького війська Муравйова; у березні він звільняв Київ від більшовиків; у листопаді підтримав Директорію УНР у протигетьманському повстанні. У 1918 – 1919 рр. він як командувач дивізії, корпусу і групи Січових стрільців провадив бої з більшовиками і денікінцями.

1951 р. *Є. Коновалець із серії шести марок, присвячених героям визвольної боротьби (М. Міхновський, О. Басараб, С. Петлюра, С. Єфремов, Є. Коновалець, Т. Чупринка). Рисунок М. Білинського.*
Номінал: 20 шаг.
Наклад: 8000.

Після поразки національно-визвольної боротьби Є. Коновалець повертається до Львова, де із старшин колишніх УГА, УСС та армії УНР формує підпільну Українську Військову Організацію. Він був твердо переконаний, що поразка – це ніщо інше як початок нового етапу боротьби, до якого необхідно якнайкраще підготуватись, врахувавши помилки попередніх невдач.

1953 р. *Пам'ятна серія марок в 15-річчя від дня загибелі полк. Є. Коновальця. На рисунку портрет Є. Коновальця, зроблений з світлини, в обрамуванні за проектом Л. Рихтицького. Марки виконано в 4 кольорових різновидах.*
Номінал: 25 шаг.
Наклад: 5000.

1955 р. *Ужиткова серія марок пам'яті полк. Є. Коновальця. Марки виконано в чотирьох кольорових різновидах.*
Номінал: 25 шаг.
Наклад: 3600.

Будучи добрим стратегом, Є. Коновалець розумів обмеженість збройної боротьби у підпіллі, тому ініціює утворення Організації Українських Націоналістів, яка остаточно оформилась на конгресі у Відні в лютому 1929 р. Невдовзі створена і очолена Коновальцем ОУН переросла у потугу, що вийшла поза вузькі рамки партійної структури, перетворившись у масовий ідейно-політичний рух. ОУН воскресила надію і вдихнула нові сили у пригнічену поразками націю, перекувала хуторянський світогляд селянської маси на ідеологію незламного борця нації, зрушила і спонукала до опору та боротьби широкі народні маси і в першу чергу молодь Галичини, Волині, а згодом Закарпаття й Буковини. Все це надзвичайно стурбувало більшовицьке керівництво у Кремлі, і Москва знову вдалась до випробуваного віками методу – фізичного вбивства. Проте повернути пробуджений народ назад у ярмо це уже не змогло, і українці, свідомі власної гідності, впродовж більш як 15-ти літ чинили збройний опір двом найбільшим світовим потугам – гітлерівському та більшовицькому окупантам. Очевидно, що без Євгена Коновальця цей опір і зокрема діяльність УПА були б немислимі.

1953 р. *Ужиткова серія марок в 15-річчя від дня загибелі полк. Є. Коновальця. Марки виконано в 4 кольорових різновидах.*

Номінал: 25 шаг.

Наклад: А 6000.

1958 р. *Серія з надруком у 20-річчя від дня загибелі Є. Коновальця. Марки виконано в 4 кольорових різновидах.*

Номінал: 25 шаг.

Наклад: А 720.

Дмитро Вітовський (8.11.1887 – 4.08.1919)

В бурхливі часи катастрофічно швидких революційних змін трапляються випадки, коли рішучий чин однієї особи вирішує подальшу долю народу і держави. Коли до Львова ось-ось повинна була прибути Польська ліквідаційна комісія і приєднати місто з усією Східною Галичиною до Польщі, в ніч на 1 листопада 1918 р. сотник УСС Дмитро Вітовський підняв повстання, перебрав владу у місті від австрійських урядовців і передав її Українській Національній Раді. Те, що так довго і безуспішно торгували українські політики у Відні, сотник зробив впродовж декількох годин, навічно закріпивши за Львовом статус українського міста. При цьому сам Вітовський вважав, що він лише сумлінно виконав свій вояцький обов'язок.

1968 р. *Пам'ятний блок, присвячений Д. Вітовському. Номінал: 30 × 4 шаг.*

Народився Д. Вітовський неподалік Галича на Франківщині. Ще в гімназійні роки він брав участь у діяльності таємного гуртка, а навчаючись на юридичному факультеті Львівського університету, вступив до Української радикальної партії. Д. Вітовський організовує на Покутті товариства "Січ" та "Просвіта", готує втечу зі станіславівської тюрми М. Січинського (1908), бере участь у боротьбі за український університет і антиурядових виступах студентів-українців (1910). Зрозуміло, що з вибухом Першої світової війни його місце виявилось в Легіоні УСС, де він спочатку командував сотнею, а пізніше куренем. Вітовський був одним з ідеологів січового стрілецтва

і повсюди, де б його не закидала вояцька доля, він намагався ширити національну державницьку свідомість. У Львові він засновує часопис УСС "Шляхи" (1915 – 1918), будучи комісаром УСС на Волині в Ковельській окрузі, організовує українські народні школи. В уряді ЗУНР його призначають державним секретарем військових справ, а у 1919 р. він входить до складу делегації, яка брала участь у Паризькій мирній конференції. На жаль, організаторські здібності Д. Вітовського через загибель в авіакатастрофі так і не розкрились уповні, проте його чин є найпереконливішим живим свідченням того, що доля держави залежить від праці кожного її громадянина.

Ольга Басараб (1889 – 12.02.1924)

Її смерть струснула увесь Львів і Галичину, а похорон переріс у більш як 15-тисячну протипольську маніфестацію. Її незламність духу і жертовність задля України до найглибших закутків збурили свідомістю української молоді і дали гідний приклад для наслідування сотням тисяч молодих дівчат і хлопців. Її чин згодом покликав до надважкої праці в УЧХ, допомогових службах, лавах УПА десятки тисяч тендітних дівчат, які нарівні з мужчинами гинули в боях, залишаючи останню кулю для себе.

1951 р. *Ольга Басараб із серії шести марок, присвячених героям визвольної боротьби (М. Міхновський, О. Басараб, С. Петлюра, С. Єфремов, Є. Коновалець, Т. Чупринка). Рисунок М. Білинського.*
Номінал: 10 шаг.
Наклад: 8000.

Ольга Басараб (з Левицьких) народилась в священичій родині у с. Підгороддя поблизу Рогатина. Вона рано осиротіла і змалечку пройшла сувору школу життя. Навчаючись у Віденській торговій академії, вона створює перші дівочі дружини Пласту, вступає в Союз Українок, Червоний Хрест, Січ. З початком війни О. Басараб разом з О. Степанів створюють першу жіночу чету Легіону УСС. Доля подарувала їй лише місяць сімейного щастя – її чоловік Дмитро Басараб загинув на італійському фронті. У Відні Ольга займалась освітньою, харитативною та політичною діяльністю – працювала в українському жіночому комітеті допомоги пораненим, радником посольства УНР, радником еміґраційного уряду Петрушевича. У Відні вона стає членкинею УВО. Влітку 1923 р. за дорученням Є. Коновальця вона повертається до Львова, проте невдовзі, за доносом польського

професора Ф. Сави, що мешкав навпроти, її 9 лютого 1924 р. заарештовують. Через три дні нелюдських тортур комісар Поліції Кайдан і аспірант Смольніцкі в ніч з 12 на 13 лютого закатували Ольгу Басараб, так і не почувши від неї зізнань. А для своїх товаришів по боротьбі у камері № 7 слідчої тюрми на вул. Яховича вона залишила напис: "Вмираю, замучена, помстіть! О. Басараб".

Юліан Головінський (1.12.1894 – 30.09.1930)

Серед величезної когорти визначних діячів національно-визвольної боротьби постать Ю. Головінського ППУ виокремила не випадково. Це був розумний і діяльний старшина та провідник, для якого незалежна Україна стала найвищим ідеалом життя. Якби український народ мав достатньо таких старшин, то уже на початку XX ст. Україна здобула би омріяну волю.

Народився Ю. Головінський у містечку Радимно на Любачівщині. Його безстрашний і вольовий характер проявився ще під час Першої світової війни на італійському фронті, де за відвагу отримав низку нагород і старшинський ступінь поручника. Відразу після проголошення ЗУНР він організовує українське військо на Любачівщині; згодом стає командиром Шостої (Равської) бригади УГА, яка відзначилась в боях з більшовиками і 31 серпня 1919 р. увійшла до Києва. Вміло використовуючи блискавичне маневрування, несподівані відступи і наступи, Ю. Головінський уже в лавах УГА вславився як вправний і талановитий старшина.

Головінський перейшов через польські табори для інтернованих і у 1920 р. був співорганізатором Української Військової Організації. У 1922 – 1924 рр. він бойовий референт УВО, у 1924 – 1926 рр. – крайовий командант УВО, а у 1930 р. – крайовий провідник ОУН. У 1924 р. Ю. Головінський створює і очолює легендарну "Летючу бригаду", яка здійснила низку збройних акцій проти польських державних установ і завдала величезних клопотів польській окупаційній адміністрації. Будучи керівником ініціативним і володіючи стратегічним мисленням, він запланував розгортання на території усієї тодішньої Польщі (Краків, Познань, Варшава та ін. міста) широкомасштабних збройних акцій з використанням новітніх технічних засобів. Його двічі заарештовувала польська поліція: в жовтні 1928 р. у справі замаху на польського куратора Собінського та 20 вересня 1930 р. Останній арешт був спровокований свідченнями Р. Барановського під час допиту у слідстві в справі про напад на поштовий віз із грішми під Бібркою. Після десятиденних тортур, не вибивши жодного свідчення, польська поліція вивезла Ю. Головінського на "слід-

чий експеримент” до Бібрки, неподалік якої в лісі його, закутого в кайдани, прив’язали до дерева і чотирма пострілами розстріляли. Три кулі потрапили в груди, а четверта, контрольна, в голову. Після цього польська влада оголосила, що Головінський загинув під час спроби втечі з місця слідства.

1962 р. *Блок для відзначення пам’яті Ю. Головінського, замордованого у 1930 р. польською поліцією за Україну.*
Номінал: 25 × 10 шаг.
Наклад: А 250, Б 250.
Формат: 160 × 121 мм.

Андрій Мельник (12.12.1890 – 1.11.1964)

Для вшанування пам’яті полковника УСС та співтворця ОУН Андрія Мельника ППУ попри незгоди в таборі українських націоналістів звертається двічі – у 1964 р. з приводу смерті та у 1971 р. на 5-ту річницю смерті з тим, щоби віддати належну шану ще одному вірному синові України, який віддано і щиро працював задля добра свого краю і свого народу. Така постава ППУ в жодному разі не творила намагання ретушувати суперечливі сторінки історії України, але

була головно звернена як до тогочасної еміґрації, так і у майбутнє, до нащадків, які мали б зрозуміти, що незважаючи на тактичні розбіжності, усіх нас повинна об'єднувати любов до України.

1964 р. *Пам'ятна серія марок з приводу смерті полк. А. Мельника. Марки надруковано в шести кольорових різновидах.*
Номінал: 25 шаг.
Наклад: А 800, Б 200.

Народився Андрій Мельник у с. Воля Якубова на Дрогобиччині. З 1914 р. він чотовий, а згодом комендант сотні УСС, яка відзначилась у боях на Маківці, під Заваловом, над Стрипою. У 1917 р. Мельник втікає з російського полону і разом з Є. Коновальцем творить військову потугу Січових Стрільців, в якій обіймав пости коменданта куреня, помічника коменданта полку, начальника Булави Загону і Осадного Корпусу, коменданта дивізії, помічника коменданта корпусу, а опісля – групи Січових Стрільців. У 1919 р. він начальник штабу Дійової Армії УНР.

Після поразки національно-визвольної боротьби А. Мельник повертається в Галичину і разом з Є. Коновальцем стає засновником УВО, а згодом, після виїзду Коновальця за кордон, – її краєвим командантом. Далі було ув'язнення у зв'язку з арештом Ольги Басараб, громадсько-політична робота. Після вбивства у 1938 р. Є. Коновальця Мельник переїжджає за кордон і очолює Провід Українських націоналістів. В умовах політичної невизначеності і швидкої зміни подій в світі в ОУН стається розкол, і А. Мельник очолює один з відламів організації. В роки німецької окупації він був конфінований, а у 1944 р. ув'язнений німцями в концтаборі Заксенгаузен. У 1947 р. на Третьому великому зборі українських націоналістів А. Мельника обрано довічним головою ПУН. У післявоєнний період він усі свої зусилля скеровує на консолідацію української політичної діаспори. У 1957 р. Андрій Мельник висунув ідею створення українського світового конгресу, яка була реалізована вже після його смерті зі створенням у 1967 р. СКВУ.

1969 р. *Блок з циклу "Героям слава" в 5-ту річницю смерті полковника А. Мельника.*
Номінал: 25 × 2 шаг.
Наклад: А 250, Б 250.
Формат: 122 × 90 мм.

Олег Ольжич-Кандиба (8.07.1907 – 10.06.1944)

Постать Олега Ольжича з поміж інших видатних українців ППУ обрала не випадково, адже його життя і смерть стали свідченням того, наскільки безмежною має бути любов до рідного краю і свого народу в поета і просто громадянина.

Олег, син відомого українського поета Олександра Олеся, народився у Житомирі. В юнацькі роки він разом з батьком еміґрує до Чехо-Словаччини, і у вільному світі перед ним відкриваються широкі перспективи наукової кар'єри. О. Ольжич-Кандиба захищає докторську дисертацію з археології, виступає на міжнародних конференціях, читає лекції у Гарвардському університеті, пише статті та монографії і займається улюбленою справою – творить вірші. Та поряд з науковою і літературною роботою він із запалом поринає в націоналістичний рух. З 1929 р. Ольжич-Кандиба стає членом ОУН. Він виконує важливі доручення Проводу і особисто Є. Коно-

вальця, у 1937 р. очолює культурно-освітню референтуру Проводу, з постанням Карпатської України бере участь у збройній боротьбі проти угорських окупантів, а в 1939 – 1941 рр. очолює Революційний Трибунал ОУН. З вибухом війни він повертається до України і в 1941 – 1942 рр. у Києві налагоджує підпільну мережу ОУН(м). У травні 1942 р. Почаївська конференція ОУН(м) обрала Ольжича-Кандибу Головою Проводу на українських землях, а після арешту А. Мельника, у січні 1944 р. він очолює організацію. Проте і Кандибу СД заарештовує у Львові та депортує до концтабору Заксенхаузен, де під час допиту його закатовано.

1962 р. *Пам'ятна серія марок на відзначення 19-річчя смерті О. Ольжича. Марки випущено у десяти кольорових різновидах.*
Номінал: 25 шаг.
Наклад: А 400, Б 65.

Олена Теліга (21.07.1906 – 21.02.1942)

Олена Теліга, без сумніву, була самобутньою поетесою та діяльною трудівницею на ниві української культури. Проте її значення для українського буття виявилось у чомусь іншому – вона стала легендою епохи боротьби, символом невмирущості української ідеї і незламності українського духу. Визволення та добро нації, у якій Господь благословив її прийти на світ, стали найвищим ідеалом усього життя поетеси, і за висловом Теліги "найглибшою правдою, для якої варто жити і вмирати". І коли вибив її час, вона без страху і вагань підтвердила ці слова, прийнявши смерть за Україну і її народ з гордо піднесеною головою.

Олена Теліга (з роду Шовгенiва) народилась і до 12 років виховувалась в Росії, проте українські гени виявились міцнішими, і усе своє коротке життя вона відчувала себе українкою. Її українство вирвалось далеко поза межі хатнього патріотизму і вона, слабка і тендітна дівчина, стала на шлях важкої та нерівної боротьби за політичні, культурні та соціальні права української нації. Вона перетворилась на лицаря українського духу, відкинувши суспільні умов-

ності та забобони, почуття національної меншовартості та страху, і для сучасників та майбутніх поколінь стала символом справжнього українського патріота-націоналіста.

На пропозицію О. Ольжича вона з головою поринає в національно-визвольний рух і бере участь у розбудові Культурної Референтури ОУН. З початком радянсько-німецької війни у складі похідних груп ОУН(м) вона рветься до рідного Києва і тут розгортає жваву літературну, громадську та політичну діяльність. В столиці О. Теліга очолює Спілку письменників, стає членом Національної Ради, редагує літературно-мистецький журнал "Літаври". Поетеса усвідомлювала, що така діяльність аж ніяк не може подобатись окупантам, і щодня наражала себе на небезпеку. Проте національна ідея для неї була незмірно вищою понад власну безпеку та й власне життя.

Вона свідомо пішла на смерть. Свою волю О. Теліга засвідчила автографом на стіні гестапівської катівні, намалювавши вгорі тризуб, під яким написала "Тут сиділа і звідси йде на розстріл Олена Теліга". 21 лютого 1942 р. на 35 році життя О. Телігу разом з чоловіком Михайлом та іншими українськими націоналістами німці розстріляли у Бабиному Яру. Вона загинула як вільний громадянин розкутої нації, в останній момент складаючи молитву за Україну.

1962 р. *Пам'ятна серія марок на відзначення 20-річчя смерті О. Теліги. Марки випущено у десяти кольорових різновидах.*

Номінал: 25 шаг.

Наклад: А 400, Б 65.

Степан Бандера (1.01.1909 – 15.10.1959)

У 1955 р. Степан Бандера, звертаючись до членів Великого Збору ЗЧ ОУН, що вкотре уже обрали його на пост Голови Проводу ЗЧ ОУН, сказав: "Я приймаю Ваш вирок смерті". Це було сказано зрілим чоловіком, який усвідомлював вагу кожного промовленого ним слова і який знав, що рано чи пізно, але воно таки станеться.

Ще з юних літ і через усе життя він постійно готував себе до цього. В дитинстві, коли через важку недугу – ревматизм коліна, його

не приймали до Пласту, він, тамуючи нестерпний біль, обливався холодною водою і виконував нелегкі фізичні вправи. Він був готовий до смерті, коли вже у старших класах виконував доручення УВО, коли обіймав відповідальні пости в ОУН, коли його заарештовували і катували польські жандарми, коли німці вбивали рідних, тільки щоби погодився відкликати Акт 1941-го року відновлення незалежності України, коли у 1952 р., відмовляючись від посади Голови Проводу ЗЧ ОУН, хотів перейти в Україну, і коли в черговий раз прийняв цю посаду. Тож не дивно, що усі три окупаційні режими явно чи таємно винесли йому вирок смерті, який останній комуністичний режим, хай і не з першої спроби, але руками агента КҐБ Б. Сташинського таки зумів реалізувати. Проте навіть мертвий Бандера залишався грізною небезпекою для існування комуністичної імперії, і на нього ще двічі робили замах, коли в період розвалу Радянського Союзу маршал Д. Язов організував дві спецоперації, щоби підірвати пам'ятник великому українцеві в його рідному селі.

1959 р. *Жалобний блок з приводу загибелі Степана Бандери. Для випуску використано блок 1952 р. на пам'ять про героїв визвольної боротьби, на якому зроблено чорний надрук хреста, напису й обрамування.*

Наклад: 350.

Формат: 112 × 110 мм.

1960 р. *Блок з циклу "Героям слава", присвячений С. Бандері.*
Номінал: 25 × 2 шаг.
Наклад: Б 500.
Формат: 124 × 92 мм.

Життя і смерть Степана Бандери – це сувора дійсність уярмленої нації та легенда найпалкіших сподівань свободи, що їх плекав у своїй свідомості народ. В народній уяві, особливо в радянський післявоєнний період, витворився особливий культ незламного воїна-борця, культ вождя – національного пророка. Ім'я Бандери, хоча про нього й мовчали комуністичні засоби масової інформації, знав увесь Радянський Союз. Термін "бандерівець" в московського шовініста викликав лють і злобу, ним він обзивав кожного українця навіть за те, що той не хотів зрікатись рідної мови, а особливо західного. Для уярмлених неросійських народів це було виявом пошани до витривалості та незламності українців, а для молодих українських хлопців і дівчат – предметом національної гордості, яким залишиться повіки, допоки існуватиме Україна.

1964 р. *Блок з циклу “Pro Patria”, виданий в 5-ту річницю смерті С. Бандери.*

Номінал: 25 × 6 шаг.
Наклад: А 250, Б 250.
Формат: 123 × 108 мм.

Роман Шухевич – “Чупринка” (30.06.1907 – 5.03.1950)

Постать Р. Шухевича, на жаль, незаслужено дещо прихована в тіні політичних вождів нації, проте велич та історичне значення Шухевича – “Чупринки” стоять на рівні з Бандерою, Коновальцем, Петлюрою. У вир збройної боротьби за українську справу він поринає 19-річним юнаком, готуючи за дорученням УВО атентат на польського шовініста Собінського. У віці 22 роки Роман стає членом ОУН, а через рік обіймає посаду бойового референта Крайової екзекутиви на ЗУЗ. Вже у першій половині 1930-х рр. на розумного, енергійного і відданого справі юнака звернув увагу Є. Коновалець. У ті роки він організовує і керує саботажно-терористичними акціями. Такі акції досягали потрійного ефекту: для окупанта створювали стан непевності та розгубленості, для нації повертали віру у власні

сили та цементували її довкола ідеї незалежності України, для світу привертали увагу до незаконності окупації Галичини та Волині Польщею.

1950 р. *Жалобна серія марок на загибель ген.-хор. Т. Чупринки. Рисунки за проектом М. Білинського.*

Номінал:	*Наклад А:*
10 шаг.	*20550*
15 шаг.	*20450*
25 шаг.	*20350*
50 шаг.	*20400*

Номінал: Б 1050.

1951 р. *Пам'ятна серія марок в 1-шу річницю смерті ген.-хор. Т. Чупринки.*

Номінал: 10, 15, 25, 50 шаг.
Наклад: А 19700, Б 1050.

Восени 1938 р. Р. Шухевич стає одним з організаторів штабу Карпатської Січі і боротьби з угорськими окупантами, а у 1940 р. бере участь у створенні Революційного проводу ОУН. Та найповніше талант воєноначальника і організаційні здібності політика розкрились під час і після Другої світової війни в боротьбі з гітлерівською Німеччиною та більшовицькою Москвою. За цей час Шухевич проявив себе як талановитий партизанський стратег і розвинув тактику підпільницько-партизанської боротьби до рівня мистецтва. Доречно сказати, що методи боротьби українських повстанців не втратили своєї актуальності і по нинішні часи, а створена і керована

ним армія викликала захоплення як у сучасників, так і в теперішніх теоретиків військової науки.

1951 р. *Наліпкові блоки в 1-шу річницю смерті ген.-хор. Т. Чупринки. Для виготовлення блоків використано марки пам'яті Т. Чупринки номіналом 10 і 50 шаг. Марки погашено спеціально виготовленим круглим штемпелем.*

Наклад: по 350.

1951 р. *Т. Чупринка із серії шести марок, присвячених героям визвольної боротьби (М. Міхновський, О. Басараб, С. Петлюра, С. Єфремов, Є. Коновалець, Т. Чупринка). Рисунок М. Білинського.*

Номінал: 20 шаг.

Наклад: 8000.

Український загал та науковці-історики більше говорять про феномен Шухевича як полководця. Проте він також був талановитим політичним діячем та ідеологом, який миттєво орієнтувався в змінах зовнішньо- та внутрішньополітичної ситуації і приймав виважені оптимальні рішення. Ці риси Р. Шухевича ще свого часу відзначив С. Бандера у своїй статті, присвяченій славній пам'яті командира-провідника. У серпні 1943 р. він організував роботу Третього надзвичайного великого збору ОУН, який здійснив перебудову структури керівництва, оновив ідеологічну платформу і вніс зміни в програму ОУН. Шухевич розширив структуру визвольного руху, будучи одним з ініціаторів створення УГВР – загальноукраїнського органу політичного керівництва національно-визвольною боротьбою. З метою створення спільного визвольного фронту уярмлених Москвою націй він бере керівну участь у проведенні Конференції поневолених

народів, а із встановленням у половині Європи більшовицької влади скеровує партизансько-пропагандивні рейди УПА за межі України в Польщу, Угорщину, Румунію, Словаччину, Білорусь, Західну Німеччину та ін. Р. Шухевич ініціював переговори з представниками Румунії, Угорщини та польського підпілля з тактичних питань – узгодження дій у боротьбі зі сталінським режимом.

До своєї загибелі Шухевич керував визвольною боротьбою на українських землях, забезпечивши масовий опір окупантам через організовані та ефективні партизансько-підпільницькі дії українських повстанців. Він відмовився еміґрувати на Захід і загинув як герой у бою з енкаведистами. Посмертно генерал-хорунжий Роман Шухевич нагороджений найвищою нагородою УПА, Золотим хрестом бойової заслуги 1 класу. В незалежній Українській Державі Р. Шухевичу присвоєно звання Героя України.

1960 р. *Пам'ятна серія марок для відзначення 10-річчя смерті Т. Чупринки.*

Номінал: 10, 25, 30, 35 шаг.

Наклад: А 3600, Б 360.

1965 р. Пам'ятна серія марок для відзначення 15-річчя смерті Т. Чупринки.

Наклад: А 800, Б 200.

1960 р. *Друга пам'ятна серія марок для відзначення славної пам'яті Великого Пластуна Т. Чупринки.*

Номінал: 10, 25, 30, 35 шаг.

Наклад: А 5400, Б 540.

1965 р. Пам'ятна серія марок для відзначення славної пам'яті Великого Пластуна Т. Чупринки.

Наклад: А 800, Б 200.

1960 р. *Блок з циклу “Героям слава”, присвячений Р. Шухевичу.*
Номінал: 25 х 2 шаг.
Наклад: Б 500.
Формат: 122 × 92 мм.

1960 р. *Пам’ятний блок з трьох марок, в 10-річчя смерті Р. Шухевича. Блок видано з чорним і червоним надруком.*
Номінал: 25 × 3 шаг.
Наклад: Б 500.
Формат: 90 × 64 мм.

1960 р. *Пам'ятний блок з шести марок, в 10-річчя смерті Р. Шухевича. Блок видано з чорним і червоним надруком.*

Номінал: 25 × 6 шаг.

Наклад: Б 400.

Формат: 114 × 101 мм.

1962 р. *Пам'ятний блок у 20-річчя УПА. В центрі блоку марка з портретом ген. Т. Чупринки. Блоки нумеровані червоними порядковими числами від 1 до 10.*

Номінал: 50 шаг.

Наклад: 150 комплектів.

Формат: 77 × 63 мм.

1967 р. *Пам'ятна серія марок для відзначення 25-ліття УПА. Марки надруковано у восьми кольорових різновидах.*

Номінал: 25 шаг.

Наклад: А 800, Б 200.

1975 р. *Пам'ятна серія марок на згадку 25-ї річниці загибелі Р. Шухевича. Марку надруковано у шести кольорових різновидах. На аркуші 18 марок переділені вертикальним містком із зображенням тризуба і перехрещеної зброї.*

Номінал: 25 шаг.

Лев Ребет (3.03.1912 – 12.10.1957)

У Радянському Союзі, здавалось, наступали радикальні зміни: розвінчано культ особи Сталіна, з концтаборів почали повертатись політичні в'язні, розпочався період хрущовської "відлиги". Проте українські націоналісти в очах Москви надалі залишались небезпечними та заклятими ворогами і кожен, хто становив найменшу загрозу для комуністичного режиму, мав бути знищеним. Серед тих, кому Москва винесла вирок смерті, був і Л. Ребет.

Л. Ребет 15-річним юнаком у 1927 р. вступив до УВО, а вже у 1930 р. очолив провід ОУН у Стрийському повіті. Після вбивства міністра внутрішніх справ Польщі Б. Пєрацького, коли було заарештовано майже весь керівний склад підпілля, Л. Ребет у 1934 – 1938 рр. очолив Крайову екзекутиву ОУН на ЗУЗ і не тільки втримав, але й розбудував структуру організації. В червні 1941 р. він брав участь у відновленні Української Держави і став заступником голови Українського державного правління Я. Стецька. Після війни він виконував обов'язки головного судді ЗЧ ОУН, у 1952 р. кооптований до Закордонного Представництва УГВР. В лютому 1952 р. Л. Ребет та З. Матла, не досягнувши компромісу з С. Бандерою в питанні про

майбутнє ОУН, створили нову організацію відому як ОУН за кордоном (ОУНз; двійкарі). Але хоча українська політична еміґрація й переживала кризу і подекуди не знаходила спільної мови, вона все ж залишалась небезпечною для Москви, а отже остання усіма способами намагалась її нищити. 12 жовтня 1957 р. у Мюнхені агент московських спецслужб Б. Сташинський убив визначного діяча українського націоналістичного руху та ідеолога націоналізму Л. Ребета. Вбивство було виконано підступно, так що мало нагадувати природну смерть від серцевого нападу.

1963 р. *Пам'ятна серія марок у 5-річницю вбивства Москвою Л. Ребета. Марки надруковано у чотирьох кольорових різновидах.*

Номінал: 25 шаг.

Наклад: А 800, Б 200.

В такому самому оформленні і таким самим накладом були видані чотири різновиди пробних зубкованих і незубкованих марок в інших кольорах.

1963 р. *Блок з циклу "Героям слава", присвячений пам'яті Л. Ребета.*

Номінал: 25 × 2 шаг.

Наклад: Б 1000.

Формат: 122 × 90 мм.

1967 р. Блок з циклу “Pro Patria”, присвячений Л. Ребету. Номінал: 25 × 6 шаг.

ПОДІЇ РЕЛІГІЙНОГО ЖИТТЯ УКРАЇНЦІВ

Для українців християнство – це щось незбагненно більше ніж релігія, ніж звичайний культ Богопочитання. Християнська віра та її обрядова сторона складають суть буття та свідомості українського народу. Вже від дитячої колиски з молоком матері кожен українець всмоктував глибоку віру в існування Творця і торжество вищої справедливості. Після цього йому уже не потрібні були жодні наукові чи логічні докази правдивості Бога та свого віровизнання. Цю особливість української душі добре усвідомлювали більшовицькі окупанти, через що з таким завзяття та ненавистю викорінювали серед народу релігійні звичаї та традиції. Та воювати з Богом – це марна затія. Не минуло й століття, як войовничий атеїзм впав, а віра в народі залишилась непереможеною. І сьогодні ми з впевненістю можемо сказати, що християнська віра і християнська традиція були одним з тих могутніх чинників, який зберіг націю від повного розчинення в аморфній масі єдиного "радянського народу".

Різдво Ісуса Христа

Різдво – це не тільки один з великих християнських празників – це передовсім незбагненна містерія, коли уневажнюються простір і час, коли привідкривається завіса потойбіччя і до Святої Вечері сходяться усі члени роду: живі і померлі, ті, що вдома і ті, що в дорозі, на чужині, в тюрмах і на засланні. Свят Вечір і народження Немовляти єднає увесь рід, усю Україну. Це свято, яке сумним висушує сльози, хворих скріплює на дусі, дає нову надію на краще майбутнє, вселяє віру у те, що неправда буде не тільки переможена, але й покарана.

1954 р. *Ужиткова серія марок, присвячених Різдву Христовому. Рисунок за проектом Мирона Левицького. Обрамування Л. Рихтицького.*
Номінал 10, 20, 30, 40 шаг.
Наклад: 6000 серій.

Різдво Ісуса Христа українці завжди святкували урочисто і весело. Недарма напередодні Різдва та Великодня в нашому народі бажають: "Веселих свят".

Дивовижним явищем українського духу є різдвяні колядки і вертепи. Колядка та вертеп це не лише обрядова пісня чи народний те-

атр – це найперше спільна молитва, якою українці славлять Творця і складають подяку за воплочення Месії, а також підносять до небес свої болі та прохання.

1965 р. *Ужиткова серія марок, присвячених Різдву Христовому.*
Номінал 10, 20, 30, 40 шаг.
Наклад: А 800, Б 200 серій.

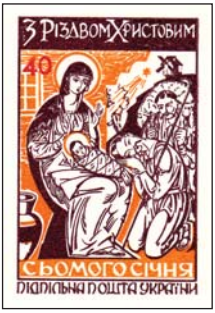

В другій половині XX століття різдвяний фольклор був особливо насичений тематикою збройної боротьби проти комуністичного окупанта та масових репресій більшовиків на українських землях. Через колядки та вертепи з року в рік, від хати до хати молоді хлопці та дівчата пригадували краянам, що боротьба за волю ще не завершилась – вона лише перенеслась в інший вимір, у сферу духовності, культури, несприйняття стилю життя, який нав'язував окупант.

Велике свято Різдва Христового і різдвяні традиції були тим могутнім чинником, який допоміг українцям пережити комуністичну неволю і зберегти духовність та національну гідність.

1969 р. *Серія марок, присвячених Різдву Христовому. Марки надруковано в шести кольорових різновидах.*
Номінал 25 шаг.
Наклад: А 800, Б 200 серій.

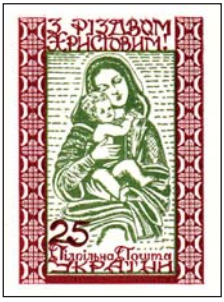

Воскресіння Ісуса Христа

Воскресіння – найголовніший християнський празник, який в Україні, як і Різдво, є найбільш символічним та урочистим. Символіка цього свята сповнена оптимізмом та радістю, вірою в торжество добра та справедливості. Як природа, що після лютої зими пробу-

джується до життя, так і людська душа разом з Христом воскресає в переконанні у незнищенності та торжестві справедливості. В XX ст. український народ це переконання так влучно сконцентрував у невеликому великодньому привітанні: “Христос воскрес – воскресне й Україна”.

В 40-50-х роках минулого століття празники Воскресіння та Різдва скріплювали дух українського народу і його прагнення до боротьби за визволення з більшовицького ярма. Ці свята в особливий спосіб промовляли до сердець українських повстанців, додаючи їм сили та мужності, віри та витривалості. Згодом, саме на Великдень та Різдво, коли за столом збиралась уся родина і поринала в сумні спогади, чуйні дитячі вуха вловлювали кожне слово і серцем сприймали недавню історію України – ту, яку не вчили у школах, і про яку не писали у газетах. І хоча в лісах уже не лунали постріли, а український люд, здавалось, оглух та онімів, проте українські релігійні традиції тихо і непомітно вишколювали свідомість народу, готували нових борців за народну справу.

Три серії марок, присвячених Воскресінню Христовому, видані у 1960, 1961, 1962 рр. Рисунок за проектом М. Дмитренка.

Наклад однієї серії: А 5400, Б 540 серій.

Номінал 10, 15, 20, 30, 40, 85 шаг.

Рисунок, наклад та номінал усіх трьох серій однакові.

Вшанування Богородиці

Культ Діви Марії був розвинений в Україні вже від початків християнства. Рівноапостольний князь Володимир Великий наступного року після свого хрещення зводить церкву в честь Успіння Пресвятої Богородиці (Десятинну). Також з нагоди хрещення він отримав з Візантії ікону Богородиці, яку з великою пошаною зберігав у Вишгороді. І хоч Андрій Боголюбський, князь суздальський, викрав її у 1155 р. (тепер ікона знаходиться в Москві), проте вона і надалі залишається покровителькою України. Князь Ярослав Мудрий в 1037 р. у збудованій ним церкві Благовіщення посвятив Божій Матері Русь-Україну і увесь український народ, а в соборі св. Софії на найпочеснішому місці в центральній апсиді розмістив мозаїку Богоматері-Оранти “Нерушиму Стіну”. Князь Володимир Мономах з вдячності

до Пречистої Діви укладає в Її честь окрему молитву. Богородиця була опікункою козацького війська – під Її покровом вони громили бусурман і визволяли християнських бранців з мусульманської неволі, а на Січі була церква в честь Покрова Пресвятої Богородиці. Празник Покрови у 1947 р. проголосила своїм офіційним святом також Українська Повстанська Армія. А скільки чудотворних ікон Богородиці, святих та відпустових місць, пов'язаних з Її іменем, храмів, збудованих на Її прославу знаходиться в Україні, мабуть, неможливо порахувати.

В новітні часи (1905) митрополит Андрей Шептицький знову присвятив Богородиці увесь український народ, а згодом в часах воєнного лихоліття у 1940 р. ще раз повторив цю посвяту. Наступний чин посвяти українського народу під Покров Богородиці здійснив патріарх Йосиф Сліпий 2 серпня 1970 р. у французькому місті Люрд, а в часи незалежної України цей чин повторив 21 травня 1995 р. в Зарваниці патріарх М. І. Любачівський.

Постать Богородиці однаково шанована українцями греко-католиками та православними, Її культ однаково поширений в обидвох українських Церквах і прийде час, коли Її молитвами українці повернуться до тої єдності, що була за часів Володимира та Ярослава.

1954 р. *Святкова серія марок з нагоди проголошення Марійського року. На марках рисунки найславніших чудотворних ікон Західної України.*

Наклад 5000 серій.

Мати Божа з Почаєва.
Номінал: 10, 20 шаг.
Мати Божа зі Зарваниці.
Номінал: 15, 25 шаг.
Мати Божа з Белза.
Номінал: 30, 50 шаг.
Мати Божа з Гошева.
Номінал: 40, 60 шаг.

ІСТОРИЧНІ ПОДІЇ

Історія України є настільки багатою на визначні та повчальні події, що їх з лихвою вистачило б на декілька великих народів. Тимто за відносно невеликий період діяльності ППУ їх неможливо було охопити навіть поверхово. Враховуючи обмежені можливості праці в галузі філателії без державної підтримки, а також те, що визвольна боротьба українців ще не завершилась, ППУ зосередила свою увагу головно на подіях часів Української Народної Республіки, звертаючись до подій інших періодів лише епізодично.

Переяславська рада 1654 р.

У 1954 р. в СРСР відбувалось помпезне святкування 300-річчя Переяславської ради, на якій нібито було довершене юридичне оформлення "возз'єднання двох братніх народів у єдиній Російській державі". Саме до цієї річниці від початку 1950-х років термін "возз'єднання" (замість приєднання, союз, угода тощо) був офіційно введений в радянську історичну науку і у 1953 р. канонізований вищим партійним керівництвом. При цьому повністю ігнорувались ті факти, що два "братні" народи не так вже й багато мали спільного, століттями їх становлення та розвиток відбувались нарізно, що, зрештою, в минулому не існувало тієї спільної прадержави, бо Київська Русь об'єднувала слов'янські князівства південно-східних теренів Європи, для якої угро-фінські племена півночі не завжди були приязними сусідами.

Переяславська рада насправді була епохальною подією, але не в тому сенсі, як це подавала офіційна комуністична пропаганда. У дипломатичній та політичній площинах Переяслав був буденною подією, яка в той час мало чим відрізнялась від інших здобутків чи втрат Гетьманської держави. Ще раніше Б. Хмельницький укладав військово-політичні союзи з різними державами – Кримом, Туреччиною, Молдовою. Не дуже зважав Хмельницький на Переяслав і після 1654 р., приймаючи протекторат Османської Порти (1655), укладаючи союз із Швецією (1655), підписуючи договір зі Семигородом (1656) і виступаючи у січні 1657 р. проти польського короля, який на той час уже уклав "братній" союз із "союзником" України Москвою (1656).

Насправді ця подія для України стала катастрофічною, спричинивши своїми наслідками величезні цивілізаційні втрати та небачених масштабів етнокультурні зміни. Триста років панування Москви на українських землях, а особливо у XX столітті, були жахливим геноцидом, спрямованим на тотальне знищення українців як етносу та привласнення багатьох їх цивілізаційних здобутків.

Згадуючи події 300-літньої давнини, ППУ, ґрунтуючись на сумному історичному досвіді українського народу, в першу чергу намагалась докричатись і застерегти увесь культурний світ, що за ці століття Москва зовсім не змінила своєї хижацької суті, хіба тільки навчилась спритно маскувати її. Тому-то посередині марок, присвячених Переяславській раді 1654 р., чорними жалобними літерами поміщено напис: “1654 – 1954. Переяслав – це пересторога для всього світу. Росія це ворог”.

1954 р. *Жалобна серія марок на 300-річчя Переяславської ради. Для випуску серії використано аркуші марок за зразком виданих з нагоди 30-річчя Базару. На дев’яти обернених марках аркуша надруку “Базар” не усунено, що, зрештою, теж вийшло досить символічно, оскільки розстріл полонених під Базаром є також ганьбою для Москви і пересторогою для світу. Марка виконана в п’яти кольорових різновидах.*

Номінал: 30 шаг.

Наклад: по 1200 для кожного кольорового різновиду.

Конотопська битва

Недосвідчена у тонкощах дипломатичних ігор козацька старшина під час розробки юридичних умов Переяславського договору 1654 р. допустилась двох фатальних помилок. По-перше, умови майбутнього військово-політичного союзу з Московщиною були сформульовані не достатньо чітко, мали чимало правових прогалин, по-друге, козацька делегація у переговорах з боярами поводила себе мляво, поступившись великою кількістю пунктів, життєво важливих для молодої Української держави. Цим одразу скористались московські урядовці, з одного боку посилюючи дипломатичний тиск на Україну, а з другого – провокуючи з допомогою своїх агентів чвари і сварки в середовищі козацької старшини. Очевидно, що така політика Москви рано чи пізно повинна була допровадити до військового конфлікту, чекати якого довелось недовго.

Військові дії розпочала Московія і як привід використала Гадяцький договір, укладений гетьманом Виговським. Більш як 100-тисячне московське військо, очолюване кн. О. Трубецьким та Г. Ромоданов-

ським, ранньою весною 1659 р. вдерлось до Лівобережної України і в кінці березня взяло в облогу м. Конотоп. Козаки і міщани під проводом ніжинського полковника Г. Гуляницького два місяці мужньо відбивали штурми неприятеля, знищивши близько 10 тисяч московитів. Таке тривале тупцювання московської армії на одному місці дало можливість гетьману Виговському добре підготуватись до вирішальної битви і 8-9 липня 1659 р. на річці Соснівці поблизу Конотопа вщент розгромити московитів. Поразка була жахливою: вбито понад 30 тисяч вояків і 5 тисяч взято в полон, в тому числі декілька бояр, зокрема Пожарського і Львова. Відомий російський історик С. Соловйов так написав про цю трагедію: "Цвіт московської кавалерії загинув за один день, і московський цар більше ніколи не зможе зібрати таку чудову армію, цар Олексій Михайлович з'явився перед своїм народом у жалобному вбранні, і Москву охопила паніка".

1959 р. Блок з маркою з нагоди 300-річчя перемоги гетьмана І. Виговського під Конотопом.

Номінал: 45, 55 шаг.

Наклад: А 540, Б 270.

Формат: 112 × 81 мм.

Зображення і опис марок, присвячених Конотопській битві, подано в розділі "Гетьман України Іван Виговський".

Через несприятливі зовнішньо- та внутрішньополітичні обставини І. Виговському не вдалось скористатись плодами цієї перемоги. Проте це аж ніяк не применшує її значення. Вже на початку складних україно-російських стосунків українці на гіркому досвіді пізнавали справжню суть Московської держави і вчились ставити гідний опір її імперським амбіціям.

Бої УСС на Маківці (29.04.1915 – 2.05.1915)

Гора Маківка висотою 958 м. знаходиться у Сколівських Бескидах. Саме тут відбулись перші звитяжні бої українських січовиків з частинами російської армії, які збудили приспаний віками неволі вояцький запал населення усієї Галичини і дозволили народові знову повірити у власні сили.

1965 р. *Пам'ятний блок (фрагмент) для відзначення бою на Маківці. Блок складається з дев'яти однакових марок у різних кольорах.*

Номінал: 25 × 9 шаг.
Наклад: А 250, Б 250.
Формат: 155 × 106 мм.

1965 р. *Пам'ятна серія марок у 50-річчя бою на Маківці. Для серії марок використано той самий рисунок, що і для блоку.*

Номінал: 25 шаг.
Наклад: А 800, Б 200.

Перша світова війна для Австро-Угорської імперії розпочалась невдало. Восени 1914 р. російська армія захопила Галичину і намагалась через Карпати прорватись в Угорщину. Сім сотень І-го і ІІ-го куренів легіону УСС тримали оборону на горі Маківка, яка була головною перешкодою для подальшого просування російських

військ. Штурм гори росіяни розпочали в ніч з 28 на 29 квітня. Запеклі бої тривали чотири дні, у висліді яких росіяни були відкинуті за р. Головчанку, що дало змогу розпочати успішний наступ проти усієї російської армії. В червні 1915 р. січовики увійшли до Галича і піднесли тут жовто-синій прапор.

Маківка була першим переможним боєм УСС. За звитягу січовики заплатили дорого – 47 убитих і 76 поранених стрільців. Та пролита кров повернулась небувалим піднесенням духу української суспільності та широким розголосом серед чужинців про відвагу та героїзм українців. Перемога на Маківці стала вагомим вкладом у зведення фундаменту майбутньої Української Держави.

Після завершення воєн та революцій народ не забув своїх героїв і щороку на верхівку Маківки піднімались і піднімаються прочани, щоби пом'янути полеглих героїв. Навіть в комуністичні часи, попри заборони та небезпеку, сюди потай приходили люди, щоби у своїх молитвах згадати борців за волю України.

1968 р. *Пам'ятний блок для відзначення битви на Маківці і Листопадового чину.*

Номінал: 25 × 9 шаг.

Наклад: А 250, Б 250.

Формат: 155 × 106 мм.

Українська Народна Республіка (1917 – 1920)

Українська Народна Республіка була проголошена III Універсалом Центральної Ради (20.11.1917) спершу на українських землях колишньої Російської імперії та у федеративному зв'язку з Російською республікою. Військова агресія проти України з боку більшовицької Росії змусила Центральну Раду видати найважливіший з точки зору державотворення IV Універсал (22.01.1918), яким проголошувалась самостійність та незалежність УНР як вільної, суверенної держави українського народу. В січні 1919 р. з УНР об'єднались західноукраїнські землі колишньої Австро-Угорської імперії так, що бодай на короткий час українці в межах більшості етнічних територій досягли соборності та суверенності. Відповідними законодавчими актами Центральна Рада впровадила необхідні атрибути державності – символіку та грошову одиницю, прийняла Конституцію УНР. В різних формах Українська Держава проіснувала до листопада 1920 р., поки її територія не була повністю окупована та розділена між більшовицькою Росією і Польщею. Керівники УНР змушені були виїхати на еміґрацію, а Армія була інтернована.

1953 р. *Пам'ятна серія марок з нагоди 35-річчя перших поштових марок УНР. На рисунках усі цінники поштових марок УНР т. зв. "шагівки" в обрамуванні Ю.Максимчука.*

Номінал: 10, 20, 30, 40, 50 шаг.

Наклад: 7000.

За цей мізерний трирічний період державності України більше було втрат, ніж здобутків, більше помилок, ніж вдалих рішень. Та найголовнішою причиною втрати Держави було те, що, незважаючи на сприятливі зовнішньополітичні умови, українська нація ще не була вповні готова до самостійного державного життя. І все ж цей короткий період для самоусвідомлення української нації та скріплення державницької ідеології був епохальним. Віками гноблений і уярмлений народ врешті усвідомив себе європейською нацією і розпочав криваву боротьбу, що в кінці XX століття увінчалась відродженням вільної і суверенної України.

1967 р. *Пам'ятні блоки (фрагмент) у 50-річчя Відродження України. Блок складається з дев'яти однакових марок у різних кольорах. На верхньому полі блоку напис: "1917 – Рік відродження України – 1967", на нижньому – напис: "Підпільна Пошта України". Блоки видано в двох кольорових різновидах.*

Номінал: 50 × 9 шаг.

Наклад: А 250, Б 250 для кожного різновиду.

Формат: 107 × 159 мм.

1968 р. *Ювілейні блоки (фрагмент) в 50-ліття Самостійності Української Держави. Блок складається з дев'яти однакових марок у різних кольорах. На верхньому полі блоку напис: "1918 – Рік самостійности – 1968", на нижньому – напис: "Підпільна Пошта України". Видано двома накладами по два кольорових різновиди кожний. На марках рисунок бандуриста.*

Номінал: 30 × 9 шаг.

Наклад: I видання А 250, Б 250; II видання А 60, Б 60.

Формат: 107 × 159 мм.

Бій під Крутами (29.01.1918)

У квітні 1917 р. В. Ленін на VII конференції Російської соціал-демократичної робітничої партії сказав, що не бачить нічого поганого, щоби Україна відокремилась від Росії і додав: "…треба збожеволіти, щоб і далі провадити політику царя Миколи". Відтоді право українців на відокремлення і створення незалежної держави російські більшовики проголошували чи не щомісяця. Проте коли справа дійшла до реального відокремлення, уся ця комуністична риторика раптово зникла.

Користуючись слабкістю та нерішучістю Центральної Ради, більшовики завдали подвійного удару. З одного боку в Україні вони активізували агітаційно-пропагандистську роботу п'ятої колони по дестабілізації ситуації, а з іншого – поспіхом сколотили військовий корпус з московських і брянських червоноармійців та балтійських матросів, яких вислали в Україну. У грудні 1917 р. – на початку січня 1918 р. більшовики опанували Харківську, Катеринославську і Полтавську губернії, після чого двома колонами вирушили на Київ. На шляху однієї з колон біля залізничної станції Крути в обороні столи-

ці стало українське військо. Це була героїчна і водночас невесела картина. З багатотисячних мас українізованих півроку раніше вояків царської армії на захист Вітчизни виступила жменька безвусих юнаків. Українські сили нараховували 20 старшин, до 500 юнкерів та 120 студентів. З російського боку до бою стало 5600 червоноармійців. Критичність ситуації була обумовлена ще й тим, що у Києві в ніч з 28 на 29 січня більшовики вчинили антидержавний заколот, що скувало і так нечисленні сили УНР.

1951 р. *Пам'ятна серія марок у 33-річчя бою під Крутами. Марки надруковано у трьох кольорових різновидах.*
Наклад: А 21150, Б 1000.

Бій розпочався біля 9-ї ранку і тривав декілька годин. Незважаючи на майже десятикратну перевагу і те, що наймолодші українські захисники навіть не вміли стріляти, ворог так і не здобув станції. І лише коли більшовики отримали підкріплення додатковими вояками та бронепотягом, сотник А. Гончаренко дав наказ відступати. У бою з майже дітьми більшовики втратили більше як 300 вояків. Це настільки розлютило червоного командира П. Єґорова, що той віддав наказ розстріляти 27 полонених гімназистів. І коли окупанти виставили юнаків в ряд, гімназист Г. Піпський заспівав "Ще не вмерла Україна". Загальні втрати українців становили до 250 чоловік.

1958 р. *Пам'ятна серія марок у 40-річчя бою під Крутами. Цифри номіналу синім кольором.*
Номінал: 10, 15, 20, 25, 50, 80 шаг.
Наклад: А 5400, Б 540.

Бій під Крутами мав виняткове значення в обороні Києва, оскільки стримав більшовиків на декілька днів, що дозволило придушити заколот в столиці, а головне – успішно завершити берестейські домовленості. Моральне ж та виховне значення цієї події взагалі не піддається жодній оцінці. На прикладі героїв Крут було виховано сотні тисяч молодих борців, що в часи Другої світової війни не вагаючись віддавали своє життя в обороні рідного краю. Крути і сьогодні залишаються тим невмирущим духовним скарбом, що й надалі формує нових патріотів України.

1963 р. *Пам'ятна серія марок у 45-річчя бою під Крутами. Цифри номіналу червоним кольором.*
Номінал: 5, 30, 65 шаг.
Наклад: А 1080, Б 360.

Гетьманат Павла Скоропадського (квітень – грудень 1918 р.)

Помилки і прорахунки керівників першої Української Народної Республіки, їхнє нерозуміння необхідності розбудови державного апарату та відповідних інституцій, особливо регулярної армії, зумовили, що врешті на українську землю ступив чужинецький чобіт. Для оборони проти російських більшовиків керівники УНР запросили кайзерівські війська. Проте слабкий та невідповідальний український уряд уже був непотрібним німецьким завойовникам, і за порозумінням з німецькими військовими чинниками 29 квітня 1918 р. у Києві внаслідок перевороту до влади прийшов генерал П. Скоропадський, якого проголошено гетьманом всієї України. Новий гетьманський державний устрій отримав офіційну назву – Українська Держава.

Діяльність П. Скоропадського була суперечливою та неоднозначною. З одного боку, незважаючи на збереження зовнішніх ознак та атрибутів державності, Гетьманат в значній мірі залежав від німецької адміністрації, яка за своєю суттю була окупаційною. Німці розпочали відвертий грабунок України і тисячі вагонів з продуктами та худобою вирушили до Німеччини. Було скасовано 8-годинний робочий день, поміщикам поверталась земля.

Проте у віддаленій перспективі Гетьманат мав велику кількість досягнень, що сприяли зросту національної та державницької свідомості українського народу. І саме на цих досягненнях Української Держави П. Скоропадського хотіла наголосити ППУ, випускаючи в світ серію марок, присвячену відновленню Гетьманату у 1918 р.

У період Гетьманату прискореними темпами відбувалась українізація усіх сфер життя і в першу чергу державного апарату, який ще складався переважно з колишніх царських чиновників-українофобів. У Кам'янці-Подільському відкрито український університет, у Києві засновано Українську академію наук, президентом якої став В. Вернадський, створено більше півтори сотні українських гімназій, українські наукові та культурні заклади. Було прийнято закон про обов'язкове вивчення української мови і літератури, історії та географії України. Масово почали видавати українські книжки. В той час постали Національна бібліотека, Національний архів, Національний театр, Український історичний музей, Національна галерея мистецтв.

Гетьманська держава проіснувала недовго. Завершення Першої світової війни, а також проголошення П. Скоропадським федерації з білою Росією прискорило падіння другої Української Держави. 11 грудня 1918 р. гетьман зрікся влади і виїхав з України. Перебуваючи усе подальше життя на еміґрації, П. Скоропадський все ж залишався українцем і до останнього подиху його праця, думки і почування були звернені до рідної землі.

1968 р. *Пам'ятна серія марок до 50-річчя проголошення Гетьманату. На рисунку гетьман П. Скоропадський. Марки видано в кількох кольорових різновидах. На репродукції подано фрагмент аркуша із зображенням марки і рисунку на марґінесі. На аркуші 9 марок.*

Номінал: 50 шаг.

Листопадовий зрив (1.11.1918)

У другій половині жовтня 1918 р. було очевидним, що Австро-Угорська імперія доживає останні дні, й численні народи, які входили до її складу, заходились організовувати власні незалежні держави. Не стояли осторонь й українці. 18-19 жовтня 1918 р. у Львові зібрались українські депутати австрійського парламенту, українські депутати Галицького й Буковинського сеймів, представники основних політичних партій Галичини і Буковини, вище греко-католицьке духовенство і проголосили створення Української Національної Ради, яка стала представницьким органом українського народу в Австро-Угорщині. 19 жовтня УНРада проголосила про створення на українських етнічних територіях (Галичини, Буковини і Закарпаття) Української держави. Початково українські політики бачили новоутворену державу у федеративному зв'язку з реформованою імперією і дипломатичними способами домагались її визнання у Відні. Проте, з одного боку, імператор та австрійські урядовці прихильніше ставились до поляків, а з іншого, поляки виявились спритнішими і зуміли швидше самоорганізуватись та нав'язати добрі стосунки з обома воюючими сторонами – австро-угорськими державцями та Антантою.

1958 р. *Пам'ятна серія марок у 40-річчя Листопадового чину. Рисунок С. Гординського. На репродукції фрагмент аркуша з написом на марґінесі. На аркуші 9 марок.*

Номінал: 10, 20, 30, 40, 50, 100, 125 шаг.

Наклад: номінал від 10 до 50 шаг. А 3600, Б 360, номінали 100 і 125 шаг. А 1800, Б 180.

Події розвивались з неймовірною швидкістю: дипломатичні заходи українських політиків зазнали краху – 1 листопада до Львова мала прибути Польська ліквідаційна комісія і перебрати владу від австрійських урядовців, а в місті спостерігались гарячкові приготу-

вання польських бойовиків. 31 жовтня на засіданні УНРади сотник Д. Вітовський, який днем раніше прибув до Львова, переконав присутніх, що єдиним виходом є цієї ж ночі підняти збройне повстання.

Ситуація видавалась винятково складною. Хоча Галичина й була заселена переважно українцями (75 % мешканців краю), проте українське населення міста складало лише п'яту частину усіх міщан, поляки ж – половину. Відчувалась гостра нестача старшин; за попередніми підрахунками розраховувати можна було на 500-1000 боєздатних українських вояків. І все ж на 4 годину ночі було призначено початок повстання. Українці без проливу крові роззброїли австрійські військові та поліційні відділи, опанували найважливіші урядові будівлі, головну пошту, вокзал, банк, склади, а над ратушею було піднято синьо-жовтий прапор. О 7 годині ранку сотник Д. Вітовський рапортував К. Левицькому про успішне завершення повстання і передав владу над містом до УНРади. Через майже 6 століть неволі у княжому Львові знову відновлено Українську Державу.

1958 р. Пам'ятні блоки у 40-річчя Листопадового чину. Блок видано у 4 кольорових різновидах.

Номінал: 30 шаг.

Наклад: по 400 для кожного різновиду.

Формат: 119 × 75 мм.

Злука (Соборність) українських земель 22 січня 1919 р.

Цій епохальній події передувала зустріч у Фастові делегації УНРади (парламенту ЗУНР) та представників Директорії УНР, які підписали попередню угоду про об'єднання ЗУНР (Галичина, Буковина, Закарпаття) та УНР (Наддніпрянська Україна) в єдину соборну УНР. 3 січня 1919 р. у Станіславові (тепер Івано-Франківськ) УНРада ухвалила закон про об'єднання обидвох українських держав, а через день цей закон проголосив Державний Секретаріат, тобто уряд ЗУНР. Згідно ухваленого закону ЗУНР отримала назву Західна Область УНР, зберігаючи територіальну автономію. Остаточне об'єднання обох національних українських держав мали вирішити спільні установчі збори всієї України. Тимчасово Галицька УНРада та її уряд здійснювали цивільну та військову владу на території Західної України. Узгоджено тільки спільне командування на фронтах. Згідно із законом голова УНРади Євген Петрушевич входив як п'ятий член до складу Директорії Соборної Української Народної Республіки. 22 січня 1919 р. Директорія УНР окремим універсалом офіційно проголосила возз'єднання обох українських національних держав.

1958 р. *Пам'ятний блок для відзначення 40-річчя Соборності Української Держави. Напис: "За соборність".*

Номінал 40 + 45 шаг.

Наклад: Б 650.

Формат: 96 × 73 мм.

На жаль, внаслідок складної міжнародної ситуації та нестабільності всередині обидвох частин України возз'єднання не було реалізоване на практиці і державні інституції УНР та ЗУНР діяли практично незалежно. Проте цей акт засвідчив, що незважаючи на тривалий історичний період, коли українці сходу та заходу були розділені поміж кількома державами, попри різну конфесійність чи навіть дещо інший менталітет, вони все ж залишались єдиними у відчутті приналежності до одного народу і бажанні жити в одній вільній країні.

1959 р. *Пам'ятний блок для відзначення 40-річчя Самостійності Української Держави. Напис: "За самостійність".*
Номінал: 65 + 75 шаг.
Наклад: Б 650.
Формат: 96 × 73 мм.

Визволення Києва 30 серпня 1919 р.

Поразка німців у війні узневажнила Берестейський мир, і більшовики 2 грудня 1918 р. розпочали другий наступ на Україну. Щоби ця навала не виглядала як агресія, росіяни заздалегідь полагодили формальну сторону, створивши 28 листопада у російському місті Курськ так званий Тимчасовий Радянський уряд України. Тепер залишалось тільки "допомогти" цьому уряду здобути саму Україну.

Українська влада допустилась тієї ж помилки, що й під час першої більшовицької навали – вона була цілковито непідготована до

війни. Три чверті вояків із колись 100-тисячної армії розбіглись по домівках, а більші і менші отамани (Н. Махно, М. Григор'єв, Зелений) радо переходили на бік червоних. До червня 1919 р. Червона армія захопила більшу частину території України. Директорія утримувала невелику смугу земель навколо Кам'янця-Подільського.

1952 р. *Пам'ятна серія марок у 33-тю річницю визволення Києва об'єднаними силами військ Директорії та УГА. Рисунки марок Юрія Костева у символічному вигляді зображають свободу, працю, традицію та боротьбу з відповідними для цих постатей написами внизу марок: "Не скуєш духа", "Мечем і плугом", "На ваших могилах", "Зриваємо знам'я неволі". Серія видана в двох кольорових відтінках – темному і світлому.*

Номінал: 10, 15, 25, 50 шаг.

Наклад: 3600.

Більшовики не приховували своїх намірів грабувати Україну; зрештою В. Ленін відкрито називав цю агресію "хрестовим походом по хліб". В Україну прибуло 3 тисячі робітників з Москви й Петрограду з єдиною метою – відбирати зерно. Тотальне пограбування селян і репресії ЧК спричинили селянські повстання, яких у квітні-червні відбулось понад 300. Становище більшовиків ускладнювалось також тим, що з півдня наступала Біла армія Денікіна. Та найголовніше було те, що УГА, відступаючи перед переважаючою польською потугою, перейшла за Збруч у Східну Україну і об'єдналась з військом Директорії. Тепер українська сторона отримала чисельну і добре організовану військову силу. 50 тисяч вояків УГА, 35 тисяч вояків Директорії і партизанські загони Зеленого та Ангела дозволили сформувати 100-тисячну армію. На початку серпня розпочався наступ українських сил. За короткий час було визволено значну частину Правобережжя, а 30 серпня 1919 р. у покинутий більшовиками Київ

увійшли передові частини УГА під командуванням генерала А. Кравса. За наказом Леніна маріонетковий радянський уряд України, як непотрібний, був ліквідований, а його члени втекли до Москви.

1959 р. *Пам'ятна серія марок у 40-ліття визволення Києва. Рисунок виконано відповідно до запозичених мотивів.*
Номінал: 10, 20, 30, 40 шаг.
Наклад: А 3600, Б 360.

Свято Українського Чорноморського Флоту (29.04.1918)

29 квітня о 16 годині згідно з наказом Морського Відомства в Севастополі на усіх кораблях Чорноморського Флоту було піднято українські жовто-блакитні прапори. Це були звичайні полотнища в національних барвах, і лише згодом наказом по Морського Відомства від 3 січня 1919 р. були затверджені форма і поєднання кольорів українського морського прапора.

Початків самоорганізації національно свідомих моряків-українців треба шукати ще до 1905 р., коли в Севастополі постав гурток "Кобзар", до складу якого переважно входили старшини царського флоту. З початком революції цей гурток у квітні 1917 р. організував Раду Української Чорноморської Громади, яка розпочала українізацію матросів та старшин. Ця праця полегшувалась тим, що понад 75 % військових моряків були українцями. До кінця квітня майже всі кораблі Чорноморського флоту і сухопутні частини Севастопольської фортеці мали українські корабельні ради чи гуртки. В липні 1917 р. міноносець "Завидний" першим підняв національний прапор, і вже до листопада значна кількість кораблів та портів Чорного моря були під національною символікою. Нарешті в Києві прийшло усвідомлення необхідності фахового підходу до вирішення питань флоту і 22 грудня 1917 р. було сформовано Українське Генеральне Морське Секретарство (тобто міністерство), яке у березні 1918 р. перейменовано на Українське Морське Міністерство. А вже через два дні – 24 грудня найбільший лінійний корабель велетень-дреднавт "Воля" підніс український прапор. Проте ситуація не була настільки однозначною. Свою агітаційну роботу провадили більшовики, анархісти, російські шовіністи і не дивно, що одного дня

корабель міг ходити під українським прапором, наступного – під червоним, а ще іншого – під чорним. Такій ситуації сприяла також невиразність позиції Центральної Ради і її нерозуміння важливості розбудови власного національного флоту. І все ж 14 січня 1918 р. Центральна Рада прийняла “Тимчасовий закон про флот УНР”, який оголошено лише 13 березня. Виконуючи цей закон, флагманський лінійний корабель “Георгій Побідоносець” підняв першим, а за ним усі інші кораблі Чорноморського флоту українські національні прапори. Україна святкувала остаточне оформлення власного національного Чорноморського флоту.

1951 р. *Пам’ятний блок у 33-річчя піднесення українських державних прапорів на кораблях Чорноморського флоту. Проект блоку Л. Рихтицького. На блоці 4 прапори: військового флоту, морського міністра, командувача Чорноморського флоту, генерального консула України. Блоки видано у двох кольорах.*

Номінал: 100 × 4 шаг.

Наклад: по 1260.

Наклад блоків на білім крейдованім папері 250.

1953 р. *Пам'ятна серія з нагоди 35-річчя піднесення українських державних прапорів на кораблях Чорноморського флоту. На рисунках зображено: Нептун – бог моря (5 шаг.), давньоруський човен (10 шаг.), мапа Чорного моря (15 шаг.), флот козацьких чайок за Бопланом (20 шаг.), козацька чайка з марки УНР за проектом М. Івасюка (25 шаг.), вітрильник вікінгів за ліноритом М. Білинського (30 шаг.), алегоричне зображення піднесення прапорів 29.04.1918 р. (35 шаг.), дреднавт "Воля" (40 шаг.), прапори чорноморських народів (70 шаг.). Загальне оформлення Л. Рихтицького.*

Наклад: серія у синьо-жовтій рамці – 5000, серія у вишнево-чорній рамці – 2000.

1958 р. *Пам'ятний блок для відзначення 40-річчя українського Чорноморського флоту.*

Номінал: 25 × 8 шаг.

Наклад: Б 1000.

Формат: 130 × 95 мм.

Битва біля с. Базар (17.11.1921)

У 1920 – 1921 рр. український селянин змушений був дорого заплатити за свій хуторянський світогляд і небажання (чи то лінь) свого часу одностайно виступити на захист УНР. Просвітлення та розуміння справжньої суті більшовицьких гасел прийшло пізніше, коли Армія УНР покинула Україну. І тоді на окупованих Червоною армією територіях Поділля, Київщини, Катеринославщини, Полтавщини вибухнули стихійні повстання. За різними оцінками загальна кількість повстанців становила 40 тисяч. У жовтні 1921 р. уряд УНР розробив план надання військової допомоги цій партизанській боротьбі, здійснивши другий похід військ УНР на Україну. Перший зимовий похід розпочався в грудні 1919 р. і тривав до травня 1920 р. Метою цього походу було зірвати масове вивезення продовольства з України в Росію і підняти всенародне повстання проти більшовиків.

1951 р. *Пам'ятна серія марок у 30-річчя геройської смерті 359-ти українських вояків під Базаром. Рисунок за проектом Л. Рихтицького.*

Номінал: по 30 шаг. для всіх п'яти кольорових різновидів.

Наклад: А 8000 для кожного різновиду.

У похід, названий Другим зимовим походом, вирушило півтори тисячі набраних таємно від польської влади добровольців з таборів інтернованих. Тоді вперше з'явилась назва Українська Повстанська Армія. Військо складалось з трьох груп: Волинської (800 вояків, к-р Ю. Тютюнник), Бесарабської (300 вояків, к-р А. Гулий-Гуленко) і Подільської (400 вояків, к-р М. Палій, пізніше С. Чорний). Групи перейшли радянський кордон у різних місцях і спочатку їх супроводжував успіх. Проте невдовзі більшовики оговтались і зуміли стягнути поважні сили. Бесарабська група змушена була відступити до Румунії. Подільська група, не дійшовши 60 км. до Києва, повернула назад і відійшла до Польщі. Волинська група вирушила на Україну 4 листопада, 7 листопада здобула Коростень, проте під натиском переважаючих сил противника відступила на захід. В районі с. Базар вона була оточена радянською кіннотою Г. Котовського і 17 листопада в бою під с. Малі Міньки розбита. Більшість повстанців потрапила в полон і тільки невеликий загін (150 вояків) вирвався з оточення та перейшов польський кордон. Полоненим воякам Повстанської армії запропонували перейти на службу до Червоної армії, проте всі вони відмовились і 23 листопада (за іншими даними – 21 листопада) були розстріляні недалеко від с. Базар. Це була остання спроба збройних сил УНР здобути незалежність України. Цим розстрілом завершився період національно-визвольної боротьби українського народу у 1917 – 1921 рр.

Згадуючи героїв Базару, ППУ намагалась не лише відзначити річницю героїчних подій минувшини. У першу чергу вона зверталась до всіх співвітчизників в еміґрації, розкиданих по різних континентах, можливо, багато в чому зневірених, намагаючись донести ту незаперечну істину, що кров мучеників ніколи не проливається намарно. З неї обов'язково зростуть ще потужніші лави нових борців, що врешті виборють волю Україні.

Карпатська Україна 1938 – 1939 рр.

Суверенна Держава під назвою Карпатська Україна постала всупереч 700-літній угорській неволі, наперекір намаганням асимілювати русинів-українців, що від віків мешкали за високими Карпатськими горами. У XX столітті закарпатські українці двічі офіційно підтверджували свій духовний зв'язок з усіма українськими землями. Перший раз, коли 21 січня 1919 р. на Соборі Русинів у Хусті більш як 400 депутатів з усього Закарпаття проголосили злуку свого краю з Українською Народною Республікою. І вдруге, коли напередодні Другої світової була проголошена Карпатська Українська Держава.

1954 р. *Пам'ятна серія марок у 15-річчя проголошення незалежності Карпатської України. Рисунок С. Короленка.*

Номінал: 10, 20, 30, 40 шаг.

Наклад: 6000.

Вже у 1920 – 1930-х рр. українські політичні партії та громадські організації висловлювались за створення національної автономії в межах Чехо-Словацької держави. Мюнхенська угода між Великобританією, Францією, Німеччиною та Італією поставила Чехо-Словаччину на межу розвалу. 8 жовтня 1938 року Прага погодилась на автономію Закарпаття, яку за декілька днів очолив греко-католицький священик Августин Волошин, а вже 22 жовтня празький парламент ухвалив конституційний закон про автономію Карпатської України. Невдовзі, 12 лютого 1939 р. відбулись вибори до Сойму Карпатської України, на яких кандидати Українського національного об'єднання отримали 94 % голосів виборців. Ці події викликали небувале піднесення на інших українських землях, особливо в Галичині та на Волині. Багато молодих добровольців поспішили перейти кордон та стати в лави Карпатської Січі – парамілітарної організації, що мала стати зав'язком українських збройних сил.

Вночі з 14 на 15 березня 1939 р. гітлерівці вдерлись до Чехо-Словаччини, а Угорщина з благословення Гітлера розпочала війну проти Карпатської України. Того ж дня 15 березня Сойм Карпатської України проголосив державну незалежність краю і ухвалив Консти-

туцію. Героїчний опір 40-тисячній угорській армії по лінії Ужгород-Мукачево-Берегове-Севлюш чинили близько 2 тисяч вояків Карпатської Січі. Зрозуміло, що горстка слабо озброєних сміливців не в силі була оборонити край від повністю забезпеченої регулярної армії. Проте вони завдали відчутних втрат окупаційним військам і в гірських районах до кінця травня чинили збройний опір частинам угорської армії. Так українці ще до початку Другої світової війни розпочали свою важку і криваву боротьбу за незалежність і соборність українських земель.

Проголошення державності Карпатської України мало величезне значення в історії Європи XX століття, бо ще раз засвідчило, що, незважаючи на багато століть поневолення, український народ не втратив прагнення до національної незалежності і соборності всіх українських земель. Ці події мали стати нагадуванням для політиків, що без справедливого розв'язку українського питання стабільність в Європі є неможливою. Тож, випускаючи серії марок, присвячених подіям в Карпатській Україні у 1938 – 1939 рр., ППУ ще раз намагалась нагадати співвітчизникам і заакцентувати увагу світової громадськості, що невирішеність українського питання в майбутньому може стати джерелом нових конфліктів світового масштабу.

1959 р. *Серія марок з надруками для відзначення 20-річчя проголошення незалежності Карпатської України. Для випуску серії використано марки з 1954 року, на яких надруковано контур тризуба, пам'ятну дату та напис. Надрук зроблено двома кольорами.*

Номінал: 10, 20, 30, 40 шаг.

Наклад: по 540.

Акт відновлення Української Держави 30 червня 1941 р.

У понеділок, 30 червня, о 18 годині у Львові в приміщенні "Просвіти" (пл. Ринок, 10) ще до приходу в місто німецької окупаційної адміністрації відбулись Народні Збори, в яких взяло участь понад 100 представників української громадськості як Львова, так і різних регіонів України, а також представники Української Греко-Католицької Церкви. Збори відкрив заступник провідника ОУН(р) Я. Стецько, який після короткої промови зачитав Акт про відновлення Української Держави. Присутні стоячи вислухали виголошення Акту, одностайно схвалили його і заспівали "Ще не вмерла Украї-

на”. Українське суспільство і увесь світ про хід зборів поінформувала Львівська радіостанція, на якій Акт прочитав диктор, член ОУН, Юліан Савицький.

1951 р. *Пам’ятна серія марок в 10-річчя відновлення Української Держави Актом 30 червня 1941 р. Рисунки М. Білинського символічно зображають народний зрив до волі. Марки видано з купонами і без купонів.*

Номінал: 10 шаг. у двох кольорових різновидах;
40 шаг. у двох кольорових різновидах.
Наклад: по 10000 для кожного різновиду.
Серія з купонами:
Номінал: 10+40 шаг. у двох кольорових різновидах;
10+40 шаг. у двох кольорових різновидах.
Наклад: по 1110 для кожного різновиду.

З того, як українські націоналісти провели виголошення Акту, і з того як розгортались усі їхні подальші дії, було видно добре продуманий і старанно підготований план, здійснення якого проведено в абсолютній таємниці від німецької сторони. Вже пізніше цей чин ОУН(р) у відношенні до Німеччини Лев Ребет назвав політикою доконаних фактів.

Підвалинами Акту 30 червня стали рішення Другого Великого Збору ОУН(р), що відбувся нелегально в квітні 1941 р. у Кракові. А далі розпочалась непомітна зовні, але напружена підготовча робота. З початком війни вслід за німецькими передовими військовими частинами вирушили, заздалегідь підготовані з членів ОУН, Похідні групи, які на відбитих від більшовиків територіях втілювали в життя положення Акту: творили українську адміністрацію, налагоджували побут цивільного населення, випускали газети, формували українську поліцію.

Усі ці несподівано активні самостійні дії українських націоналістів застали зненацька як німецьку адміністрацію на місцях, так і найвище керівництво Рейху. Німці, які не відзначались великою прозорливістю, а більше розраховували на грубу силу, вже у серпні розпочали спочатку мляві, а невдовзі масові і жорстокі репресії проти українських націоналістів. Бандера і Стецько були спочатку інтерновані, а коли відмовились відкликати Акт – заарештовані

окупаційною владою. Заарештовані також всі члени українського уряду і тисячі українських патріотів, яких розстріляли або вивезли до німецьких концтаборів. Проте усе це уже не могло повернути хід історії назад, і Німецька імперія, тільки розпочавши війну, вже її програла, налаштувавши проти себе народи імперії радянської.

1961 р. *Пам'ятні блоки у 20-річчя проголошення Акту відновлення Української Держави 30.06.1941 р. Кожен блок видано у двох кольорових різновидах.*

Номінал: 25, 50 шаг.

Наклад: по Б 600.

Формат: 72 × 113 мм.

1966 р. *Пам'ятний блок у 25-річчя відновлення державності України.*

Номінал: 25 шаг.

Лише сьогодні з відстані часу ми можемо гідно оцінити значення Акту відновлення Української Держави, проголошеного у червні 1941 р. Цей Акт вже на початку війни розкрив українцям справжні

наміри гітлерівців і започаткував всенародну збройну національно-визвольну боротьбу проти коричневого, а згодом і проти червоного окупанта. В очах світової громадськості українські націоналісти стали воюючою стороною проти німецького окупаційного режиму. В історичній перспективі Акт 1941 р. став черговою знаковою подією на шляху здобуття українським народом незалежності, подією яка вкотре уже продемонструвала для цілого світу, що справжнім господарем на українській землі повинен бути український народ і він уже готовий до самостійного державницького життя.

1961 р. *Ювілейний блок у 20-річчя відновлення Української Держави.*

Номінал: 50 × 2 шаг.
Наклад: 1000.
Формат: 132 × 92 мм.

1961 р. *Блок у 20-річчя відновлення Української Держави. На рисунку марка ОУН(р) 1941 р. в декоративному обрамуванні. Блок випущено у двох кольорових різновидах.*

Наклад: по 500.

Формат: 72 × 90 мм.

1962 р. *Пам'ятний блок у 20-ліття відновлення Української Держави.*

Номінал: 50 × 4 шаг.

Наклад: Б 250.

Формат: 130 × 69 мм.

1966 р. *Пам'ятний блок у 25-ліття відновлення Української Держави. На лівому полі блоку напис: "За Державність 1966".*

Номінал: 50 × 4 шаг.

Наклад: Б 250.

Формат: 134 × 73 мм.

700-літній ювілей Львова – столиці Галицького краю

На першу половину 50-х років минулого століття припав 700-літній ювілей заснування м. Львова. Це місто в історії України має настільки велике значення, що ППУ не могла оминути такої події, відзначивши її двома, присвяченими Львову випусками у 1952 та 1961 рр.

Львів – це найбільше місто Галичини та усієї Західної України, визначний культурний і політичний центр величезного західного регіону українських земель. Заснований у XIII ст. українськими князями Данилом та Львом, Львів все ж з 1340 р. потрапляє у польську неволю. Більш як пів-тисячоліття поляки намагались колонізувати, латинізувати та ополячити край, але їх здобутки виявились незначними. І це яскраво підтвердили Листопадовий зрив 1918 р. та проголошення ЗУНР.

1952 р. *Ювілейна серія марок до 700-річчя міста Львова. Рисунок за проектом Михайла Курилла зображає на першому плані ратушу, на дальньому – собор св. Юра. В написі зверху рік "1252" означає першу літописну згадку про місто. Насправді перша літописна згадка датується 1256 роком. Марки випущено у чотирьох кольорових різновидах.*

Номінал: 25 шаг.

Наклад: 5000 кожного різновиду.

Протягом усієї своєї історії Львів залишався виразно українським містом. Українське життя вирувало тут у часи розквіту Львова як столиці Галицького князівства; не вдалось його знищити і в часи тривалого перебування міста під Польською чи Австрійською коронами. В той час, як львів'ян-українців усе більше відтісняли в своєрідну резервацію в районі вулиці Руської або за межі міста, у Львові виникає славне на всю Україну Успенське братство і ще з десяток менших церковних братств, друкується Апостол І. Федоровича. У 1578 р. в подвір'ї Успенської церкви поховано козацького ватажка І. Підкову, а у 1648 та 1655 рр. львів'яни-українці радо вітали прихід Б. Хмельницького на західні землі. У Львові започаткувала просвітницьку діяльність "Руська трійця" М. Шашкевича, І. Вагилевича, Я. Головацького і саме у Львові 2 травня 1848 р. утворено Головну Руську Раду, яка видала маніфест про те, що українці є окремим від поляків і росіян народом. Цього ж року тут відбувся з'їзд української інтелігенції – Собор руських учених. А в пізніші часи, коли за всіма

розрахунками і очікуваннями недругів українців у Львові вже не повинно було би бути, тут жили і творили І. Франко, Л. Українка, М. Коцюбинський, В. Стефаник, М. Павлик, С. Крушельницька, М. Грушевський, О. Новаківський, І. Труш і ще багато інших українських діячів, перелік лише імен яких зайняв би декілька сторінок. Саме Львів а з ним і всю Україну поблагословив Господь особистістю світового виміру – митрополитом А. Шептицьким. У Львові працював і його наступник патріарх Й. Сліпий. У цьому місті ще до приходу німецької адміністрації у 1941 р. проголошено відновлення Української Держави і тут відбувся ганебний псевдособор як привід для знищення Української Греко-Католицької Церкви.

Упродовж століть тут народжувались і виростали українські патріоти, які до останку віддавали себе на служіння народові та Україні. Саме вони впродовж усієї історії Львова, зовсім не применшуючи здобутки львів'ян неукраїнців, які працювали для розвитку своїх національних культур, все таки засвідчували, що Львів завжди був і залишається в першу чергу містом з виразним національним обличчям, містом українським.

1961 р. *Наліпковий блок до 700-річчя заснування міста Львова. Виконано в двох кольорових різновидах.*

Наклад: Б 1000.

Формат: 106 × 114 мм.

ЗБРОЙНА БОРОТЬБА УКРАЇНИ У XX СТ.

Початків тогочасних збройних сил України треба шукати в здавалось немілітарних громадських організаціях та участі наших земляків у військових формуваннях Росії та Австро-Угорщини. В підавстрійській частині українських земель з 1911 року активно діяла скаутська організація Пласт, і вже через три роки пластуни, січовики, соколи стали основою формування легіону Українських Січових Стрільців. У підросійській Україні ґрунт для майбутньої української армії готували революційні організації (Братство Тарасівців, Революційна Українська Партія) та революційні події 1905 р.

1957 р. *Пам'ятна серія марок з надруками на відзначення 40-річчя боротьби за незалежність України. Для цього випуску використано марки на відзначення 10-річчя боротьби УПА (див. Українська Повстанська Армія), на яких зроблено чорний надрук тризуба та напис "1917-1957. 40 років Збройних Сил".*

Номінал: 5, 10, 15, 20, 25, 35, 50, 60, 80, 100 шаг.

Наклад: I серія (в золотих рамках) А 180;

II серія (в кольорових рамках) А 720.

У 1917 р. по всій Російській імперії почалась масова стихійна українізація тих військових частин, де основу складали українці. В Петербурзі та Києві відбувались багатотисячні українські маніфестації, формувалися українські військові клуби, комітети, організації, скликалися військові з'їзди, створювалися перші українські полки. В березні-квітні 1918 р. уряд УНР приступив до організації регулярної армії, та ці плани впроваджував у життя вже гетьманський уряд. У Західній Україні в листопаді 1918 р. постала друга українська військова сила – Українська Галицька Армія.

Проте майже два з половиною століття бездержавного життя зумовили свої негативні наслідки. Селянські маси ще в повній мірі не усвідомили життєвої необхідності державної самостійності та соборності України. Нескоординованість дій українських армій і формувань, повстанська анархія окремих величезних регіонів, брак озброєння та старшинських кадрів, а до того ж необхідність воювати одночасно на декілька фронтів призвели до поразки визвольних змагань українців.

1958 р. *Пам'ятний блок на відзначення 40-річчя збройних сил України. Дереворит за проектом М. Білинського. Марки з військовим орденом, погашені особливим штемпелем роботи Л. Рихтицького. Блок виконано в чотирьох кольорових різновидах.*

Номінал: 45 + 55 шаг.

Наклад: 600.

Формат: 107 × 74 мм.

Та кров вояків не була пролита намарне. Маківка і Лисоня, Крути, Листопадовий зрив, здобуття Києва, Зимовий похід і Базар – на цих прикладах зросло нове покоління борців, які творили Українську Військову Організацію, Карпатську Січ, похідні групи, Українську Повстанську Армію та Українську Національну Армію. І хоча збройні намагання українців у першій половині XX століття не увінчались здобуттям незалежної Держави, все ж вони засвідчили невмируще прагнення народу до волі, яке врешті наприкінці століття вилилось у появі на мапі Європи ще однієї незалежної держави – України.

Випускаючи в світ блок, присвячений 40-річчю Збройних сил України і низку інших видань на тему збройної боротьби у XX ст., ППУ, віддаючи належну шану мільйонам борців за справу визволення України, також ніби намагалась заглянути в майбутнє, провіщаючи час, коли з крові борців відродиться Україна, а її військо знову підніме синьо-жовтий прапор та тризуб.

Незнаному воїнові

Скільки їх, невідомих повстанських могил, розкидано по селах, ярах, горах і лісових нетрях. Повстанськими і вояцькими могилами Першої і Другої воєн рясно вкрита уся Україна. Часто на їх могилах навіть не ставили хреста, щоби ворог не дізнався, де похований вояк, не знущався над мертвим тілом, не вишукував за дітьми та родиною загиблого.

1961 р. *Блок во славу українському незнаному Воїнові. Блок надруковано в трьох кольорах.*
Наклад: по 400 кожного кольору.
Номінал: 25 шаг.
Формат: 65 × 85 мм.

А скільки вбитих повстанців було вивезено до районних центрів для упізнання, а потім закопано невідомо де без священика, без сліз і молитов рідних, без військових почестей і слави. Скільки січовиків, галичан, гайдамаків, дивізійників було закопано на полі бою, бо не було часу влаштовувати похорони. Скільки беззбройних юнаків було кинено під німецькі кулемети “визволяти” Київ, Дуклю, Берлін в так званих розстрільних батальйонах чи полках тільки за те, що вони опинились на окупованій території, за те, щоби не збільшили вони ряди повстанців, за те, що були українцями. Скільки було закатовано в німецьких і більшовицьких тюрмах, повішано, розстріляно, безслідно зникло на етапах, безіменними покладено у вічно замерзлу чужу землю Сибіру чи непривітну землю Казахстану. Немає їм числа.

В цілому цивілізованому світі з пошаною ставляться до вояцьких могил, у тому числі і до поховань колись ворожих армій. І лише в Радянському Союзі усі не комуністичні військові цвинтарі й поховання підлягали жорстокому знищенню. Так, зокрема у Галичині, були поруйновані усі могили воякам УГА та УСС, а про те, щоби упорядкувати могили воякам УПА, не могло бути й мови. Хоча селяни у більшості випадків вдавались до різноманітних хитрощів, ставлячи на повстанських могилах хрести без написів і дбайливо доглядаючи ці безіменні могили. Тому ППУ в той жорстокий період комуністичного вандалізму вважала обов'язком вшанувати усіх полеглих за волю України, випустивши блок на славу українському незнаному Воїнові.

1961 р. *Святковий блок з нагоди 5-го З'їзду Об'єднання колишніх вояків УПА. В лівому верхньому куті марка з рисунком тризуба номіналом 50 шаг. та три марки з рисунком воїна.*

Номінал: 25 х 3+50 шаг.

Наклад: Б 300.

Формат: 158 × 80 мм.

Українські Січові Стрільці

28 червня 1914 року з нагоди сотої річниці від дня народження Тараса Шевченка у Львові відбувся крайовий Сокільсько-Січовий Здвиг, який невдовзі став неофіційним початком створення українського національного військового відділу у складі австрійської армії – Легіону Українських Січових Стрільців.

Переважна більшість добровольців до Легіону – це колишні учасники українських напіввійськових товариств, що існували у під-

австрійській Україні перед Першою світовою війною: товариства “Українські Січові Стрільці”, “Січ”, “Сокіл”, “Пласт”. Для створення української військової одиниці у серпні 1914 р. Головна Українська Рада у Львові створила Бойову управу УСС, яка і звернулась до австрійського уряду з проханням сформувати Легіон УСС. Творення Легіону відбувалось в атмосфері недовіри з боку австрійських військових чиновників, а також різноманітних інтриг з боку їх польських дорадників. Тому з 28 тисяч добровольців до Легіону потрапило лише 2,5 тисячі, зі 100 українських старшин, яких просили відкликати з фронту для комплектації УСС, цісарські урядовці виділили аж 16, а рушниці, якими обдарували січовиків, ще у 1888 р. були зняті з озброєння як застарілі.

1954 р. *Пам’ятна серія марок на відзначення 40-річчя створення Легіону Українських Січових Стрільців. Рисунки марок Михайла Курилла зображають етапи визвольного шляху січового стрілецтва. Обрамування за проектом Л. Рихтицького зображає архистратига Михайла та галицького лева, обведених рослинним орнаментом. Друга серія випущена в інших кольорах і з доплатою на Фонд Братства УСС. Наклад обох серій по 5000.*

Номінал: 15 шаг.
Бій на горі Маківка.
Номінал: 20 шаг.
Бої УСС в Києві.
Номінал: 25 шаг.
Листопадовий зрив у Львові.
Номінал: 40 шаг.
Символічна передача прапору пластовому уладові в Реґенсбурзі.
Номінал (II серія з доплатою): 15+40, 20+25, 25+20, 40+15 шаг.

І все ж, незважаючи на перепони, українська військова частина відбулась, стала потужним чинником в подальших революційних подіях в Україні і виросла до високодисциплінованої, зразково вишколеної, елітної мілітарної потуги українців. Невмирущою славою вкрили себе січовики у боях на Маківці (1915), над Стрипою (1915), на Лисоні (1916), а в листопаді 1917 р. у Києві стали зав'язком української національної армії. Спочатку усусуси формують Галицько-Буковинський курінь Січових Стрільців, який згодом переростає у полк, корпус, а далі в групу, яка була чи не найкращою військовою формацією української армії.

1964 р. *Пам'ятна серія марок на відзначення золотого ювілею (50-річчя) Українських Січових Стрільців. Марки надруковано в шести кольорових різновидах.*

Перший аркуш у центрі містить марку з зображенням архангела з мечем і довкола 8 марок із рисунком меча на фоні хреста.

Другий аркуш у центрі містить марку з зображенням меча на фоні хреста і довкола 8 марок із рисунком архангела.

Номінал: 25 шаг.

Наклад: А 800, Б 200.

Значення УСС не обмежується лише військовими здобутками. Восени 1916 р. на Волині січовики розгорнули бурхливу культурно-освітню працю, заснували близько 100 українських шкіл, забезпечили їх підручниками та вчительськими кадрами. Аналогічну діяльність провадили вони і на Наддніпрянщині. При Коші УСС працювали бібліотека, хор, оркестр, пресова квартира. До праці залучались письменники, журналісти, актори, композитори, художники. Січовикам належить пальма першості у творенні військової термінології, а стрілецький фольклор – це подиву гідне явище української культури.

Згодом на січовій славі виростали сталеві ряди українських підпільників і повстанців, нею живилися пізніші дисиденти та політв'язні. Незважаючи на істеричні заходи комуністичної пропаганди, ця слава продовжувала жити і в хрущовські, і в брежнєвські, і в післябрежнєвські часи.

1967 р. *Пам'ятний блок на відзначення 50-річчя Українських Січових Стрільців.*

Номінал: 25 шаг.

Наклад: А 250, Б 250.

Формат: 74 × 90 мм.

1967 р. *Дві пам'ятні серії марок з нагоди 50-річчя Корпусу Січових Стрільців у Києві. На рисунку архангел Михаїл на тлі Київських Золотих воріт. Марки виконано: I серія у восьми, II серія у чотирьох кольорових різновидах.*

Номінал: 25 шаг.

Наклад: А 800, Б 200.

1974 р. *Пам'ятна серія марок на відзначення 60-річчя Українських Січових Стрільців і 30-річчя Першої Української Дивізії УНА. Рисунок зображає усусуса і вояка дивізійника. Марки виконано у десяти кольорових різновидах.*

Номінал: 30 шаг.

Похідні групи ОУН

Похідні групи не були збройними формуваннями у властивому розумінні цього слова, – їх швидше можна окреслити як політичну армію. Проте як і звичайні вояки вони сотнями гинули на полі слави, рясно поливаючи кров'ю українську землю.

Ще перед початком німецько-радянської війни обидва крила ОУН (Бандери і Мельника) почали створювати Похідні групи. Головною метою груп було формування органів української влади із залученням якомога більшої кількості місцевих свідомих українців та налагодження всіх сфер суспільного життя на центральних та східних українських землях після їх звільнення від більшовиків. При чому розрахунок був поставлений на випередження аналогічних заходів німців у формуванні органів влади. Про підготовку Похідних груп німецька адміністрація практично нічого не знала.

1961 р. *Пам'ятний блок на відзначення 20-річчя вимаршу Похідних груп в Україну.*
Наклад: А і Б 500.
Номінал: 25 × 8 шаг.
Формат: 154 × 107 мм.

З вибухом війни Похідні групи просувались на схід разом з передовими німецькими військовими частинами, а часом і випереД-

жували їх. За орієнтовними підрахунками кількість членів Похідних груп складала близько 2000 чоловік (переважно членів ОУН(б)). Головним об'єктом їх зацікавлення були великі міста Східної України. Відразу після вступу до села чи міста Похідні групи творили там органи місцевого самоврядування. Завдяки їхній діяльності на щойно розбитих війною теренах організовуються біржі праці, налагоджується торгівля, відкриваються початкові українські школи, театри, з'являються українські газети. Для забезпечення спокою та правопорядку формуються озброєні загони, які за задумом їх творців мали б стати зародком майбутніх збройних сил.

1966 р. *Пам'ятний блок на відзначення 25-річчя вимаршу Похідних груп в Україну.*
Номінал: 25 × 8 + 50 шаг.
Наклад: А 250 Б 250.
Формат: 145 × 117 мм.

Визвольні прагнення українців, а особливо проголошення відновлення української держави викликали переполох у вождів III Рейху. Вже на початку вересня 1941 р. ґестапо почало проводити масові

арешти членів Похідних груп, з яких багатьох відразу розстрілювали, а інших відправляли до концентраційних таборів. Перші успіхи українців також не на жарт стривожили Москву і більшовицька агентура, що залишилась на окупованих німцями територіях, для знищення Похідних груп йшла на співпрацю з німцями. Більше того величезне занепокоєння у комуністів викликав той факт, що у важких умовах військового часу і переслідувань члени Похідних груп ОУН(б), ОУН(м) та "гетьманці" пішли на співпрацю, об'єднуючи свої зусилля.

1966 р. *Пам'ятний блок на відзначення 25-річчя вимаршу Похідних груп в Україну.*

Номінал: 25 × 8 шаг.

Наклад: А 500 Б 250.

Формат: 111 × 151 мм.

Величезне число членів Похідних груп було заарештовано та розстріляно німцями, проте поставлене перед ними завдання вони виконали. Той, хто загинув, став прикладом і символом боротьби для східних українців, а хто вцілів – перейшов у підпілля, організовуючи боротьбу на східноукраїнських теренах. Завдяки їх жертовності націоналістичне підпілля чинило опір німецьким окупантам на Донбасі, в Криму, Одесі, Миколаєві, Вінниці, Кременчуці, Кривому Розі, Дніпропетровську, Чернігові, Полтаві і Харкові до приходу туди червоних військ.

Українська Повстанська Армія

Поворотним пунктом в українсько-німецьких стосунках став 8-й день війни, коли 30 червня 1941 р. у Львові було проголошено відновлення Української Держави. Реакцією вождів Рейху на цю подію були масові арешти та розстріли членів ОУН і винищення будь-яких проявів самостійницького життя. Тому у 1942 р. поблизу Львова відбулась конференція військових референтів ОУН, на якій підтверджена доцільність створення партизанських військових відділів ОУН-сд, а Третя конференція ОУН-сд, яка відбулась 17-21 лютого 1943 р., схвалила прийнятий курс на збройну боротьбу з окупантами.

Формування перших військових загонів розпочалось на Волині під керівництвом Сергія Качинського – "Остапа" у середині жовтня 1942 р. За фантастично короткий час (близько року) УПА, без будь-якої допомоги ззовні, ведучи боротьбу одночасно на декілька фронтів, зуміла розбудуватись у величезну потугу, з якою змушені були рахуватись німецький Рейх та СРСР. До сьогоднішнього дня є невідомою докладна чисельність стрільців УПА. За найновішими підрахунками кількість стрільців УПА та членів підпілля ОУН за увесь період боротьби перевищує 400 тис. осіб. А якщо до цього числа додати членів сімей тих, хто допомагав, підтримував, співчував – то вийде майже все населення Західної України.

УПА була справді народною армією: комплектація її особового складу, постачання харчів та одягу, розвідка, зв'язок, медична опіка, переховування повстанців та підпільників – все це лягало на жертовні плечі народу. Без допомоги народу ця армія в боротьбі з імперією, яка підбила пів-Європи, не встояла б і року. Яскравим підтвердження цього є той факт, що на Закерзонні повстанський рух припинився лише після депортації усього українського населення.

Феномен УПА для багатьох дослідників історії і до сьогодні є незбагненним. Фахівці стверджують, що партизанські відділи в умовах, коли держава, з якою вони борються, не веде зовнішніх воєн,

здатні протриматись лише декілька років, що, зрештою, добре ілюструє діяльність польської АК чи литовських “лісових братів”. Натомість збройний спротив УПА та націоналістичного підпілля тривав до 1953 р., а поодинокі постріли лунали аж до 1961 р.

1952 р. *Пам’ятна серія марок на відзначення 10-річчя боротьби УПА. Автор рисунків Мирон Білинський. Серію видано у двох видах: ювілейному в золотих рамках накладом 1080 серій та ужитковому в кольорових рамках накладом 6000 серій.*

Номінал: 5, 10, 15, 20, 25, 35, 50, 60, 80, 100 шаг.

Вплив УПА на всі сторони життя українців був величезний. Незаперечним фактом є те, що після другого свого приходу на Західноукраїнські землі комуністичний окупант здійснював терор уже не з такою безоглядною жорстокістю, як це було у 1939 – 1941 рр., коли українці не чинили збройного спротиву. Зокрема Західна Україна у 1946 – 1947 рр. не зазнала жахливого голодомору, який лютував в Україні східній тільки завдяки тому, що з огляду на діяльність УПА радянська влада не поспішала зі створенням колгоспів. Сьогодні з

певністю можна стверджувати, що західні українці зберегли свою національну свідомість в значній мірі завдяки героїзму та жертовності лісових хлопців. І у ті смутні часи комуністичного застою, коли слово “бандерівець” для пересічного мешканця Радянського Союзу було лайкою, то для західного українця воно було гордістю, було символом його самоідентичності.

На сьогодні минуло ще не так багато часу, щоби вповні осмислити і оцінити той величезний духовний та ідеологічний спадок, який залишила нам епоха Української Повстанської Армії. Проте незаперечним є те, що цими здобутками український народ буде користуватися ще не одне століття.

1952 р. *Пам’ятні блоки на відзначення 10-річчя боротьби УПА. Поле блоків заповнюють чотири марки за зразками серії 10-річчя боротьби УПА. Обрамування виконано за проектом Л. Рихтицького. Зубкування імітоване. Блоки видано в кількох кольорових різновидах і з марками різних номіналів.*

Наклад: по 1300.

Номінал: 5, 10, 15, 20 шаг.

Номінал: 25, 35, 50, 60 шаг.

Номінал: 5, 10, 80, 100 шаг.

1962 р. *Пам'ятний блок на відзначення 20-річчя Української Повстанської Армії. Надруковано 4 різновиди блоків в обрамуванні різними кольорами. Номінал: 25 × 3 шаг.*

Наклад: 4-ох блоків Б 500.

Формат: 160 × 104 мм.

1967 р. *Пам'ятний блок на відзначення 25-річчя Української Повстанської Армії.*

Номінал: 5, 10, 15, 20, 22, 25, 35, 40, 50, 60, 80, 100 шаг.

1972 р. *Пам'ятний блок на відзначення 30-річчя УПА. В блоці 9 марок без номіналу в різних кольорах. Блоки видано у двох кольорових різновидах.*

Українська Головна Визвольна Рада

11 липня 1944 року в Карпатах поблизу с. Сприня на Самбірщині на території, що її контролювала УПА, зібрались представники різних політичних партій та угруповань з усіх регіонів України. Внаслідок складних 5-денних дискусій та нарад було створено всеукраїнський представницький орган політичного керівництва національно-визвольною боротьбою українського народу – Українську Головну Визвольну Раду. В роботі І Великого Збору УГВР взяло участь 20 осіб, які творили надзвичайно широкий спектр різноманітних політичних та соціально-економічних думок та поглядів. Характерно, що лише 8 делегатів із 20 були членами ОУН. Ще 5 осіб (не члени ОУН) з різних причин не змогли прибути на Збір. У висліді роботи Збору було напрацьовано і схвалено важливі програмні документи: "Тимчасовий устрій УГВР", "Платформа УГВР", "Універсал УГВР". Також прийнято текст присяги вояка УПА та сформовано керівні органи УГВР. У тодішніх умовах продовження світової війни цей чин мав винятково важливе значення – на власній етнічній території постав легітимно сформований найвищий орган Воюючої України, який єдиний мав законні підстави репрезентувати українську націю.

1954 р. *Пам'ятна серія марок на відзначення 10-річчя УГВР. Рисунки марок уклав Л. Рихтицький із запозичених мотивів.*

Символ Першого Великого Збору УГВР.
Номінал: 10, 30, 40 шаг.
Наклад: 5000.

Алегорія оборони країни.
Номінал: 20 шаг.
Наклад: 5000.
Номінал: 60, 75 шаг.
Наклад: 3000.

Три епохи української зброї: княжі, козацькі, новітні часи.
Номінал: 15 шаг.
Наклад: 5000.
Номінал: 50 шаг.
Наклад: 3000.

1956 р. *Блок на відзначення 10-річчя УГВР. Карпатський вид за дереворитом М. Білинського. На полі блоку наклеєні дві марки, погашені особливим штемпелем.*
Наклад: 500.
Номінал: 40 та 60 шаг.
Формат: 114 × 64 мм.
1959 р. *Пам'ятний наліпковий блок у 15-ліття УГВР.*
Наклад: 300.

Ідея створення такого понадпартійного всеукраїнського політичного органу зародилась раніше, проте в умовах військових дій та розгортання партизанської боротьби на її підготовку та реаліза-

цію необхідний був час. Ініціатором створення УГВР була УПА. Головна Команда УПА добре усвідомлювала, що перетворити локальну партизанську війну на загальноукраїнську національно-визвольну боротьбу можна лише за умови об'єднання усіх політичних сил, які стояли на ґрунті державної самостійності та соборності України. Реалізація цієї ідеї полегшувалась тим, що її промотор – Українська Повстанська Армія – від своїх початків формувалась як понадпартійна загальнонаціональна армія. Розробка плану створення УГВР розпочалась у кінці літа – на початку осені 1943 р., а конкретна підготовча робота – у березні 1944 р. із створенням Ініціативного комітету в кількості 9 членів на чолі з Л. Шанковським. Робота комітету проводилась в умовах суворої конспірації.

Як підпільний уряд України УГВР постійно перебував на українській землі, керуючи національно-визвольною боротьбою українського народу аж до початку 1950-х років. Майже усі члени УГВР в Україні загинули або були заарештовані, і тільки на еміґрації Закордонне Представництво УГВР продовжувало свою працю. ЗП УГВР було утворене у 1945 р. і відразу розгорнуло широку діяльність по інформуванню держав вільного світу про стан визвольної боротьби в Україні, організовувало допомогу рейдуючим на Захід відділам УПА, підтримувало контакти з національно-визвольним рухом в Україні, згодом публікувало матеріали "самвидаву" та інформувало світову спільноту про дисидентський рух.

Українська Дивізія "Галичина"

Після сталінградського погрому уже ніхто не мав сумніву, що Німеччина зазнає поразки. І все ж, коли у квітні 1943 р. було проголошено про створення у складі німецької армії української дивізії, то до неї уже на початку червня зголосилося 80 тисяч добровольців.

Українці ще добре пам'ятали десятки мільйонів замордованих та убитих червоними катами впродовж 1920 – 1930-х рр., а особливо масові вбивства безневинних людей влітку 1941 р., коли комуністи покидали Західну Україну. Не маючи порятунку, а навіть моральної підтримки від жодної з країн вільного світу, українська молодь вирішила, ставши по боці тепер уже виразно слабшого окупанта, взяти від нього зброю, навчитись військової справи і поступово творити таким чином регулярні частини майбутньої Української Армії. Також свою роль відіграв позитивний досвід попередньої війни, коли невеликий легіон Українських Січових Стрільців, сформований по боці Австро-Угорщини, після розпаду обох імперій виріс у потужну військову силу Української Держави.

1963 р. *Пам'ятний блок на відзначення 20-річчя Першої Української Дивізії УНА.*

Наклад: А 250, Б 250.

Формат: 106 × 138 мм.

1963 р. *Пам'ятна серія марок на відзначення 20-річчя Першої Української Дивізії УНА. Рисунки виконано у десяти кольорових різновидах. Для серії марок використано той сам рисунок, що і для блоку.*

Наклад: А 2250, Б 2250.

Номінал: 25 шаг.

1964 р. *Пам'ятний блок у 20-ліття битви під Бродами.*
Номінал: 25 × 8 шаг.
Наклад: А 250, Б 250.
Формат: 137 × 98 мм.

1964 р. *Пам'ятна серія марок у 20-ліття битви під Бродами. Марки надруковано в шести кольорових різновидах. Для серії марок використано той сам рисунок, що і для блоку.*
Номінал: 25 шаг.
Наклад: А 800, Б 200.

1965 р. *Пам'ятна серія марок у 20-ліття УНА. На марках 1963 р. випуску зроблено чорно-зелений надрук.*
Номінал: 25 шаг.
Наклад: А 800, Б 200.

1974 р. *Пам'ятна серія марок на відзначення 60-річчя Українських Січових Стрільців і 30-річчя Першої Української Дивізії УНА. Рисунок зображає усусуса і вояка-дивізійника. Марки виконано у десяти кольорових різновидах. (Загальний вигляд аркуша див. Українські Січові Стрільці).*

Номінал: 30 шаг.

1974 р. *Пам'ятний блок на згадку 30-ліття битви під Бродами.*

Номінал: 15 × 8 + 25 × 4 шаг.

1968 р. *Пам'ятний блок (фрагмент) присвячений 25-річниці формування І Української Дивізії УНА. Блок складається з дев'яти однакових марок у різних кольорах.*
Номінал: 25 × 9 шаг.

Формування дивізії "Галичина" відбувалось головно з українців Генерального Губернаторства, складовою частиною якого була Галичина. При створенні дивізії українці висунули низку вимог політичного та організаційного характеру: назва, символіка та офіцерський склад мали бути українськими; наявність священиків-капеланів (підрозділи СС не комплектувались священиками); повна моторизація та сучасне озброєння; використання дивізії виключно в бойових діях на протибільшовицькому фронті. Перед відправкою на фронт дивізія нараховувала 16 тисяч вояків. Незважаючи на катастрофічне становище на фронтах, німецька влада не радо давала зброю окупованим народам. Командування Вермахту кинуло українців у саме пекло військових дій. Під Бродами дивізія "Галичина" потрапила в оточення і в ході особливо важких боїв 17 – 22 липня 1944 року була розбита. Українці чинили настільки шалений опір, що радянське командування, за розповідями очевидців, наказало своїм бійцям не брати полонених, а поранених дострілювати. З 11 тисяч українських вояків, що опинились під Бродами, близько 7 тисяч полягло, близько 3 тисяч вирвалось з оточення і стали основою для формування нових українських частин, а деяка части-

на перейшла до лав УПА. Наприкінці 1944 р. була сформована нова дивізія чисельністю 18 тисяч вояків, яка на початку березня 1945 р. була включена до складу Української національної армії під командуванням генерала П. Шандрука. Показово, що вояки дивізії склали присягу на вірність українському народові. По завершенні війни дивізія перейшла в зону окупації західних союзників, інтернована, а в травні 1947 р. українські полонені були вивезені до Великої Британії і звільнені.

Жінки-героїні у визвольній боротьбі українського народу

Випускаючи в світ марки, присвячені жінкам-героїням, ППУ зупиняє свою увагу на одному з відчайдушних виступів українок у концтаборі Кінгірі. Цей концтабір знаходився в центральній Азії за 500 км. від Караганди. В таборі перебувало близько 20 тисяч ув'язнених, з яких майже 10 тисяч складали українці. По всіх таборах Радянського Союзу, де збиралась хоч найменша організована група українців, вони провадили запеклу війну з кримінальними злочинцями і донощиками, не рідко навіть знищуючи їх фізично. Не був винятком і концтабір в Кінгірі. Повстання вибухнуло раптово 18 травня 1954 р. через спробу табірного начальства помститись в'язням за знищення майже 100 донощиків. З усіх протестів, які охопили тоді концтабори Союзу, це було перше повстання. Керівництво повсталих забезпечило зразкову дисципліну, справедливий розподіл харчів, сконструювало радіопередавач на коротких хвилях, організувало виготовлення примітивної зброї, а перед радянським урядом висунуло низку вимог. Тих, хто не захотів страйкувати, випустили з табору ще першого дня – їх було всього 150 осіб. Майже два місяці влада вичікувала, що бунт з часом сам вигасне і лише 26 червня о пів на четверту ранку 2 тисячі радянських військовослужбовців і 7 танків розпочали штурм табору. Близько 7-ї години ранку 500 українських жінок і дівчат у вишиваних сорочках взялись за руки і вийшли насупроти танків, сподіваючись хоч так зупинити їх. Проте п'яні танкісти почали чавити беззахисних жінок гусеницями своїх машин. Так загинуло 200 жінок і дівчат. Виступ у Кінгірі було жорстоко придушено, а керівників повстання розстріляно, проте жертовна кров в'язнів та українських жінок не пролилась намарне. Це повстання зупинило всезагальну жорстокість і безкарність енкаведистів у концтаборах, а вже наступного року розпочалось поступове звільнення ув'язнених та ліквідація самих таборів особливого утримання.

1963 р. *Пам'ятна серія марок для відзначення героїчного виступу українських жінок, ув'язнених у концентраційному таборі в Кінгірі. Марки видано у восьми кольорових різновидах.*

Номінал: 30 шаг.

Наклад: А 800, Б 200.

1965 р. *Друга пам'ятна серія марок для відзначення героїчного виступу українських жінок, ув'язнених у концентраційному таборі в Кінгірі.*

Наклад: А 800, Б 200.

1963 р. *Пам'ятний блок для відзначення героїчного виступу українських жінок, ув'язнених у концентраційному таборі в Кінгірі.*

Номінал: 30 × 4 шаг.

Наклад: Б 1000.

Формат: 112 × 107 мм.

1972 р. *Пам'ятний блок для відзначення героїчного виступу українських жінок, ув'язнених у концентраційному таборі в Кінгірі. Блок надруковано в такому самому виконанні як і блок 1963 р. випуску, лише із зміненим написом року "1972" і в інших кольорах.*

Наклад: Б 500.

Український Червоний Хрест

Міжнародний комітет ЧХ – це найстаріша всесвітня доброчинна організація, заснована в лютому 1863 р. Її головним завданням є захист права людини на життя, надання медичної та іншої харитативної допомоги воякам та цивільним людям і полегшення їхніх страждань в умовах військових конфліктів. Україна отримала можливість членства у цій організації лише з утворенням Держави 18 квітня 1918 р. за ініціативою Всеукраїнського з'їзду лікарів у Києві. Багато військових та цивільних осіб порятували працівники УЧХ спільно з медичною службою Армії УНР у 1918 – 1921 рр. З падінням Української Держави комуністи ліквідували УЧХ в Україні, зробивши його філіалом Радянського ЧХ і повністю підпорядкувавши партійним органам. Український ЧХ ще деякий час діяв на еміґрації за дорученням екзильного уряду УНР, проте вже не мав права належати до міжнародного ЧХ. Дії ЧХ в Радянській Україні жорстко регламентувались московським керівництвом. Так, під час Голодомору 1933 р. Москва заборонила ЧХ Радянської України приймати матеріальну допомогу з-за кордону для голодуючих селян, а в роки Другої світової війни надавати будь-яку допомогу полоненим.

З початком радянсько-німецької війни вже в липні 1941 р. у Львові, а у вересні – в Києві відновилась діяльність УЧХ для допомоги полоненим червоноармійцям, хворим, потребуючим, тим, хто постраждав від більшовицького терору. Філії УЧХ утворились в інших великих містах України, проте це не входило в плани окупантів. Вже в серпні 1941 р. гітлерівці заарештували і згодом закатували у краківській тюрмі голову УЧХ Леоніда Курчабу, а 1 серпня 1942 р. взагалі ліквідували цю організацію. Відтоді розпочався другий підпільний період діяльності УЧХ, тісно пов'язаний з боротьбою УПА проти німецьких, а пізніше радянських загарбників.

Тривалий час підпільний УЧХ очолювала К. Зарицька, яка замість окремих санітарних пунктів по селах організувала структуровану та широко розгалужену медично-санітарну службу УПА. Ця служба в надважких умовах постійних переслідувань зуміла налагодити підготовку та вишкіл персоналу, добування і виготовлення медикаментів, санітарно-гігієнічну профілактику і щеплення повстанців та населення, лікування та догляд поранених і хворих, а крім того провадити опіку над родинами вояків УПА, репресованих і дітьми-сиротами. Сподвижники УЧХ керувались засадами християнської моралі, і коли енкаведисти ніколи не надавали медичної допомоги пораненим воякам УПА, то український медперсонал однаково опікувався як пораненими повстанцями, так і червоноармійцями. УЧХ

функціонував без жодної допомоги ззовні, спираючись лише на жертовність народу. Світова спільнота знала про боротьбу УЧХ задля порятунку народу в умовах сталінських репресій, проте Міжнародний ЧХ не поспішав визнавати цю організацію. Більше того, коли українці у 1945 р. спробували відновити діяльність УЧХ на еміґрації, їм під тиском Москви не дозволили вживати цієї назви.

1953 р. *Пам'ятна серія марок з нагоди 35-річчя від заснування УЧХ. Рисунок Михайла Дмитренка*

Номінал: 10, 20, 30, 40 шаг.

Наклад: 5000.

1959 р. *Ювілейна серія марок у 100-річчя перших починів для заснування Міжнародного Червоного Хреста. Для серії використано марки 1953 р. з нагоди 35-річчя від заснування УЧХ, на яких синім або жовтим кольором надруковано обрамування і напис п'ятьма мовами.*

Номінал: 10, 20, 30, 40 шаг.

Наклад: по 100 для кожного кольору надруку.

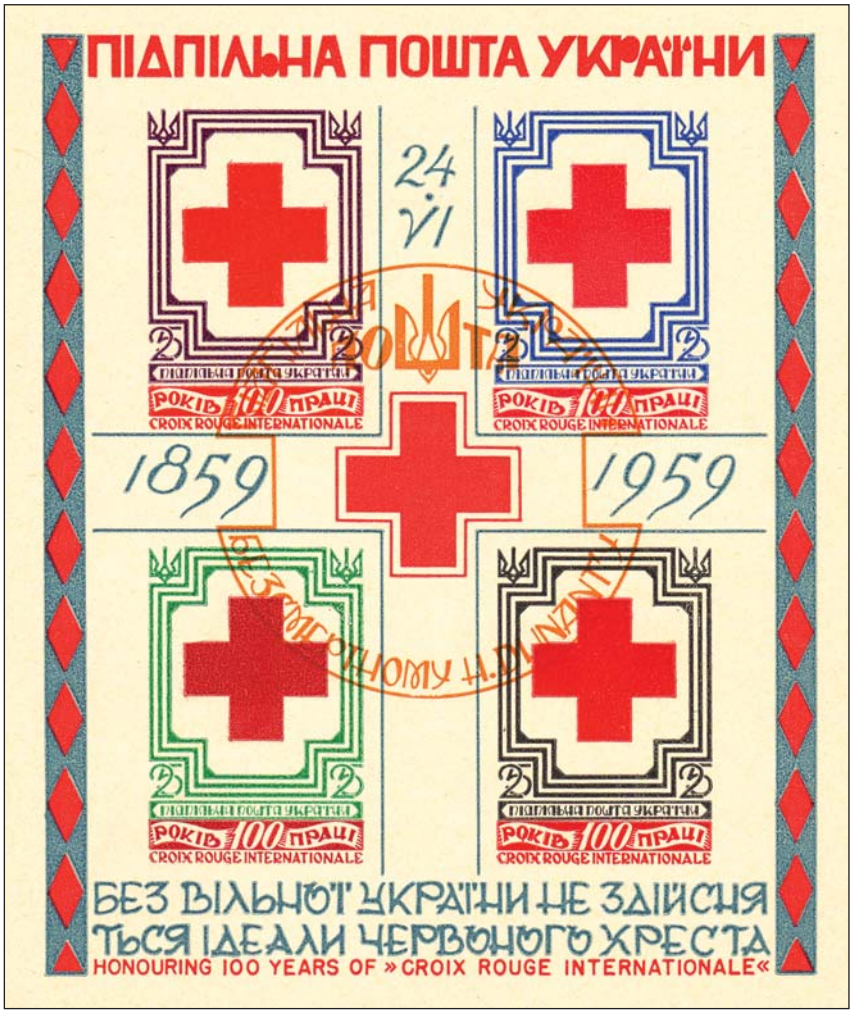

1959 р. *Ювілейні блоки у 100-річчя перших починів для заснування Міжнародного Червоного Хреста. Блоки видано на білому і кремовому папері.*

Номінал: 25 × 4 шаг.

Наклад: по 1000.

Формат: 100 × 120 мм.

Визвольний фонд ОУН

У 1951 та 1953 рр. ППУ випустила блоки, присвячені славної пам'яті генерала Р. Шухевича та ОУН з написом "Визвольний фонд ОУН". Діяльність Визвольного, Бойового, Революційного, Національного фондів стала характерною рисою боротьби українців за свободу у XX ст. і незаперечним свідченням того, що ця боротьба була загальнонародною. Блоки ППУ на Визвольний фонд видані для обігу в діаспорі, проте їх ідея та зміст були ідентичними нелегальним виданням підпілля на залучення коштів для боротьби, званими бофонами (від Бойовий фонд) та рефонами (від Революційний фонд), які поширювались в Україні в період від початку 1930-х рр. до середини 1950-х рр.

1951 р. *Доброчинні блоки в першу річницю загибелі ген.-хор. Т. Чупринки на потреби Визвольного Фонду ОУН(р). Для виготовлення блоків використано жалобну серію марок на загибель ген.-хор. Т. Чупринки, випущену 1950 р.*

	Номінал:	*Наклад:*
блок I	*10 × 4*	*21600*
блок II	*15 × 4*	*10800*
блок III	*25 × 4*	*10800*
блок IV	*50 × 4*	*10800.*

Формат: 180 × 60 мм.

Організація навіть спорадичного спротиву окупантам вимагає залучення значних коштів, а довголітнє (понад три десятиліття) ведення підпільної праці і широкомасштабних бойових дій – фантастично великих сум. Український визвольний рух справився з цим

здавалось непосильним завданням, і левову частку надходжень забезпечила жертовність українського народу на рідних землях та в діаспорі. Від початків створення УВО, а згодом ОУН для забезпечення фінансово-економічної сфери їхньої діяльності активно працював Бойовий фонд. З вибухом Другої світової війни, для забезпечення партизанських форм боротьби необхідність в матеріальних ресурсах зросла на декілька порядків. Кошти потрібні були буквально на все: закупівлю медикаментів, господарського інструменту, друкарської техніки і матеріалів, амуніції, одягу, взуття, організації розвідки і кур'єрських ліній зв'язку, матеріальне забезпечення багатьох інших ділянок боротьби і навіть на хабарі ворожим посадовцям. Усі ці видатки річно виносили мільйонні суми, які впродовж усього періоду боротьби підпільники та повстанці або здобували у ворога, або з лихвою отримували від народу.

1953 р. *Доброчинні блоки Визвольного Фонду ОУН. Уклав інж. Василь Олеськів. Номінал у гривнях подано двічі, вгорі та внизу.*

Номінал:	*Наклад:*
1 грн.	*9000*
3 грн.	*7000*
5 грн.	*5000*
10 грн.	*4000*
15 грн.	*3000*
20 грн.	*2000.*

У цей час виникли унікальні в підпільницькій практиці фінансові документи – бофони (рефони). Їх називають по різному – часом повстанськими грішми, а інколи фінансовими розписками або ж облігаціями всенародної позики на потреби ОУН та УПА. Проте істинна їх суть є набагато глибшою, бо насправді ці клаптики паперу стали незаперечним свідченням масової підтримки українським народом боротьби, що розтягнулась на цілі покоління. Тільки в Україні ОУН в період з 1939 по 1954 рр. випустила близько 500 різновидів бофонів, обіг яких зафіксовано у 12-ти областях УРСР, Закерзонні (Польща), а також частково у Чехо-Словаччині, Австрії, Німеччині.

ГРОМАДСЬКІ, ПОЛІТИЧНІ, МОЛОДІЖНІ, СУСПІЛЬНО-КУЛЬТУРНІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Випускаючи в світ серії марок, присвячених різноманітним громадським неполітичним та політичним організаціям українців, ППУ намагалась не тільки віддати належне їхній ролі і значенню для української нації, але й наголосити на важливості подальшого плекання та розвитку будь-яких проявів і форм суспільного життя. Це було особливо важливим з огляду на те, що матірні українські землі залишались під комуністичною окупацією, а чисельна діаспора була розсіяна по різних континентах та державах світу.

“Просвіта” – вияв невмирущості українського духу

8 грудня 1868 р. у Львові невеликою групою української інтелігенції, перейнятої турботою за подальшу долю народу, засновано культурно-просвітницьке товариство “Просвіта”. Перед новоствореним товариством було поставлено просте і водночас доволі широке завдання, – будучи нейтральним у конкретних політичних рухах, всіляко сприяти просвіті українців у культурному, національному та економічному напрямках, усіма легальними засобами підносити рівень освіти, національної свідомості та гідності в усіх верствах українського народу. Жертовна праця ентузіастів, а до того ж зріла позиція греко-католицького духовенства, яке всіляко підтримувало та ініціювало створення філій і читалень “Просвіт” по містечках та селах, невдовзі принесла свої результати.

1968 р. *Ювілейна серія марок на відзначення 100-річчя з дня заснування “Просвіти”. На репродукції подано фрагмент аркуша. Аркуш містить 9 марок у різних кольорових різновидах.*
Номінал: 30 шаг.

Початково “Просвіта” була одноступеневою організацією з Головним виділом (відділом) у Львові. Та вже у 1870 р. Статут надав можливість засновувати повітові філії, а ті в свою чергу з початку 1890-х рр. відкривали в населених пунктах читальні. Наскільки масовим виявився цей рух видно з того, що в 1914 р. читальні діяли у 75 % українських населених пунктів Галичини, а на 1939 р. їх кількість зросла до 85 %.

Діяльність “Просвіти” не обмежувалась лише освітянською та культурницькою роботою. Саме “Просвіта” дала приклад, а в окремих випадках ініціювала створення інших громадських організацій, які діяли самостійно чи координували свою роботу з товариством. Так на західноукраїнському ґрунті постали Наукове Товариство ім. Шевченка, “Рідна школа”, “Сільський господар”, “Сокіл”, “Зоря”, “Народна Рада”, “Товариство українських лікарів”, протиалкогольне товариство “Відродження”, “Союз українок” та інші. Тому не випадково з 20-х рр. минулого століття Товариство називали “матір’ю українського організованого життя” або ж лагідно “Матір-Просвіта”.

Як тільки з’являлась можливість, “Просвіта” поширювала свою діяльність на усі закутки земної кулі, де тільки мешкали українці. Після революцій 1905 і 1917 рр. вона двічі з’являлась на Східній Україні. У своєму поступі “Просвіта” дійшла до Курщини, Брянщини, Кубані, Далекого Сходу, обидва Американські континенти та Австралію. Одним з найважливіших доробків НТШ на еміґрації було видання багатотомної “Енциклопедії українознавства”.

Випускаючи у 1968 р. в світ серію марок, присвячених 100-річчю “Просвіти”, ППУ не лише вітала цю організацію зі славним ювілеєм, але й складала щиру подяку за ту велетенську працю, яку зробила вона для української нації.

Наукове Товариство ім. Шевченка – оберіг української науки

Товариство було засноване у Львові 11 грудня 1873 р. як відповідь на переслідування української мови і культури на Великій Україні спільними силами наддніпрянської та галицької національно свідомої інтелігенції. Створювалось воно як Літературно-наукове Товариство і мало на меті зближення та єднання літературних потуг Східної та Західної України. Переломним для Товариства став 1892 р., коли згідно оновленого статуту воно перетворилось у Наукове Товариство ім. Т. Шевченка (НТШ). Тоді було утворено три секції – філологічну, історично-філософську та математично-природописно-лікарську, в межах яких сформовано більше десятка комісій. Цього ж року почали виходити “Записки НТШ”. Товариство започаткувало також низку інших україномовних періодичних видань з різних наукових напрямків. У 1894 р. до Львова переїхав М. Грушевський і очолив історично-філософську секцію, а з 1897 р. став головою НТШ. Грушевський реформував Товариство, розгорнув широку видавничу діяльність, реорганізував та інтенсифікував роботу комісій. Саме за його керівництва НТШ отримало міжнародний престиж

серед науковців і неформальне визнання як національної академії наук. У цей період було обрано 32 академіки, залучено до праці всіх видатних українських вчених і багатьох іноземців, створено умови для підготовки українських наукових кадрів.

1953 р. *Ювілейна серія марок з нагоди 80-річчя Наукового Товариства ім. Т. Шевченка. Рисунок з портретом Т. Шевченка в молодому віці за проектом Юліана Буцманюка, в старшому віці – Віктора Цимбала. 30-шагове зображення походить з марки УНР 1918 р. авторства Юрія Нарбута. Обрамування Л. Рихтицького.*

Номінал:

Шевченко в молодому віці	*10, 20 шаг.*
дівчина	*30 шаг.*
Шевченко в старшому віці	*40, 50 шаг.*

Наклад: 6000.

У роки Першої світової війни і революції внаслідок погрому, вчиненого російськими військами, та обмеженнями, що їх накладала польська влада, Товариство зазнало значних кадрових, матеріальних та організаційних втрат. Дещо підірвало значення НТШ як національної академії також виїзд багатьох науковців в радянську Україну і створення в Києві УАН. Проте вже з 1930-х рр. після погрому в УРСР української науки цей неофіційний статус знову повертається до Товариства. Розуміючи значення для нації вищої освіти, і для того, щоби нівелювати намагання польської влади не допустити українців до вищих навчальних закладів, НТШ на початку 1920-х рр. бере участь в створенні у Львові таємних (тобто підпільних) українських університету та політехніки. Загальний творчий доробок НТШ до 1939 р., в умовах відсутності державної підтримки, вражаючий – 1172 томи різних видань.

З приходом радянських окупантів 14 січня 1940 р. НТШ розігнали, а майно пограбували. Не дозволяли діяльності української наукової установи також і німецькі загарбники. Тому праця НТШ була нелегальною та невеликою. І лише після завершення війни у березні 1947 р. на еміґрації в Західній Німеччині, де опинилась достатньо велика група дійсних членів Товариства, НТШ відновило свою діяльність. Згодом на Заході сформувалось чотири центри діяльності Товариства – у Франції, США, Канаді та Австралії.

1973 р. *Пам'ятна серія марок для відзначення 100-річчя НТШ. Марки двох видів надруковано у шести кольорових різновидах.*

Номінал: 30 шаг.

Наклад: без портрета Т. Шевченка А 3424, Б 800;

з портретом Т. Шевченка А 428, Б 100.

Пласт – організація-виховник провідників нації

Пласт – це дитячо-молодіжна скаутська організація, покликана виховувати молодь у християнському та патріотичному дусі. Для пластуна є дві найвищі цінності – Бог і Україна. Перша українська скаутська організація виникла восени 1911 р. при філії Академічної гімназії у Львові стараннями І. Чмоли та П. Франка. Назва організації була запозичена від назви козацьких розвідників – пластунів. У той час, ще далеко до початку Першої світової війни, в середовищі патріотично налаштованої молоді витала думка про створення напіввійськової національної організації. Тож ідея скаутського руху, що ширилась тоді Європою, знайшла сприятливий ґрунт в Україні і оформилась в самобутню як за назвою, так і за ідейним наповненням організацію. Невдовзі пластові відділи поширились по всіх українських і багатьох польських (де навчались також українці) гімназіях Галичини. Зрозуміло, що на Великій Україні, в умовах жорсткого ідеологічного тиску на поневолену українську націю, подібна патріотично-орієнтована організація не могла існувати.

Значний зріст пластового руху відбувся після виходу у 1921 р. підручника О. Тисовського "Життя у Пласті". На 1930 р. Пласт уже нараховував понад 6 тисяч членів, які більшою чи меншою мірою

перебували на позиціях українського націоналізму. Чимало пластунів брало участь у підпільних акціях та виконували доручення УВО, а згодом ОУН. Зрозуміло, що це надзвичайно стурбувало польську владу і діяльність Пласту на всіх українських землях, загарбаних Польщею, була заборонена. Проте повністю ліквідувати організацію влада була не в силі – пластові клітини діяли або нелегально, або ж продовжували працювати, змінивши назву і зовнішню форму.

1956 р. *Ювілейна серія марок у 45-річчя Пласту. Оформлення Л. Рихтицького на основі проекту Е. Козака.*

Номінал: 10, 20, 30, 40, 45, 55 шаг.

Наклад: номінал від 10 до 40 шаг. А 5400, Б 594, номінал 45 і 55 шаг. А 1800, Б 360.

1961 р. *Ювілейна серія марок у 50-річчя Пласту. На ювілейних марках 1956 р. випуску червоним кольором зроблено надрук проміння і року 1961.*

Наклад: А 900, Б 180.

Після завершення Другої світової війни в Україні, у зв'язку з репресіями, Пласт перестав існувати, і лише за кордоном на еміґрації організація могла розвиватись. У вільному світі за географічною ознакою було сформовано шість крайових пластових організацій – в Канаді, США, Австралії, Аргентині, Англії та Німеччині, які на 1969 р. нараховували близько 7,5 тисяч членів. Можливо, це і не надто велике число, проте, враховуючи умови функціонування організації та її елітність, вона все ж вносила і вносить помітний вклад у національне життя української діаспори.

1956 р. *Ювілейні наліпкові блоки у 45-річчя Пласту. Оформлення Л. Рихтицького. На блоки наклеєні марки до цієї ж річниці номіналом 45 і 55 шаг., погашені особливим штемпелем.*

Наклад: А 900, Б 40.

Формат:

112 × 72 мм.

1957 р. *Серія марок з нагоди ювілейного Джемборі у Великій Британії для відзначення 50-ліття світового скаутингу та її засновника Бейдена Пауела.*

Номінал: 10, 20, 30, 40, 45, 55 шаг.

Наклад: А 1800, Б 360.

1957 р. *Наліпковий блок з нагоди ювілейного Джемборі у Великій Британії для відзначення 50-ліття світового скаутингу. На блок наклеєні марки номіналом 45 та 55 шаг.*

Наклад: Б 80.

Формат: 118 × 72 мм.

1961 р. *Ювілейні блоки до 50-річчя Пласту. Видано кілька кольорових різновидів.*

Номінал: 3, 5, 8, 10, 15, 20, 25, 30, 35, 40 шаг.

Наклад: 1000 всіх блоків.

Формат: 167 × 105 мм.

1967 р. *Пам'ятний блок на відзначення ювілею Пласту. Блок містить 10 марок, – аналогічно, як і блок 1961 р. випуску із зміненим написом "1912 – За пластову славу – 1967".*

Наклад: А 250, Б 250.

1967 р. *Пам'ятний блок (фрагмент) з нагоди світового Джамборі в Айдаго. Блок складається з дев'яти однакових марок у різних кольорах.*

Номінал: 25 × 9 шаг.

Наклад: А 250, Б 250.

Формат: 108 × 154 мм.

Спілка Української Молоді – надія і майбутнє України

Після Другої світової війни за кордоном опинилась величезна українська еміґрація, яка була розпорошена по різних континентах та чисельних країнах світу. Враховуючи немалу кількість еміґрантів попередніх років, за кордоном опинились мільйонні маси українців, що в сумі складали дуже поважну силу. Досвід двох попередніх воєн показав, що сприятливі обставини для визволення Батьківщини можуть виникнути будь-якої миті і народ завжди повинен бути готовим до цього. В тих часах такі приготування можна було провадити лише поза межами України.

1956 р. *Ужиткова серія марок із відзнаками СУМу й Пласту. Проект Л. Рихтицького.*
Номінал: 10, 20, 30, 40 шаг.
Наклад: А 1998, Б 198.

Відразу по завершенню війни в Західній Німеччині у 1946 р. виникає молодіжна організація – Спілка Української Молоді. Ініціатором створення СУМ були представники Закордонних Частин ОУН. Подібно як і ОУН, це повинна була бути загальнонаціональна українська організація, яка мала згуртувати найширші верстви молоді усієї діаспори. Також, аналогічно як і для Пласту, найвищими цінностями проголошувались “Бог і Україна”. Через подібність, а навіть спільність програмових засад вони працювали на досягнення єдиної мети – єднання української молоді різних країн світу і її духовна та національна формація.

З плином часу СУМ розрослася в добре організовану, структуровану потужну організацію, яка охоплювала різні вікові категорії молоді і навіть дорослих. Організація була побудована за триступеневим принципом: первинні осередки в окремих населених пунктах – крайові структури – міжкрайові (світові) структури. Організаційна мережа СУМ невдовзі розрослась на більшість країн Європи, а також інші континенти. У 1952 р. СУМ існувала уже в 14 країнах і стала наймасовішою молодіжною організацією діаспори.

Спілка Української Молоді сповнила сподівання, покладені не неї її творцями. Сьогодні вона продовжує плідно працювати над

виконанням своїх статутних завдань як в діаспорі, так і на матірних українських землях.

1974 р. *Серія марок (фрагмент аркуша) з нагоди 25-ліття від заснування Спілки Української Молоді в Америці. Марки надруковано в шести кольорових різновидах. На аркуші 18 марок. На марґінесі аркуша виконано написи: вгорі – "Справедливість і волю Україні!", внизу – "Честь України готов боронити!"*

Номінал: 30 шаг.

Наклад: А 1440, Б 360.

Спілка Визволення України

У 1974 р. вийшов в світ блок ППУ, присвячений "Спілці Визволення України". Навіть сьогодні, коли відкрито чимало архівних справ тих часів, історики розділились в оцінках, чи СВУ існувала насправді, чи це фальсифікація органів ҐПУ. Проте у цьому випадку, як і в переважній більшості своїх видань, ППУ більше цікавила не стільки зовнішня історична сторона справи, скільки її внутрішній світоглядний сенс.

Російські комуністи добре усвідомлювали загрозу для свого панування над Україною, яку може скласти стара українська інтелігенція, особливо та, що свого часу була задіяна в різноманітних національних організаціях, партіях, урядах 1917-1920 рр. Не довіряли вони також діячам науки та культури. Тож першу хвилю уже системних і широкомасштабних репресій проти України вони розпочали саме з фізичного і морального винищення української національної інтелігенції.

Судовий процес над СВУ проходив у Харкові в оперному театрі з 9 березня до 19 квітня 1930 р. В народі тоді іронізували: "Опера СВУ – музика ДПУ". На лаві підсудних опинились 45 провідних уче-

них (серед них два академіки – С. Єфремов і М. Слабченко), письменники, духовенство та інші представники української еліти. Їм інкримінували те, що у липні 1926 р. (на марках ППУ 1924 р.) вони створили підпільну організацію СВУ, метою якої було з допомогою іноземних держав, зокрема Польщі, та в співдії з петлюрівським закордонним урядом підбурювати селян проти влади, вбити Сталіна, організувати повстання і відокремити Україну від СРСР. Справжня ж мета процесу полягала в тому, щоби знайти формальний привід для розгортання масштабних репресій проти української національної інтелігенції.

1974 р. *Пам'ятна серія марок (фрагмент аркуша), присвячена Спілці Визволення України. Для виготовлення серії за основу було взято три марки номіналом 5, 10 і 15 шаг. із серії марок, присвяченої національному гімну України, випущеної у 1955 р. Марки надруковано у декількох кольорових різновидах. На аркуші 9 марок.*

Номінал: 5, 10, 15 шаг.

СВУ стала таким приводом, і першою з українських інституцій, яка зазнала нищівного удару, була Всеукраїнська Академія наук. А далі була знищена УАПЦ, фабрикувались нові справи і процеси, відбувалась "чистка" членів партії і як вінець знущань над українською нацією – Голодомор. Всього у справі лише СВУ було репресовано близько 5 тисяч осіб. Москва нищила українську еліту, бо розуміла, що лише таким чином вона зможе безроздільно панувати над працьовитим народом, позбавленим своїх провідників.

Організація Українських Націоналістів

ОУН була створена, коли українці найбільше потребували організації такого типу. Поразка визвольної боротьби 1917 – 1921 рр., розшматування етнічних територій України поміж чотирма державами, дух розчарування та зневіри, що охопив націю на обидвох берегах Дніпра, жорстокі репресії і знищення будь-яких форм національного життя в підрадянській Україні, а головне – створення бутафорії Української Держави у складі СРСР і позірна політична стабільність в Європі робили національно-визвольну боротьбу українців цілковито безперспективною, майже утопією. Люди, що творили ОУН, не були авантюристами – за їхніми плечима стояв величезний досвід реальної кропіткої політичної та військової боротьби за Українську Державу, а усіма їхніми діями керувала велика віра у святу ідею незалежності та соборності України.

Новостворена організація українського народу в уяві її засновників повинна була: 1) забезпечити єдність всіх українських потуг у боротьбі за Українську Державу; 2) бути понадпартійною структурою, а саме максимально широким національним рухом, ідеологією; 3) орієнтуватись на власні сили. Така структура постала на установчому конгресі у Відні 28 січня – 3 лютого 1929 р. внаслідок об'єднання Української Військової Організації та декількох студентських націоналістичних спілок в Організацію Українських Націоналістів.

1949 р. *Ужиткова серія марок. У лівому куті марок символіка ОУН. Рисунки Мирона Білинського.*

Номінал:

"Україна в боротьбі"	*10 шаг.*
Підрив потягу	*15 шаг.*
Вояк УПА	*25 шаг.*
Державний герб	*50 шаг.*

Наклад: А 38000, Б 4000.

Виникнення та діяльність ОУН спричинили докорінні зміни в свідомості українського народу, найперше Західної України, але також і України Східної, що започаткувало абсолютно новий напрямок української національно-визвольної боротьби. В скорому часі ОУН стала головною силою, що репрезентувала український визвольний рух, а в період обидвох радянських окупацій єдиною, що тривалий час діяла на українських землях.

1951 р. *Пам'ятний блок в 10-річчя першої (Празької) серії марок ОУН.*

Наклад: 1400 і 250.

Попри діяльність в умовах підпілля, яка вимагала значної концентрації влади в одних руках, ОУН все ж не стала організацією вождистського типу. Це була структура, що динамічно розвивалась. В умовах, коли політична ситуація раптово та стрімко змінювалась, ОУН віднаходила нові форми та методи боротьби, перебудовувала організаційні принципи своєї діяльності відповідно до вимог часу.

1954 р. *Пам'ятна серія марок для відзначення 25-ліття ОУН. Рисунок Михайла Дмитренка у постаті коваля символічно зображає постійну готовність націоналістів до збройної боротьби. Серія видана у двох кольорових різновидах: темнішому і яснішому.*

Номінал: 10, 20, 30, 40 шаг.

Наклад: А 9000, Б 1000.

ІІ видання (ясні кольори) А 1800, Б 200.

1956 р. *Наліпковий блок у 25-річчя ОУН. На рисунку блоку деталь дереворитy Мирона Білинського в оформленні Л. Рихтицького. В лівому верхньому полі блоку наклеєна марка 1952 р. випуску до 33-ї річниці визволення Києва, погашена особливим штемпелем.*

Наклад: 700.

1959 р. *Пам'ятні наліпкові блоки у 30-річчя ОУН, надруковані за зразком блоків 1956 р. випуску з віньєткою роботи Л. Рихтицького замість наклеєної марки та зміненим рисунком штемпеля для погашення. Віньєтка виконана в чотирьох кольорах.*

Номінал: 10, 20, 30, 40 шаг.

Наклад: Б 450.

Проте в процесі політичних та ідеологічних пошуків не завжди вдавалось відшукати оптимальне рішення, прийти до єдиної думки, випрацювати єдину ідеологію подальшого ведення боротьби, в результаті чого виникали непорозуміння, а то й конфлікти. Один з таких конфліктів в найбільш відповідальний момент розвитку світових подій призвів до розколу організації у 1940 р. на ОУН(м) – Мельника та ОУН(р) – Бандери. Згодом, вже після війни, стався новий розлам, коли у 1956 р. утворилась ОУН Закордонна. У своїх виданнях ППУ торкається також і цієї болючої тематики, випускаючи у 1964 та 1967 рр. серію марок під гаслом "За об'єднання єдиної ОУН".

Серед розмаїття національно-визвольних рухів поневоленої Європи український націоналізм викликав найбільше занепокоєння

одночасно в обидвох окупантів – німецького та російського, тому, попри взаємну ненависть та війну поміж собою, вони разом з однаковою жорстокістю та завзяттям нищили будь-які навіть найменші прояви національної свідомості серед українців. Їхній страх був викликаний двома причинами. По-перше, українську націю, незважаючи на десятки років тотального винищення та упокорення, так і не вдалось перетворити на полігон міжнародної політики – у Другій світовій війні та по її завершенні українські націоналісти були самостійними учасниками і творцями світової політики, а Україна воюючою стороною. І по-друге, український націоналізм вийшов поза вузькі рамки національного буття, заініціювавши створення спільного протиімперського фронту поневолених народів.

1964 р. *Пропагандивна серія марок з гаслом "За об'єднання єдиної ОУН". Марку надруковано в чотирьох кольорових різновидах.*

Наклад: А 800, Б 200.

1967 р. *Пропагандивні блоки з гаслом "За об'єднання єдиної ОУН". Блоки видано в кількох кольорових різновидах.*

Номінал: 25 × 2 шаг.

Наклад: А 250, Б 100.

Формат: 108 × 53 мм.

1979 р. *Ювілейна серія марок (фрагмент аркуша) з нагоди 50-річчя ОУН. Марки надруковано в чотирьох кольорових різновидах. На аркуші 18 марок. На марґінесі аркуша виконано написи: на лівому полі – "Організація Українських Націоналістів", на правому – "У боротьбі за волю України 1929-1979", згори – "Здобудеш українську державу", внизу – "або загинеш у боротьбі за неї!"*

Номінал: 50 шаг.

Організація Державного Відродження України

Після консолідації українських націоналістичних сил та створення ОУН (1929) одним із пріоритетних завдань українського визвольного руху стало поширення націоналістичної ідеології в середовищі української еміґрації усіх країн світу. За декілька років ОУН вдалось сформувати розгалужену мережу відділів у Європі (близько 35), а також дочірні організації в Аргентині (Українська стрілецька громада), Канаді (Українське національне об'єднання) та США (Організація Державного Відродження України).

Перший поштовх організації націоналістичних сил Америки пов'язаний з приїздом Є. Коновальця, який зініціював створення мережі УВО у США. Метою другого приїзду Коновальця до Америки у 1929 р. було заснування більш широкої організації на ідеологічній платформі ОУН. Такою організацією у США стала ОДВУ. За досить короткий час до 1931 р. перші осередки ОДВУ утворились у таких великих містах як Чікаґо, Клівленд, Філадельфія та інших, а у 1934 р. Організація нараховувала вже біля 50 відділів. Поряд з розбудовою власних структур ОДВУ ініціювала створення дочірніх організацій: Український Червоний Хрест (1931), назву якого згодом змінено на

Золотий Хрест та Молоді Українські Націоналісти – МУН (1933), що з часом стали автономними в мережі ОДВУ. На 1938 р. мережа структур, пов'язаних з Організацією, зросла до 70 відділів ОДВУ, 70 відділів Золотого Хреста та 41 відділу МУН і в загальному об'єднала близько 10 тисяч членів. Під час Другої світової війни в діяльності ОДВУ наступила невелика перерва, проте по її завершенні вона знову відновилась, і вже у 1946 р. мережа Організації складалась з 45 відділів і 7 делегатур.

1968 р. *Пам'ятна серія марок, присвячена 40-річчю ОДВУ. На аркуші 9 марок різних кольорів. На верхньому полі аркуша напис "1928 – на чужині", на нижньому – "але у боротьбі – 1968".*

Номінал: 40 шаг.

Антибільшовицький Блок Народів

В часах війни, коли через територію України переходили величезні маси військ, до лав УПА влилось чимало представників інших національностей, яких об'єднувала спільна мета – визволення своїх народів з російської комуністичної неволі. На другу половину 1943 р. в складі УПА вони вже творили окремі національні формування. Проте цього було недостатньо, і для виведення співпраці між поневоленими націями на якісно новий рівень з ініціативи ОУН(б) 21-23 листопада 1943 р. в Житомирських лісах відбулась Перша Конференція поневолених народів Східної Європи і Азії. В ході роботи Конференції було сформовано координаційний центр національно-визвольних організацій поневолених народів – Антибільшовицький Блок Народів, а також опрацьовано проект створення спільного антикомуністичного фронту боротьби проти російського імперіалізму. В роботі Конференції взяло участь 39 делегатів від 13 народів СРСР (азербайджанці, башкири, білоруси, вірмени, грузини, кабардинці, казахи, осетини, татари, узбеки, українці, черкеси, чуваші). З українського боку був присутній Головний командир УПА Т. Чупринка.

Після війни у 1946 р. на еміґрації АБН реорганізовано. В його склад увійшли також представники інших народів Європи, в країнах яких після війни встановився комуністичний режим: албанці, біло-

руси, болгари, вірмени, грузини, естонці, козаки, латвійці, литовці, словаки, туркестанці, угорці, українці, хорвати, чехи. З 1948 р. організацію очолив і керував нею до кінця свого життя Ярослав Стецько, а у 1986 р. – Слава Стецько.

Відзначення річниць заснування АБН для ППУ було важливим з огляду на необхідність постійного нагадування українцям, а також іншим народам світу про всезагальне порушення прав людини в Україні та країнах комуністичного блоку і про те, що національно-визвольна боротьба цих народів ще далека до свого завершення.

1953 р. *Пам'ятна серія марок з нагоди 10-річчя заснування АБН. Рисунки марок Михайла Дмитренка алегорично зображають боротьбу з комунізмом.*

Наклад: 5000.

Номінал: 10, 25 шаг.

Номінал: 15, 50 шаг.

1978 р. *Пам'ятна серія марок з нагоди 35-ліття АБН. Марки надруковано в чотирьох кольорових різновидах.*

Номінал: 35 шаг.

1983 р. *Пам'ятна серія марок з нагоди 40-ліття АБН. Марки надруковано в чотирьох кольорових різновидах. На аркуші 18 марок. На вертикальних полях аркушу поміщено написи: лівому – "Freedom for Nations – Freedom for the Individual", правому – "1943 – Antibolshevik Bloc of Nations – 1983".*

Ця серія була останнім виданням ППУ; зі смертю Л. Рихтицького Підпільна Пошта перестала існувати.

Номінал: 40 шаг.

Світова Антикомуністична Ліга

Світову Антикомуністичну Лігу створено у 1967 р. в місті Тайпеї (Формоза) на Тайвані. Ліга об'єднала представників понад 60 країн та близько 30 національних і міжнародних організацій. Серед ініціаторів заснування Антикомуністичної Ліги був Антибільшовицький Блок Народів на чолі з Я. Стецьком. Проте, незважаючи на це, на початках існували певні передумови, що не дозволяли повноцінному входженню України до Світової Антикомуністичної Ліги. Зокрема до принципових питань відносились: 1. Чи Ліга буде тільки антикомуністичною, чи вона також буде антиімперіалістичною і сприятиме розвалу Російської імперії (СРСР) на окремі незалежні республіки; 2. Статус української делегації, яка домагалась права представництва як самостійної держави.

1967 р. *Пропагандивні блоки з нагоди Конференції Світової Антикомуністичної Ліги на Формозі. Блоки надруковано в двох кольорових різновидах. Написи на марґінесах відсутні. В блоці 9 марок різних кольорів.*

Номінал: 25 × 9 шаг.

Наклад: А 250, Б 250.

Формат: 153 × 105 мм.

Українська делегація послідовно відстоювала свою позицію і домагалась неприйняття до Ліги російських антикомуністів через їх імперську політичну позицію та шовіністичне ставлення до підкорених Росією народів. Невдовзі наполегливі домагання українських представників увінчались успіхом і українська делегація стала повноправним членом Ліги, а Ярослав Стецько увійшов до Проводу

(Екзекутиви) Ліги. Поряд з тим в преамбулі до платформи організації було зазначено, що Ліга виступає проти комунізму і також проти російського імперіалізму. Це, зокрема, не дозволило увійти до Світової Ліги російській антикомуністичній органцізації "Народний Трудовий Союз".

У 1968 р. при організації була створена Світова Антикомуністична Ліга Молоді, в якій взяли участь представники СУМ.

Організація Оборони Чотирьох Свобод України

Після закінчення війни у країнах вільного світу опинились мільйони осіб нової хвилі української еміґрації, яка не могла миритись з повторною окупацією червоною Москвою тепер уже майже усієї території України. З великого числа окупантів, що їх пережила Україна за свою тисячолітню історію, цей загарбник був найхитрішим, найпідступнішим і найжорстокішим. В умовах радянської імперії, коли життя цілих народів нічого не вартувало, коли навіть жінок і малолітніх дітей катували по тюрмах і концтаборах, коли за кожним кроком на папері – вільного громадянина Радянського Союзу, а насправді – раба невпинно стежили пильні очі сексотів, розмови про цілковите забезпечення в СРСР усіх прав та свобод радянської людини виглядали як цинічна насмішка над усіма здобутками і цінностями світової спільноти. В тих реаліях "комуністичного раю" в Україні будь-яка, навіть найпростіша форма громадського життя, була неможлива.

Організація Оборони Чотирьох Свобод України постала з ініціативи ЗЧ ОУН 27 жовтня 1946 р. в Сполучених Штатах Америки. Діяльність ООЧСУ базується на обороні найголовніших Чотирьох Свобод людини, на яких ще у 1941 р. перед Американським Конгресом наголосив президент Франклін Рузвельт: свобода слова, свобода совісті, свобода від страху, свобода від злиднів. Ці завдання ООЧСУ сповнювала у тісній співпраці з іншими українськими національними організаціями. Для координації та підсилення своєї діяльності національні організації на еміґрації об'єднувались у визвольні фронти; ООЧСУ була провідною організацією Українського Визвольного Фронту США.

Від моменту заснування осідком Організації став Нью-Йорк. Із створених на початку двох відділів вона незабаром розрослась і у 1955 р. вже нараховувала 29 відділів і близько 2,3 тис. членів. У 1967 р. число членів ООЧСУ збільшилось до майже 8,5 тис. осіб.

Випускаючи марки, присвячені ООЧСУ, аналогічно як і іншим громадським та політичним інституціям, ППУ намагалась наголосити на їх винятковій важливості у збереженні нації та плеканні на-

ціонального духу і заохотити усіх українців вільного світу, незалежно від місця їх замешкання, до ширшої участі та підтримки українських громадських та політичних структур в діаспорі.

1961 р. *Пам'ятний блок з 8 однакових марок Організації Оборони Чотирьох Свобод України на вшанування 100-річчя з дня смерті Т. Шевченка.*
Номінал: 25 × 8 шаг.
Наклад: Б 500.
Формат: 125 × 92 мм.

Світовий Конгрес Вільних Українців

Ця українська інституція з'явилась на еміґрації доволі пізно, проте відіграла свою визначну роль у суспільно-політичному житті українців, розпорошених по різних країнах вільного світу.

Ідею створення всезагального об'єднання українських громадських організацій діаспори, яке б виконувало роль координатора та функціонувало на засадах понадпартійності, понадфракційності та позаконфесійності, висунув ще у 1957 р. А. Мельник. Проте виникло таке об'єднання вже пізніше, коли суперництво між фракціями ОУН почало дещо пригасати, Л. Ребет (1957) та С. Бандера (1959) були вбиті московським агентом, а А. Мельник (1964) помер. Завданням цього об'єднання було примирити націоналістичні угруповання різних напрямків і скоординувати їхню діяльність для досягнення єдиної для всіх мети здобути волю та державну незалежність для української нації.

СКВУ організаційно оформився на Першому Конгресі, що відбувся 16-19 листопада 1967 р. в Нью-Йорку за участі тисячі делегатів. До Конгресу увійшло понад 150 українських організацій, зокрема Український Конгресовий Комітет США (УККА), Комітет Українців Канади (КУК), Союз Українських Організацій Австралії (СУОА). Метою новоствореної організації стало об'єднання зусиль українців діаспори для допомоги українцям у боротьбі за незалежність. Другий Конгрес СКВУ відбувся в Торонто 1-4 листопада 1973 р. за участю більше як тисячі делегатів з усіх країн української діаспори. Конгреси СКВУ відбуваються один раз на п'ять років, а в період між ними організаційну роботу провадить Секретаріат, осідок якого перебу-

ває в Торонто. Після відновлення державної незалежності України організація була перейменована на СКУ (Світовий Конгрес Українців). У 1992 р. черговий Конгрес СКУ зібрав представників українських організацій світу в Києві.

1959 р. *Пропагандивна серія марок з надруками, видана з метою сприяння ідеї скликання конгресу українців вільного світу. Для випуску використано марки 1953 р. з нагоди 35-річчя перших поштових марок УНР, на яких чорним кольором надруковано тризуб, оливкова гілка та напис "За світовий конгрес вільних українців".*

Номінал: 10, 20, 30, 40, 50 шаг.

Наклад:720.

1967 р. *Пам'ятна серія марок з нагоди Світового Конгресу Вільних Українців. На аркуші 18 марок, переділених горизонтальним містком з надруком ініціалів СКВУ, пам'ятних років і тризуба. Марки надруковано у десяти кольорових різновидах.*

Номінал: 25 шаг.

Наклад: А 800, Б 200.

1973 р. *Пам'ятна серія марок (фрагмент аркуша) з нагоди Другого Світового Конгресу Вільних Українців. Рисунок марок двох видів: тризуб ліворуч або праворуч. Марки надруковано в десяти кольорових різновидах. На аркуші 18 марок. На верхньому полі аркуша напис "Другий Світовий Конгрес Вільних Українців", на обидвох вертикальних полях зображення тризуба і рік "1973".*

Номінал: 30 шаг.

Наклад: тризуб ліворуч – А 1800, Б 450;

тризуб праворуч – А 80, Б 10.

ТЕМИ УКРАЇНІКИ У ВИДАННЯХ ППУ

Гімн України

Людство використовує символи, мабуть, від початків свого існування. В наших часах як атрибути державної влади герб, прапор і гімн для більшості європейських країн утверджувались упродовж XVIII – XIX століть. Українці в процесі свого національного самоусвідомлення так само тривалий час вели пошуки символів, які були б однаково зрозумілими і близькими для усіх суспільних прошарків та регіонів. Тож у різні часи і в різних частинах України як гімн використовували “Заповіт” (Т. Шевченка), “Мир вам, браття, всі приносим” (сл. І. Гушалевича, муз. Д. Січинського), “Не пора” (сл. І. Франка, муз. Д. Січинського), “Вічний революціонер” (сл. І. Франка, муз. М. Лисенка), “Боже Великий, Єдиний” (сл. О. Кониського, муз. М. Лисенка) та багато інших.

1955 р. *Ужиткова серія марок із символічним зображенням тексту українського гімну. Рисунок Юрія Костіва.*

Номінал: 5, 10, 15, 20, 50, 100 шаг.

Наклад: всі номінали від 5 до 50 шаг. А 5000, номінал 100 шаг А 3000.

У кінці XIX – на початку XX ст. найбільш знаним та найбільш вживаним національним символом стає пісня “Ще не вмерла Україна”. Революційні події 1917 – 1921 рр. поширили і закріпили її по всій території України, і хоча в часи УНР вона не була затверджена окремим державним законом як гімн, проте з тих часів уже не виникало сумнівів стосовно її використання як одного з символів Української Держави.

Слова українського гімну написав відомий поет, етнограф, фольклорист зі Східної України православний за традицією Павло Чубинський. Вони були надруковані у 1863 р. Музику до цих слів скомпонував греко-католицький священик із Західної України Михайло Вербицький і опублікував у 1885 р.

У тих роках, коли ППУ зверталась до тем, пов’язаних з національними символами і зокрема національного гімну, Україна перебувала в російській неволі, і мало хто міг би сподіватись, що час цієї неволі уже порахований. Та немов промовляючи Господнє пророцтво словами гімну “Ще не вмерла Україна”, ППУ зверталась до маловірів і слабодухів, що рано чи пізно, але Україна таки воскресне і “нам, браття, усміхнеться доля”.

1964 р. Ювілейний блок (фрагмент) для відзначення 100-річчя національного гімну. В блоці 6 марок з алегоричним рисунком у різних кольорах. На лівому і правому полях блоку пам’ятні роки “1864” і “1964”. На нижньому полі напис “Сторіччя національного гимну”.

Номінал: 25 × 6 шаг.
Наклад: А 250, Б 250.
Формат: 109 × 101 мм.

1968 р. Пам’ятний блок у 50-річчя державного гімну. В блоці 9 марок з рисунком, аналогічним як в блоці 1963 р. видання. На лівому і правому полях блоку пам’ятні роки “1918” і “1968”. На нижньому полі напис “50-річчя державного гимну”.

Номінал: 25 × 9 шаг.
Наклад: А 250, Б 250.
Формат: 108 × 148 мм.

Герб України – Тризуб

12 лютого 1918 р. Мала Рада УНР у місті Коростень прийняла тризуб Володимира як великий і малий герб України. Згодом, 22 березня 1918 р., рішення Малої Ради потвердила Центральна

Рада. Обидва ці рішення на тлі бурхливих військових і політичних подій проминули якось тихо і непомітно, проте для української нації мали винятково важливе значення. Затвердження державним гербом тризуба, який українці століттями не використовували і майже забули про його існування, засвідчило невмирущість і тяглість державницької ідеї в їх свідомості від найдавніших часів княжої Русі-України через козацьку Україну до новітньої Української Держави. Без довгих роздумувань та суперечок українці інстинктивно видобули цей знак з глибини століть і уже назавжди повернули його з небуття як єдиний органічний символ нації. Згодом без найменших вагань 15 березня 1939 р. знак Володимира прийняв Сойм Карпатської України. Після падіння СРСР, незважаючи на довголітню дискредитацію та паплюження комуністичними ідеологами, 19 лютого 1992 р. тризуб був затверджений далеко не проукраїнською Верховною Радою як державний герб України.

1960 р. *Гербова серія марок.*
Номінал: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 15, 20, 25, 30, 35, 40, 45, 50, 55, 60, 65, 70, 80, 90
Наклад: А 3460, Б 360.

Археологія фіксує використання тризуба на наших землях уже в І ст. після Р. Х. Не виключено, що вже тоді тризуб міг бути символом влади чи племені. Широкого використання як геральдичного знаку тризуб набув за князя Володимира Великого і його нащадків. Відтоді цей знак правомірно вважається символом українських земель. У тих часах він зустрічається повсюди – на золотих і срібних монетах князів, цеглинах Десятинної церкви у Києві та плитках Успенської церкви у Володимирі Волинському, на мурах замків, палаців, церков, посуді, зброї, печатках, медальйонах, рукописах усіх князівств давньоруської держави.

Затвердження тризуба як державного герба України в часи УНР і використання його у національно-визвольній боротьбі українського народу в XX ст. поряд з відновленням історичної пам'яті мало ще одне важливе значення. Саме тризуб, який Москва не змогла "проковтнути" як націоналістичний символ, був одним з чинників, що не дозволив Росії привласнити історичну спадщину Київської Русі.

"Плекайте українську музику" (бандуристи)

До теми бандуристів, кобзарів під гаслом "Плекайте українську музику" ППУ звернулась не випадково, адже кобзарство – це не лише вид народного пісенного мистецтва, це вияв українства у його найбільш концентрованому виді. Справжнє значення кобзарства впродовж століть проявлялось у його величезному впливі на думки, почуття і свідомість українського народу. Вони були свого роду національними засобами інформації. Вони несли слово правди і непокори в народ, піднімали маси, збурювали хвилі козацьких і гайдамацьких повстань, формували сотні, курені, полки, а згодом дивізії відважних месників, борців за волю пригнобленого народу.

1967 р. *Пропагандивна серія марок під гаслом "Плекайте українську музику". Марки надруковано у десяти кольорових різновидах.*

Номінал: 25 шаг.

Наклад: А 800, Б 200.

Значення кобзарів як агітаторів, пропагандистів добре усвідомлювали козаки, висилаючи їх з Січі в різні частини України перед початком повстань. Але їхню роль як будителів приспаного народу добре розуміли й вороги і усіма способами розправлялись з ними. Польські магнати садили їх на палі, царські жандарми розганяли кийками, більшовицькі кати виловлювали тихцем, після чого їхній слід зникав назавжди. Так лише з 1937 р. по 1939 р. у Східній Україні безслідно зникла величезна кількість кобзарів, лірників і бандуристів.

Коли українців висилали на вічне поселення в Сибір, милостиво дозволяючи взяти тільки те, що зможуть винести з собою, часто вони брали бандуру, а згодом там, на поселеннях, скріпляли на дусі братів-українців і дивували інші нації своєю невмирущою піснею.

Пісня для українця – це той оберіг, який охороняє національну пам'ять і не дає приспати душу. Тому ППУ, випускаючи в світ марку,

присвячену бандуристам, звертається до всіх українців і тих, хто в діаспорі, і тих, хто на рідних землях, із закликом: пам'ятайте, що ви українці, "плекайте українську музику".

Дипломатичні взаємини України 1917 – 1924 рр.

З 1967 по 1973 р. на відзначення 50-ліття дипломатичної діяльності України в часи визвольної боротьби періоду революції ППУ щороку випускала блок. Значення цих випусків полягало в тому, щоби пригадати українцям діаспори та світовій спільноті, що в першій чверті XX ст. Україна, після кількасотрічного забуття, знову вийшла на світову політичну шахівницю як суб'єкт великого міжнародного перекроювання Старої Європи.

Перед урядами УНР, Гетьманату, Директорії та ЗУНР стояло винятково важке завдання – зламати усталені політичні стереотипи і переконати світову спільноту в тому, що українці згідно міжнародних норм мають право на створення незалежної самостійної і соборної Держави на всіх етнічних українських землях. Найбільша трудність виконання цього завдання полягала в тому, що чужинецькі народи і їх політична еліта мало що знали (чи не хотіли знати) про існування окремої української нації та державницькі прагнення українців. По-друге, українці не мали вишколеної та досвідченої дипломатичної еліти, і вона нашвидкуруч, навчаючись на власних помилках, творилась заново. І по-третє, провідні держави світу, і особливо військово-політичний блок Антанта, вперто притримувались хибної думки, що задля створення в Європі системи противаг та стримувань і забезпечення тривкого миру необхідно підтримати стабілізацію "єдиної і неподільної" Російської імперії, а також відновлення "великої" Польщі.

Українські дипломати в умовах вкрай несприятливої політичної ситуації, коли доводилось протистояти агресії одночасно кількох сусідів, провадили багатовекторну політику, намагаючись заручитись визнанням і отримати реальну підтримку хоча б від однієї із світових потуг. І властиво це нерозуміння провідними державами світу суті і значення позитивного вирішення "українського питання" згодом стало одним з суттєвих чинників падіння української Держави.

І все ж попри винятково складні зовнішньополітичні обставини українські дипломати таки досягли немалих успіхів. Найголовніше, що в Європі і в світі уже ніхто не сумнівався в існуванні окремої української нації, і здобуття нею незалежності та побудова національної держави було лише питанням часу. Україна з об'єкта міжнародної політики перетворилась на її учасника. І в тому, що згодом УРСР,

попри її маріонетковий характер, мала ознаки держави, українські радянські дипломати мали змогу набувати досвіду на міжнародній арені, а після розвалу СРСР відновлено незалежну державу є також заслуга піонерів дипломатичної справи часів УНР, ЗУНР та Української Держави.

1967 р. *Блоки для відзначення 50-річчя дипломатичних взаємин України у 1917 – 1924 роках у виконанні Л. Рихтицького на основі даних В. Трембіцького. Блоки друкували також у роках 1968, 1969, 1970, 1971, 1972, 1973 і 1974. Кожного року друковано по три кольорових різновиди.*

Номінал: 1 грн.

Наклад: кожного року по Б 300.

Формат: 162 × 97 мм.

Велика українська еміґрація

У різні роки ППУ видає низку серій марок під різними назвами, які, проте, об'єднує спільна тема – еміґрація українців з рідних земель.

1959 р. *Ужиткова серія марок для відзначення Великої еміґрації 1939 – 1959 рр. На рисунку алегоричне зображення "з тюрми на волю".*

Номінал: 5, 10, 15, 20, 25, 30, 45, 50, 60, 70 шаг.

Наклад: А 2700, Б 270.

1960 р. *Пропагандивна серія марок для відзначення Світового Року Втікача. Марки за зразком 1959 р. з надруком червоного кольору та написом англійською мовою.*

Номінал: 5, 10, 15, 20, 25, 30, 45, 50 шаг.

Наклад: А 2700, Б 270.

Перша хвиля політичної еміґрації українців до західноєвропейських країн розпочалась у 1709 р. після поразки гетьмана І. Мазепи під Полтавою. На початках Москва вивозила з України на заслання лише непокірних, проте з часом російський уряд усвідомив, що масовим переселенням українців можна вирішити відразу декілька проблем: послабити опір українців всередині України, колонізувати новоздобуті території і, вимішуючи народи, ефективно провадити русифікацію. Таким чином з початком XIX ст. царська Росія, а у XX ст. Росія комуністична розкидали по неозорих просторах Приазов'я, Підкавказзя, Азії, Сибіру, Далекого Сходу десятки мільйонів українців, багато яких з плином десятиліть розчинились у мішанині народів.

Значних людських втрат зазнала Україна під час і після Другої світової війни внаслідок примусового вивезення українців до Німеччини, могутньої політичної еміґрації перед поверненням комуністичного режиму на українські землі та масової депортації мешканців углиб Російської імперії.

Еміґраційні процеси, що виганяли наших земляків у західноєвропейські країни, на обидва американські та австралійський кон-

тиненти, були дещо “лагіднішими” для української нації. У вільному світі українці мали можливість самоорганізовуватись і під патронатом обидвох українських церков, об’єднані широкою мережею громадсько-суспільних товариств, організацій, інституцій, чинити дієвий опір асиміляції. Багаторічна та ефективна діяльність усіх українських інституцій в діаспорі стала можливою лише завдяки самовідданій та жертовній праці українських еміґрантів, які не бажали пристосовуватись до середовища і зрікатись власної ідентичності. Відомі численні випадки, коли українські еміґранти, вважаючи себе громадянами України, не бажали приймати підданства країни, в якій мешкали уже десятки років, хоч тим самим погіршували своє суспільне і економічне становище. Саме на відзначення духовної стійкості українців за кордоном і відданості справі визволення України ППУ випустило у 1967 і 1969 рр. серії марок під назвою “Наші корені в Україні”.

1960 р. *Пропагандивний блок для відзначення Світового Року Втікача.*

Номінал: 25 шаг.

Наклад: Б 400.

Формат: 139 × 68 мм.

1960 р. *Пропагандивний блок для відзначення Світового Року Втікача.*

Наклад: Б 600.

Формат: 103 × 100 мм.

1967 р. *Пропагандивний блок (фрагмент) "Наші корені в Україні". Блок складається з 9 марок однакового рисунку в різних кольорох. На верхньому полі блоку напис пам'ятних років "1917 – 1967", на нижньому – "На крові героїв виростуть нові борці".*

Номінал: 10 × 9 шаг.

Наклад: А 250, Б 250.

Формат: 104 × 153 мм.

1969 р. *Другий пропагандивний блок у такому самому виконанні і таким самим накладом, лише зі зміненим написом років на "1919 – 1969".*

1967 р. *Пам'ятна серія марок у 100-річчя Канади. Марки надруковано в дев'яти кольорових різновидах.*

Номінал: 25 шаг.

Наклад: А 500, Б 500.

1968 р. *Пропагандивний блок. На репродукції подано фрагмент блоку. Блок складається з 9 марок однакового рисунку в різних кольорах. На верхньому полі блоку напис "28.IV.1968 – День солідарности", на нижньому – "еміґрації з українським народом". Блок надруковано в кількох кольорових різновидах.*

Номінал: 25 шаг.

Наклад: А 500, Б 200.

Формат: 142 × 122 мм.

ЗЛОЧИНИ САМОДЕРЖАВНОЇ ТА ЧЕРВОНОЇ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

У 1963 р., коли ППУ випустила два блоки з протестом проти русифікації України, здавалось, це було голосом волаючого в пустелі – хто ж бо судитиме переможця III Рейху, хто наважиться стати на захист недержавної нації і піднести голос проти могутньої ядерної держави? Навіть сьогодні є нездійсненною річчю скликати Нюрнберґ-2, який засудив би злочини комунізму проти світової цивілізації і злочини Росії проти українського народу. Проте ці видання ППУ аж ніяк не були безсенсовними, як це може видатись на перший погляд, – вони мали нагадувати світовому співтовариству про те, що після завершення Другої світової війни Європа і світ ще далекі від справедливого вирішення національного питання і засудження колоніальних устремлінь великодержавних націй.

"На вічну ганьбу Росії" – такий напис поміщено на виданні ППУ, присвяченому пам'яті жертв Голодомору 1933 р. Цей напис стосується також усіх інших видань ППУ, що розкривають злочини Москви та комуністичного режиму на українських землях, які можна об'єднати під загальною назвою – цілеспрямований та свідомий ГЕНОЦИД, який вже більше трьох століть різними способами Росія здійснює над українською нацією.

Мотиви московських злочинів не треба далеко вишукувати, вони примітивні як і уся політика Росії – по сусідству лежать родючі та багаті землі, то чому б не забрати їх для себе. А народ, якщо він з цим не погодиться, можна частково винищити, а частково розпорошити та русифікувати. Хто сьогодні зможе порахувати, скільки українців загинуло, щоби поширити кордони чужої їм імперії, скільки молодих і дужих закопано в сиру землю, щоби звести економічну потугу чужої держави, скільки вимордувано трьома голодоморами, розстріляно та закатовано по тюрмах і у власних домівках, скільки розпорошено по безкраїх просторах імперії, вигнано з рідної землі на еміґрацію. Немає їм числа.

50 років злочинів комунізму в світі (1917 – 1967)

Випускаючи пропагандивний блок проти 50-річного періоду злочинів комунізму, ППУ намагалась наголосити, що за своєю цинічністю та масштабністю, вони не мають аналогій у світовій історії. При цьому Україна та українці були серед тих народів, що найбільше постраждали від цієї системи.

Лише перелік злочинів комуністів на українських землях вражає уяву нормальної людини. Три великих голодомори на найродючіших у світі землях (1921, 1933, 1946), що в сумі за різними підрахунками забрали від 12 до 15 мільйонів людських життів, поголовне фізич-

не винищення української технічної та культурної інтелігенції (навіть лояльної до радянської влади), політичних та військових діячів, священнослужителів, що з різною інтенсивністю тривало усі 50 років, масштабна дитяча безпритульність та “ліквідація” непотрібних дітей, мільйонні маси депортованих українців до Сибіру, Казахстану та інших віддалених куточків Російської імперії. Про те, що українці мали бути знищені як нація, свідчать і злочини комуністів у сфері духовності та культури. За 50 років було поруйновано переважну більшість храмів та монастирів, у тому числі і тих, що відносились до найвизначніших пам’яток світової спадщини, ліквідовано усі прояви політичного, громадського, культурного чи релігійного життя, спалено або вивезено до Росії левову частину більш як тисячолітньої української спадщини (літописи, ікони, археологічні колекції, архіви тощо), знищено традиційний уклад українського селянства. Самих селян перетворено на новітніх кріпаків XX століття, а тих, хто залишився на українській землі, піддано широкомасштабній русифікації.

1967 р. *Пропагандивні блоки проти 50-річного періоду злочинів комунізму в Україні, Європі та світі. Блоки надруковано у трьох кольорових різновидах.*

Номінал: 10, 40, 50 шаг.

Наклад: А 250, Б 250 кожного різновиду.

Формат: 108 × 87 мм.

Цим блоком ППУ також намагалась донести до свідомості пересічного мешканця земної кулі, що в більшій чи меншій мірі, але від комунізму страждають усі народи світу. І саме тому блок містить три марки, перша з яких засвідчує злочини російського комунізму в Україні, друга – злочини російського комунізму серед народів Європи та Азії, а третя – злочини комунізму в світі.

СРСР – тюрма народів

Свою імперіалістичну суть Росія століттями прикривала нікчемним гаслом "збирання російських земель". І дарма, що під поняття "російські землі" підпадали неросійські і взагалі неслов'янські землі, головне, щоби їх було якомога більше, і були вони якомога багатшими.

Упродовж століть змінювалися царі, генеральні секретарі, президенти, міг змінитись державний устрій чи символіка, проте жадоба до загарбання чужих територій і поневолення чужих народів тільки наростала. У 1922 р. на уламках царської імперії російські комуністи збудували нову імперію, лише в іншій формі, під іншими гаслами та зовнішніми атрибутами. Переформатувавши давнє гасло "збирання земель" на сучасніше про необхідність "пролетарської революції в світовому масштабі", вони засвідчили, що жодна країна світу, на якому континенті вона не була б, не може почувати себе безпечною перед зазіханнями російських великодержавників.

Формально комуністи проголосили право кожного народу на самовизначення і вихід з СРСР включно до створення власної держави, проте на практиці тільки за висловлювання вголос думки про це право ув'язнювали або й знищували мільйони людей різних національностей. Лише за бажання мати свою державу чи автономію репресивні органи СРСР цілі народи зганяли з їхніх батьківських земель і депортували у віддалені закутки імперії. Така доля мала б спіткати і народ український, проте це виявилось нездійсненним на практиці, оскільки народ виявився занадто чисельним.

1958 р. *Пропагандивна серія марок під назвою "СРСР – тюрма народів". Рисунок за проектом М. Дмитренка зображає страхіття радянських концентраційних таборів.*

Номінал: 10, 20, 30, 40 шаг.

Наклад: А 5400, Б 594.

Недарма СРСР назвали “тюрмою народів”, бо кожен народ цієї імперії, в тому і російський, кожен громадянин цього утворення відчував себе пожиттєво ув’язненим у гігантському концентраційному таборі. Позбавлений елементарних людських прав, відгороджений від зовнішнього світу залізним муром, під пильним наглядом органів КҐБ він, здавалось, змирився з існуючим станом і покірно тягнув свою арештантську лямку.

Випустивши у світ серію марок під гаслом “СРСР – тюрма народів”, ППУ намагалась донести до свідомості народів вільного світу про гніт та наругу, що чиняться над поневоленими націями, але також і нагадати, що жодна імперія не є вічною, і рано чи пізно її зруйнують повсталі в’язні – пробуджені до державного життя народи.

1963 р. *Блоки з циклу “Тиждень поневолених народів”. Видавались блоки також у 1964, 1965, 1967, 1968 і 1970 роках із зміненим роком та кольором блоку.*

Наклад: по Б 1000.

Формат: 67 × 74 мм.

Голодомор 1933 року – геноцид українського народу

До теми Голодомору ППУ зверталася тричі, випустивши марки та блок у 1953, 1958 та 1962 рр. Причина Голодомору у 1933 році, як, зрештою, інших злочинів комуністичного режиму – це постійна небезпека для Російської імперії втратити українські землі через прагнення українців до створення власної держави. Саме тому російські комуністи вирішили розправитись з народом фізично, винищивши голодною смертю українську націю і звільнивши таким чином територію для подальшого заселення мовчазними рабами.

1953 р. *Серія марок на згадку 20-річчя трагедії Голодомору 1933 року в Україні. Рисунок виконано за проектом Михайла Дмитренка, який символічно зображує смерть від голоду.*

Номінал: 10, 20, 30, 40 шаг.

Наклад: з причепками 556, без причепок 4448.

1958 р. *Серія марок на згадку 25-річчя трагедії Голодомору 33-го року в Україні. Напис: "У вічну пам'ять мільйонам жертв російського окупанта". Рисунок Михайла Дмитренка.*

Номінал: 10, 15, 25, 50 шаг.

Наклад: А 4554, Б 450 серій.

На тему голоду 1933 року написано чимало розвідок, статей, монографій, проте до сьогодні вона викликає бурхливі дискусії. Більше того, в наш час, після відкриття архівів та спецхранів, знаходяться особи, що намагаються заперечити або ж применшити масштаби трагедії, лукаво твердячи про "погодні умови", "неврожай" чи те, що удар був спрямований не проти українців, але проти неіснуючого "радянського народу". Дивними в цьому плані виглядають протести і заперечення з боку сучасної Росії; хоча є в народі приповідка про те, на кому шапка горить. І мабуть недарма, ще в ті далекі 50-60-ті роки минулого століття на виданнях ППУ, присвячених трагедії голодомору, є напис "У вічну пам'ять мільйонам жертв російського окупанта" та "На вічну ганьбу Росії". А про те, що цей

злочин був зумисне спланований проти українського народу, свідчать як документальні факти, так і звичайний здоровий глузд – неупереджений погляд на те, що відбулось у 33-му:

— Голод лютував на теренах, заселених українцями (землі сучасної Центральної та Східної України, Кубані).

— Українські землі оточено військами по всьому величезному кордону (Україну перетворили на велетенський концтабір) з метою не випустити голодуючих селян в інші регіони Радянського Союзу та не допустити проникнення продуктів харчування в Україну. В окремі (територіальні) концтабори перетворювали села і навіть цілі райони, заносячи їх на так звану "чорну дошку". Таких каральних акцій в СРСР більше не застосовувалось.

— Напередодні голоду із колгоспів вивезено усі фонди, в тому числі й насіннєві. В українських селян до найменшої крихти вилучали не тільки зерно, але й усе, що можна було з'їсти. Реквізовані продукти масово вивозились за кордон, а те, що не вдавалось перевезти, свідомо знищувалось. Верхом цинізму влади була масова переробка зерна на спирт у той час, як від голоду вмирали мільйони українців.

1962 р. *Пропагандивні наліпкові блоки на згадку 30-річчя трагедії Голодомору 33-го року в Україні. Напис "На вічну ганьбу Росії", виконано в двох кольорах.*

Наклад: по 300.

Формат: 155 × 92 мм.

— Репресивні органи не допускали навіть збір “підніжного корму”. Згідно закону “про п’ять колосків” дітей засуджували за жменю зерна назбираного на викошеному полі.

— Радянський уряд цинічно відкидав пропозиції світової спільноти про допомогу голодуючим продуктами харчування.

— Голод вибухнув на надзвичайно родючих землях, де навіть за найнесприятливіших погодних умов він є неможливим.

Ми не знаємо і, мабуть, так ніколи і не дізнаємось, скільки ж українців було знищено в ім’я комуністичної ідеї. Хтось сором’язливо говорить про 7 млн. загиблих, хтось твердить про 9 млн., за іншими ж розрахунками ця цифра зашкалює за 10 млн. 33-й рік – це національна катастрофа, яких у XX ст. українці пережили принаймні декілька.

Злочини комунізму проти дитинства

ППУ, випустивши у 1960 р. блок “1940 Українським сиротам 1960”, згадувала 20-річчя одного з етапів винищення українських дітей, коли з 1940 р. більше мільйона наших співвітчизників було депортовано до Сибіру. Проте цим випуском Підпільна Пошта також оплакувала і вшановувала пам’ять усіх невинно побитих і розвіяних безкраїми просторами імперії українських дітей. У ті часи, коли Європа і світ втішались миром та добробутом, ППУ була однією з небагатьох інституцій, що волала до сумління цивілізованих народів світу, показуючи у своїх виданнях злочини проти людяності, які без числа творили комуністичні кати.

Свідоме, цілеспрямоване і масове дітовбивство на усій території Радянського Союзу, а в Україні чи не найбільше, є найцинічнішим і найганебнішим злочином комунізму, аналогів якому не знає світова історія. Першого жорстокого удару по майбутньому нації – дітях, комуністи завдали голодомором 1921 – 1922 рр. У цей період згідно офіційної більшовицької статистики в радянських республіках було близько 7 млн. безпритульних дітей, велика кількість з яких зосереджувалась саме в Україні. При цьому по завершенні голодомору загальна кількість українських дітей зменшилась втричі, а в окремих губерніях вимерла більшість дітей віком 6-7 років. Та це був лише початок великої трагедії, бо ті діти, що не повмирали з голоду, вештались безпритульними ватагами по великих містах, частково перетворюючись на кримінальний елемент, а частково гинули від недоїдання, хвороб і чекістських куль.

Проблему дитячої безпритульності чекісти вирішили просто, по-ленінськи. За свідченням видатного українського педагога Г. Ва-

щенка, більшовики почали ліквідовувати дитячу безпритульність шляхом нищення дітей. Їх виловлювали і закривали в товарних вагонах, де за декілька днів вони гинули від холоду і голоду, садили на баржу і як сміття викидали в море, а кого не встигли розстріляти чи знищити іншими методами, енкаведисти висилали у спеціально створені в системі ГУЛАГу дитячі концтабори. Таким чином за неповних три роки до 1929 р. кількість безпритульних дітей зменшилась утричі.

Масове винищення комуністами дітей тривало до середини XX ст. Найболючіших ударів по дитинству завдали голодомор 1933 р., радянська окупація західноукраїнських земель у 1939 – 1941 рр., німецька окупація України 1941 – 1944 рр., голодомор 1946 р., масові арешти, розстріли і депортації батьків або цілих сімей, вивезення дітей з України та розпорошення їх по всьому Радянському Союзу, "перевиховання" на манкуртів та яничар у радянських дитячих будинках і виховних закладах.

1960 р. *Доброчинний блок на користь українських сиріт.*
Номінал: 25 х 2 шаг.
Наклад: Б 400.
Формат: 124 х 63 мм.

1962 р. *Пропагандивні блоки "За душу української дитини". Видано три види блоків: без додаткового напису і з написами "Спілка української молоді" та "Український пласт".*

Номінал: 20 × 8 шаг.

Наклад: по Б 250.

Формат: 147 × 122 мм.

Геть русифікацію з України

Асиміляція та русифікація підкорених народів як для царської, так і для червоної Росії була і залишається стрижнем її імперської політики. Відмінність полягала лише в тому, що царат робив це не поспішаючи, природнім способом, так би мовити у "білих рукавичках"; Росія ж комуністична залишила по собі гори трупів і десятки мільйонів депортованих, переселених та розігнаних по світах українців.

Асиміляторська політика царського уряду полягала в заманюванні талановитих і діяльних наших земляків привілеями та високими посадами (величезне число високопосадовців та видатних людей тогочасної Російської імперії були українського походження), вимішуванні українців та московитів через подружжя, масові переселення українців на новозагарбані території.

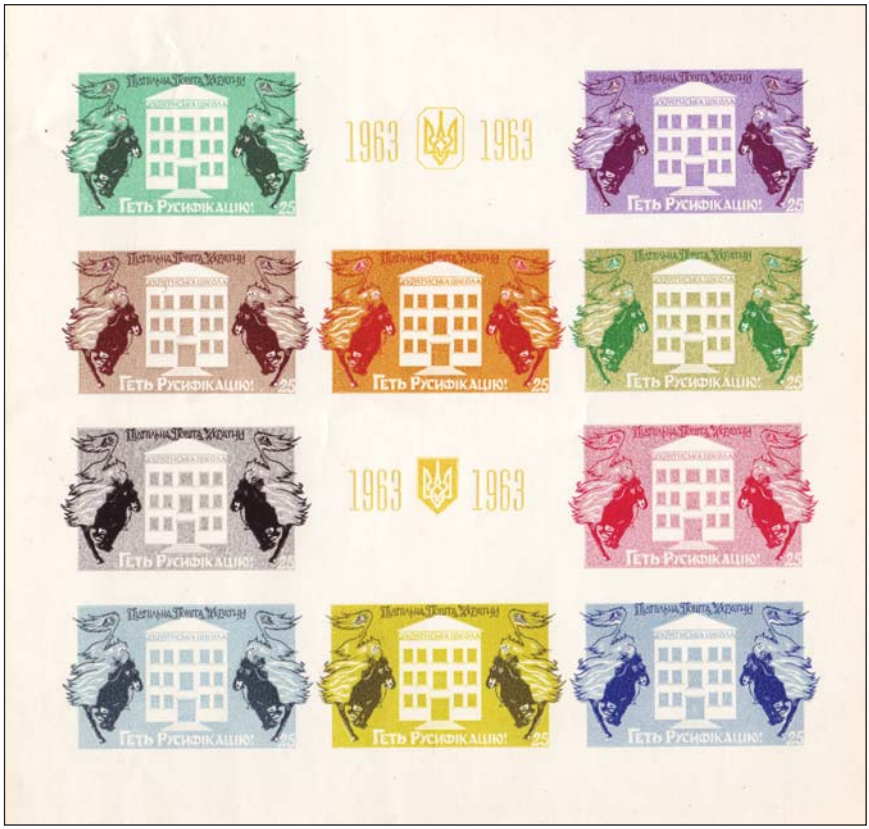

1963 р. *Пропагандивний блок з гаслом “Геть русифікацію!”. На марці алегоричне зображення українських шкіл, які в Радянській Україні масово переводились на російську мову навчання.*

Номінал: 25 × 10 шаг.
Наклад: А 250, Б 250.
Формат: 143 × 142 мм.

На початку XVIII ст., щоби обґрунтувати своє “право” на українські землі і приписати собі з пів-тисячоліття державницької історії, Московія присвоїла собі імена “Русь” та “русин”, які до північних територій не мали жодного відношення. Наступним кроком була ліквідація незалежності і підпорядкування Москві Київської Церкви, знищення добре організованої як на ті часи системи освіти, що перетворило український народ у поголовно неграмотну та покріпачену селянську масу. З особливою ненавистю ставилась Москва до

української мови і впродовж століть численними указами та заборонами всіляко обмежувала сфери її вживання.

1963 р. *Пропагандивний блок (фрагмент) з гаслом "Геть Росію з України". На марці алегоричне зображення прагнення України звільнитись з-під російської окупації. Загальний вигляд блоку і розташування марок аналогічні як і у попередньому блоці. В блоці 10 марок.*

Номінал: 25 × 10 шаг.
Наклад: А 250, Б250.
Формат: 134 × 141 мм.

Асиміляторська політика комуністичної Росії полягала у фізичному винищенні непокірних народів. Найперше була винищена культурна, наукова, військова та релігійна інтелігенція. Далі прийшла черга на голодомори і депортації мільйонних мас українського народу, масове закриття в Україні українських і відкриття російських шкіл, переведення усього діловодства, технічної документації, науки та інших сфер суспільного життя на виключне використання російської мови, так звані "розподіли" випускників вищих навчальних закладів з України в інші республіки Радянського Союзу, а російськомовних інженерних кадрів в Україну. Росія настільки була переконаною у близькій ліквідації усіх поневолених націй, що вже, не криючись перед ними і світовою спільнотою, проголосила курс на створення нової спільності людей "єдиного радянського народу". Зрозуміло, що цей "радянський народ" мав послуговуватися російською мовою.

Сьогодні Москва лукавить, що, мовляв, від комунізму постраждав також і російський народ. Це частково правда; багато чесних і порядних росіян вимордували комуністи. Проте в усьому цьому була суттєва відмінність – численні народи Радянського Союзу, в тім числі й українців, депортували з їхніх земель, щоби вони назавжди забули свою мову і стали росіянами, а росіян "депортували" до України та в інші республіки, щоби зробити народи цих республік російськомовними. Саме це хотіла засвідчити ППУ і ще раз нагадати усім цивілізованим народам світу, що русифікаторська політика Москви, яку вона провадить над українцями і усіма іншими поневоленими народами, є її злочином перед цивілізацією та вічною ганьбою.

Спалення бібліотеки АН УРСР – новий "подвиг" Росії в Україні

24 травня 1964 р. в столиці України Києві сталась подія, що своєю брутальністю шокувала увесь цивілізований світ. У середині XX ст. в центрі величезного європейського міста впродовж двох днів до дрібки вигоріла бібліотека Академії наук УРСР, де "зберігались" духовні скарби української нації, цінність яких неможливо охопити вузькими рамками людського розуміння.

Офіційна версія трагедії полягала в тому, що один із працівників бібліотеки – Віктор Погружальський (чи то Погужельський) з намірами помститись директору і його заступнику в ніч з 23 на 24 травня приблизно о 5 год. 30 хв. з допомогою двох коробок сірників здійснив підпал. Ще безглуздішим виглядав судовий процес, очевидно, що зрежисований КҐБ, на якому суддів більше цікавили самопочуття підсудного та скільки в нього було жінок, і жодного запитання, чому саме він палив україніку? А вершиною цинізму була оцінка від 500 до 600 тисяч спалених книг у жалюгідних 117 тисяч карбованців і вирок палію у 10 років ув'язнення. По 20 копійок пооцінювали стародруки, рідкісні книжки, рукописи і архіви, багато з яких навіть не були описаними. У попіл перетворились архіви Б. Грінченка, "Киевской старины", Центральної Ради, багатьох видатних українських письменників, фонди україніки, зібрані за розпорядженням М. Скрипника, з димом розвіялись багатющі духовні надбання української нації.

У цій справі є багато питань, які говорять про її замовний характер. Чому, маючи достатній технічний ресурс, пожежу було загашено лише на третій день, чому тривалий час в цьому районі не працював водогін, чому палила бібліотеку особа, яка закінчила два

вищі навчальні заклади і університет марксизму-ленінізму, чому задля помсти Погружальський не спалив помешкання директора чи відділ марксизму-ленінізму, де працював, але саме відділ україніки? А коли глянути ширше, – чому після 1939 р. в Західній Україні палили цілі бібліотеки і приватні книжки, а за їх переховування людей садили у тюрми, чому горіли національні бібліотеки в Туркменії (Ашхабад) та Узбекистані (Самарканд), і чому не горіли національні бібліотеки в Росії, чому через 4 роки 26 листопада 1968 р. згоріли фонди ЦНБ у Видубецькому монастирі, зібрані за наказом П. Скоропадського, куди "позникали" архіви НТШ, Просвіти, УГКЦ і десятків інших українських національних інституцій?

Вичерпну відповідь на усі ці чому ще 1964 року у самвидавському варіанті дав Є. Сверстюк. Він писав, що "в архівах лежать, як динаміт, книжки, факти", і що ці книжки "колись можуть вирватись на волю" та "знову воскреснути в кожному юнакові й дівчині".

"Українці! Чи знаєте, що вам спалено? Вам спалено частину розуму і душі. Не тієї, яку сталінський терор зацькував, заплював і загнав у п'яти, а тієї, що мала ожити в наших дітях і внуках. Вони спалили храм, де відроджується душа".

1964 р. *Жалобна серія марок з приводу спалення комуністичною Москвою бібліотеки Української АН у Києві. Марки надруковано в шести кольорових різновидах.*

Номінал: 30 шаг.

Наклад: з українським написом – А 600, Б 150,

а англійським написом – А 70, Б 20.

1965 р. *Друга жалобна серія марок з приводу спалення бібліотеки Української АН.*

Наклад: А 600, Б 150.

Плекайте українську культуру

Чимало завойовників упродовж століть палили і грабували Україну, проте найбільших втрат її культура зазнала від північного сусіда – росіян, які й до сьогодні у стосунках з іншими народами керуються свідомістю татаро-монгольської орди. Головне правило їхньої поведінки полягає в тому, що усе, що дається загарбати та

віднести на свій рахунок, підлягає тотальному пограбуванню, а все решта, чого вже несила забрати, плюндрується і нищиться.

1963 р. *Пропагандивна серія марок з гаслом "Плекайте українську культуру".*
Номінал: 5, 10, 15, 20, 25, 30, 35, 40, 45, 50 шаг.
Наклад: А 800, Б 200.

1962 р. *Пропагандивний блок з гаслом "За українську культуру".*
Марка без номіналу.
Наклад: А 250, Б 250.
Формат: 112 × 107 мм.

1968 р. *Аналогічний блок в інших кольорах і зі зміненим роком видання. Наклад блоку той самий.*

"Славний" список злочинів північного сусіда проти української культури започаткував шанований росіянами князь Андрій Боголюбський, який у 1169 р. гірше нехриста палив, вбивав і грабував Київ. Вкрадена ним Вишгородська ікона Богородиці, що сьогодні вважається найбільшою святинею Росії, насправді є красномовним свідченням справжньої натури цієї держави. Систематичні злочини Москви проти української культури та нації розпочалися після Пере-

яславської угоди 1654 р. Москва почала із обмеження сфери вживання українського слова; вона вдалась до найганебнішої в світовій цивілізації практики – заборони друкувати книжки українською мовою, а вже надруковані знищувати. Нищення вогнем українських книг розпочалось ще у Московії згідно указу царя Олексія Михайловича від 1627 р., продовжилось за панування Петра I, агенти якого в ніч з 21 на 22 квітня 1718 р. підпалили бібліотеку Києво-Печерської Лаври з домонгольських часів, і Катерини II, яка невідомо де поділа всі давньоруські літописи, замінивши їх "сводом російських літописів", а завершилось велетенськими багаттями з книг по всій Україні за комуністичних часів. У XX ст. з особливою жорстокістю була знищена переважна більшість церков Східної України, багато з яких пережили татаро-монголів хана Батия, унікальні твори сакрального живопису, світської архітектури, навіть на перший погляд ідеологічно нейтральні зразки народного мистецтва. А вцілілі шедеври розтягались до Ермітажу, в музеї Москви чи менших російських міст, приватними російськими колекціонерами. За різними підрахунками Україна втратила від 80 % до 90 % своїх культурних надбань.

1967 р. *Пропагандивний блок з гаслом "За волю і культуру України".*

Номінал: 25 × 2 шаг.

Аналогічні блоки в інших кольорах і зі зміненим написом року видання були випущені в роках 1968, 1969, 1970, 1971, 1974, 1975, 1976.

Щоби зберегти для дітей та внуків хоча б те, що ще не встигли знищити і розтягти чужинці, ППУ у своїй видавничій діяльності так часто звертається до теми української культури та просить усіх українців і всіх чесних людей світу “Плекайте українську культуру”.

Олімпійські ігри 1952, 1956, 1960, 1964, 1968, 1972 та 1976 рр.

У світовому олімпійському русі Україна почала брати участь з 1952 р. на Іграх XV Олімпіади в Хельсінкі. Проте жодне з досягнень українських спортовців у ті часи не прославляло їхню Батьківщину, бо усі здобутки, аналогічно як і здобутки інших народів радянської імперії, привласнювало собі утворення під назвою СРСР. А оскільки в тогочасному світі абревіатура СРСР асоціювалась з Москвою та росіянами, то, очевидно, що лаври переможця ішли в їхню скарбничку.

Проти цієї відвертої несправедливості і виступала ППУ, випускаючи серії марок та блоки, присвячені практично кожній Олімпіаді. Цим ППУ хотіла нагади українцям в діаспорі і розповісти народам вільного світу, що українська нація є несправедливо дискримінованою щодо участі в олімпійському русі і постійно експлуатується на користь іншого народу. Так, до XV Олімпіади 1952 р. було випущено блок під гаслом в чотирьох мовах: “Поневолена Україна не бере ще участи в Олімпіяді 1952”. До наступної Олімпіади 1956 року вийшов блок під гаслом: “Український спорт ще у неволі”, а Олімпіада 1972 року була згадана випуском блоку під гаслом: “Україна бореться проти Росії за твою волю!” Усі сім Олімпіад з 1952 до 1976 р. відзначені випусками ППУ. Пропущена була лише Олімпіада 1980 р., проте в ті часи видавнича діяльність ППУ різко пішла на спад і того року взагалі не з’явилось жодної марки чи блоку.

А досягнення українських спортовців за час їхньої участі в Олімпіадах є вражаючі. Практично в кожній збірній олімпійській команді СРСР українці складали щонайменше 25 % від загальної кількості атлетів. В Олімпійських іграх брало участь 959 атлетів з України, які завоювали 207 золотих, 134 срібних і 139 бронзових медалей. Було встановлено чимало світових рекордів у різних видах спорту, а імена їх творців стали всесвітньо відомими. Біда лише, що при цьому ніхто не згадував, що ці атлети представляють Україну.

Самостійним учасником олімпійського руху Україна змогла стати лише після здобуття незалежності. 22 грудня 1990 р. створено Національний олімпійський комітет України, а вже на XVII зимових Олімпійських іграх в Ліллєгаммері українські спортовці виступили

самостійною командою під синьо-жовтим прапором і фігуристка Оксана Баюл здобула для незалежної України першу золоту олімпійську медаль.

1952 р. *Пропагандивна серія з нагоди XV Світової Олімпіади – зимової в Осло та літньої в Гельсінкі. Рисунки Л. Рихтицького показують різні види спорту в обрамуванні у формі тризуба. Напис "Український спорт ще у неволі" виконано українською, французькою, англійською та німецькою мовами.*

Наклад: 6000.

Зимові Олімпійські змагання в Осло.
Номінал: 10, 15, 25, 50 шаг.

Літні Олімпійські змагання в Гельсінкі.
Номінал: 10, 15, 25, 50 шаг.

1952 р. *Пропагандивні блоки з нагоди XV Світової Олімпіади. З боків напис на чотирьох мовах: "Поневолена Україна не бере ще участи в Олімпіяді 1952". Блоки видано у восьми різновидах (зубковані, тяті, з водяними знаками і без них, два різні кольори написів).*

Наклад: А 250, Б 650.

Формат: 100 × 140 мм.

1956 р. *Пропагандивна серія марок під гаслом “Плекайте український вільний спорт”. На рисунку світлина лещетаря в обрамуванні Л. Рихтицького.*

Номінал: 10, 20, 30, 40 шаг.

Наклад: А 4554, Б 540.

1956 р. *Пам’ятний блок з нагоди XV Світової Олімпіади. Рисунок блоку за проектом Л. Рихтицького показує різні види зимового й літнього видів спорту в обрамуванні у формі тризуба. В центрі блоку марка з тризубом (малий герб УНР) без номіналу. Блоки вийшли у чотирьох кольорових різновидах.*

Номінал: 10, 20, 30, 40, 10, 20, 30, 40 шаг.

Наклад: А 600, Б 200.

1960 р. *Пропагандивні блоки з нагоди XVII Світової Олімпіади. На полі блоку марки з аналогічними зображеннями. Блоки видано у двох кольорових різновидах.*

Номінал: 5, 10, 15, 20, 25, 30, 35, 40, 50 шаг.
Наклад: по 1000.
Формат:
140 × 100 мм.

1960 р. *Пропагандивна серія марок з нагоди XVII Світової Олімпіади. Рисунки марок цієї серії аналогічні як і марок блоку.*

Номінал: 5, 10, 15, 20, 25, 30, 35, 40, 50, 60 шаг.
Наклад: А 5400, Б 540.
Одночасно видано другий аналогічний наклад: А 5400, Б 540.

1960 р. *Пропагандивні блоки з нагоди XVII Світової Олімпіади. На блоці тризуб червоного або чорного кольору, особливий штемпель, марка з рисунком вітрильника.*

Номінал: 100 шаг.

Наклад: двох блоків Б 1000.

Формат: 120 × 98 мм.

1960 р. *Пропагандивні блоки з нагоди XVII Світової Олімпіади з гаслом “Плекайте вільний спорт”.*

Номінал: 100 × 3 шаг.

Наклад: Б 500.

Формат: 108 × 98 мм.

1964 р. *Пропагандивні блоки з нагоди XVIII Олімпіади. Блоки видано в двох кольорових різновидах.*

Номінал: 25 × 4 шаг.

Наклад: по Б 1000.

Формат: 152 × 102 мм.

1964 р. *Пропагандивний блок з нагоди XVIII Олімпіади в Токіо.*

Номінал: 25 × 4 шаг.

Наклад: А 250, Б 250.

Формат: 167 × 80 мм.

1964 р. *Пропагандивні блоки з нагоди XVIII Олімпіади в Токіо. Блок видано в двох кольорових різновидах.*

Номінал: 25 шаг.

Наклад: Б 250.

Формат: 118 × 77 мм.

1964 р. *Перша та друга пропагандивні серії з нагоди XVIII зимової Олімпіади в Інзбруці. Марки надруковано в дванадцяти кольорових різновидах.*

Номінал: 25 шаг.

Наклад: I серія – А 800, Б 200,

II серія – А 500, Б 500.

Також була видана пробна серія марок накладом А 136, Б 36.

1964 р. *Пропагандивна серія марок з нагоди XVIII літньої Олімпіади в Токіо. Марки номіналом в 10 шаг. надруковано в чотирьох, а марки всіх решту номіналів в двох кольорових різновидах.*
Номінал: 10, 20, 30, 40, 50 шаг.
Наклад: А 800, Б 200.

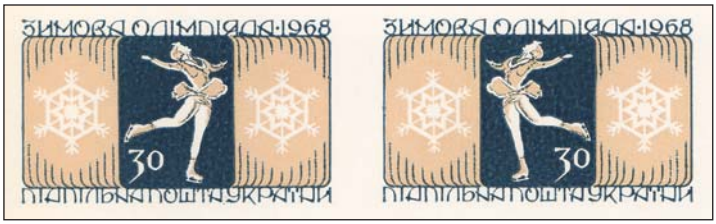

1968 р. *Пам'ятна серія марок з нагоди зимових Олімпійських ігор 1968 р. Марка з рисунком фігуристки, оберненої праворуч і ліворуч, надрукована у восьми кольорових різновидах.*
Номінал: 30 шаг.
Наклад: А 800, Б 200.

1968 р. *Пропагандивні блоки (фрагмент) з нагоди зимових Олімпійських ігор в Ґреноблі (Франція). Блок складається з дев'яти однакових марок у різних кольорах. Надруковано блоки у двох кольорових різновидах.*

Номінал: 30 × 9 шаг.
Наклад: А 250, Б 250.
Формат: 99 × 159 мм.

1968 р. *Дві пропагандивні серії марок з нагоди літніх Олімпійських ігор 1968 р. Серії відрізняються кольорами марок. Кожний номінал надруковано у двох кольорових різновидах.*
Номінал: 15, 25, 35, 45, 55 шаг.
Наклад: по А 800, Б 200 кожної серії.

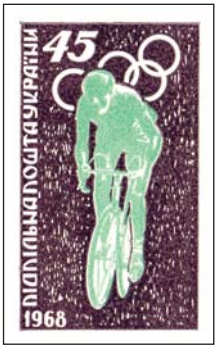

1968 р. *Пропагандивна серія марок з написом “Свобода є неподільна”, “Freedom is indivisible”. Серія друкована у спільних аркушах з марками першої та другої серій з нагоди Олімпійських ігор 1968 р.*

Номінал: 15, 25, 35, 45, 55 шаг.

Наклад: А 800, Б 200.

1973 р. *Чотири серії марок з нагоди XX Олімпійських ігор в Мюнхені. Кожна марка в серії виконана у двох кольорових різновидах. Серії відрізняються зміненими кольорами марок. Рисунки марок за проектом Л. Рихтицького.*

Номінал: 10, 15, 20, 25, 50 шаг.

Наклад: I серія А 2160, Б 540; II, III і IV серії по А 150, Б 30.

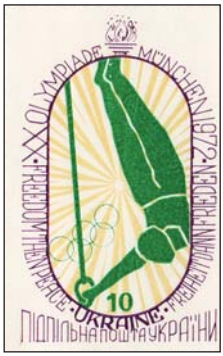

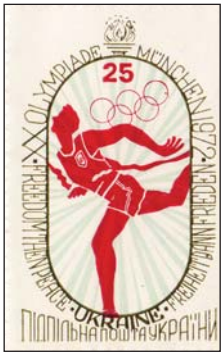

1973 р. *Серія марок з нагоди зимових Олімпійських ігор. Марки з рисунком двох видів надруковано у восьми кольорових різновидах. На аркуші 18 марок, розділених вертикальним містком із зображенням тризуба. На верхньому полі аркуша напис “Україна бореться проти Росії за твою волю!”, на нижньому полі цей сам напис англійською мовою.*

Номінал: 30 шаг.

Наклад: А 1800, Б 450.

1976 р. *Серія марок з нагоди XXI Олімпійських ігор. Марки надруковано в кількох кольорових різновидах.*

Номінал: 10, 20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90 шаг.

ІНШІ ТЕМИ У ВИДАННЯХ ППУ

Україна ніколи не стояла осторонь культурних та цивілізаційних процесів, що відбувались у світі, і з радістю вітала досягнення інших народів та поширювала їхні здобутки на своєму ґрунті. Потяг до знань, зацікавлення усім, що відбувається довкола, бажання бути учасником цивілізаційного процесу є характерною рисою українців. Тому й не дивно, що ППУ, попри значний інтерес до суто української проблематики, звертається також і до інших світових загальноцивілізаційних тем. Така практика ППУ свідчить про єдине – українці, незважаючи на століття неволі, не дивлячись на високі мури, що ними намагались відгородити їх від світу, і надалі вважають себе учасником світової спільноти, повноправним членом всесвітньої сім'ї вільних націй.

ООН – Організація Обманутих Націй. Europa Tragica.

У 1955, 1960 та 1964 рр. ППУ випустила марки та блок, присвячені на перший погляд різним темам, які, проте, об'єднані однією простою істиною – без вільної України не буде спокою та стабільності в Європі та світі.

1956 р. *Ужиткова серія марок з нагоди 10-ліття ООН. На рисунку емблема ООН в оформленні Л. Рихтицького із саркастичним написом: "Десятиріччя обманутих націй".*

Номінал: 15, 20, 30, 35 шаг.

Наклад: А 4554, Б 450.

1960 р. *Пропагандивна серія марок під гаслом "Europa Tragica".*

Номінал:5, 10, 15, 25, 50, 100 шаг.

Наклад: А 5400, Б540.

У 1955 р. світова спільнота відзначала 10-річний ювілей створення Організації Об'єднаних Націй, а в Україні ще лилася кров і сотні тисяч в'язнів мучились в комуністичних тюрмах та концтаборах. Світ уже забував про страхіття війни, а багатомільйонний український народ стогнав у комуністичному ярмі і нидів в нужді та злиднях. Світ волів не помічати, що брутально порушуються засадничі

права великого європейського народу, а з ним інших народів Російської імперії. Саме проти цієї відвертої наруги над правами людей і народів, проти зневаги основних принципів, на яких засновано ООН, Підпільна Пошта випустила серію марок із саркастичним написом: “Десятиріччя обманутих націй”.

1964 р. *Пропагандивний блок під гаслом “Європа”. Кольорові різновиди блоків нумеровані римськими цифрами від I до V.*

Фундаторами ООН виступила 51 держава, у тому числі СРСР та маріонеткові радянські Україна і Білорусь. До сьогоднішнього дня для багатьох дослідників залишається незрозумілим, чому саме ці дві республіки опинились поміж членів-засновників такої поважної міжнародної структури. Адже серед більш як півсотні держав учасниць ООН для Москви два додаткові голоси не мали надто великого значення, тим більше, що як постійний член Ради Безпеки СРСР мав право вето. Проте в той час для радянської Російської імперії реальною загрозою було міжнародне визнання організованої збройної боротьби українського народу, яку очолював найвищий представницький орган – УГВР, і який єдиний мав моральні і законні підстави репрезентувати українську націю. Щоби не допустити визнання УГВР як виразника інтересів української нації, Сталін висунув у фундатори ООН кишенькову Українську Радянську Соціалістичну Республіку та недієздатну Білоруську РСР, яка мала дещо загримувати справжні наміри вождя. Зрештою про це Сталін відверто признався

Рузвельту: “Голос для України в ООН необхідний для збереження єдності СРСР”.

Згідно Статуту ООН головною метою організації є дотримання принципу рівноправ’я та самовизначення народів та повага до прав і основних свобод людини. Випускаючи в світ марки, присвячені ООН та Європі, ППУ стверджувала, що наразі усе це є фікцією, бо стосовно українського народу та інших народів СРСР ні ООН, ні вільна Європа нічого не роблять, щоби ці пункти Статуту стали реальністю. Українці і надалі залишалися гнобленою та уярмленою нацією, а “без вільної України не бути вільній Європі”.

Фінляндія – союзник України

У 1967 р. на відзначення ювілею відновлення державної незалежності Фінляндії ППУ випустила пропагандивний блок під гаслом “Свобода народам – свобода людині” і написом по верхньому краю марок “50-річчя натуральних союзників”.

Лихом Фінляндії, як і України, було близьке сусідство із Москвою. Очевидно, що невелика країна з малочисельним народом (у 1978 р. – 4,75 млн. мешканців) не змогла протистояти могутній імперії і була окупована Росією. У складі Російської імперії Фінляндія перебувала як автономне Велике князівство. В той час у Петербурзі гуртувались еліти різних поневолених націй імперії і, цілком природно, що між українськими і фінськими діячами нав’язались дружні контакти. Великим прихильником України і її популяризатором у Фінляндії був історик Г. Ґуммерус, який у 1918 р. став фінським послом у Києві.

У 1917 р. Російська імперія почала розвалюватись і, користуючись нагодою, що Москва усі сили кинула, аби втримати Україну та інші території, Фінляндія зуміла відновити самостійну національну державу. Перед початком німецько-радянської війни тепер вже радянська імперія ще раз спробувала захопити цю маленьку країну, проте отримала рішучу відсіч. У ганебній для Москви війні з 30 листопада 1939 р. по 12 березня 1940 р. Червона Армія втратила біля 150 тисяч убитих і 500 тисяч поранених, обморожених і пропалих безвісті.

Маючи гіркий історичний досвід зовсім недобросусідських стосунків з Росією, Фінляндія таким чином перетворювалась у “натурального союзника” України. Випускаючи блок, присвячений відновленню Фінської держави, ППУ водночас хотіла підкреслити, що “натуральними союзниками” України є також усі інші нації, які мали нещастя замешкати поблизу російських кордонів.

1967 р. *Пропагандивні блоки (фрагмент) з написом "Свобода народам – свобода людині". Блоки видано у двох кольорових різновидах. В блоці 12 марок з однаковим рисунком в різних кольорах. На нижньому полі блоку напис "Свобода народам – свобода людині"*

Номінал: 25 × 12 шаг.
Наклад: А 500, Б 500 кожного різновиду.
Формат: 138 × 137 мм.

Вільям Шекспір (23.04.1564 – 23.04.1616)

ППУ не могла оминути 400-літній ювілей видатного англійського поета, актора, драматурга, літератора світового рівня Вільяма Шекспіра. Виданням серії марок у 1964 р. Підпільна Пошта намагалась від імені українського народу вплести свою квітку пошани у всесвітній вінець слави геніальній людині, творчість якої мала і матиме значний вплив на поступ людської цивілізації. Народність, демократизм, високі ідеали гуманізму у творах Шекспіра були близькими і співзвучними творчості класиків української літератури. Без сумніву, що вже від початків новітньої української літератури її творці були добре обізнані зі світовою спадщиною і зокрема з творчістю В. Шекспіра. В Російській імперії переклади його творів почали з'являтись вже в кінці XVIII ст. Значне зацікавлення ними виявляв Т. Шевченко і до арешту мав у власній бібліотеці книги видатного драматурга. Звертався Т. Шевченко до шекспірівських тем також у своїй малярській творчості. Переклади Шекспіра українською мовою здійсню-

вали такі видатні літератори як П. Куліш, М. Старицький, І. Франко, Ю. Федькович, П. Грабовський, М. Рильський, І. Кочерга, Ю. Клен, Т. Осьмачка, І. Стешенко, М. Бажан, С. Гординський, Я. Славутич та чимало інших письменників і перекладачів. Через літературні переклади і через театр з творчістю В. Шекспіра був добре ознайомлений український народ.

Попри відзначення ювілею видатного драматурга видання ППУ виконало ще одну функцію – ці марки засвідчили також європейськість української нації і її бажання брати діяльну участь у процесах налагодження порозуміння та співпраці між різними націями старої Європи та світу.

1964 р. *Пам'ятна серія марок для відзначення 400-ліття від дня народження В. Шекспіра. Марки надруковано в шести кольорових різновидах.*
Номінал: 25 шаг.
Наклад: А 800, Б 200.

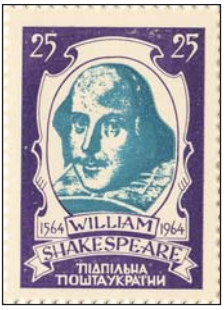

Американська космічна програма "Аполлон"

До теми космічних програм США під загальною назвою "Аполлон" ППУ звертається з двох причин. По-перше, Підпільна пошта не могла оминути подію світового рівня, що вивела людство на новий щабель пізнання всесвіту. А по-друге, це була нагода нагадати світові, що Україна ще є дискримінованою у всіх сферах людської діяльності, в тому числі і науковій, що українці свій талант та працю змушені задарма віддавати чужій країні і чужій системі.

Програма пілотованих космічних польотів NASA "Аполлон" була задумана і прийнята на початку 1960-х рр. та мала за мету висадку людини на Місяць. Після тривалого періоду підготовчих робіт "Аполлон-11" доставив астронавтів на навколомісячну орбіту, і вперше в історії людства 21 липня 1969 р. о 2 годині 56 хв. 20 сек. за Гринвічем людська нога ступила на поверхню Місяця. Ніл Армстронґ та Базз Олдрін були першими людьми, що висадились на іншому космічному тілі. Усього за шість польотів на Місяці побувало 12 астронавтів.

1969 р. *Пам'ятна серія марок на відзначення висадки людини на Місяць. Марки надруковано у шести кольорових різновидах. Номінал: 25, 50, 100 шаг.*

Поряд з тим, відзначаючи видатне досягнення американського народу, ППУ нагадувала світовій спільноті, що Україна ще виборює свою державну незалежність і в силу несприятливих обставин позбавлена можливості брати участь у дослідженні космічних просторів. ППУ також стверджувала, що століттями Москва висмоктує розум і працелюбність української нації. Без України, її економічного потенціалу, науково-технічних працівників досягнення СРСР у космічній галузі були би немислимими.

1969 р. *Три пам'ятні блоки на відзначення висадки людини на Місяць. У першому блоці по центрі розташована марка великого формату номіналом 25 шаг., а ліворуч і праворуч – марки менших форматів відповідно номіналом 50 і 100 шаг.; у другому блоці по центрі – великого формату марка номіналом 50 шаг., а ліворуч і праворуч – відповідно менші марки номіналом 25 і 100 шаг.; у третьому блоці по центрі – марка номіналом 100 шаг., а ліворуч і праворуч – марки номіналом 25 і 50 шаг.*

Українські підприємства та проектно-конструкторські організації брали безпосередню та найдіяльнішу участь у всіх без винятку космічних програмах СРСР. Українські вчені та конструктори, відкриття і славу яких Росія постійно приписувала собі, здобули світове визнання. Основоположник практичної космонавтики Сергій Корольов, розробник ракетних двигунів, який в анкетах вперто писав "українець", Валентин Глушко, предтеча космічної справи Микола Кибальчич, творець рідинно-паливних прискорювачів Костянтин Ціолковський – усі вони були українцями, проте Москва вперто називала їх "великими російськими дослідниками космосу". А як не згадати Юрія Кондратюка (Олександр Шаргей), розрахунки якого використали американці, здійснюючи політ і посадку на Місяць у програмі "Аполлон".

Випускаючи у світ пам'ятний блок, ППУ вітала американський народ з визначною науковою перемогою і разом з тим сумувала, що український народ, через російську окупацію України, позбавлений можливості самостійно під своїм іменем брати участь у дослідженнях космосу.

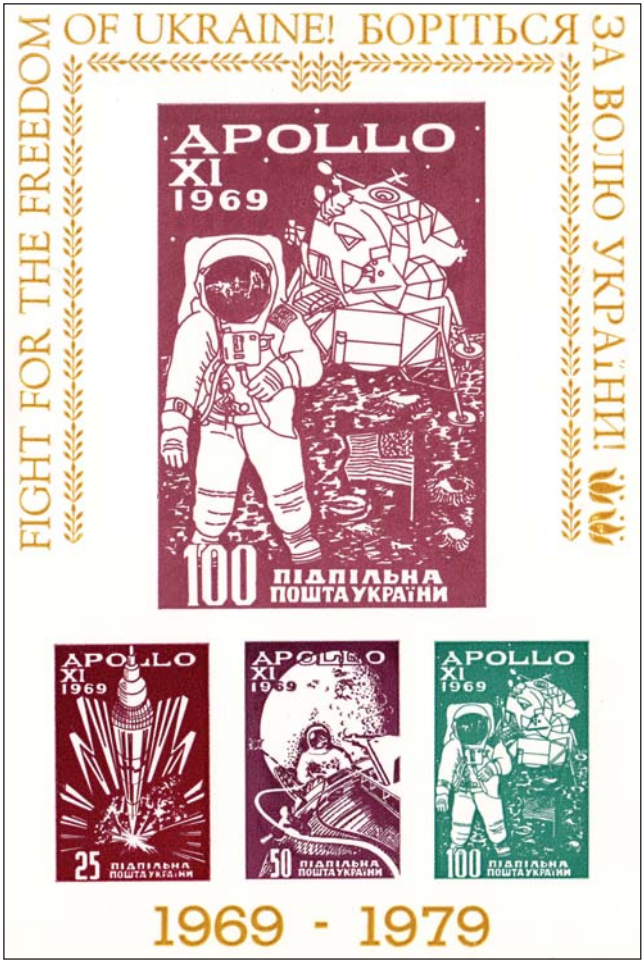

1979 р. *Три пам'ятні блоки в 10-ту річницю висадки людини на Місяць. У першому блоці зверху розташована марка великого формату номіналом 25 шаг., у другому і третьому – відповідно 50 і 100 шаг.*

УКРАЇНА У СВІТОВОМУ ПОШТОВОМУ РУСІ

Всесвітній Поштовий Союз

Наприкінці грудня 1949 р. з'являється друге з черги видання ППУ, яке було присвячене 75-літтю заснування Всесвітнього Поштового Союзу. Випуск цієї серії марок був символічним з огляду на згадку одночасно про декілька важливих для становлення української поштової справи дат: заснування ВПС (1874), появу перших українських державних марок (1918), та заснування ППУ (1949). Поряд з тим ця серія марок започаткувала постійну увагу ППУ впродовж усього її існування до поштової справи як важливої складової повноцінного державного життя нації.

1949 р. *Пам'ятна серія марок у 75-річчя заснування Всесвітнього Поштового Союзу. Рисунки Мирона Білинського в алегоричній формі зображають поневолення України – колишнього члена ВПС – в її зв'язках з вільним світом. Роки в лівому нижньому куті означають: 1874 – заснування ВПС; 1918 – рік вступу України до ВПС. Марки надруковано у двох кольорових різновидах.*

Номінал: 10, 40 шаг.

Наклад: А 45048-22872 (залежно від кольору і номіналу), Б 2016.

ВПС (англійською – UPU, Universal Postal Union) відзначає дату свого народження 9 жовтня. До виникнення ВПС міжнародний поштовий обмін регулювався великою кількістю двосторонніх міждержавних договорів. Перші спроби встановити уніфіковані правила, які б регламентували відносини між більшим числом країн в сфері поштових послуг, з'являються у 1863 р. на міжнародній конференції в Парижі. З плином часу на першому Міжнародному Поштовому Конгресі 9 жовтня 1874 р. в Берні (Швейцарія) 22 країни підписали угоду про створення Загального Поштового Союзу, назву якого у 1878 р. було замінено на Всесвітній Поштовий Союз. На сьогоднішній день ВПС є універсальною поштовою структурою міжнародного рівня, яка об'єднує майже всі країни світу (191 держава) і забезпечує глобальну мережу поштового сполучення та доставки кореспонденції у найвіддаленіші куточки земної кулі.

1950 р. *Пам'ятний блок у 75-річчя заснування ВПС.*
Наклад: 1380 і 1400 для двох кольорових різновидів.

Поряд з відзначенням ювілею ВПС для Підпільної Пошти України існувала ще одна важлива причина, щоби згадати про цю організацію. Згідно загальноприйнятих правил до ВПС може вступити країна-член ООН, або ж якщо ця країна не є членом ООН, але є незалежною державою, за згоди двох третин держав-учасників ВПС. Формально Україна вважалась державою-членом і навіть "засновницею" ООН та належала до ВПС. Проте реально її членство було одним з численних засобів маскування окупаційної політики Росії в Україні. Як "державна незалежність", так і самостійна поштова політика радянської України були лише міжнародною фікцією, бо за увесь час існування Радянського Союзу Українська РСР не випустила жодної поштової марки. На всіх поштових виданнях тих часів, навіть тих, де згадувалась українська тематика, як назву країни-емітента було надруковано "Почта СССР". Своїми виданнями ППУ не тільки протестувала проти цієї несправедливості, але й в міру своїх обмежених сил і можливостей виправляла цю несправедливість, розміщуючи на своїх марках і блоках напис "Підпільна Пошта України".

1974 р. *Ювілейна серія марок (фрагмент аркуша) з нагоди 100-ліття від заснування ВПС. Марки надруковано у восьми кольорових різновидах. На аркуші 18 марок, переділених вертикальним містком. На верхньому полі аркуша напис "Вільна Україна є передумовою вільної Європи", на нижньому полі цей сам напис англійською мовою.*

Номінал: 40 шаг.

Наклад: А 2000, Б 400.

1974 р. *Ювілейна серія марок з нагоди 100-ліття заснування ВПС. У серії 48 різних кольорів. Номінал: 100 шаг.*

День української марки

У світі перша поштова марка з'явилась 6 травня 1848 р. в Англії і була виготовлена за ескізом англійського поштмейстера Роуленда Гілла. Невдовзі марки почали випускати інші держави світу. В Російській імперії поштова марка з'явилась у 1857 р. і наступного року надійшла в обіг. У той же час недержавні нації були позбавлені можливості брати участь у світовому поштовому русі. Правда, в Росії повітові земські управи отримали право друкувати поштові знаки і на Катеринославщині, й у Таврії вони були видані вже на початку 1866 р., проте репрезентували ці марки чужу державу і швидше свідчили про колоніальне гноблення України.

Власні марки уже державної пошти України (5 купюр з номіналом 10-50 шагів) випущено в часи УНР, а введено в обіг за Гетьманату П. Скоропадського в середині липня 1918 р. Вперше на поштових марках з'явилась назва держави-емітента "Українська Народна Республіка". Наступна марка номіналом у 20 гривень з назвою емітента "Українська Держава" була випущена за Гетьманату, а введена в обіг у січні 1919 р. Також, щоби вберегти державну скарбницю від напливу недійсних марок колишньої царської Росії і через недостатню на початках кількість власних поштових знаків, Міністерство Пошти Української Держави (Гетьманату) видало розпорядження на усіх наявних російських марках поверх старого зображення надруковувати зображення тризуба. Українські марки використовувались за безпосереднім призначенням, як поштові знаки і як розмінні монети, які на той час зникли з обігу.

Надруки на колишніх поштових марках австро-угорської держави робили також у Західній Україні. При цьому в середині надруку містився тризуб, а в чотирьох кутах відповідно літери "З.", "У.", "Н.", "Р.". Уряд ЗУНР замовив також серію з 5 марок з написом "Українська Народня Республіка З.О." у віденській друкарні, проте отримав її уже на еміґрації в кінці 1919 р. Поштовий відділ еміґраційного уряду УНР, яким керував Ю. Максимчук, випускав, марки в кінці 1940-х – на початку 1950-х рр. у Мюнхені, які українські еміґранти додатково доклеювали до державних марок країни, з якої надсилали поштові відправлення.

У 1939 р. в Закарпатті були зроблені надруки "Карпатська Україна" на марках чехо-словацької пошти. У травні 1941 р. в Празі ОУН(р) випустила серію марок, призначену для обігу у відновленій Українській Державі. І хоча велику частину цих марок у вересні конфіскувала та знищила німецька влада, все ж багато з них було розповсюджено в Західній Україні, Чехії та Німеччині. Відомі також фак-

ти, коли в умовах радянської окупації в підпіллі кустарним способом виготовляли марки для ознакування відправлень кур'єрської польової пошти УПА. Після завершення Другої світової війни на еміґрації українці розгорнули широку філателістично-видавничу діяльність. З-поміж усіх повоєнних еміґраційних спроб філателістичної діяльності найбільш плідною виявилась видавнича праця Закордонного Поштового Відділу Підпільної Пошти України ЗЧ ОУН. Загалом у повоєнний період ППУ та інші українські діаспорні інституції випустили фантастично велику кількість марок, у той час як член Всесвітнього Поштового Союзу радянська Україна – жодної.

1964 р. *Пам'ятні блоки для відзначення Дня української поштової марки. Блоки були видані також в 1965, 1966, 1967, 1968, 1969 і 1970 роках. Наклад і формат блоків ті самі, лише зі зміненими роками.*

Номінал: 10, 20, 30, 40 шаг.
Наклад: А 250, Б 250.
Формат: 142 × 82 мм.

За тривкий зв'язок з краєм

Друга світова війна стала трагедією для мільйонів українських сімей. За кордоном опинились мільйони українців, що на Батьківщині залишили розбиті сім'ї, друзів, близьких і дорогих серцю людей. І раптом перед ними виросла непробивна "залізна завіса", яка в одну мить розірвала родинні та товариські зв'язки і унеможливила спілкування між цими людьми у будь-який спосіб. Більшість з тих,

хто опинився за кордоном, упродовж десятків років остерігались подавати рідним в Україну навіть найменшу звістку, знаючи, що останніх за це можуть очікувати проблеми, а то й переслідування з боку комуністичної репресивної машини. Органи КҐБ пильно стежили за будь-якими контактами радянських громадян з мешканцями вільного світу. Багато листів, які адресувались з України за кордон чи навпаки, негласно перечитувались розгалуженим штатом працівників спецслужб. Практично за кожним, хто приїздив з-за кордону до України, щоби відвідати рідню пильно стежили агенти радянських спецслужб та "секретних сотрудників" (в народі сексотів). До того ж – радянського громадянина змушували доносити самого на себе. При вступі до вищих навчальних закладів, мобілізації до війська чи влаштуванні на посаду дещо вищу за звичайного робітника необхідно було заповнити анкету, де зокрема запитувалось "чи були в родині засуджені", "чи були родичі на окупованій території" і "чи є родичі за кордоном". При цьому людина потрапляла в непросту ситуацію: або "забути" минуле своєї родини, або ж власноручно записати себе в список неблагонадійних для радянської влади і таким чином значно обмежити свій професійний ріст. Комуністична реальність багата на випадки, коли людей дискримінували тільки через те, що вони підтримували листування з родичами, які мешкали в капіталістичних країнах.

1958 р. *Перша пропагандивна серія марок під гаслом "За тривкий зв'язок з краєм".*
Номінал: 10, 20, 30, 40, 50, 55, 60, 65 шаг.
Наклад: А 5400, Б 540.

1960 р. *Друга пропагандивна серія марок під гаслом "За тривкий зв'язок з краєм".*
Номінал: 5, 15, 25, 35, 45, 75 шаг.
Наклад: А 3600, Б 360.

Цю абсурдну ситуацію, що склалась в радянській Україні, добре розуміли українці, які волею випадку опинились у різних країнах вільного світу, і з болем у серці, проте через усвідомлення необхід-

ності не нашкодити своїм рідним і близьким на Батьківщині, змушені були до мінімуму обмежувати або й взагалі припинити листування та контакти з ними. Проти цієї ганебної практики комуністичного режиму виступала ППУ, випускаючи серії марок із символічним зображенням радянського багнета, який пробиває листа, адресованого в Україну.

1961 р. *Пропагандивна серія марок з циклу "За тривкий зв'язок з краєм".*

Номінал: 2, 3, 5, 10, 15, 20, 25, 30, 35, 40, 45, 50 шаг.

Наклад: А 3600, Б 360.

1959 р. Блоки з циклу "За тривкий зв'язок з краєм". Напис "Ще не вмерла Україна". Наклад однаковий для всіх років випуску.

Номінал: 25 × 2 шаг.

Наклад: Б 500.

Формат: 110 × 80 мм.

1959 р. Напис “Нехай вічна буде слава, же през шаблі маєм права”.
Формат: 114 × 84 мм.
1960 р. Напис “Contra spem spero”.
Формат: 114 × 84 мм.
1961 р. Напис “Борітеся – поборете”.
Формат: 110 × 82 мм.
1961 р. Напис “В горах грім гуде”.
Формат: 112 × 83 мм.
1963 р. Напис “Freedom, the peace”.
Формат: 110 × 83 мм.
1964 р. Напис “Свобода народам”.
Формат: 112 × 82 мм.
1965 р. Напис “Свобода людині”.
Формат: 110 × 83 мм.
1966 р. Напис “Вставайте, кайдани порвіте”.
Формат: 111 × 82 мм.
1967 р. Напис “На сході ми”.
Формат: 112 × 83 мм.
1968 р. Напис “За честь, за славу, за народ”.
Формат: 111 × 83 мм.

Кур’єри Підпільної Пошти воюючої України

Ці випуски ППУ з’явились в період, коли зв’язок між закордонними та крайовими структурами опору комуністичній окупації було перервано і численні групи кур’єрів, усвідомлюючи, що йдуть на вірну смерть, все ж вирушали в Україну із сподіванням таки відновити втрачені контакти. Із більш як ста зв’язкових, висланих на початку 1950-х рр. в Україну, на Захід повернулися одиниці. Це були люди, котрі свою молодість віддали боротьбі проти окупантів і волею випадку зуміли вирватись з радянського пекла у вільний світ. Перед ними відкривалась перспектива врешті відпочити від довгих років боротьби, зажити свобідно і заможно у вільному світі, з почуттям гідно виконаного обов’язку. Їх ніхто не примушував повертатись в Україну; вони просто знали, що на них чекає Україна і поневолений народ.

Цими випусками ППУ віддавала належну пошану також усім невтомним працівникам підпільної пошти за увесь період визвольних змагань. Однією з найголовніших засад успішної протидії окупантам є забезпечення постійного та надійного зв’язку. Добре розуміючи значення кур’єрсько-поштової служби підпілля, ворог для її підриву і спаралізування кидав своїх найдосвідченіших розвідників, використовував найпідступніші та найбрутальніші методи.

1952 р. *Перша пам'ятна серія марок у честь кур'єрів і зв'язкових Підпільної Пошти, що впали на полі слави. Рисунки марок Михайла Черешньовського (5 і 50 шагів) та Мирона Білинського (10, 15, 20 і 100 шагів).*

Номінал: 5, 10, 15, 20, 50, 100 шаг.

Наклад: 8000.

В умовах постійної і довготривалої війни проти різних окупантів УВО, ОУН і УПА зуміли витворити широко розгалужену, добре організовану і винятково ефективну службу зв'язку. На кур'єрів і зв'язкових підпілля покладалось виконання різноманітних завдань. Вони передавали накази і розпорядження по лінії зв'язку, займались розвідкою, були провідниками у добре відомих їм теренах, а в разі потреби ще й ставали до бою. Про ефективність і дієвість цих непомітних трудівників зв'язку свідчить хоча б фантастична скоординованість та узгодженість дій підпільних та партизанських структур упродовж десятиліть на велетенських просторах Волині, Галичини, Закарпаття, Закерзоння, Центральної України, Буковини і центрів визвольної боротьби на еміґрації. А окрім того, завдячуючи кур'єрам, вільний світ постійно дізнавався про боротьбу ОУН та УПА. Кур'єри також займались розповсюдженням підпільницької преси та літератури, яку, часами, як це

не парадоксально, висилали також з-поза меж України офіційною поштою СРСР.

Лише з кінця 1950-х рр. ЗЧ ОУН і ЗП УГВР припинили висилати в Україну підпільників і кур'єрська служба перестала функціонувати. Останній відомий факт висилки в Україну датується 1960-им роком, коли В. Лаба – "Чумак" повітряним шляхом був закинений на Тернопільщину і, не зумівши нав'язати контактів, повернувся на Захід.

1953 р. *Друга пам'ятна серія марок у честь кур'єрів і зв'язкових Підпільної Пошти, що впали на полі слави. Рисунки марок Михайла Черешньовського (5 і 50 шагів) та Мирона Білинського (10, 15, 20 і 100 шагів).*

Номінал: 5, 10, 15, 20, 50, 100 шаг.

Наклад: 6000.

Третю пам'ятну серію у честь кур'єрів і зв'язкових Підпільної Пошти видано у 1954 р. накладом 2000.

Підпільна Пошта України

З величезної кількості марок, що їх випустила ППУ, власній діяльності присвячено тільки дві серії:

— ювілейна серія до 10-ї річниці початку діяльності ППУ на еміґрації;

— ювілейна серія до 20-ї річниці виходу у світ Празьких марок 1941 р.

Властиво ці серії були приурочені навіть не так для відзначення ювілейних дат самої ППУ, скільки для констатації важливих етапів розвитку національно-визвольної боротьби та ствердження українців як європейської державної нації. Чи думали тоді Любомир Рихтицький та й усі, хто був причетний до діяльності Закордонного Поштового Відділу Підпільної Пошти України ЗЧ ОУН, що своєю працею вони творять важливу і славну сторінку історії української

національно-визвольної боротьби XX ст.? Мабуть, що ні. Вони, будучи переконаними, що ніхто за них цього не зробить, самовіддано і чесно виконували свою, як їм видавалось, маленьку справу. Але, власне, з таких маленьких справ і твориться велика історія великого народу.

1959 р. *Ужиткова серія марок у 10-річчя створення підпільної пошти на еміґрації. На рисунку зображено зразки різних марок ППУ.*

Номінал: 10, 20, 30, 40 шаг.

Наклад: А 2700, Б 270.

1961 р. Пам'ятний блок на відзначення 20-річчя першої серії марок ОУН(р), виданих у Празі у 1941 р.

Наклад: 1000.

Формат: 149 × 117 мм.

1961 р. *Ювілейна серія марок у 20-ліття появи перших марок ППУ у 1941 р.*

Номінал: 5, 8, 10, 12, 15, 16, 20, 24, 25, 30 шаг.

Наклад: А 800, Б 200.

1952 р. *Перший пам'ятний блок з нагоди створення 6 поштових відділів Підпільної Пошти України. Блок містить три марки номіналом 10, 25 і 50 шаг. Марки погашено усіма шістьма штемпелями з текстом: "Підпільна Пошта України – Поштовий Відділ. Постій. (число)".*

Наклад: Б 300.

Сьогодні ми ще не можемо гідно оцінити того велетенського вкладу в українську визвольну боротьбу та українську культуру, що його зробили творці ППУ. Ми тільки злегка привідкриваємо потужний пласт нашого мистецького та духовного спадку, який потребує глибокого вивчення, систематизації та популяризації серед україн-

ського загалу. Проте вже сьогодні діяльність ППУ для кожного українця повинна стати тим наочним прикладом, що доля України і його власна доля залежать тільки від нього і її треба здобувати, творити вже і негайно, щоби знову не проспати, як це було не раз в нашій складній, але славній історії.

1952 р. *Другий пам'ятний блок з нагоди створення наступних 4 Поштових Відділів Підпільної Пошти України. В блоці 4 марки номіналом 10, 15, 25 і 50 шаг. Текст на штемпелях аналогічний як і в попередньому випадку з тим, що числа змінюються від 7 до 10.*

Наклад: Б 200.

ІНДЕКС

А

АБН 13, 28, 193-195
Австралійський, континент 209
Австралія 20, 178, 180, 181
Австрійська, армія (війська) 81, 123, 146
Австрійська, корона 138
Австрійці 122
Австрія 174
Австрія, Долішня 17, 33
Австро-Угорська імперія (держава). Див. Австро-Угорщина
Австро-Угорщина 114, 116, 122, 143, 162, 259
Азербайджанці 193
Азія 193, 209, 217
Азія, Центральна 167
Айдаго, штат 183
АК 155
Акт 30 червня 14, 29, 65, 92, 133-136, 154
Албанці 193
Альберта, пров. 20, 36
Америка 185, 192
Американський, Конґрес 196
Американський, народ. *Див.* Американці
Американські, континенти 7, 178, 209
Американці 250-252
Анархісти 127
Ангел Євген, отаман 126
Англія 181, 259
Андрій Боголюбський, князь 107, 228
Антанта 122
Антибільшовицький Блок Народів. *Див.* АБН
Антонович Володимир 72
"Аполлон" ("Apollo"), амер. косм. програма 249, 251
"Аполлон-11", косм. корабель 249
Аргентина 181, 192
Армстронґ, Ніл 249
Асоціаця Діячів Української Культури 19, 34
Ашхабад, м. 227

Б

Бабин Яр, урочище 91
Бажан Микола 249
Базар, с. 14, 29, 75, 112, 130, 131, 144
Бандера Степан, пров. 15, 30, 91-94, 96, 100, 134, 151, 190, 197
Барабаш Я., кош. 49
Барановський Роман 86
Басараб Дмитро 85
Басараб Ольга 74, 77, 79, 82, 85, 86, 88, 96
Батий, хан 229
Батьківщина. *Див.* Україна
Башкири 193
Баюл Оксана 231
Белз, м. 108
Бельгія 20
Бенешів, м. 17, 33
Берегове, м. 133
Берестейський мир 14, 125
Берестя-Литовське, м. 29
Берлін, м. 145
Берн, м. 255
Бесарабська, група 131
Бескиди, Сколівські, г. 114
Бібліотека ім. Томаса Фішера, Університет Торонто 20, 36

Бібрка, м. 86, 87
Білинський Мирон 16, 32, 74, 77, 79, 82, 85, 95, 96, 129, 134, 144, 155, 161, 187, 189, 255, 264, 265
Білоруси 193
Білорусь 97, 246
Білоруська РСР 246
Більшовики 29, 78, 82, 86, 105, 106, 118-120, 125-127, 130, 131, 134, 151, 206
Богословське наукове товариство 65
Божемська Євгенія. *Див.* Рихтицька Євгенія
Божічі, м. 17, 33
Болбочан Петро, отам. 14, 29
Болгари 193
Болгарія 40
Боплан, Ґійом Левассер де 129
Борецький Микола, митр. 65, 66, 68-71
Боровець Зенон 10, 25
Бостон, м. 43
"Боян", муз. т-во 72
Братство Дивізійників 19, 34
"Братство Тарасівців" 74, 143
Братство УСС 147
Броди, м. 14, 17, 29, 33, 164, 165
Брянщина 178
Буковина 83, 122, 124, 264
Буковинський, сейм 122
Бухало Гурій 20, 36
Буцманюк Юліан 179

В

Вагилевич Іван 138
Варшава, м. 20, 36, 86
Вашингтон, м. 57, 66
Ващенко Григорій 222
Велика Британія. *Див.* Великобританія
"Велика гра", роман 19, 35
Велика Україна. *Див.* Україна, Велика
Великий Бичків, с. 67
Великобританія 132, 167, 182
Венеція, м. 17, 33
Вербицький Михайло, о. 204
Вермахт 162, 166
Вернадський Володимир 121
Весь, плем'я 39
Виговський Іван, гетьм. 47-49, 112, 113, 114
Винниця, м. *Див.* Вінниця, м.
Вишгород, м. 107
Відень, м. 83, 85, 122, 187
"Відродження", т-во 178
Візантійська, імперія. *Див.* Візантія
Візантія 40, 107
Вікінги 129
Вінниця, м. 14, 29, 154
Вірмени 193
Вітовський Дмитро, сотн. 84, 85, 123
Вітчизна. *Див.* Україна
Волзькі болгари 40
Волинська, група 131
Волинь 41, 64, 70, 83, 85, 95, 132, 148, 154, 264
Володимир Великий, князь 15, 30, 39, 40, 42, 44, 45, 107, 108, 204, 205
Володимир Мономах, князь 45, 107
Володимир-Волинський, м. 205
Волошин Августин, о. 132
Воля Якубова, с. 88
"Воля", дреднавт 127, 129
Всесвітній Поштовий Союз (ВПС) 13, 23, 28, 255-258, 260

Всеукраїнська Академія наук (ВУАН) 186
Всеукраїнська Православна Церковна Рада 70
Всеукраїнський з'їзд лікарів 169
Всеукраїнський Православний Церковний Собор, 1-ий 69
Всеукраїнський Православний Церковний Собор, 2-ий 70
В'ятичі, плем'я 40

Г

Гадяцький договір 49, 112
Гайдамаки 145
Гайделяґр, вишк. табір 17, 33
Галицьке князівство 41, 138
Галицьке, боярство 41
Галицький, край. *Див.* Галичина
Галицький, сейм 122
Галицько-Буковинський курінь УСС 81, 148
Галич, м. 84, 115
Галичани 78, 145
Галичина 17, 33, 41, 75, 83, 85, 88, 95, 114, 122-124, 132, 138, 146, 166, 177, 180, 264
Галичина, Східна 84
"Галичина", дивізія 16-19, 32, 33, 34, 145, 162, 165, 166
Гарвардський університет 89
Генеральне Губернаторство 166
"Георгій Побідоносець", флагман 128
Гетьманат (Гетьманщина, Гетьманська держава). *Див.* Українська Гетьманська Держава
Гетьманці 153
Гілл, Роуленд 259
Гімлер, Генріх 65
Гітлер, Адольф 132
Гітлерівці 132, 136
Глушко Валентин 251
Головацький Яків 138
Головінський Юліян 15, 20, 30, 36, 86, 87
Головна Руська Рада 138
Головна Українська Рада 147
Головчанка, р. 115
Голодомор 155, 169, 186, 215, 219-222, 225
Гончаренко А., сотн. 119
Гординський Святослав 16, 32, 122, 249
Гошів, с. 108
Грабовський Павло 249
Григор'єв Матвій, отаман 126
Грінченко Борис 226
Грузини 193
Грушевський Михайло 139
Гулий-Гуленко Андрій 131
Гуляницький Григорій, коз. полк. 113
Гушалевич Іван, о. 203

Ґ

Ґестапо 152
Ґляйхенберґ, м. 17, 33
Ґоляш Надія 20, 36
Ґоляш Степан (Стефан) 7, 19-21, 35, 36
Ґренобль, м. 239
Ґрінвіч, р-н Лондону 249
ҐПУ 69, 185
ҐУЛАҐ 29, 222
Ґуммерус Герман 247

Д

Давньоруська держава. *Див.* Київська Русь
Далекий Схід 178, 209

Данило Галицький, король 14, 29, 39, 41, 42, 44, 47, 138
Двійкарі. *Див.* ОУНз
Делятин, м. 75
Демуцький Порфирій 72
Денікіна, армія 82, 126
Денікінці. *Див.* Денікіна, армія
Деревляни, плем'я 40
Десна, р. 40
Детройт, м. 18, 34
Дивізія (дивізійники). *Див.* "Галичина", дивізія
Директорія УНР. *Див*. УНР, Директорія
Дмитренко Михайло 16, 32, 107, 170, 189, 194, 217, 219
Дніпро, р. 187
Дніпропетровськ, м. 154
Дністер, р. 41
"Доба страхіть", роман 19, 35
Дон, р. 59
Донбас 154
ДПУ. *Див.* ҐПУ
Дрогобицька, тюрма 17, 33
Дрогобич, м. 16, 17, 32, 33
Дрогобиччина 88
Друга світова війна. *Див*. Світова війна, 2-а
Дукля, м. 145
Дунай, р. 41
Дядинюк Василь 42

Е

Едмонтон, м. 20, 36
"Елерсон Степан" *Див.* Рихтицький Степан Любомир
Енкаведисти. *Див*. НКВД
"Енциклопедія українознавства", в-ня 178
Естонці 193

Є

Євреї 65
Європа 16, 31, 41, 48, 61, 80, 97, 111, 133, 144, 154, 180, 184, 187, 190, 192, 193, 207, 215-217, 221, 245-247, 249, 257
Європа, Східна 193
Єґоров П., більшов. к-р 119
Єлисаветградщина 70
Єфремов Сергій 15, 30, 74, 76-79, 82, 85, 96, 186

Ж

Жарівський Олександр 20, 36
Жевченко Юрій, архиєпископ 65, 66, 68-71
Житомир, м. 89
Житомирські, ліси 193
"Життя в таборі", газ. 17, 33
"Життя у Пласті", в-ня 180
Жіліна, м. 17, 33
Жовті Води, м. 47
"Жорстокі світанки", роман 19, 35

З

Завалів, с. 88
"Завидний", міноносець 127
Загальна українська безпартійна демократична організація 77
Загальний Поштовий Союз 255
Закарпаття 40, 67, 68, 83, 122, 124, 132, 259, 264
Закерзоння 154, 174, 264
Закордонного Поштового Відділу Підпільної Пошти України ЗЧ ОУН 11, 260, 265
Заксенгаузен, концтабір 88, 90
"Записки НТШ", в-ня 178
Запорізька Січ 47, 108, 206

Зарваниця, с. 108
Зарицька Катерина 169
Захід 22, 54, 55, 97, 162, 180, 263, 265
Західна Німеччина 7, 21, 97, 180, 184
Західна Область УНР 124
Західна Україна. *Див*. Україна, Західна
Західноєвропейські держави (країни) 40, 209
"Зашуміла верховина", сценарій 19
Збруч, р. 126
Зелений (Данило Терпило), отаман 126
Зимовий похід Армії УНР, 1-ий 130, 144
Зимовий похід Армії УНР, 2-ий 14, 130, 131
"Золотий Хрест", орг. 192, 193
"Зоря", т-во 178
ЗП УГВР. *Див*. УГВР, ЗП
ЗУЗ 94, 100, 116, 138, 155, 222
ЗУНР 29, 85, 86, 124, 125, 138, 207, 208, 259
ЗУНР, Державний Секретаріат 124
ЗЧ ОУН(б). *Див*. ОУН, ЗЧ

І

Іван III, рос. цар 39
Іван Павло II, папа 68
Івано-Франківськ, м. 65, 124
Івасюк М. 129
Ігор, князь 39, 40, 42, 44, 45
Ільменські слов'яни 39
Інокентій IV, папа 41
Інзбрук, м. 237
Ірпень, р. 40
Італія 17, 33, 132

К

Кабардинці 193
Кавказ, г. 40, 59, 74, 79
Казахи 193
Казахстан 145, 216
Кайдан, комісар пол. поліції 86
Кайзерівські війська 120
Калґарі, м. 20, 36
Каліфорнія 19
Каменяр. *Див.* Франко Іван
Кам'янець-Подільський, м. 121, 126
Канада 14, 20, 180, 181, 192, 212
Кандиба Олег Олександрович. *Див*. Ольжич Олег
Кандиба Олександр Іванович. *Див*. Олесь Олександр
Караґанда, м. 70, 167
Карл XII, швед. король 50
Карпати, г. 41, 59, 74, 79, 114, 132, 160
"Карпатська Січ" 95, 132, 133, 144
Карпатська Україна (Карпатська Українська Держава) 14, 29, 65, 90, 132, 133, 259
Карпатська Україна, Сойм 132, 205
Карпатські, гори. *Див*. Карпати, г.
Касоги, плем'я 40
Каспійське, море 40
Катерина II, рос. цариця 229
Катеринославська, губернія 118
Катеринославщина 130, 259
Качинський Сергій ("Остап") 154
Кашуба Богдан 18, 34
КҐБ 92, 218, 226, 261
Керченський, півострів 40
Кибальчич Микола 251

"Киевская старина", в-ня 226
Києво-Печерська Лавра 229
Київ, м. 14, 20, 29, 39, 40, 46, 63, 69, 72, 79, 81, 82, 86, 90, 91, 118-121, 125-127, 131, 143-145, 148, 149, 169, 179, 189, 198, 227, 228
"Київська Громада", т-во 72
Київська Русь 40, 111, 205, 206
Київська, держава. *Див*. Київська Русь
Київський університет 72, 76
Київщина 69, 130
Кінгір (Кінґір), концтабір 14, 29, 167, 168
Клен Юрій (Освальд Бургардт) 249
Клівленд, м. 192
Кобзар. *Див.* Шевченко Тарас
"Кобзар", гурток 127
"Кобзар", книга 54
Кобзарі (бандуристи, лірники) 206,
Кобилянська Ольга 75
Ковельська, округа 85
Козак Едвард 16, 32, 181
Козаки 47, 49, 50, 108, 113, 206
Козаки (донські, кубанські) 193
Козацька Держава 48, 49
Козацьке, військо. *Див*. Козаки
Колекція Петра Й. Потічного про підпільну і протипідпільну боротьбу в Україні, Торонтонський університет 20, 36
Коломак, р. 50
Комуністи 153, 162, 185, 215-217, 219, 226
Кондратюк Юрій (справжнє ім'я Шаргей Олександр Гнатович) 251
Кониський Олександр 203
Коновалець Євген, полк. 15, 20, 30, 36, 45, 74, 77-79, 81-83, 85, 88, 89, 94, 96, 192
Конотоп, м. 14, 29, 49, 113
Конотопська, битва 49, 112, 113
Константинополь, м. 46
Константинопольський, патріарх 40
Конференція поневолених народів Східної Європи і Азії, 1-а 96, 193
Короленко Степан 16, 32, 132
Корольов Сергій 251
Коростень, м. 131, 204
Корсунська, рада 48
Корсунь, м. 47
Косач Лариса. *Див*. Українка Леся
Костів Юрій 16, 32, 126, 203
Котляревський Іван 15, 30
Котовський Григорій 131
Коцюбинський Михайло 139
Кочерга Іван 249
Кошиць Олександер 72
Кравс Антін, ген. 127
Край. *Див.* Україна
Краків, м. 86, 134
Краківська, тюрма 169
Кременчук, м. 154
Кремль 83
Кривий Ріг, м. 154
Кривичі, плем'я 39
Крим 14, 29, 50, 111, 154
Кримське ханство 48
Крути, с. 14, 29, 75, 118, 119, 120, 144
Крушельницька Соломія 139
Кубань 79, 178, 220
КУК 197
Кулик Микола 20, 36

Куліш Пантелеймон 249
Курилло Михайло 16, 32, 138, 147
Курськ, м. 125
Курчаба Леонід 169
Курщина 178

Л

Лаба В. (“Чумак”) 265
Латвійці 193
Лев Галицький, князь 138
Левицька Ольга. *Див.* Басараб Ольга
Левицький Кость 123
Левицький Мирон 16, 32, 105
Левицькі, родина 85
Лейпціґ, м. 72
Ленін Володимир 118, 126, 127
Леонтович Микола 15, 30
Лепкий Богдан 15, 30
“Летюча бригада” 86
Липківський Василь, митроп. 65, 66, 68-71
Лисенко Микола 15, 30, 72, 73, 203
Лисенко О. 72
Лисоня, г. 144, 148
Листопадовий чин (зрив) 115, 122, 123, 138, 144, 147
Литовці 193
Лівобережна Україна. *Див*. Україна, лівобережна
Ліллєгаммер, м. 230
“Лісові брати” 155
Лісовський Роберт 16, 32
“Літаври”, журнал 91
Літературно-наукове Товариство 178
Лондон, м. 66
Львів, м. 14, 29, 63, 65, 79, 82, 84, 85, 90, 122, 123, 133, 138-140, 146, 147, 154, 169, 177, 178, 180
Львов, рос. боярин 113
Львівська Політехніка 17, 33, 179
Львівський Університет 65, 84
Любачівський Мирослав Іван, патріарх 108
Любачівщина 86
“Любомирський Степан”. *Див.* Рихтицький Любомир
Люрд, м. 108
Ляхи. *Див*. Поляки

М

Мазепа Іван, гетьм. 10, 15, 25, 30, 45, 47, 50-53, 74, 209
Маківка, г. 14, 29, 88, 114, 115, 144, 148
Максимчук Юліан (Юліян) 12, 15, 17, 20, 27, 30, 34, 36, 116, 259
Малицький Олександер 7, 16, 20, 21, 32, 36
Малі Міньки, с. 131
Мартинюк, хор. 17, 33
Масютин Василь 52
Матла Зенон 100
Матла Зеня 19
Махно Нестор 126
Маховський Себастіян, коз. полк. 49
Мельник Андрій, полк. 15, 30, 87-90, 151, 190, 197
Мельникович Дарія. *Див.* Рихтицька Дарія
Местре, м. 17, 33
Микитин Ріг, мис 47
Микола (Ніколай II), рос. цар 118
Миколаїв, м. 154

"Між славою і смертю", роман 19, 35
Міжнародний Поштовий Конґрес, 1-ий 255
Міжнародний Поштовий Союз. *Див*. Всесвітній Поштовий Союз (ВПС)
Міжнародний Червоний Хрест (ЧХ) 13, 28, 85, 169-171
Міністерство Пошти Української Держави (Гетьманату) 259
Мінськ, м. 79
Місяць, планета 249-252
Міхновський Микола 10, 20, 25, 36, 74, 75, 77, 79, 82, 85, 96
Мойсей, пророк 54, 60
Молдова 111
"Молода Україна", т-во 74
Молоді Українські Націоналісти (МУН) 192, 193
Москва, м. 8, 9, 23, 48, 50, 68, 70, 79, 81, 83, 95, 100, 101, 107, 111-113, 126, 127, 153, 169, 186, 196, 206, 215, 224, 226-230, 246, 250, 251
Московити. *Див.* Росіяни
Московія (Московщина, Московська держава). *Див.* Росія
Московська, армія (військо). *Див*. Російська, армія (військо)
Мстислав Великий, князь 45
Мукачеве, м. 133
Муравйов Михайло, більшов. к-р 82
Мюнхен, м. 7, 11, 21, 26, 101, 240, 259

Н

Наддніпрянщина. *Див*. Україна, Наддніпрянська
Нарбут Юрій 179
"Народна Рада", т-во 178
"Народний Трудовий Союз" (НТС) 196
НАСА (NASA) 249
Національний олімпійський комітет (НОК) України 230
Нептун 129
"Ніколи не забуду", сценарій 19
Німецька армія. *Див*. Вермахт
Німецька імперія 135
Німеччина 7, 11, 17, 33, 95, 120, 132, 134, 162, 174, 181, 209, 259
Німці 17, 88, 91, 92, 120, 125, 134, 151, 153, 154, 180, 191
НКВД 29, 68, 69, 97, 167, 222
Новаківський Олекса 139
Новий Ульм, м. 7, 21
Нойгамер, м. 17, 33
НТШ 28, 58, 178, 179, 180, 227
Нью-Йорк, м. 196, 197
"Нюрнберґ-2", судовий процес 215

О

Об'єднані Нації. *Див.* ООН
Об'єднання колишніх вояків УПА 146
ОДВУ 13, 18, 28, 192, 193
Одеса, м. 154
Олдрін, Базз 249
Олексій Михайлович, рос. цар 113, 229
Олесь Олександр (*справжнє ім'я Кандиба Олександр Іванович*) 89

Олеськів Василь 173
Ольга, княгиня 14, 39, 40, 42, 44, 46
Ольжич Олег (*справжнє ім'я Кандиба Олег Олександрович*) 15, 30, 89-91
ООН 13, 28, 245, 246, 247, 256
ООЧСУ 19, 28, 34, 58, 196, 197
Осетини 193
Осло, м. 231
Османська Порта 111
"Остап". *Див.* Качинський Сергій
Осьмачка Тодось 249
ОУН 8, 13, 18, 19, 22, 28, 34, 47, 48, 75, 83, 86, 87, 89, 92, 94, 96, 100, 101, 134, 151, 154, 160, 172-174, 181, 184, 187-192, 197, 264
ОУН (б) 152, 193
ОУН (м) 90, 190
ОУН (р) 13, 45, 95, 133, 134, 137, 172, 190, 259, 266
ОУН(м), Почаївська конференція 90
ОУН, Великий Збір II-ий 134
ОУН, Визвольний Фонд 13, 28, 172
ОУН, ЗЧ 7, 8, 18, 21, 22, 34, 91, 92, 100, 184, 196, 260, 265
ОУН, Культурна Референтура 91
ОУН, Надзвичайний Великий Збір III-ій 88, 96
ОУН, Похідні групи 91, 134, 144, 151-154
ОУН, Революційний Трибунал 90
ОУНз 101, 190
ОУН-сд 154
ОУН-сд, Конференція III-я 154

П

Павлик Михайло 139
Палій М., к-р групи 131
Париж, м. 80, 81, 255
Паризька мирна конференція 85
Пауел, Бейден 182
Переяслав, м. 111, 112
Переяславська рада 111, 112
Переяславська угода 14, 29, 228
Перфецький Леонід 49
Перша світова війна. *Див*. Світова війна, 1-а
Петербурґ, м. *Див*. Санкт-Петербурґ, м.
Петлюра Симон 15, 20, 30, 36, 45, 74, 77-82, 85, 94, 96
Петро I, рос. цар 50, 229
Петроґрад, м. *Див*. Санкт-Петербурґ, м.
Петрушевич Євген 85, 124
Печеніги 40, 45
Пєрацький Броніслав 100
Пилявці, м. 47
Північна війна 50
"Під молотом війни", роман 19, 35
Підгороддя, с. 85
Підкавказзя 209
Підкова Іван 138
Підляшшя 64
Пій XII, папа 65
Піпський Григорій, крутянець 119
"Пласт", скаутська організація 13, 19, 27, 28, 34, 85, 92, 143, 147, 180-184, 223
Пластуни. *Див*. "Пласт", скаутська організація
"Плем'я вовків", роман 19, 35

Погружальський Віктор 226, 227
Погужельський Віктор. *Див.* Погружальський Віктор
Поділля 130
Подільська, група 131
Пожарський, рос. боярин 113
Познань, м. 86
Покуття 84
Полтава, м. 50, 154, 209
Полтавська, губернія 118
Полтавщина 72, 130
Польська корона 138
Польська ліквідаційна комісія 84, 122
Польська поліція (жандарми) 86, 87, 92
Польське військо 47
Польське підпілля 97
Польські бойовики 123
Польща 40, 47-50, 78, 84, 86, 95, 97, 100, 116, 131, 174, 181, 186, 207
Поляки 40, 64, 122, 123, 138
Попудня, с. 69
Потічний Петро Й., проф. 20, 36
Похідні групи ОУН. *Див*. ОУН, Похідні групи
Почаїв, м. 108
Правобережжя. *Див*. Україна, Правобережна
Прага, м. 17, 33, 45, 47, 48, 132, 259, 266
Приазов'я 209
Припхан Роман, пор. 17, 33
"Прометеїв вогонь", роман 19, 35
"Просвіта", т-во 13, 28, 84, 133, 177, 178, 227
ПУН 88
Пушкар Мартин, коз. полк. 49

Р

Рада Української Чорноморської Громади 127
Радимно, м. 86
Радянська імперія. *Див*. СССР
Радянська Україна. *Див*. УРСР
Радянський народ 9, 23, 105, 219, 225
Радянський Союз. *Див*. СССР
Радянський ЧХ 169
Ребет Лев 15, 30, 100-102, 134, 197
Революційна Українська Партія 74, 79, 143
Ревуцький Левко 72
Реґенсбурґ, м. 7, 17, 18, 21, 34, 147
Рейх, III-ій 134, 152, 154, 215
Рильський Максим 249
Рильський Тадей 72
Рим, м. 66
Рихтицька Дарія 34
Рихтицька Євгенія 17, 33
Рихтицька Ксеня 18, 34
Рихтицька Тамара 18, 34
Рихтицький Нестор 18, 34
Рихтицький Остап 17, 33
Рихтицький Степан Любомир 7, 16-21, 32, 33, 34, 36, 65, 66, 68-71, 82, 105, 128, 129, 131, 144, 147, 156, 160, 179, 181, 182, 184, 189, 190, 195, 208, 231, 233, 240, 245, 265
Рихтицький Юрій, інж. 17
"Рідна школа", т-во 178
Ріміні, м. 17, 33
Рімінський, табір 17
Річ Посполита. *Див*. Польща
Рогатин, м. 85
Роден, скульптор 58

Роман Галицький, князь 41, 42, 44, 45
Ромжа Теодор Юрій, єписк. 65-71
Ромодановський Григорій, московський боярин 112
Російська армія (військо) 112-115, 179
Російська держава. *Див*. Росія
Російська імперія 61, 116, 143, 195, 207, 209, 216, 217, 219, 223, 246-248, 259
Російська Православна Церква (РПЦ) 64, 66, 69, 71
Російська республіка 116
Російська соціал-демократична робітнича партія 118
Російський народ. *Див*. Росіяни
Росія 48-50, 90, 111, 112, 114, 118, 130, 143, 195, 206, 215-217, 219, 220, 223-225, 227, 229, 247, 251, 256, 259
Росія, біла (білогвардійська) 121
Росія, більшовицька (червона, комуністична) 116, 209, 213, 223
Росіяни 23, 39, 49, 113, 115, 125, 138, 191, 223, 226-228, 230
Рузвельт, Франклін 196, 247
Руїна, епоха 50
Румунія 97, 131
РУП 79
Русини (русини-українці). *Див*. Українці
Русь (Русь-Україна). *Див.* Україна
“Руська трійця”, т-во 138
Рюрик, князь 39, 42, 44
Рюриковичів, династія 39

С

Сава Ф. 86
Савицький Юліан 134
Самарканд, м. 227
Самбірщина 160
Санкт-Петербург, м. 72, 79, 126, 143, 247
Сверстюк Євген 227
Світова Антикомуністична Ліга 14, 30, 195, 196
Світова Антикомуністична Ліга Молоді 196
Світова війна, 1-а 70, 75, 84, 86, 121, 145, 147, 179, 180
Світова війна, 2-а 21, 64, 95, 120, 132, 133, 145, 169, 173, 181, 184, 191, 193, 209, 215, 260
Святослав Ігорович (Хоробрий, Завойовник), князь 15, 30, 40, 42, 44
Святослав Всеволодович, князь 45
Святоюрський собор. *Див*. Юра, Св., собор у Львові
СД 90
Севастополь, м. 127
Севлюш, м. 133
Селянський союз 77
Семигород (Трансильванія) 111
Сибір 145, 206, 209, 216, 221
Синеус, князь 39
“Сільський господар”, т-во 178
“Січ”, т-во 84, 85, 147
Січинський Денис 203
Січинський Мирослав 84
Січові Стрільці (січовики). *Див*. УСС
СКВУ 13, 28, 88, 197-199
СКВУ, Конґрес 1-ий 197
СКВУ, Конґрес II-ий 197, 199

Сковорода Григорій 15, 30
Скоропадський Павло, гетьман 120, 121, 227, 259
Скрипник Микола 226
СКУ 198
Слабченко Михайло 186
Славутич Яр (*справжнє ім'я Жученко Григорій Михайлович*) 249
"Слідами Заповіту", роман 19, 35
Сліпий Йосиф, патріарх 15, 30, 65-71, 108, 139
Словаки 194
Словаччина 17, 33, 97
Слов'яни, східні 40
Смольніцкі, аспірант 86
Собінський, пол. куратор 86, 94
Собор Русинів 132
Собор руських учених 138
Совєтські, партизани 17, 33
"Сокіл", т-во 143, 147, 178
Сокільсько-Січовий Здвиг 146
"Соколи". *Див*. "Сокіл", т-во
Соловйов Сергій, рос. істор. 113
Соловки 70
Солтис Наталя 20, 36
"Сон літньої ночі", збірка 17, 19, 33
Соснівка, р. 113
Софіївський (Св. Софії), київський собор 45, 63, 107
Союз Визволення України (СВУ) 13, 28, 70, 78, 185, 186
"Союз Українок", т-во 85, 178
Союз українських філателістів 28
Союз. *Див*. СССР
Сприня, с. 160
СРСР. *Див*. СССР
СССР 16, 22, 23, 31, 48, 92, 93, 100, 111, 135, 146, 154, 156, 166, 167, 186, 187, 193, 195, 196, 205, 208, 217, 218, 220-222, 225, 226, 230, 246, 247, 250, 251, 256, 265
Сталін Йосиф 246, 100, 186
Станіславів (Станиславів), м. *Див*. Івано-Франківськ, м.
Станіславівська, тюрма 84
Старицький Михайло 72, 249
Сташинський Богдан 92, 101
Степанів Олена 85
Стефаник Василь 15, 30, 75, 139
Стеценко Кирило 72
Стецько Слава 194
Стецько Ярослав 100, 133, 134, 194, 195
Стешенко Іван 249
Стрийський, повіт 100
Стрипа, р. 88, 148
Стугня, р. 40
Сула, р. 40
СУМ 13, 14, 19, 28, 29, 34, 184, 185, 196, 223
СУМА 13, 28
СУОА 197
Схід 15, 31, 40, 54, 55, 151
Східноукраїнські, терени. *Див*. Україна, Східна
США 11, 21, 34, 180, 181, 192, 196, 197
Сян, р. 59

Т

Таврія 259
"Таємний фронт", роман 19, 35
Тайван 195
Тайпей (Формоза), м. 195

Таманський, півострів 40
Татари 193
Татаро-монголи 41, 229
Татаро-монгольська орда 227
Теліга Михайло 91
Теліга Олена 10, 15, 20, 25, 30, 36, 90, 91
Тернопільщина 265
Тимчасовий Радянський уряд України 125
Тисовський Олександр 180
Тмутаракань, князівство 40
Товариство Вояків УПА 19, 34
Товариство Збирачів України 13
Товариство українських лікарів 178
Товариство українських поступовців 77
Токіо, м. 236, 237, 238
Торонто, м. 20, 36, 198
Трембіцький В. 208
“Тризуб”, часопис 80
Трубеж, р. 40
Трубецький О., рос. князь 112
Трувор, князь 39
Труш Іван 139
Туреччина 50, 111
Туркестанці 194
Туркменія 227
Тютюнник Юрій 131

У

УАН 77, 179
УАПЦ 28, 63, 64, 70, 71, 186
УАПЦ, Надзвичайний собор 71
УВО 28, 75, 82, 85, 86, 88, 92, 94, 100, 144, 173, 181, 187, 192, 264
УГА 14, 28, 29, 82, 86, 126, 127, 143, 146
УГА, Шоста (Равська) бригада 86
УГВР 13, 28, 96, 160-162, 246
УГВР, ВЗ 1-ий 160
УГВР, ЗП 8, 22, 100, 162, 265
УГВР, Ініціятивний комітет 162
УГВР, Плятформа 160
УГВР, Універсал 160
УГВР, Устрій 160
УГКЦ 30, 63, 66, 68, 133, 139, 227
Угорська армія 133
Угорці 90, 95, 132, 194
Угорщина 40, 97, 114, 132
Угро-фінські, племена 111
УДП 100
Ужгород, м. 67, 68, 133
Узбеки 193
Узбекистан 227
УККА 13, 28, 197
Україна 7, 8, 10, 11, 13-16, 19-25, 28, 29, 31, 33, 34, 36, 37, 39-42, 44-50, 53-55, 58, 59, 61, 63, 64, 66, 69, 70, 72, 74, 75, 78, 79, 81, 82, 85-88, 90-93, 95, 97, 105-108, 111, 112, 115-121, 124-128, 130-133, 135, 136, 138, 139, 141, 143-146, 148, 151-153, 160, 162, 169, 172, 174, 180, 181, 184-188, 191, 192, 194-198, 203-211, 215-217, 219-227, 229-232, 245, 247, 249, 250, 252, 253, 255, 259, 261-263, 265, 267, 268
Україна, Велика 178, 180
Україна, Західна 14, 64, 72, 108, 124, 138, 143, 154, 155, 162, 178, 188, 204, 227, 259
Україна, Лівобережна 50, 113
Україна, Наддніпрянська 76, 124, 148, 220, 264
Україна, підавстрійська 143, 147

Україна, підрадянська 187
Україна, підросійська 143
Україна, Правобережна 50, 126
Україна, Самостійна (Вільна). *Див*. УССД
Україна, Східна 64, 126, 152, 154, 155, 178, 188, 204, 206, 220, 229
Українка Леся 15, 30, 54, 61, 62, 139
Українська Гетьманська Держава 13, 28, 50, 111, 120, 121, 207, 259
Українська демократично-хліборобська партія 74
Українська Держава (Гетьманат). *Див*. Українська Гетьманська Держава
Українська Держава. *Див*. УССД
Українська народна партія 74
Українська Національна Рада 84, 91
Українська нація. *Див.* Українці
Українська партія соціалістів-федералістів 77
Українська Повстанська Армія (назва Армії УНР часів Зимових Походів) 131
Українська поліція 134
Українська радикальна партія 77, 84
Українська РСР. *Див*. УРСР
Українська Самостійна Держава. *Див*. УССД
Українська соціал-демократична робітнича партія 79
Українська Стрілецька Громада 192
Українська Центральна Рада (УЦР). *Див*. УНР, Центральна Рада
Українська,армія (військо) 49, 50, 74, 79, 82, 86, 119, 143, 162
Українське богословське наукове товариство 66
Українське Вільне Козацтво 13, 28
Українське Генеральне Морське Секретарство 127
Українське Морське Міністерство 127
Українське національне об'єднання (УНО) 132, 192
Український Визвольний Фронт 196
Український вільний університет 13, 28
Український католицький університет 66
Український народ. *Див.* Українці
Український таємний університет у Львові 65, 84, 179
Український технічно-господарський інститут 17, 33
Український університет в Кам'янці-Подільському 121
Український Чорноморський Флот 127, 130
Українські повстанці 97, 107
Українські січовики. *Див*. УСС
Українські, землі. *Див.* Україна
Українські, повстанці 95
Українці 8-10, 16, 22, 23, 27, 29, 31, 39, 41, 47, 48, 50, 54, 55, 61, 64-67, 70, 72, 74, 75, 79, 83, 84, 86, 89, 90, 92, 93, 103, 105-108, 111, 112, 114-119, 121, 122, 123, 125-127, 131-133, 135, 136, 138, 139, 143-145, 148, 151-156, 160, 162, 166-168, 170,

172-174, 177-180, 184, 187, 188, 191, 193, 194, 197-199, 203, 205-207, 209, 210, 213, 215, 216, 219-221, 223-227, 230, 245-249, 251, 252, 260, 261, 265, 268
Українці, закарпатські 132
Українці, західні 156
Українці, східні 154
Уличі, плем'я 40
УНА 13, 18, 28, 34, 144, 148, 150, 163-167
УНА, УД 1-а 13, 18, 28, 34, 150, 163, 165, 166
УНР 9, 13, 23, 28-30, 79, 85, 111, 116, 119, 120, 122, 124, 125, 128-132, 143, 179, 198, 204, 206-208, 233, 259
УНР, Армія 14, 81, 82, 88, 116, 130, 169
УНР, Директорія 80, 82, 124, 126, 207
УНР, екзильний уряд 169
УНР, З.О. 259
УНР, Мала Рада 77, 204
УНР, Центральна Рада 77, 79, 116, 118, 128, 204, 226
УНР, Центральна Рада, Універсал IV-ий 116
УНР, Центральна Рада, Універсал III-ій 116
УНР, Центральна Рада, Універсали 14
УНРада 122, 123, 124
УПА 13, 19, 20, 28, 36, 75, 83, 85, 97, 99, 100, 108, 143, 144, 146, 154-156, 158-160, 162, 167, 169, 174, 187, 193, 260, 264
УПА, ГК 162, 193
УПЦ 69
УРСР 9, 23, 22, 29, 63, 169, 174, 179, 207, 224, 226, 246, 256, 260, 261
Успенське братство 138
УСС 13, 28, 82, 84, 85, 87, 88, 114, 115, 143, 146-150, 162, 165
УССД 8, 9, 22, 41, 66, 72, 78, 97, 100, 112, 115, 116, 118, 120-125, 133-137, 139, 152, 154, 162, 169, 187, 192, 204, 205, 207, 208, 257, 259
Усусуси. *Див*. УСС
УЧХ 13, 28, 85, 169, 170, 192

Ф

Фастів, м. 124
Федик Юрій 20
Федорович Іван 138
Федькович Юрій 249
Філадельфія, м. 66, 192
Фіни 247
Фінляндія 14, 247
Фінська держава. *Див.* Фінляндія
Фішер Томас Бібліотека, Університет Торонто 20, 36
Франківщина 84
Франко Іван 10, 15, 25, 30, 54, 58-61, 73, 75, 139, 203, 249
Франко Петро 180
Франція 132, 180, 239

Х

"Хай розсудить меч", роман 19, 35
Харків, м. 70, 154, 185
Харківська, губернія 118
Харківський університет 59
Хельсінкі (Гельсінкі), м. 230, 231
Хмельницький Зіновій Богдан, гетьм. 14, 29, 45, 47, 48, 50, 111, 138

Хозарський каганат 40
Холмщина 64
Хом'як Максим 12, 20, 27, 36
Хорвати 194
Хуст, м. 132

Ц

Царська армія 119
Царська Росія (імперія). *Див*. Російська імперія
Царський, флот 127
Центральна Рада. *Див*. УНР, Центральна Рада
Центральна Україна. *Див*. Україна, Наддніпрянська
Цимбал Віктор 179
Ціолковський Костянтин 251

Ч

ЧА 118, 119, 126, 130, 131, 154, 169, 247
Чекісти. *Див*. ЧК
Червона армія (війська). *Див*. ЧА
Червоний Хрест (ЧХ). *Див*. Міжнародний Червоний Хрест (ЧХ)
Червоноармійці (червоні). *Див*. ЧА
Черемшина Марко 15, 20, 30, 36, 75, 76
Черешньовський Михайло 16, 32, 264, 265
Черкеси 193
Чернігів, м. 154
Чехи 194
Чехія 40, 259
Чехо-Словацька держава. *Див*. Чехо-Словаччина
Чехо-Словаччина 89, 132, 174
Чікаґо, м. 7, 11, 17-21, 26, 33, 34, 36, 46, 66, 192
ЧК 126, 221
Чмола Іван 180
Чорне море 127, 129
Чорний С. 131
Чорні клобуки, плем'я 40
"Чорноморська вільна громада", т-во 79
Чорноморський флот 14, 128, 129
Чортківська, офенезива УГА 14, 29
Чубинський Павло 204
Чуваші 193
Чудь, плем'я 39
"Чумак". *Див.* Лаба В.
"Чупринка Тарас", ген. *Див.* Шухевич Роман

Ш

Шандрук Павло, ген. 167
Шанковський Лев 162
Шаргей Олександр. *Див.* Кондратюк Юрій
Шарлеруа, м. 20, 36
Шашкевич Маркіян 15, 30, 138
Шварцбарт Самуїл-Шльома 81
Швейцарія 255
Швеція 48, 50, 111
Шевченко Тарас Григорович 10, 13, 15, 24, 25, 30, 54-58, 61, 73, 74, 146, 179, 180, 197, 203, 248
Шекспір Вільям 15, 30, 248, 249
Шептицький Андрей, митр. 54, 64-66, 68-71, 108, 139
"Шляхи", часопис 85
Шовгенів Олена. *Див.* Теліга Олена
Шовгенів, родина 90
Шухевич Роман ("Тарас Чупринка") 15, 20, 30, 36, 74, 77-79, 82, 85, 94-100, 172, 193

Ю
ЮКоУЖО 46
ЮНЕСКО 76
Юра, Св., собор у Львові 63, 138
Юра, Св., церква в Бостоні 43

Я
Язов Дмитро Тимофійович, сов. ген. 92
Ярослав Мудрий, князь 40, 42, 44, 45, 107, 108
Ярослав Осьмомисл, князь 41, 42, 44
Яси, плем'я 40
Ятвяги, плем'я 40
Яцків Михайло 75

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

АБН – Антибільшовицький Блок Народів
АК – Армія Крайова
АН – Академія Наук
ВПС – Всесвітній Поштовий Союз (*UPU – Universal Postal Union*)
ВУАН – Всеукраїнська Академія Наук
ГУЛАГ (ҐУЛАҐ) – Ґлавноє Управлєніє Лаґєрєй (*головне управління радянських концтаборів*)
ҐПУ – Ґосударствєнноє Політічєскоє Управлєніє (*радянський репресивний орган; укр. – ДПУ*)
ДПУ – Державне Політичне Управління (*рос. – ҐПУ*)
З.О. – західна область
ЗП УГВР – Закордонне Представництво УГВР
ЗУЗ – Західні Українські Землі
ЗУНР – Західньо-Українська Народня Республіка
ЗЧ ОУН – Закордонні Частини ОУН
ін. – інші, інше
КҐБ – Комітєт Ґосударствєнной Бєзопасності (*радянський репресивний орган*)
кн. – князь, княгиня
КУК – Комітет Українців Канади
м. – місто, містечко
МУН – Молоді Українські Націоналісти
НАСА – Національне управління США з аеронавтики та вивчення космічного простору*(NASA - National Aeronautics and Space Administration)*
НКВД – Народний Комісcаріат Внутрєнніх Дєл (*радянський репресивний орган*)
НТШ – Наукове Товариство ім. Шевченка
о.. – отець
ОДВУ – Організаця Державного Відродження України
ООН – Організація Об'єднаних Націй
ООЧСУ – Організація Оборони Чотирьох Свобід України
ОУН – Організація Українських Націоналістів
ОУН(б) – Організація Українських Націоналістів (бандерівська)
ОУН (м) – Організація Українських Націоналістів (мельниківська)
ОУН(р) – Організація Українських Націоналістів (революційна)
ОУНз – Організація Українських Націоналістів (закордоном)
ОУН-сд – Організація Українських Націоналістів (самостійників-державників)

пол. – польський
ППУ – Підпільна Пошта України
ПУН – Провід Українських Націоналістів

р. – рік
рос. - російський
Р.Х. – Року Христового
РПЦ – Російська Православна Церква
РУП – Революційна Українська Партія

с. – село
СВУ – Спілка визволення України
СД – Німецька Служба Безпеки (*SD – Sicherheitsdienst*)
СКВУ – Світовий Конґрес Вільних Українців
СКУ – Світовий Конґрес Українців
СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік (*рос. – СССР*)
СС – Німецькі охоронні загони (*SS – Schutzstaffeln*)
СС. - Січові Стрільці
СССР – Союз Совєтскіх Соціалістічєскіх Рєспублік (*укр. – СРСР*)
ст. – століття (сторіччя)
СУМ - Спілка Української Молоді
СУМА – Спілка Української Молоді Америки
СУОА – Союз Українських Організацій Австралії
США – Сполучені Штати Америки

УАН – Українська Академія Наук
УАПЦ – Українська Автокефальна Православна Церква
УВО – Українська Військова Організація
УГА – Українська Галицька Армія
УГВР – Українська Головна Визвольна Рада
УГКЦ – Українська Греко-Католицька Церква
УД – Українська Дивізія
УДП – Українське Державне Правління
УККА - Український Конґресовий Комітет Америки
укр. – український
УНА – Українська Національна Армія
УНР – Українська Народна Республіка
УНРада – Українська Національна Рада (*парламент ЗУНР*)
УПА – Українська Повстанська Армія
УПЦ – Українська Православна Церква
УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка (*рос. – УССР*)
УСС (усусуси) – Українські Січові Стрільці
УССД – Українська Самостійна Соборна Держава
УЦР – Українська Центральна Рада
УЧХ - Український Червоний Хрест

ЦНБ – Центральна Наукова Бібліотека

ЧА – Червона Армія
ЧК – Чрєзвичайная комісія (*радянський репресивний орган*)
ЧХ – Червоний Хрест

ЮКоУЖО – Ювілейний Комітет Українських Жіночих Організацій
ЮНЕСКО – Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури

СПИСОК МАРОК
LIST OF STAMPS

Видання присвячене Підпільній Пошті України містить ілюстрації філателістичної збірки з Колекції Петра Й. Потічного про підпільну і протипідпільну боротьбу в Україні в Університеті Торонто. Внизу подано список з коротким описом рисунків марок і блоків, що насвітлюють історію ППУ.

This volume devoted to the activities of the Ukrainian Underground Post (PPU) contains illustrations of the philatelic compilation from The Peter J. Potichnyj Collection on Insurgency and Counter-Insurgency in Ukraine at the University of Toronto. Below is the list with short descriptions of the stamps and stamp blocks that throw light on the history of the PPU.

Блок з автографом С. Л. Рихтицького. 18
Stamp block with the autograph of S.L. Rychtyckyj 18
1963 р. Історична серія марок “Князі України”. 42
1963 р. A historical series of stamps titled “Princes of Ukraine” 42
1965 р. Пам’ятний блок збору вчителів Школи та Курсів Українознавства громади св. Юра в Бостоні. 43
A commemorative stamp block illustrating a conference of teachers of courses of Ukrainian studies and from Ukrainian schools in the community of St. Iurii in Boston 43
1966 р. Історична серія марок з причіпками “Князі України” 44
1966. A historical series of stamps with attachments “Princes of Ukraine” 44
1961 р. Пам’ятний блок на відзначення 20-річчя першої серії марок ОУН(р), виданих у Празі у 1941 р. 45
A commemorative stamp block to mark the 20th anniversary of the first series of the OUN (R) postal stamps issued in Prague in 1941 45
1956 р. Пам’ятна серія марок видана на відзначення 1000-ліття хрещення княгині Ольги. 46
1956. A commemorative series of stamps issued to mark the 1000th anniversary of the baptism of Princess Olha.. 46
1963 р. Пам’ятний блок на відзначення 975-річчя Хрещення Русі-України. 46
1963. A commemorative stamp block issued to mark the 975 anniversary of the baptism of Rus’-Ukraine 46

1953 р. Серія марок з нагоди 700-річчя коронації
Данила Галицького. 47
1953. A series of stamps issued to mark the 700th anniversary
of the coronation of Danylo of Halych 47
1959 р. Пам'ятна серія марок з нагоди 300-річчя перемоги
гетьмана І.Виговського під Конотопом. 49
1959. A commemorative series of stamps issued to mark the 300th
anniversary of the victory of I. Vyhovskyi over the Muscovites
at Konotop 49
1959 р. Перша пам'ятна серія у 250-річчя смерті гетьмана
Івана Мазепи. 49
1959. The first commemorative series of stamps on the 250th
anniversary of the death of Hetman Ivan Mazepa.....49
1959 р. Блок з нагоди відкриття Мазепинського року. 51
1959. A stamp block issued on the occasion of the Year
of Mazepa.. 51
1959 р. Друга пам'ятна серія у 250-річчя смерті гетьмана
Івана Мазепи. 51
1959. The second commemorative series of stamps on the 250th
anniversary of the death of Hetman Ivan Mazepa.. 51
1959 р. Пам'ятний блок у 250-річчя смерті гетьмана Мазепи.....52
1959. A commemorative stamp block issued on the 250th
anniversary of the death of Hetman Ivan Mazepa.. 52
1961 р. Пропагандивні блоки з двома марками гетьмана
І.Мазепи. 52
1961. Propaganda stamp blocks with two postal stamps
of Hetman Ivan Mazepa.. 52
1961 р. Блок з нагоди відкриття Шевченківського року. 55
1961. A stamp block issued on the occasion of the Year
of poet Shevchenko.....55
1961 р. Пам'ятна серія марок на 100-річчя смерті Т.Шевченка.....56
1961. A commemorative series of stamps issued to mark
the 100th anniversary of T. Shevchenko's death 56
1964 р. Пам'ятна серія марок з нагоди відкриття пам'ятника
Тараса Шевченка у Вашингтоні.....57
1964. A commemorative series of stamps issued on the
occasion of the opening of the T. Shevchenko monument
in Washington, D.C.....57
1961 р. Пам'ятний блок на 100-річчя смерті Т.Шевченка. 57
1961. A commemorative stamp block issued to mark the 100th
anniversary of T. Shevchenko's death 57

1962 р. Пам'ятний блок на згадку Шевченківського року. 58
1962. A commemorative stamp block issued on the 1st anniversary of the Year of T. Shevchenko 58
1966 р. Перша пам'ятна серія марок на відзначення 50-річчя смерті Івана Франка. 59
1966. The first commemorative series of stamps issued to mark the 50th anniversary of writer Ivan Franko's death.....59
1966 р. Друга пам'ятна серія марок на відзначення 50-річчя смерті Івана Франка. 60
1966. The second commemorative series of stamps issued to mark the 50th anniversary of Ivan Franko's death. 60
1966 р. Пам'ятні блоки на відзначення 50-річчя смерті І.Франка. 60
1966. Commemorative stamp blocks to mark the 50th anniversary of Ivan Franko's death 60
1973 р. Пам'ятні серії на відзначення двох річниць Лесі Українки: 100-річчя з дня народження і 50-річчя смерті. 62
1973. A commemorative series of stamps issued to mark the 100th anniversary of birth and the 50th anniversary of death of poetess Lesia Ukrainka 62
1963 р. Пропагандивний блок з написом "Церква в Україні мовчазна і воююча". 63
1963. A propaganda stamp block with the inscription: "The church in Ukraine is silent and fighting" 63
1952 р. Серія марок з портретами владик українських церков, переслідуваних комуністичним режимом. Митрополит УГКЦ А. Шептицький. 65
1952. A series of stamps illustrating the portraits of bishops of the Ukrainian churches who were persecuted by the Communist regime: Metropolitan of the Ukrainian Catholic Church A. Sheptytskyi 65
1952 р. Серія марок з портретами владик українських церков, переслідуваних комуністичним режимом. Патріарх УГКЦ Й. Сліпий. 66
1952. A series of stamps illustrating the portraits of bishops of the Ukrainian churches who were persecuted by the Communist regime: Patriarch of the Ukrainian Catholic Church Iosyf Slipyi.....66
1962 р. Пам'ятний блок на честь Верховного Архиєпископа і Кардинала Й.Сліпого. 67
1962. A commemorative stamp block to honor Major Archbishop and Cardinal Iosyf Slipyi.....67
1952 р. Серія марок з портретами владик українських церков,

переслідуваних комуністичним режимом. Єпископ УГКЦ
Т. Ромжа. 68
1952. A series of stamps illustrating the portraits of bishops of the Ukrainian churches who were persecuted by the Communist regime: Bishop of the Ukrainian Catholic Church T. Romzha. 68
1952 р. Серія марок з портретами владик українських церков, переслідуваних комуністичним режимом. Митрополит УАПЦ
В. Липківський.....69
1952. A series of stamps illustrating the portraits of bishops of the Ukrainian churches who were persecuted by the Communist regime: Metropolitan of the Ukrainian Autocephalic Orthodox Church
V. Lypkivskyi.....69
1952 р. Серія марок з портретами владик українських церков, переслідуваних комуністичним режимом. Митрополит УАПЦ
М. Борецький. 70
1952. A series of stamps illustrating the portraits of bishops of the Ukrainian churches who were persecuted by the Communist regime: Metropolitan of the Ukrainian Autocephalic Orthodox Church
M. Boretskyi 70
1952 р. Серія марок з портретами владик українських церков, переслідуваних комуністичним режимом. Архиєпископ УАПЦ
Ю.Жевченко. 71
1952. A series of stamps illustrating the portraits of bishops of the Ukrainian churches who were persecuted by the Communist regime: Archbishop of the Ukrainian Autocephalic Orthodox Church
Iu. Zhevchenko 71
1962 р. Пам'ятний блок в 50-річчя смерті М. Лисенка.....73
1962. A commemorative stamp block issued on the 50th anniversary of death of the composer M. Lysenko.....73
1951 р. Микола Міхновський із серії 6-ти марок присвячених героям визвольної боротьби 74
1951. Mykola Mikhnovs'kyi from a series of 6 stamps dedicated to the heroes of the liberation struggle.....74
1967 р. Пам'ятний блок у 40-ліття смерті письменника
М. Черемшини (фрагмент) 76
1967. A commemorative stamp block issued on the 40th anniversary of the death of writer M. Cheremshyna.....76
1951 р. Сергій Єфремов із серії 6-ти марок присвячених героям визвольної боротьби 77
1951. Serhii Iefremov from a series of 6 stamps dedicated to the heroes of the liberation struggle.....77

1952 р. Пам'ятний блок для вшанування героїв визвольної боротьби: С. Петлюри, Є. Коновальця, С. Єфремова, Т. Чупринки. 78
1952. A commemorative stamp block issued to honor the heroes of the liberation struggle: S. Petliura, Ie.Konovalets, S. Iefremov, T. Chuprynka 78
1951 р. С. Петлюра із серії 6-ти марок присвячених героям визвольної боротьби 79
1951. Semen Petliura from a series of 6 stamps dedicated to the heroes of the liberation struggle..... 79
1961 р. Блок з циклу "Героям слава", присвячений С. Петлюрі..... 80
1961. A stamp block from the series titled "Glory to the heroes" dedicated to S. Petliura 80
1966 р. Пам'ятна серія марок для відзначення 40-річчя смерті С. Петлюри. 80
1966. A commemorative series of stamps issued on the 40th anniversary of S. Petliura's death 80
1966 р. Пам'ятний блок для відзначення 40-річчя смерті С. Петлюри 81
1966. A commemorative stamp block issued on the 40th anniversary of S. Petliura's death 81
1951 р. Є. Коновалець із серії 6-ти марок присвячених героям визвольної боротьби 82
1951. Ievhen Konovalets from a series of 6 stamps dedicated to the heroes of the liberation struggle..... 82
1953 р. Пам'ятна серія марок в 15-річчя від дня загибелі полк. Є. Коновальця 82
1953. A commemorative series of stamps issued on the 15th anniversary of Ie. Konovalets death 82
1953 р. Ужиткова серія марок в 15-річчя від дня загибелі полк. Є. Коновальця 83
1953. A standard series of postal stamps issued on the 15th anniversary of Ie. Konovalets death 83
1958 р. Наддрукова серія у 20-річчя від дня загибелі Є. Коновальця 83
1958. An overprinted series of postal stamps issued on the 20th anniversary of Ie. Konovalets death 83
1968 р. Пам'ятний блок присвячений Д. Вітовському. 84
1968. A commemorative stamp block dedicated to D. Vitovskyi 84
1951 р. Ольга Басараб із серії 6-ти марок присвячених героям визвольної боротьби 85

1951. Olha Basarab from a series of 6 stamps
dedicated to the heroes of the liberation struggle 85
1962 р. Блок для відзначення пам'яті Ю. Головінського,
замордованого у 1930 р. польською поліцією.....87
1962. A stamp block to commemorate Iu. Holovinskyi
who was murdered in 1930 by the Polish police.....87
1964 р. Пам'ятна серія марок з приводу смерті полк. А. Мельника....88
1964. A commemorative series of postal stamps issued
in connection with Col. A. Melnyk death.....88
1969 р. Блок з циклу "Героям слава" в 5-ту річницю смерті
полковника А. Мельника.....89
1969. A stamp block from the series titled "Glory to the heroes"
issued on the 5th anniversary of Col. A. Melnyk death 89
1962 р. Пам'ятна серія марок на відзначення 19-річчя
смерті О. Ольжича.....90
1962. A commemorative series of postal stamps issued on the 19th
anniversary of the death of poet O. Olzhych 90
1962 р. Пам'ятна серія марок на відзначення 20-річчя
смерті О. Теліги 91
1962. A commemorative series of postal stamps issued on the 20th
anniversary of the death of poetess O.Teliha 91
1959 р. Жалобний наддруковий блок з приводу загибелі
Степана Бандери, виданий в користь фонду С. Бандери 92
1959. An overprinted memorial stamp block issued in connection
with the death of Stepan Bandera, the proceeds of which
were earmarked for the S. Bandera Fund.....92
1960 р. Блок з циклу "Героям слава", присвячений С. Бандері.....93
1960. A stamp block from the series titled "Glory to the heroes"
dedicated to S. Bandera.....93
1964 р. Блок з циклу "Pro Patria" виданий в 5-ту річницю
смерті С. Бандери 94
1964. A stamp block from the series titled "Pro Patria" issued
on the 5th anniversary of the death of S. Bandera.....94
1950 р. Жалобна серія марок на загибель ген.-хор. Т. Чупринки.....95
1950. A memorial series of postal stamps issued in connection
with the death of Gen. Taras Chuprynka.....95
1951 р. Наліпкові блоки в 1-шу річницю смерті ген.-хор. Т. Чупринки 96
1951. An adhesive stamp block issued on the 1st anniversary
of Gen. T. Chuprynka death.....96
1951 р. Т. Чупринка із серії 6-ти марок присвячених
героям визвольної боротьби 96

1951. T. Chuprynka from a series of 6 stamps dedicated to the heroes of the liberation struggle.....96
1960 р. Пам'ятна серія марок для відзначення 10-річчя смерті Т. Чупринки.....97
1960. A commemorative series of postal stamps issued on the 10th anniversary of the death of T. Chuprynka.....97
1960 р. Друга пам'ятна серія марок для відзначення славної пам'яті Великого Пластуна Т. Чупринки 97
1960. The second commemorative series of postal stamps issued to honor the Great Scout T. Chuprynka 97
1960 р. Блок з циклу "Героям слава", присвячений Р. Шухевичу 98
1960. A stamp block from the series titled "Glory to the heroes" dedicated to Roman Shukhevych 98
1960 р. Пам'ятний блок з трьох марок, в 10-річчя смерті Р. Шухевича 98
1960. A commemorative stamp block of 3 stamps issued on the 10th anniversary of the death of R. Shukhevych 98
1960 р. Пам'ятний блок з шести марок, в 10-річчя смерті Р. Шухевича 99
1960. A commemorative stamp block of 6 stamps issued on the 10th anniversary of the death of R. Shukhevych.....99
1962 р. Пам'ятний блок у 20-річчя УПА. В центрі блоку марка з портретом ген. Т. Чупринки.....99
1962. A commemorative stamp block issued on the 20th anniversary of the Ukrainian Insurgent Army (UPA) with a portrait of Gen. T. Chuprynka in the center.....99
1967 р. Пам'ятна серія марок для відзначення 25-ліття УПА 100
1967. A commemorative series of stamps issued to mark the 25th anniversary of the UPA 100
1975 р. Пам'ятна серія марок на згадку 25-ої річниці загибелі Р. Шухевича 100
1975. A commemorative series of stamps issued on the 25th anniversary of the death of R. Shukhevych..... 100
1963 р. Пам'ятна серія марок у 5-річницю вбивства Москвою Л. Ребета..... 101
1963. A commemorative series of stamps issued on the 5th anniversary of the killing of Lev Rebet by Moscow 101
1963 р. Блок з циклу "Героям слава", присвячений пам'яті Л. Ребета..... 101
1963. A stamp block from the series titled "Glory to the heroes" dedicated to memory of L. Rebet 101

1967 р. Блок з циклу “Pro Patria”, присвячений Л.Ребету 102
1967. A stamp block from the series titled “Pro Patria”
dedicated to L. Rebet 102
1954 р. Ужиткова серія марок присвячених Різдву Христовому ... 105
1954. A standard series of stamps dedicated to Christmas 105
1965 р. Ужиткова серія марок присвячених Різдву Христовому . 106
1965. A standard series of stamps dedicated to Christmas 106
1969 р. Серія марок присвячених Різдву Христовому 106
1969. A series of stamps dedicated to Christmas 106
Три серії марок присвячених Воскресінню Христовому,
видані у 1960, 1961, 1962 рр. 107
Three series of stamps dedicated to Christmas issued
in 1960, 1961, 1962 107
1954 р. Святкова серія марок з нагоди проголошення
Марійського року. Мати Божа з Почаєва 108
1954. A series of stamps issued in connection with the
proclamation of the Marian Year. The Mother of God of Pochaiv 108
1954 р. Святкова серія марок з нагоди проголошення
Марійського року. Мати Божа із Зарваниці 108
1954. A series of stamps issued in connection with the proclamation
of the Marian Year. The Mother of God of Zarvanytsia 108
1954 р. Святкова серія марок з нагоди проголошення
Марійського року. Мати Божа з Белза 108
1954. A series of stamps issued in connection with the
proclamation of the Marian Year. The Mother of God of Belz 108
1954 р. Святкова серія марок з нагоди проголошення
Марійського року. Мати Божа з Гошева 108
1954. A series of stamps issued in connection with the
proclamation of the Marian Year. The Mother of God of Hoshiv..... 108
1954 р. Жалобна серія марок на 300-річчя Переяславської ради ... 112
1954. A memorial series of stamps issued on the 300th
anniversary of the Pereiaslav Treaty with Moscow 112
1959 р. Блок з маркою з нагоди 300-річчя перемоги
гетьмана І.Виговського під Конотопом 113
1959. A stamp block issued on the 300th anniversary of the
victory of Hetman I. Vyhovskyi over the Moscovites at Konotop 113
1965 р. Пам’ятна серія марок у 50-річчя бою на Маківці 114
1965. A commemorative series of stamps issued on the 50th
anniversary of the Makivka battle with the Russians 114
1965 р. Пам’ятний блок (фрагмент) для відзначення
бою на Маківці 114

1965. A commemorative stamp block dedicated
to the battle of Makivka (fragment) 114
1968 р. Пам'ятний блок для відзначення битви на Маківці
і Листопадового Чину 115
1968. A commemorative block dedicated to the battle of Makivka
and the November Uprising in Lviv in 1918 115
1953 р. Пам'ятна серія марок з нагоди 35-річчя
перших поштових марок УНР..... 116
1953. A commemorative series of stamps issued on the 30th
anniversary of the first postal stamps of the
Ukrainian National Republic 116
1967 р. Пам'ятні блоки у 50-річчя Відродження України..... 117
1967. Commemorative stamp blocks issued on the 50th
anniversary of the Renascence of Ukraine..... 117
1968 р. Ювілейні блоки в 50-ліття Самостійності
Української Держави 118
1968. Jubilee stamp blocks issued on the 50th anniversary
of the declaration of the Independent Ukraine State 118
1951 р. Пам'ятна серія марок у 33-річчя бою під Крутами..... 119
1951. A commemorative series of stamps issued on the 33d
anniversary of the Battle of Kruty against the Russian Communists... 119
1958 р. Пам'ятна серія марок у 40-річчя бою під Крутами..... 119
1958. A commemorative series of stamps issued on the 40th
anniversary of the Battle of Kruty against the Russian Communists... 119
1963 р. Пам'ятна серія марок у 45-річчя бою під Крутами..... 119
1963. A commemorative series of stamps issued on the 45th
anniversary of the Battle of Kruty against the Russian Communists... 119
1968 р. Пам'ятна серія марок до 50-річчя
проголошення Гетьманату 121
1968. A commemorative series of stamps issued on the 50th
anniversary of the proclamation of the Ukrainian Hetman State..... 121
1958 р. Пам'ятна серія марок у 40-річчя Листопадового чину.... 122
1958. A commemorative series of stamps issued on the 40th
anniversary of the November Uprising in Lviv..... 122
1958 р. Пам'ятні блоки у 40-річчя Листопадового чину 123
1958. Commemorative stamp blocks issued on the 40th
anniversary of the November Uprising in Lviv..... 123
1958 р. Пам'ятний блок для відзначення 40-річчя
Соборності Української Держави 124
1958. A commemorative stamp block issued on the 40th
anniversary of the Unification of Ukraine 124

1959 р. Пам'ятний блок для відзначення 40-річчя Самостійності Української Держави..... 125
1959. A commemorative block issued on the 40th anniversary of Ukraine's independence 125
1952 р. Пам'ятна серія марок у 33-тю річницю визволення Києва об'єднаними силами військ Директорії та УГА 126
1952. A commemorative series of stamps issued on the 33rd anniversary of the liberation of Kyiv by the joint forces of the Directory and the Ukrainian Galician Army 126
1959 р. Пам'ятна серія марок у 40-ліття визволення Києва..... 127
1959. A commemorative series of stamps issued on the 40th anniversary of the liberation of Kyiv..... 127
1951 р. Пам'ятний блок у 33-річчя піднесення українських державних прапорів на кораблях Чорноморського флоту 128
1951. A commemorative stamp block issued on the 33rd anniversary of the raising of Ukrainian flags on the Black Sea Fleet 128
1953 р. Пам'ятна серія з нагоди 35-річчя піднесення українських державних прапорів на кораблях Чорноморського флоту 129
1953. A commemorative stamp block issued on the 35th anniversary of the raising of Ukrainian flags on the Black Sea Fleet ... 129
1958 р. Пам'ятний блок для відзначення 40-річчя українського Чорноморського флоту..... 130
1958. A commemorative stamp block issued on the 40th anniversary of the raising of Ukrainian flags on the Black Sea Fleet ... 130
1951 р. Пам'ятна серія марок у 30-річчя геройської смерті 359-ти українських вояків під Базаром 131
1951. A commemorative series of stamps issued on the 30th anniversary of the heroic death of 359 Ukrainian soldiers in the battle against Russian Communists near Bazar 131
1954 р. Пам'ятна серія марок у 15-річчя проголошення незалежності Карпатської України..... 132
1954. A commemorative series of stamps issued on the 15th anniversary of the independence of Carpatho-Ukraine..... 132
1959 р. Наддрукова серія марок для відзначення 20-річчя проголошення незалежності Карпатської України 133
1959. An overprinted series of stamps issued on the 20th anniversary of the independence of Carpatho-Ukraine..... 133
1951 р. Пам'ятна серія марок в 10-річчя відновлення Української Держави Актом 30 червня 1941 р. 134
1951. A commemorative series of stamps issued on the 10th anniversary of the Proclamation of the Ukrainian Statehood

June 30, 1941 in Lviv 134
1961 р. Пам'ятні блоки у 20-річчя проголошення
Акту відновлення Української Держави 30.06.1941 р..... 135
1961. Commemorative stamp blocks issued on the 20th
anniversary of the Proclamation of the Ukrainian Statehood
30.06.1941 in Lviv 135
1966 р. Пам'ятний блок у 25-річчя відновлення
державності України..... 135
1966. A commemorative stamp block issued on the 25th
anniversary of the renewal of the Ukrainian Statehood 135
1961 р. Ювілейний блок у 20-річчя відновлення
Української Держави 136
1961. A jubilee stamp block issued on 20th anniversary
of the renewal of the Ukrainian State 136
1961 р. Блок у 20-річчя відновлення Української Держави 137
1961. A stamp block issued on the 20th anniversary
of the renewal of the Ukrainian State 137
1962 р. Пам'ятний блок у 20-ліття відновлення
Української Держави 137
1962. A commemorative stamp block issued on the 20th
anniversary of the renewal of the Ukrainian State..... 137
1952 р. Ювілейна серія марок до 700-річчя міста Львова..... 138
1952. A jubilee series of stamps issued on the 700th
anniversary of Lviv..... 138
1961 р. Наліпковий блок до 700-річчя заснування міста Львова 140
1961. An adhesive stamp block issued on the 700th anniversary
of Lviv 140
1957 р. Пам'ятна наддрукова серія марок на відзначення
40-річчя боротьби за незалежність України 143
1957. A commemorative overprinted series of stamps
dedicated to the 40th anniversary of the struggle
for the independence of Ukraine 143
1958 р. Пам'ятний блок на відзначення 40-річчя
збройних сил України 144
1958. A commemorative stamp block issued to honour the 40th
anniversary of the military forces of Ukraine 144
1961 р. Блок во славу українському незнаному Воїнові 145
1961. A stamp block dedicated to the glory of the
Ukrainian Unknown Soldier 145
1961 р. Святковий блок з нагоди 5-го З'їзду
Об'єднання колишніх вояків УПА 146

1961. A jubilee stamp block issued on the occasion of the 5th Annual Meeting of the Association of the Former Members of the Ukrainian Insurgent Army (OKV UPA) 146
1954 р. Пам'ятна серія марок на відзначення 40-річчя створення Легіону Українських Січових Стрільців. Бій на горі Маківка 147
1954. A commemorative series of stamps issued on the 40th anniversary of the Legion of the Ukrainian Sich Sharpshooters and the battle of Makivka 147
1954 р. Пам'ятна серія марок на відзначення 40-річчя створення Легіону Українських Січових Стрільців. Бої УСС в Києві 147
1954. A commemorative series of stamps issued on the 40th anniversary of the Legion of Ukrainian Sich Sharpshooters and the battles in Kyiv 147
1954 р. Пам'ятна серія марок на відзначення 40-річчя створення Легіону Українських Січових Стрільців. Листопадовий зрив у Львові 147
1954. A commemorative series of stamps issued on the 40th anniversary of the Legion of Ukrainian Sich Sharpshooters and the November Uprising in Lviv 147
1954 р. Пам'ятна серія марок на відзначення 40-річчя створення Легіону Українських Січових Стрільців. Символічна передача прапору пластовому уладові в Реґенсбурзі 147
1954. A commemorative series of stamps issued on the 40th anniversary of the Legion of Ukrainian Sich Sharpshooters and the symbolic transfer of the banner to the Scouts in Regensburg, Germany 147
1964 р. Пам'ятна серія марок на відзначення золотого ювілею (50-річчя) Українських Січових Стрільців 148
1964. A commemorative series of stamps issued on the 50th anniversary of the Ukrainian Sich Sharpshooters 148
1967 р. Пам'ятний блок на відзначення 50-річчя Українських Січових Стрільців 149
1967. A commemorative stamp block issued on the 50th anniversary of the Ukrainian Sich Sharpshooters 149
1967 р. Дві пам'ятні серії марок з нагоди 50-річчя Корпусу Січових Стрільців у Києві 149
1967. Two series of stamps issued on the 50th anniversary of the Kyiv Corps of Sich Sharpshooters 149
1974 р. Пам'ятна серія марок на відзначення 60-річчя Українських Січових Стрільців і 30-річчя Першої Української Дивізії УНА 150

1974. A commemorative series of stamps issued on the 60th anniversary of the Ukrainian Sich Sharpshooters and the 30th anniversary of the First Division of the Ukrainian National Army (UNA) 150
1961 р. Пам'ятний блок на відзначення 20-річчя вимаршу похідних груп в Україну 151
1961. A commemorative stamp block issued on the 20th anniversary of the Marching Groups moving into Ukraine 151
1966 р. Пам'ятний блок на відзначення 25-річчя вимаршу похідних груп в Україну 152
1966. A commemorative stamp block issued on the 25th anniversary of the Marching Groups moving into Ukraine 152
1966 р. Пам'ятний блок на відзначення 25-річчя вимаршу похідних груп в Україну 153
1966. A commemorative stamp block issued on the 25th anniversary of the Marching Groups moving into Ukraine 153
1952 р. Пам'ятна серія марок на відзначення 10-річчя боротьби УПА 155
1952. A commemorative series of stamps issued on the 10th anniversary of the Ukrainian Insurgent Army (UPA) 155
1952 р. Три пам'ятні блоки на відзначення 10-річчя боротьби УПА.... 156
1952. Three commemorative stamp blocks issued on the 10th anniversary of the Ukrainian Insurgent Army (UPA) 156
1962 р. Пам'ятний блок на відзначення 20-річчя Української Повстанської Армії. 158
1962. A commemorative stamp block issued on the 20th anniversary of the Ukrainian Insurgent Army (UPA) 158
1967 р. Пам'ятний блок на відзначення 25-річчя Української Повстанської Армії 158
1967. A commemorative stamp block issued on the 25th anniversary of the Ukrainian Insurgent Army (UPA) 158
1972 р. Пам'ятний блок на відзначення 30-річчя УПА 159
1972. A commemorative stamp block issued on the 30th anniversary of the Ukrainian Insurgent Army (UPA) 159
1954 р. Пам'ятна серія марок на відзначення 10-річчя УГВР. Символ Першого Великого Збору УГВР 160
1954. A commemorative series of stamps issued on the 10th anniversary of the Ukrainian Supreme Liberation Council (UHVR) with the symbol of the First Grand Assembly of the UHVR 160
1954 р. Пам'ятна серія марок на відзначення 10-річчя УГВР. Алегорія оборони країни 160

1954. A commemorative series of stamps issued on the 10th anniversary of the Ukrainian Supreme Liberation Council (UHVR) with an allegorical symbol depicting the defense of the country..... 160
1954 р. Пам'ятна серія марок на відзначення 10-річчя УГВР. Три епохи української зброї: княжі, козацькі і новітні часи..... 161
1954. A commemorative series of stamps issued on the 10th anniversary of the Ukrainian Supreme Liberation Council (UHVR) representing three epochs of the Ukrainian military forces: princely, cossack and modern..... 161
1956 р. Блок на відзначення 10-річчя УГВР 161
1956. A commemorative stamp block issued on the 10th anniversary of the UHVR 161
1963 р. Пам'ятна серія марок на відзначення 20-річчя Першої Української Дивізії УНА..... 163
1963. A commemorative series of stamps issued on the 20th anniversary of the First Division of the Ukrainian National Army..... 163
1963 р. Пам'ятний блок на відзначення 20-річчя Першої Української Дивізії УНА..... 163
1963. A commemorative stamp block issued on the 20th anniversary of the First Division of the Ukrainian National Army..... 163
1964 р. Пам'ятна серія марок у 20-ліття битви під Бродами..... 164
1964. A commemorative series of stamps issued on the 20th anniversary of the Battle of Brody..... 164
1964 р. Пам'ятний блок у 20-ліття битви під Бродами.....
1964. A commemorative stamp block issued on the 20th anniversary of the Battle of Brody..... 164
1965 р. Пам'ятна серія марок в 20-ліття УНА 164
1965. A commemorative series of stamps issued on the 20th anniversary of the Ukrainian National Army (UNA)..... 164
1974 р. Пам'ятна серія марок на відзначення 60-річчя Українських Січових Стрільців і 30-річчя Першої Української Дивізії УНА..... 165
1974. A commemorative series of stamps issued on the 60th anniversary of the Ukrainian Sich Sharpshooters and the 30th anniversary of the First Division of the Ukrainian National Army (UNA) 165
1974 р. Пам'ятний блок на згадку 30-ліття битви під Бродами... 165
1974. A commemorative stamp block issued in memory of the 30th anniversary of the Battle of Brody..... 165
1968 р. Пам'ятний блок присвячений 25-річниці формування І Української Дивізії УНА 166

1968. A commemorative stamp block issued on the 25th
anniversary of the organization of the First Division of the UNA 166
1963 р. Пам'ятна серія марок для відзначення героїчного виступу
українських жінок ув'язнених у концентраційному таборі в Кінгірі... 168
1963. A commemorative series of stamps issued to mark
the heroic uprising of the Ukrainian women political prisoners
of the Kingir GULAG in 1954 168
1963 р. Пам'ятний блок для відзначення героїчного виступу
українських жінок ув'язнених у концентраційному таборі в Кінгірі... 168
1963. A commemorative stamp block issued to mark
the heroic rebellion of Ukrainian women political prisoners
of the Kingir GULAG in 1954 168
1953 р. Пам'ятна серія марок з нагоди 35-річчя
від заснування УЧХ 170
1953. A commemorative series of stamps issued on the 35th
anniversary of the Ukrainian Red Cross (UChKh) 170
1959 р. Ювілейна серія марок у 100-річчя перших починів
для заснування Міжнародного Червоного Хреста 170
1959. A jubilee series of stamps commemorating the 100th
anniversary of the first efforts to organize the International
Red Cross 170
1959 р. Ювілейні блоки у 100-річчя перших починів
для заснування Міжнародного Червоного Хреста 171
1959. Jubilee stamp blocks issued on the 100th anniversary
of the first efforts to organize the International Red Cross 171
1951 р. Доброчинні блоки в першу річницю загибелі
ген.-хор. Т.Чупринки на потреби Визвольного Фонду ОУН(р)..... 171
1951. Charitable stamp blocks issued on the 1st anniversary
of the death of Gen. T. Chuprynka, the proceeds of which
were earmarked for the Liberation Fund of the OUN (R) 171
1953 р. Доброчинні блоки Визвольного Фонду ОУН..... 172
1953.Charitable stamp blocks of the OUN Liberation Fund..... 172
1968 р. Ювілейна серія марок на відзначення 100-річчя
з дня заснування "Просвіти" 177
1968. A jubilee series of stamps issued on the 100th
anniversary of "Prosvita" 177
1953 р. Ювілейна серія марок з нагоди 80-річчя
Наукового Товариства ім. Т. Шевченка 179
1953. A jubilee series of stamps issued on the 80th anniversary
of the Shevchenko Scientific Society 179
1973 р. Пам'ятна серія марок для відзначення 100-річчя НТШ... 180

1973 A jubilee series of stamps issued to commemorate the 100th anniversary of Shevchenko Scientific Society 180
1956 р. Ювілейна серія марок у 45-річчя Пласту 181
1956. A jubilee series of stamps issued on the 45th anniversary of the scouting organization "Plast" 181
1961 р. Ювілейна серія марок у 50-річчя Пласту 181
1961. A jubilee series of stamps issued on the 50th anniversary of "Plast" based upon a modification of the stamps of 1961 181
1956 р. Ювілейні наліпкові блоки у 45-річчя Пласту..... 182
1956. A jubilee edition of adhesive stamp blocks issued on the 45th anniversary of "Plast" 182
1957 р. Серія марок з нагоди ювілейного Джемборі у Великій Британії, для відзначення 50-ліття світового скаутингу та її засновника Бейдена Пауела 182
1957. A series of stamps issued on the occasion of the Jamboree in Great Britain and to commemorate the 50th anniversary of the World Scout Organization and its founder Baden-Powell 182
1957 р. Наліпковий блок з нагоди ювілейного Джемборі у Великій Британії, для відзначення 50-ліття світового скаутингу..... 182
1957. An adhesive stamp block issued on the occasion of the Jamboree in Great Britain and to commemorate 50th anniversary of the World Scouting Movement..... 182
1961 р. Ювілейні блоки до 50-річчя Пласту 183
1961. Jubilee stamp blocks issued on the 50th anniversary of "Plast" 183
1967 р. Пам'ятний блок з нагоди світового Джемборі в Айдаго 183
1967. A commemorative stamp block issued on the occasion of the World Jamboree in Idaho..... 183
1956 р. Ужиткова серія марок із відзнаками СУМу й Пласту..... 184
1956. A standard series of stamps with insignias of the Ukrainian Youth Association (SUM) and "Plast"..... 184
1974 р. Серія марок з нагоди 25-ліття від заснування Спілки Української Молоді в Америці 185
1974. A series of stamps issued on the 25th anniversary of the founding of the Ukrainian Youth Association (SUM) in the United States..... 185
1974 р. Пам'ятна серія марок присвячена Спілці Визволення України 186
1974. A commemorative series of stamps devoted

to the Association for the Liberation of Ukraine (SVU) 186
1949 р. Ужиткова серія марок із символікою ОУН:
“Україна в боротьбі” 187
1949. A standard series of stamps with the OUN symbolism:
“Ukraine fights”..... 187
1949 р. Ужиткова серія марок із символікою ОУН:
підрив потягу..... 187
1949. A standard series of stamps with the OUN symbolism:
sabotage of the train 187
1949 р. Ужиткова серія марок із символікою ОУН: вояк УПА 187
1949. A standard series of stamps with the OUN symbolism:
the UPA soldier 187
1949 р. Ужиткова серія марок із символікою ОУН:
державний герб..... 187
1949. A standard series of stamps with the OUN symbolism:
State Coat of Arms..... 187
1951 р. пам’ятний блок в 10-річчя першої (Празької)
серії марок ОУН..... 188
1951. A commemorative stamp block issued on the 10th
anniversary of the first (Prague) OUN stamps 188
1954 р. Пам’ятна серія марок для відзначення 25-ліття ОУН..... 189
1954. A commemorative series of stamps issued on the 25th
anniversary of the OUN..... 189
1956 р. Наліпковий блок у 25-річчя ОУН..... 189
1956. An adhesive stamp block issued on the 25th
anniversary of the OUN..... 189
1959 р. Пам’ятні наліпкові блоки у 30-річчя ОУН 190
1959. Commemorative adhesive stamp blocks issued on the 30th
anniversary of the OUN..... 190
1964 р. Пропагандивна серія марок з гаслом
“За об’єднання єдиної ОУН” 191
1964. A propaganda series of stamps with the slogan
“For the unity of OUN” 191
1967 р. Пропагандивні блоки з гаслом
“За об’єднання єдиної ОУН” 192
1967.Propaganda stamp blocks with the slogan
“For the unity of OUN” 192
1979 р. Ювілейна серія марок з нагоди 50-річчя ОУН 192
1979. A jubilee series of stamps issued on the 50th
anniversary of the OUN..... 192
1968 р. Пам’ятна серія марок присвячена 40-річчю ОДВУ 193

1968. A commemorative series of stamps devoted to the 40th anniversary of the Organization for the Rebirth of Ukraine (ODVU) 193
1953 р. Пам'ятна серія марок з нагоди 10-річчя заснування АБН ... 194
1953. A commemorative series of stamps issued on the 10th anniversary of the Anti-Bolshevik Block of Nations (ABN) 194
1978 р. Пам'ятна серія марок з нагоди 35-ліття АБН..... 194
1978. A commemorative series of stamps issued on the 35th anniversary of the (ABN)..... 194
1983 р. Пам'ятна серія марок з нагоди 40-ліття АБН..... 195
1983. A commemorative series of stamps issued on the 40th anniversary of the (ABN)..... 195
1967 р. Пропагандивні блоки з нагоди Конференції Світової Антикомуністичної Ліги на Формозі..... 195
1967. Propaganda stamp blocks issued on the occasion of the Conference of the World Anti-Communist League in Formosa 195
1961 р. Пам'ятний блок (фрагмент) Організації Оборони Чотирьох Свобод України на вшанування 100-річчя з дня смерті Т. Шевченка 197
1961. A commemorative stamp block (fragment) of the Organization for the Defense of Four Freedom for Ukraine (OOChSU) on the 100th anniversary of the death of T. Shevchenko 197
1959 р. Пропагандивна наддрукова серія марок видана з метою сприяння ідеї скликання конгресу українців вільного світу..... 198
1959. An overprinted series of propaganda stamps issued to promote the World Congress of Ukrainians..... 198
1967 р. Пам'ятна серія марок з нагоди Світового Конгресу Вільних Українців..... 198
1967. A commemorative series of stamps issued on the occasion of the World Congress of Free Ukrainians..... 198
1973 р. Пам'ятна серія марок з нагоди Другого Світового Конгресу Вільних Українців..... 199
1973. A commemorative series of stamps issued on the occasion of the Second Congress of Free Ukrainians..... 199
1955 р. Ужиткова серія марок із символічним зображенням тексту українського гімну..... 203
1955. A standard series of stamps with the symbolic representation of the Ukrainian national anthem 203
1964 р. Ювілейний блок (фрагмент) для відзначення 100-річчя національного гімну 204
1964. A jubilee stamp block (fragment) issued on the 100th anniversary of the Ukrainian national anthem..... 204

1960 р. Гербова серія марок 205
1960. The coat-of arms series of stamps 205
1967 р. Пропагандивна серія марок під гаслом
“Плекайте українську музику” 206
1967. A propaganda series of stamps with the slogan
“Cultivate Ukrainian music” 206
1967 р. Блоки для відзначення 50-річчя дипломатичних
взаємин України у 1917-1924 рр. 208
1967. Stamp blocks commemorating the 50th anniversary
of diplomatic relations of Ukraine in 1917-1924 208
1959 р. Ужиткова серія марок для відзначення
Великої Еміграції 1939-1959 рр. 209
1959. A standard series of stamps commemorating
the Great Emigration of Ukrainians 1939-1959 209
1960 р. Пропагандивна серія марок для відзначення
Світового Року Втікача 209
1960. A propaganda series of stamps commemorating
the World Refugee Year 209
1960 р. Пропагандивний блок для відзначення
Світового Року Втікача 210
1960. A propaganda stamp block commemorating
the World Refugee Year 210
1960 р. Пропагандивний блок для відзначення
Світового Року Втікача 211
1960. A propaganda stamp block commemorating
the World Refugee Year 211
1967 р. Пропагандивний блок “Наші корені в Україні”
(фрагмент) 211
1967. A propaganda stamp block “Our roots are
in Ukraine” (fragment) 211
1967 р. Пам’ятна серія марок у 100-річчя Канади 212
1967. A commemorative series of stamps issued on the 100th
anniversary of Canada 212
1968 р. Пропагандивний блок (фрагмент) “ День солідарности
еміграції з українським народом” 212
1968. A propaganda stamp block (fragment)
“Day of solidarity with the Ukrainian people” 212
1967 р. Пропагандивні блоки проти 50-річного періоду
злочинів комунізму в Україні, Європі і світі 216
1967. Propaganda stamp blocks condemning 50 years
of Communist crimes in Ukraine, Europe and the World 216

1958 р. Пропагандивна серія марок під назвою
“СРСР – тюрма народів” 217
1958. A propaganda series of stamps with the slogan
“The USSR-Prison of nations” 217
1963 р. Блоки з циклу “Тиждень поневолених народів” 218
1963. Stamp blocks from the series
“The Week of Enslaved Nations” 218
1953 р. Серія марок на згадку 20-річчя трагедії
Голодомору–Ґеноциду 1933 року в Україні 219
1953. A series of stamps issued to memorialize the 20th
anniversary of Holodomor-Genocide of 1933 in Ukraine 219
1958 р. Серія марок на згадку 25-річчя трагедії
Голодомору–Ґеноциду 1933-го року в Україні 219
1958. A series of stamps issued to memorialize the 25th
anniversary of the Holodomor-Genocide of 1933 in Ukraine 219
1962 р. Пропагандивні наліпкові блоки на згадку 30-річчя
трагедії Голодомору–Ґеноциду 1933-го року в Україні 220
1962. Adhesive propaganda stamp blocks to memorialize
the 30th anniversary of Holodomor-Genocide of 1933 in Ukraine 220
1960 р. Доброчинний блок у користь українських сиріт 222
1960. A charitable stamp block issued for Ukrainian orphans 222
1962 р. Пропагандивні блоки “За душу української дитини” 223
1962. Propaganda stamp blocks with the slogan
“For the soul of the Ukrainian child” 223
1963 р. Пропагандивний блок з гаслом “Геть русифікацію!” 224
1963. A block of propaganda stamps with the slogan
“Away with Russification” 224
1963 р. Пропагандивний блок з гаслом “Геть Росію з України” ... 225
1963. A block of propaganda stamps with the slogan
“Russia, Get out of Ukraine” 225
1964 р. Жалобна серія марок з приводу спалення комуністичною
Москвою бібліотеки Української АН у Києві 227
1964. A memorial series of stamps issued to mark the burning of the library
of the Ukrainian Academy of Science in Kyiv by Communist Moscow 227
1963 р. Пропагандивна серія марок з гаслом
“Плекайте українську культуру” 228
1963. A propaganda series of stamps issued with the slogan
“Cultivate Ukrainian culture” 228
1962 р. Пропагандивний блок з гаслом “За українську культуру” ... 228
1962. A propaganda stamp block issued with the slogan
“For Ukrainian culture” 228

1967 р. Пропагандивний блок з гаслом
“За волю і культуру України” 229
1967. A propaganda stamp block with the slogan
“For the freedom and culture of Ukraine” 229
1952 р. Пропагандивна серія марок з нагоди XV Світової
Олімпіади – зимової в Осло та літньої в Гельсінкі. 231
1952. A propaganda series of stamps issued on the occasion
of the XV Olympiad-winter in Oslo and summer in Helsinki.
Winter games in Oslo..... 231
1952 р. Пропагандивна серія марок з нагоди XV Світової
Олімпіади – зимової в Осло та літньої в Гельсінкі.
Літні Олімпійські змагання в Гельсінкі. 231
1952. A propaganda series of stamps issued on the
occasion of the XV Olympiad-winter in Oslo and summer in Helsinki.
Summer games in Helsinki 231
1952 р. Пропагандивні блоки з нагоди XV Світової Олімпіади 231
1952. Propaganda stamp blocks issued on the occasion
of the XV Olympiad..... 231
1956 р. Пропагандивна серія марок під гаслом
“Плекайте український вільний спорт” 233
Definite. 1956. Propaganda series of stamps with the slogan
“Cultivate Ukrainian free sport” 233
1956 р. Пам’ятний блок з нагоди XV Світової Олімпіади..... 233
1956. A commemorative stamp block issued
on the occasion of the XV Olympiad..... 233
1960 р. Пропагандивна серія марок з нагоди
XVII Світової Олімпіади 234
1960. A propaganda series of stamps issued
on the occasion of the XVII Olympiad 234
1960 р. Пропагандивні блоки з нагоди XVII Світової Олімпіади... 234
1960. Propaganda stamp blocks issued on the occasion
of the XVII Olympiad 234
1960 р. Пропагандивні блоки з нагоди XVII Світової Олімпіади... 235
1960. Propaganda stamp blocks issued on the occasion
of the XVII Olympiad 235
1960 р. Пропагандивні блоки з нагоди XVII Світової Олімпіади... 235
1960. Propaganda stamp blocks issued
on the occasion of the XVII Olympiad 235
1964 р. Пропагандивні блоки з нагоди XVIII Олімпіади 236
1964. Propaganda stamp blocks issued on the occasion
of the XVIII Olympiad 236

1964 р. Пропагандивний блок з нагоди XVIII Олімпіади в Токіо ... 236
1964. A propaganda stamp block issued
on the occasion of the XVIII Olympiad in Tokyo 236
1964 р. Пропагандивні блоки з нагоди XVIII Олімпіади в Токіо 237
1964. Propaganda stamp blocks issued
on the occasion of the XVIII Olympiad in Tokyo 237
1964 р. Перша та друга пропагандивні серії марок з нагоди
XVIII зимової Олімпіади в Інсбруці 237
1964. The first and second propaganda series of stamps issued
on the occasion of the XVIII winter Olympiad in Innsbruck 237
1964 р. Пропагандивна серія марок з нагоди
XVIII літньої Олімпіади в Токіо 238
1964. A propaganda series of stamps issued
on the occasion of the XVIII summer Olympiad in Tokyo 238
1968 р. Пам'ятна серія марок з нагоди зимових
Олімпійських ігор 1968 р. 238
1968. A commemorative series of stamps issued on the occasion
of the Olympic Games in 1968. 238
1968 р. Пропагандивні блоки з нагоди зимових Олімпійських ігор
в Ґреноблі (Франція). 239
1968. Propaganda stamp blocks issued on the occasion
of the Olympic Games in Grenoble (France) 239
1968 р. Дві пропагандивні серії марок з нагоди
літніх Олімпійських ігор 1968 р. 239
1968. Two propaganda series of stamps issued on the occasio
of the summer Olympic Games in 1968 239
1968 р. Пропагандивна серія марок з написом
"Свобода є неподільна", "Freedom is indivisible" 240
1968. A propaganda series of stamps with the imprint
"Freedom is indivisible" 240
1973 р. Чотири серії марок з нагоди
XX Олімпійських ігор в Мюнхені 240
1973. Four series of stamps issued on the occasion
of the XX Olympic Games in Munich 240
1973 р. Серія марок з нагоди зимових Олімпійських ігор 241
1973. A series of stamps issued on the occasion
of the winter Olympic Games 241
1976 р. Серія марок з нагоди XXI Олімпійських ігор 242
1976. A series of stamps issued on the occasion
of the XXI Olympic Games 242
1956 р. Ужиткова серія марок з нагоди 10-ліття ООН 245

1956. A standard series of stamps issued on the 10th anniversary of the United Nations 245
1960 р. Пропагандивна серія марок під гаслом “Європа трагіка” ... 246
1960. A propaganda series of stamps printed with the slogan “Europa tragica” 246
1964 р. Пропагандивний блок під гаслом “Європа” 246
1964. A propaganda stamp block printed with the slogan “Europe” 246
1967 р. Пропагандивні блоки з написом “Свобода народам – свобода людині” 248
1967. A propaganda stamp block printed with the imprint “Freedom to Nations-Freedom to the Individual” 248
1964 р. Пам’ятна серія марок для відзначення 400-ліття від дня народження В. Шекспіра..... 249
1964. A commemorative series of stamps issued on the 400th anniversary of the birth of W. Shakespeare 249
1969 р. Пам’ятна серія марок на відзначення висадки людини на Місяці 250
1969. A commemorative series of stamps issued on the occasion of the landing on the moon 250
1969 р. Три пам’ятні блоки на відзначення висадки людини на Місяць.. 251
1969. Three commemorative stamp blocks issued on the occasion of the landing on the moon 251
1979 р. Три пам’ятні блоки в 10-ту річницю висадки людини на Місяць 252
1979. Three commemorative stamp blocks issued on the 10th anniversary of the landing on the moon 252
1949 р. Пам’ятна серія марок в 75-річчя заснування Всесвітнього Поштового Союзу..... 255
1949. A commemorative series of stamps issued on the 75th anniversary of the World Postal Union 255
1950 р. Пам’ятний блок в 75-річчя заснування ВПС 256
1950. A commemorative stamp block issued on the 75th anniversary of the World Postal Union 256
1974 р. Ювілейна серія марок з нагоди 100-ліття від заснування ВПС 257
1974. A jubilee series of stamps issued on the 100th anniversary of the World Postal Union 257
1974 р. Ювілейна серія марок з нагоди 100-ліття заснування ВПС 258
1974. A jubilee series of stamps issued on the 100th anniversary of the World Postal Union..... 258

1964 р. Пам'ятні блоки для відзначення
Дня української поштової марки 260
1964. Commemorative stamp blocks issued to mark
the Day of the Ukrainian Postal Stamp 260
1958 р. Перша пропагандивна серія марок під гаслом
"За тривкий зв'язок з краєм" 261
1958. The first propaganda series of stamps with the slogan
"For strong ties with the Motherland" 261
1960 р. Друга пропагандивна серія марок під гаслом
"За тривкий зв'язок з краєм" 261
1960. The second propaganda series of stamps with
the slogan "For strong ties with the Motherland" 261
1961 р. Пропагандивна серія марок з циклу
"За тривкий зв'язок з краєм" 262
1961. Propaganda stamps from the series with the slogan
"For strong ties with the Motherland" 262
1959 р. Блоки з циклу "За тривкий зв'язок з краєм" 262
1959. Stamp blocks from the series "For strong ties with
the Motherland" 262
1952 р. Перша пам'ятна серія марок у честь кур'єрів
і зв'язкових Підпільної Пошти, що впали на полі слави 264
1952. The first commemorative series of stamps issued
in honour of the couriers of the Ukrainian Underground Post
who fell on the Field of Glory 264
1953 р. Друга пам'ятна серія марок у честь кур'єрів
і зв'язкових Підпільної Пошти, що впали на полі слави 265
1953. The second commemorative series of stamps issued
in honour of the couriers of the Ukrainian Underground Post
who fell on the Field of Glory 265
1959 р. Ужиткова серія марок у 10-річчя
створення підпільної пошти на еміграції 266
1959. A standard series of stamps issued on the 10th anniversary
of the founding of the Ukrainian Underground Post in diaspora..... 266
1961 р. Пам'ятний блок на відзначення 20-річчя першої
серії марок ОУН(р), виданих у Празі у1941 р..... 266
1961. A commemorative stamp block issued on the 20th anniversary
of the first series of OUN (R), stamps issued in Prague in 1941 266
1961 р. Ювілейна серія марок у 20-ліття
появи перших марок ППУ у 1941 р. 267
1961. A jubilee series of stamps issued on the 20th anniversary
of the first PPU stamps from 1941 267

1952 р. Перший пам'ятний блок з нагоди створення
6 поштових відділів Підпільної Пошти України.....267
1952. The first commemorative stamp block issued
on the occasion of the organization of the Six Postal Units
of the Ukrainian Underground Post.....267
1952 р. Другий пам'ятний блок з нагоди створення наступних
4 Поштових Відділів Підпільної Пошти України.....268
The second commemorative stamp block issued
on the occasion of the organization of four additional Postal Units
of the Ukrainian Underground Post.....268

* * *

ЗМІСТ

Вступне слово 7
Огляд видань марок і пропам'ятних блоків закордонного
поштового відділу підпільної пошти України 11
Життєписні дані про сл. п. Степана Любомира Рихтицького 17
Загальні зауваги.....20
Introduction.....21
Survey of postal issues and commemorative blocks released by the
external postal division of the Ukrainian Underground Post.....26
Biographical information on Stepan Liubomyr Rychtyckyj.....33
General comments.....36
Видатні постаті України 37
Події релігійного життя українців 103
Історичні події 109
Збройна боротьба України у XX ст.....141
Громадські, політичні, молодіжні, суспільно-культурні
організації 175
Теми україніки у виданнях ППУ 201
Злочини самодержавної та червоної росії проти
українського народу 213
Інші теми у виданнях ППУ 243
Україна у світовому поштовому русі 253
Індекс.....269
Список скорочень 286
Список марок.....288

ВИДАННЯ “ЛІТОПИСУ УПА”
ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

Літопис УПА – це серійне книжкове видання Його завдання – опублікувати, з дотриманням джерельної точности, документи й матеріяли до історії УПА, а також стимулювати й видавати праці про діяльність УПА та історію України того періоду взагалі. Кожний том або група томів Літопису присвячені окремим темам і мають назву. Частина томів охоплює історію УПА за певний період на більших територіях, як, наприклад, на Волині, в Галичині, на українських землях під Польщею тощо Кожна з цих територій може мати два-три, а то й більше томів. Додаткова серія книжок буде присвячена загальним темам, або збірникам спогадів, праць, або може бути книжкою одного автора на якусь тему. Збірники появляються не періодично, а в залежності від підготовки й опрацювання наступного тому. Нумерація книжок Літопису може йти інакше, ніж за оголошеним територіяльним планом чи хронологією подій. Документи передруковуються з дотриманням джерельної точности, зі збереженням загальної форми ориґіналу. Конечні виправлення чи відтворення пошкоджених місць відзначаються квадратними дужками або – де потрібно – пояснені в примітках. Так само відзначаються додані редакцією слова, пояснення чи заголовки в тексті. Інші підпільні матеріяли – мемуари, меморандуми, публіцистика тощо – передруковуються без пропусків, проте мовні й правописні виправлення детально не відзначуються, хіба в особливих випадках. Як правило, передруки беруться з ориґіналів, але при відсутності ориґіналу до уваги береться найвірогідніша копія чи передрук. В усіх випадках точно подається джерело, а у випадку передрукованих архівних матеріалів – теж місце збереження даного матеріялу. Кожний том має довідник осіб та місцевостей і словник неясних слів, скорочень та маловживаних чи незрозумілих слів.

LITOPYS UPA – CHRONICLE OF THE UKRAINIAN INSURGENT ARMY

Litopys UPA is a series of books, produced with the aim of publishing source documents and materials relating to the history of the UPA, as well as stimulating and publishing works about the activities of the UPA and, in a more general way, the history of Ukraine of that period. Each volume or group of volumes of Litopys UPA is devoted to a specific theme and has a separate title. Some of the volumes deal with the history of the UPA in a given period of time or in a given region – for example, in Volyn’, in Halychyna, in the regions of Ukraine held by Poland and so on. Two, three, or even more volumes may be devoted to general themes, to collections of memories, or to single books by individual authors dealing with particular questions. The appearance of Litopys UPA is not periodic, and depends on the pace at which successive volumes are compiled and prepared for print. The volumes may appear in an order other that indicated above, based on a territorial and chronological principle. In reprinting documents, we adhere strictly to their sources and preserve the general form, language and orthography of the originals. Places in the text where corrections have had to be made, or where the original documents have been damaged or had to be reconstituted, are designated with square brackets, or, if necessary, provided with explanatory footnotes. Words, explanations, or titles inside the texts that have been added by the editors are indicated in a similar manner. Other underground materials – memories, memoranda, works of publicists and the like – are also reprinted without ornmissions, but only in exceptional cases are linguistic and orthographic corrections indicated. Reprints are based on original texts. In cases where the original text is not available, the reprint is based on the most reliable copy of reprint. The sources of all materials used are clearly indicated and in the case of reprinted archival material, their present locations are a/so given. Each volume is provided with an index of names of persons and places and a glossary listing names that may not be clear, abbreviations and rarely-used or incomprehensible words.

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

Серійне книжкове видання документів, матеріялів і наукових праць до історії Української Повстанської Армії

Досі появилися такі томи Літопису УПА основної серії:

Том 1. Волинь і Полісся: німецька окупація; книга перша: Початки УПА; документи і матеріяли. Книга містить політичні й організаційні документи та матеріяли до історії УПА на Волині та Поліссі. Третє, виправлене видання, 1989 р., 256 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 2. Волинь і Полісся: німецька окупація. Книга друга. Книга містить підпільні документи і матеріяли про бойові дії УПА на Волині й Поліссі. Друге, виправлене видання, 1985 р., 256 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи.

Том 3-4. Чорний Ліс: видання команди Станиславівського тактичного відтинка УПА, 1947 – 1950 роки. Книга перша і друга. Книги містять меморіяли, біографічні нариси й документи про дії відділів УПА Станиславівського ТВ УПА. Частина матеріялів – оповідання, новели й вірші.

Том 3. Книга перша: 1947 – 1948. Друге, виправлене видання, 1987 р., 272 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 4. Книга друга: 1948 – 1950 (продовження). Друге, виправлене видання, 1989 р., 288 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 5. Волинь і Полісся: німецька окупація; книга третя: спомини учасників. Книга містить спогади, рецензії та додаткові підпільні матеріяли про дії УПА. Між мемуарами – повідомлення про договір про ненапад між ГК УПА й угорською армією. 1983 р., 312 стор., мапи, ілюстрації.

Том 6. УПА в світлі німецьких документів, 1942-1945; книга перша: 1942 – липень 1944. Книга містить аналізи, меморандуми, повідомлення, звіти, а також переклади українських документів для центральних політичних, військових і поліційних установ. 1983 р., 256 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи.

Том 7. УПА в світлі німецьких документів; 1942-1945; книга друга: серпень 1944-1945 (продовження шостого тому). 1983 р., 272 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи.

Том 8. Українська Головна Визвольна Рада; документи, офіційні публікації, матеріяли; книга перша: 1944-1945. Книга містить основні документи Першого Великого Збору УГВР, передрук органу Президії УГВР ***Вісник*** (ч. 4 (7), серпень 1945), статті та матеріяли з 1944-45 рр., які стосуються цілости визвольного руху. 1980р., 320 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 9. Українська Головна Визвольна Рада; книга друга: 1946-1948. Книга містить видання УГВР ***Самостійність*** і ***Бюро інформацій УГВР*** та інші матеріяли. 1982 р., 520 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 10. Українська Головна Визвольна Рада; книга третя: 1949-1952. Книга містить документи, офіційні повідомлення, публікації й матеріяли УГВР в Україні, між ними ***Бюро інформацій УГВР,*** вип. 4, 6 і 9. 1984 р., 424 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 11. Тернопільщина: список впавших героїв української революції в боротьбі з московсько-більшовицьким окупантом за час від 13 березня 1944 до 31 грудня 1948 року. Це підпільне видання містить біографії 725 осіб, які загинули на території Тернопільської округи. Крім того, подає нові дані про смерть близько ста невідомих повстанців, які загинули на території округи. 1985 р., XXXII – 248 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 12. Третя подільська воєнна округа УПА («Лисоня»). Книга містить видані командою воєнної округи короткі описи боїв відділів УПА – «Лисоня» від листопада 1943 р. до серпня 1945 року, збірник підпільних пісень «***Повстанський стяг***» – виданий з нагоди п'ятиріччя УПА в 1947 році, – та інші документи й матеріяли групи УПА «Лисоня». 1989 р., 352 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 13. Перемищина — Перемиський курінь; книга перша: Денник відділу «Бурлаки» (Володимира Щигельського) – містить денник цього відділу («Ударники»-4, 94а) за час від жовтня 1946 р. до 24 жовтня 1947 р., ведений бунчужним «Буркуном», з епілогом Богдана Гука («Скали»). Книга має також різні документи сотні – списки вояків, господарські документи тощо. 1986 р., 370 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 14. Перемищина – Перемиський курінь; книга друга: Денники й документи – містить денники сотенного «Крилача» (Ярослава Коцьолка) з 1944 і 1947 років, які продовжував по його смерті сотенний «Бурлака» (Володимир Щигельський), денник сотні «Крилача» (ведений бунчужним «Орестом») і документи обох сотень. 1987 р., 262 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 15. Костянтин Гіммельрайх: Спогади командира відділу особливого призначення «УПА-Схід»; спогади. Автор – киянин – оповідає про свої переживання від вибуху війни 1941 року до «звільнення» з УПА і рейду на Захід в 1945 році: мобілізація до ЧА, німецький полон, окупований Київ, участь у підпіллі ОУНм, к-р вд. УПА (ОУНм) в Карпатах, старшинська школа УПА, мандри по Поділлі й к-р вд. особливого призначення «УПА-Схід». 1987 р., 266 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 16. Підпільні журнали закерзонської України, 1945-1947. Збірник містить передруки таких підпільних журналів: «***Тижневі вісті***», «***Лісовик***», «***Інформативні вісті***», «***Інформатор***» і «***Перемога***». Всі числа цих журналів супроводяться англомовним резюме. Збірник має статтю про історію підпільної видавничої діяльності на Закерзонні та Акт оскарження Олени Лебедович. 1987 р., 608 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 17. Англомовні видання українського підпілля, 1946-1947. Збірник містить передруки підпільних видань: «***Нові Лідіце***», «***Виселення єпископа Коциловського***», «***Вибори в СРСР***», «***Нова голодова катастрофа в Україні***», «***Фашистське страшило***», «***До***

братніх чеського і словацького народів». 1988 р., 192 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 18. Карпатська група УПА «Говерля»; книга перша: Документи, звіти та офіційні публікації. Містить передрук підпільного видання командування групи ***Шлях перемоги,*** звіти команд тактичних відтинків УПА й звіти командирів відділів та підвідділів УПА, 24 ТВ УПА «Маківка». 1990 р., 328 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 19. Карпатська група УПА «Говерля»; книга друга: Спомини, статті та видання історично-мемуарного характеру. Охоплює збірку нарисів і споминів, друкованих у підпіллі. Майже всі спомини написані старшинами і вояками УПА ще в Україні або відразу після переходу на еміґрацію. 1992 р., 357 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 20. Покажчик до «Літопису УПА»; книга перша: 1-19 томи. Книга містить покажчики псевдонімів, прізвищ, географічних назв, інституцій, алфавітні списки авторів та надрукованих матеріялів й інші дані про перших 19 томів «Літопису УПА». 1994 р., 528 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 21. УПА в світлі німецьких документів, 1941-1943; Книга третя: червень 1941 – травень 1943. Книга містить звіти, меморандуми, а також переклади українських документів для центральних політичних і поліційних установ. 1991 р., 271 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 22. УПА в світлі польських документів; книга перша: Військовий Суд Оперативної Групи «Вісла». Містить вироки, звіти та кореспонденцію Військового суду Оперативної групи «Вісла» за період від травня до вересня 1947 р. 1992 р., 627 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 23. Медична опіка в УПА: документи, матеріяли і спогади. Більша частина книги – це спомини санітарів, медиків, лікарів й інших працівників санітарної служби й Українського Червоного Хреста (УЧХ). В книзі теж поміщено підпільні документи й біографії працівників УЧХ. 1992 р., 480 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 24. Ідея і чин: орган Проводу ОУН, 1942-1946. У цій книзі передруковано головний політично-інформативний журнал Проводу ОУН на Українських Землях, що видавався 1942-1946рр. Журнал містив важливу інформації про боротьбу УПА, німецьку та російську окупаційну політику, розвиток української політичної думки. 1995 р., 592 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 25. Пісні УПА. Збірка пісень, тематично пов'язаних з боротьбою УПА. Збірник охоплює не тільки властиві пісні вояків УПА, але й укладені пізніше в тюрмах і концтаборах, чи уложені народом. Збірник містить тексти пісень, їх варіанти, мелодію і варіанти, а також дані про саму пісню, її авторів й оспівуваних у піснях героїв чи події. Збірник містить понад 600 пісень і їх варіянтів. 1997 р., XXIV+556 стор., тверда обкладинка, ноти.

Том 26. Українська Головна Визвольна Рада. Документи, офіційні публікації, матеріяли. Книга четверта: Документи і

спогади. Збірник містить протокол ВЗ УГВР, доповідь на цьому зборі й інші документи: вибір з листування президента УГВР Кирила Осьмака, переговори з польським підпіллям, Угорщиною й Румунією, слідчу справу Миколи та Петра Дужих й інші документи. У книзі також спогади членів УГВР й інших осіб про утворення та діяльність УГВР 2001 р., 658 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 27. Роман Петренко. За Україну, за її волю; спогади. Автор – волиняк – оповідає про свою діяльність від часу війни у 1939 р. до відходу на Захід у 1945 р.. Спочатку автор був діячем ОУН Сарненської округи (від січня 1942 р. у підпіллі), згодом – шефом господарського відділу ШВО УПА «Заграва», від літа 1943 р. – ГВШ (потім КВШ УПА-Північ, командир Дм. Клячківський) і від літа 1944 р. – старшиною для особливих доручень при ГСЗС УГВР під керівництвом М. Лебедя. 1997 р., 279 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи.

Том 28. Марія Савчин. Тисяча доріг; спомини. Автор оповідає про свої переживання від вибуху війни (від 1944 р. до 1953 р. – у підпіллі) до свого приходу на еміграцію у 1954 р.. Від 1945 р. була дружиною В. Галаси, заступника пров. ОУН Закерзонського краю, від 1947 р. співробітника ГОСП в Карпатах, і від 1948 р. – пров. ОУН ПЗУЗ. Авторка перебувала разом з ним на Закерзонні, в Карпатах, на Волині, а також – в тюрмі КҐБ у Києві. 1995 р., 600 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 29. Іван Гарасимів («Палій»). З юнацьких мрій — у ряди УПА, це розповідь учасника підстаршинської школи УПА в Карпатах та ройового в сотні У-І (94), про його бойовий шлях в УПА від осені 1943 р. до осені 1947 р. в Карпатах та на Лемківщині. Спогади дають цікаву картину зі щоденного життя повстанців та їхніх командирів, та про важке становище українського населення на цих теренах. 1999 р., 336 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 30. Степан Хрін (Степан Стебельський). Крізь сміх заліза; спогади. Книга містить два спогади Степана Стебельського («Хріна»), к-ра ТВ УПА 24 «Маківка» – «Крізь сміх заліза», «Зимою в бункері» та спогади Олекси Конопадського («Островерха») – «Спомини чотового УПА Островерха». Автори оповідають про свої дії в УПА від 1944 р. до 1949 р. року на Лемківщині та Дрогобиччині. 2000 р., 552 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 31. УПА на Львівщині і Ярославщині. Спогади і документи вояків УПА ТВ «Розточчя», 1943 – 1947. Книга містить спогади «Сої», «Спартака», «Зенона Семеніва» та інших членів відділу УПА к-ра «Бриля». Також подано оперативні звіти к-ра «Бриля» та к-ра «Гамалії» («Переяслави І» та «Переяслави ІІ») з Тактичного Відтинку УПА «Розточчя». 2000 р., 324 стор., тверда обкладинка, схеми, ілюстрації.

Том 32. Медична опіка в УПА: документи, матеріяли і спогади. Книга друга. Велика частина книги – це спомини санітарів, медсестер, медиків, лікарів та інших працівників санітарної служби й Українського Червоного Хреста (УЧХ). 2001 р., 581 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 33. Тактичний Відтинок УПА 26-ий «Лемко»: Лемківщина і Перемищина (Документи і матеріяли). Книга містить документи і матеріяли, що стосуються історії та діяльности відділів УПА ТВ-«Лемко» в 1944-1947 рр., оперативні звіти, накази інструкції та вказівки, рейди УПА, та документи Підстаршинської школи ім. полк. «Коника». 2001 р., 900 стор., тверда обкладинка, організаційні схеми, ілюстрації, мапи.

Том 34. Лемківщина і Перемищина – «Холодний Яр», «Бескид», «Верховина»: Політичні звіти. Книга містить організаційний розподіл підпільної мережі Лемківщини і Перемищини, кадрову обсаду підпільної сітки та політичні й інформативні звіти з терену за роки 1944-1947 рр.. 2001 р., 974 стор., тверда обкладинка, організаційні схеми, ілюстрації.

Том 35. Покажчик до «Літопису УПА»; книга 2: томи 21-34, томи та 1-3 Нової Серії та томи 1-3 серії «Бібліотека». Книга містить покажчики псевдонімів, прізвищ, географічних назв, інституцій, поазбучні списки авторів та надрукованих матеріялів й інші дані про томи «Літопису УПА» Основної та Нової Серій, також книги «Повстанські могили» т.1 за ред. Євгена Місила. 2002 р., 870 стор., тверда обкладинка.

Том 36. «Книга полеглих членів ОУН і вояків УПА Львівщини». Книга містить отримані з радянських архівів короткі біографії членів ОУН і УПА, які загинули на Львівщині. 2002 р., 1058 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 37. Іван Лико. На грані мрії і дійсності: спогади підпільника. 1945-1955. Книга містить спогади Івана Лика («Скали», «Богдана») – «На грані мрії і дійсності» та спогади Миколи Терефенка («Медведя») – «На грані двох світів». Автори оповідають про пережите ними в підпіллі на Лемківщині та в польських тюрмах. 2002 р., 644 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 38. Петро Й. Потічний. Архітектура резистансу: криївки і бункри УПА в світлі радянських документів. Книга містить схеми та описи різних криївок УПА й запілля, та перелік з'єднань Червоної Армії та Внутрішніх Військ НКВД, які були залучені до боротьби проти підпілля, зібраних в Архіві Внутрішніх військ Українського Округу за рр. 1944-1954 рр., який знаходиться в Колекції ім. Петра Й. Потічного при Університеті Торонто. 2002 р., 430 стор., тверда обкладинка, схеми, ілюстрації.

Том 39. Тактичний відтинок УПА 28-й "Данилів": Холмщина і Підляшшя. Документи і матеріяли. Містить огляди й документи про дії УПА на Холмщині й Підляшші в 1945 – 1948 роках. Між документами – звіти Холмського ТВ УПА, хроніки (денники) сотень УПА, звіти зі зустрічей представників УПА з представниками польського резистансу з ВіН-у («Вольносьць і Нєзавіслосьць»), звіт із зустрічі з англійським кореспондентом, та інше. Більшість документів походить з Колекції Петра Й. Потічного при Унівеситеті Торонто. 2003 р., 1058 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 40. Тактичний Відтинок УПА 27-й "Бастіон": Любачівщина, Ярославщина, Томашівщина. Документи і матері-

яли. Містить огляди й документи про дії УПА в 1945–1948 роках. Серед документів — звіти Команди Тактичного Відтинку, хроніки відділів куреня УПА "Месники", звіти й огляди керівництва II Округи ОУН "Батурин", господарські звіти тощо. Більшість документів походить з Колекції Петра Й. Потічного при Університеті Торонто. 2004 р., 600 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 41. Президент УГВР Кирило Осьмак. Книга містить документи та матеріяли про Президента УГВР Кирила Осьмака, його життя, наукову діяльність і смерть. 2004 р., 880 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 42. Петро Й. Потічний. Літопис УПА – Історія: Документи і матеріали. Вояки УПА, які в 1947-1949 роках пробилися рейдом у Західну Европу, вважали своїм обов'язком залишити для історії та майбутніх поколінь пам'ять про визвольні змагання в часі Другої світової війни та після її закінчення. Це стало реальністю в 1974 р., коли було створено видавництво "Літопис УПА". Книга містить документи та матеріяли про нелегкі будні становлення та діяльності видавництва "Літопис УПА" за 30-літній період діяльності, короткі біографії членів видавничого комітету, адміністрації видавництва, редакторів, авторів, упорядників і фундаторів томів. 2005 р., 658 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Томи 43-44. Боротьба з аґентурою: Протоколи допитів Служби Безпеки ОУН в Тернопільщині. 1946-1948. Книги містять протоколи переслухань працівниками Служби Безпеки (СБ) ОУН Тернопільської області осіб, підозрілих у співпраці з органами державної безпеки СРСР. Матеріяли походять з підпільного архіву, віднайденого у 2004 р. в селі Озерна Зборівського р-ну Тернопільської обл., завдяки с. п. Софрону Кутному. На їх базі можна вивчати організацію, обсяг та дії підпільних структур щонайменше в межах однієї області у 1946–1948 рр., коли тиск на підпілля радянських силових структур був надзвичайно потужний. Також матеріяли протоколів яскраво відображають жорстокість, нелюдяність та брутальність радянських репресивних органів, які шляхом терору та насилля снували павутину імперії зла на теренах Західної України.

Том 43. Книга 1: В першій книзі поміщено 85 з 193 наявних протоколів допитів, що охоплюють 13 районів Тернопільщини, зокрема: Бережанський, Білобожницький, Борщівський, Бучацький, Великобірківський, Великоглибочоцький, Великодедеркальський, Вишнівецький, Заліщицький, Залозецький, Збаразький і Зборівський райони. 2006 р., 1332 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, схеми.

Том 44. Книга 2: Книга є продовженням 43 тому та міститить подальших 108 протоколів переслухань СБ ОУН, зокрема, з теренів таких районів як: Золотопотіцький, Золотниківський, Козівський, Козлівський, Коропецький, Кременецький, Ланівецький, Микулинецький, Новосільський, Підволочиський, Підгаєцький, Почаївський, Пробіжнянський, Скала-Подільський, Скалатський, Теребовлянський, Товстецький, Чортківський, Шумський, та з Рогатинського району Станиславівської області. Тут також поміщені

Протоколи ТОС-у, Протоколи смерті, Лист підпільників на Далекий Схід, Протокол однієї події, список функціонерів МВД і МҐБ та список слідчих СБ. Вступна стаття до обох книг поміщена в т. 43. 2006 р., 1288 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 45. Генерал Роман Шухевич – "Тарас Чупринка" Головний Командир УПА. Книга містить спогади про ген. Романа Шухевича–Тараса Чупринку, його життя, підпільну діяльність і смерть. 2006 р., 572 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 46. Боротьба з аґентурою: Протоколи допитів Служби Безпеки ОУН в Тернопільщині. 1946-1948. Книга 3. Книга є важливим доповненням і продовженням тт. 43-44 та містить протоколи переслухань СБ ОУН з п'яти районів Тернопільської обл., зокрема: Великодедеркальського, Вишнівецького, Збаразького, Золотниківського та Кременецького. Документи походять з повстанських архівів, віднайдених в околицях сіл Пліхів, Краснопуща Бережанського р-ну та Петриків Тернопільського р-ну. 2007 р., 896 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 47. Підпільна Пошта України. Видання присвячене діяльності Підпільної Пошти України містить ілюстрації філателістичної колекції Петра Й. Потічного про підпільну і протипідпільну боротьбу в Україні з коротким описом рисунків марок і блоків, а також вступні статті, що привідкривають історію діяльності ППУ. Книжка розрахована на широке коло читачів, які цікавляться філателістичною справою, а також історією та культурою України. 2009 р., 328 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Готуються до друку:

– Тернопільщина: "Вістки з Терену" та "Вістки з Тернопільщини".

– УПА у світлі словацьких та чеських документів 1945-1948.

У новій серії, т. зв. Київській, у співпраці з Інститутом української археографії та джерелознавства Національної Академії Наук України Державним комітетом архівів України та Центральним державним архівом громадських об'єднань (ЦДАГО) України появилися такі томи «Літопису УПА»:

1. Видання Головного Командування УПА. Книга містить такі видання: «*До* ***зброї»,*** № 16, 1943, «***Повстанець»,*** № 1-6, 1944-1945, «***Український перець»,*** № 1-3, 1943-1945 та «***Бойовий правильник піхоти».*** Київ – Торонто, 1995 р., 482 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

2. Волинь і Полісся: УПА та запілля 1943 – 1944. Документи і матеріали. Книга містить документи Головної Команди УПА-Північ та документи Військових Округ «Заграва», «Богун», «Турів» та «Тютюнник». Київ – Торонто. 1999, 724 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

3. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: директивні документи ЦК Компартії України 1943-1959. Збірник містить найповніше зібрання документів ЦК КП(б)У – постанови з'їздів, пленумів політбюро, оргбюро, секретаріяту, які супроводжуються інформативними записками, повідомленнями та довідками. У книзі також подано листи, стенограми засідань та виступів членів ЦК КП(б)У. Київ-Торонто. 2001, 652 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

4. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ (1943–1959). Книга перша: (1943–1945). У книзі зібрані документи з історії боротьби сталінського режиму проти українського національно–визвольного руху протягом 1943–1945 рр. Усі подані матеріяли мають інформаційно–звітний характер. Київ–Торонто. 2002, 597 стор., тверда обкладинка.

5. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ. (1943–1959). Книга друга: 1946–1947. У книзі зібрані документи з історії боротьби сталінського режиму проти українського національно–визвольного руху протягом 1946–1947 рр. Усі подані матеріали мають інформаційно-звітний характер. Київ–Торонто. 2002, 574 стор., тверда обкладинка.

6. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ. (1943–1959). Книга третя: 1948. У книзі зібрані документи з історії боротьби сталінського режиму проти українського національно-визвольного руху протягом 1948 р. Усі подані матеріали мають інформаційно-звітний характер. Київ–Торонто, 2003, 523 стор., тверда обкладинка.

7. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ. (1943–1959). Книга четверта: 1949–1959. У книзі зібрані документи з історії боротьби сталінського режиму проти українського національно-визвольного руху протягом 1949–1959 рр. Усі подані матеріали мають інформаційно-звітний характер. Київ–Торонто, 2003, 716 стор., тверда обкладинка.

8. Волинь, Полісся, Поділля: УПА та Запілля 1944-1946. Документи і матеріяли. Збірник містить документи керівництва УПА-Північ і УПА-Південь, Краєвого проводу ОУН ПЗУЗ і НВРО та груп (Воєнних Округ) «Заграва», «Богун», «Тютюнник» і з'єднань груп «33» (ПЗК «Москва»), «44» (ПСК «Одеса»). Київ–Торонто. 2006, 1448 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

9. Боротьба проти повстанського руху і націоналістичного підпілля: протоколи допитів заарештованих радянськими органами державної безпеки керівників ОУН і УПА. 1944-1945. Книга містить архівні документи з переслухань радянськими репресивними органами таких осіб, як: Михайло Степаняк, Євген Басюк, Мирослав Гайдук, Ярослав Білинський, Артемізія Галицька, Олександер Луцький, Юрій Стельмащук, Петро Дужий, Микола

Дужий, Володимир Павлик, Омелян Польовий, Федір Воробець, Дмитро Вітовський, Василь Левкович. Київ–Торонто, 2007, 912 стор, тверда обкладинка, ілюстрації.

10. Життя і боротьба генерала "Тараса Чупринки" (1907–1950). Документи і матеріали. У книзі зібрані документи та матеріали за 1907–2005 рр., які характеризують основні віхи життя і діяльності керівника українського визвольно-революційного руху в 1943–1950 рр. ген. Романа Шухевича ("Тараса Чупринки") та присвячені його пам'яті. Поряд з документами Галузевого державного архіву СБ України до збірника увійшли документи Державного історичного архіву України у Львові і, частково, – ЦДАВО України, а також матеріали, які публікувалися в "Літописі Української Повстанської Армії" (Торонто) та в інших виданнях. Київ–Торонто, 2007, 832 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

11. Мережа ОУН(б) і запілля УПА на території ВО "Заграва", "Турів", "Богун" (серпень 1942 — грудень 1943 рр.). До книги увійшли 353 раніше не опублікованих документи з різних територіальних осередків ОУН(б) і запілля УПА на Волині й Південному Поліссі за серпень 1942 — грудень 1943 рр., які відображають діловодство КП, округ, районів ОУН(б) на ПЗУЗ (серпень 1942 — вересень 1943 рр.), а також округ, надрайонів, районів, кущів, підрайонів і станиць запілля УПА на ПЗУЗ (вересень — грудень 1943 р.). Київ–Торонто, 2007, 848 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

12. Воєнна Округа УПА «Буг» 1944-1948. Документи і матеріали. Книга 1. Том містить документи командування воєнної округи і окремих підрозділів, пресові видання "Буг", як також звітно-інформативні документи керівництва ОУН на Львівщині. Київ–Торонто, 2009 р., 800 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

13. Воєнна Округа УПА «Буг» 1943-1952. Документи і матеріали. Книга 2. Том містить документи командування Воєнної Округи і окремих підрозділів, пресові видання, як також звітно-інформативні документи керівництва ОУН на Львівщині. Київ–Торонто, 2009 р., 1232 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Готуються до друку томи НС:

– Боротьба проти повстанського руху і націоналістичного підпілля: протоколи допитів заарештованих радянськими органами державної безпеки керівників ОУН і УПА. 1946–1952. Книга 2.

– УПА і запілля на ПЗУЗ. 1943-1945. Невідомі документи. Публікація включатиме документи, нещодавно виявленні в різних архівах України.

Серія «Літопис УПА» – Бібліотека

1. Юрій Ступницький. Спогади про пережите. Автор – волиняк – оповідає про свою родину та переживання від юнацьких років (кінець 30-х) до виходу з ув'язнення в середині 50-х років. Автор є сином начальника штабу УПА полк. Леоніда Ступницького, разом з яким у 1943 р. пішов до УПА, де навчався у старшинській школі

«Дружинники». Після арешту в 1944 р. поневірявся по тюрмах і таборах Радянського Союзу. Київ, 2000, 128 стор., м'яка обкладинка, мапи, ілюстрації.

2. Володимир В'ятрович. Рейди УПА теренами Чехословаччини. Монографію присвячено одному з маловідомих аспектів історії українського національно-визвольного руху 1940-1950 років – рейдам УПА чехословацькими теренами. Обрана тема дозволяє авторові показати розмах національно-визвольної боротьби в Україні, її вплив на події у післявоєнній Європі, без чого неможливе правильне і об'єктивне тлумачення суспільних процесів того часу. Львів, 2001, 208 стор., м'яка обкладинка, мапи, ілюстрації.

3. Ярослав Грицай – «Чорнота», Параскевія Грицай. А рани не гоїлися: Спомини «Чорноти». У книзі описані спогади чотового командира УПА «Чорноти» про події, що відбувалися в 1943-1945 роках на Закерзонні, та про його страдницьке життя в більшовицьких тюрмах і концтаборах Сибіру. Мемуари підготовлені до друку дружиною автора Параскою Грицай (з дому Ротко), яка протягом довгих років відтворювала розповіді свого чоловіка, уточнювала, доповнювала та систематизувала їх. Львів, 2001, 332 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

4. Спогади вояків УПА та учасників збройного підпілля Львівщини і Любачівщини. Книга містить спогади Василя Левковича ("Вороного"), його дружини Ярослави, сотен-ного Миколи Тарабана ("Тучі"), вояків УПА Івана Філя ("Шеремети"), Івана Василевського–Путко ("Вуса"), оргмоба Костя Міхалика ("Думи) та зв'язкової Катерини Когут–Лялюк ("Грізної"). В книзі подана коротка згадка про Якова І. Чорнія ("Кулю", "Мушку", "Ударника"), командира Перемиської 6 ВО УПА, авторства Федора Лопадчака. Львів, 2003, 448 стор., тверда палітурка в суперобкладинці, ілюстрації.

5. Мирослав Горбаль. Довідник-пошуківець. Реєстр осіб, пов'язаних з визвольною боротьбою на теренах Львівщини (без Дрогобиччини). 1944-1947 (за архівними документами). Книга є підсумком опрацювання архівних документів з фондів Державного архіву Львівської области за 1944-1947 роки. Ці документи мають інформаційно-звітний характер (також плани заходів, стенограми нарад, протоколи засідань та допитів, підпільні документи, прокурорські аналізи, аґентурні справи тощо) й викривають суть боротьби комуністичного режиму проти національно-визвольного руху на вказаних теренах. У довіднику подані ключові ідентифікаційні дані про осіб, які були пов'язані з тим рухом, та джерела інформації цих даних. Львів, 2003, 416 стор., м'яка палітурка.

6. Мирослав Горбаль. Довідник-пошуківець. Реєстр осіб, пов'язаних з визвольною боротьбою на теренах Дрогобиччини. 1939-1950 (за архівними документами). У цій праці зібрана траґічна інформація про особи та події, що, безпосередньо чи опосередковано, у позитивному чи неґативному плані, були пов'язані з визвольною боротьбою на території тодішньої Дрогобицької области у 1939–50-х роках. Основна інформація –

результат опрацювання документів архівних справ Державного архіву Львівської области (ДАЛО) та інших архівів, а також видань, публікацій і машинописів з цієї тематики; дописів, свідчень, спогадів та листів. Львів, 2005, 1312 стор., ілюстрації, тверда палітурка.

7. Володимир Ковальчук. Діяльність ОУН (б) та Запілля УПА на Волині та південному Поліссі (1941-1944 рр.). В книзі досліджено інформативний потенціал джерел з історії діяльності мережі ОУН і запілля УПА на ПЗУЗ. Обговорюється формування первісної джерельної бази, особливості фондоутворення, діловодство, проводиться класифікація документального масиву джерел та з'ясовано особливості діяльності референтур ОУН(б) і запілля УПА. Львів, 2006, 512 стор., тверда палітурка.

8. Онишко Леся. «Нам сонце всміхалось крізь ржавії ґрати». Катерина Зарицька в українському національно-визвольному русі. У цій монографії на основі архівних документів та матеріалів, спогадів учасників подій досліджено етапи становлення світогляду Катерини Зарицької, її участь в формуванні Українського Червоного Хреста; діяльність в референтурі пропаґанди ОУН (б) та налагодження зв'язків головнокомандувача УПА Романа Шухевича; показано її життєвий шлях в тюрмах і таборах СССР, а потім на волі. Львів, 2007, 928 стор., тверда палітурка, суперобкладинка, ілюстрації.

9. Коханська Галина. З Україною у серці. Спомини. Спомини присвячені історії національно-визвольного руху на Волині 1930-1950 рр. Вони відображають діяльність польського окупаційного режиму та більшовицькі репресії 1939-1941 рр. Авторка детально розповідає про свій вступ в ряди ОУН, проходження вишколів, свою діяльність в Колківській республіці УПА у відділі розвідки. Окремий розділ споминів присвячений ув'язненню в комуністичних таборах. Львів, 2008, 400 стор., тверда палітурка, суперобкладинка, ілюстрації.

Серія «Події і люди»

1. Посівнич Микола. Нескорений командир. У нарисі висвітлюється життєвий шлях провідного члена ОУН та Головного командира УПА Романа Шухевича, незламного лідера національно-визвольної боротьби українського народу. Торонто-Львів, Видання 2-е, доповнене. 2008, 80 стор., ілюстрації.

2. Осьмак Наталка. Кирило Осьмак – нескорений Президент УГВР. Пропоноване дослідження розкриває на основі архівних документів і матеріалів невідомі сторінки життя і діяльності одного з чільних керівників українського визвольного руху 1940-х років. – Торонто-Львів, 2008, 128 стор., ілюстрації.

3. Посівнич Микола. Степан Бандера. Життя присвячене свободі. Пропоноване дослідження присвячене життю та діяльності Провідника ОУН та ЗЧ ОУН Степана Бандери в 1920–1959 рр. На основі спогадів та документів у книзі висвітлено боротьбу і роль ОУН і ЗЧ ОУН та її лідера у тогочасних суспільно–політичних процесах. Крім того, читач зможе довідатися про родинне, шкільне, студентське оточення, в якому формувалася особистість майбутнього

Голови проводу ОУН та ЗЧ ОУН. Торонто–Львів, 2008, 112 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

4. Петро Й. Потічний. Моя дорога. Короткий біографічний спомин Петра-Йосифа Потічного, написаний англійською мовою, охоплює період від народження до часу, коли він, як юнак, вояк УПА, прибув зі своїм відділом до Західної Німеччини під кінець 1947 р. Торонто–Львів, 2008, 124 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

5. «Грім» – полковник УПА Микола Твердохліб. Спогади і матеріали. / Упорядник Роман Грицьків. Видання присвячене полковнику Української Повстанської Армії Миколі Твердохлібу – «Грому». Крізь призму спогадів безпосередніх учасників подій та інших матеріалів у збірнику зображено життя і діяльності видатного повстанського командира, а також висвітлено національно-визвольну боротьбу 1930-х – 1950-х років у Карпатах. Торонто–Львів, 2008, 128 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

6. Михайло Романюк. Петро Федун – «Полтава» – провідний ідеолог ОУН та УПА. Пропоноване видання присвячене життю та діяльності одного із керівників збройного підпілля ОУН та УПА Петра Федуна – «Полтави». На основі архівних документів висвітлено процес формування світоглядних позицій, національно-патріотичних переконань та його творчої спадщини. Торонто–Львів, 2009, 128 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

7. Українська Головна Визвольна Рада / Упорядники П. Й. Потічний, М. Посівнич. У книзі про УГВР поміщено статті Р. Шухевича, М. Дужого і А. Камінського, спогади Л. Шанковського, Д. Ребет у яких висвітлено боротьбу і роль УГВР у тогочасних українських суспільно-політичних процесах. Торонто–Львів, 2009, 136 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

“ЛІТОПИС УПА” В МЕРЕЖІ INTERNET

Заходами Адміністрації видавництва “Літопис УПА” детальну інформацію українською та англійською мовами про видання та споріднені матеріали можна знайти в мережі Internet за адресою:

http://www.litopysupa.com

Ця інформація складається з чотирьох груп.

1. Вступ до серій (*Introduction to the Series*), який дає загальні інформації про “Літопис УПА” та цілі видавництва.
2. Інформації про замовлення (*Ordering information*), які дають короткі інформації про кожний том серій та як їх замовляти.
3. Книги “Літопис УПА” (*Litopys UPA volumes*), де про кожний том подано не тільки повну бібліографічну інформацію (титульна сторінка, дата і місце публікації, число ISBN, ціна та редактор книги), але також повний текст вступної статті та резюме матеріалів тому. Текст ілюстрований знимками, які знаходяться в книзі.
4. Споріднені матеріяли (*Related Materials*). У цій групі подані публікації інших видавництв, що відносяться до теми УПА та Збройного підпілля в Україні.

Аналогічну інформацію англійською мовою
можна знайти також на web сторінці за адресою:

http://www.infoukes.com/commercial/litopysupa/index.html

Про подальші інформації можна звертатися на адресу Адміністрації:

— Микола Кулик — **mykola.kulyk@litopysupa.com**

або Редакції:

— Петро Й. Потічний — **peter.potichnyj@litopysupa.com**

Адміністрація в Україні — **litopys@bs.lviv.ua**

Будемо вдячні за відгуки читачів на наше видання.

Пишіть на подані адреси або також на
mail@litopysupa.com

ОБ'ЄДНАННЯ КОЛИШНІХ ВОЯКІВ УПА В США Й КАНАДІ
та
ТОВАРИСТВА КОЛИШНІХ ВОЯКІВ УПА
ім. ГЕН. ХОР. ТАРАСА ЧУПРИНКИ В США Й КАНАДІ

ВИДАВНИЧИЙ КОМІТЕТ "ЛІТОПИСУ УПА"

М. Бохно, І. Василевський-Путко, О. Дольницький, О. Жигар, Ірина Камінська, Б. Ковалик, М. Ковальчин, Ю. Котляр, М. Кошик, М. Кулик, Р. Кулик, М. Лущак, М. Міґус, П. Мицак, Емілія Нагірна Зінько, Марія Пискір, П. Потічний, С. Рогатинський, І. Росіл, В. Сорочак, Ярослава Філь,О. Цилюпа, С. Шпак, Є. Штендера.

Адміністрація:
М. Кулик, Р. Кулик, Емілія Нагірна Зінько, Наталка Солтис

Адреса:
LITOPYS U.P.A.
P.O. Box 97, Station "C"
Toronto, Ontario, M6J 3M7, Canada
E-mail: mail@litopysupa.com

Адміністрація в Україні:
Ігор Гомзяк, Богдан Столяр

Благодійний Громадський Фонд "Літопис УПА"
ім. Володимира Макара
Микола Посівнич

Адреса: "Літопис УПА"
пл. Міцкевича, 6/7, Львів 79000 Україна
тел.(38-032) 235-8485 e-mail: litopys@bs.lviv.ua

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

том 47

Підпільна пошта України

Редактор
Зенон Боровець

Літературний редактор
Леся Луньо

Підписано до друку 14.09.2009. Формат 70 x 100 1/16
Папір офсетний. Друк офсетний.
Умовн. друк. арк. 23,17. Обл.-видавн. арк. 18,12.
Наклад 2000. Зам. № 9-14/09

Фундатором цього тому «Літопису УПА» є
др. Марія Фішер–Слиж
в пам'ять покійного мужа
д–ра Рудольфа Фішера

Д-р Марія Фішер–Слиж народилася 1922 р. в Коломиї (Західна Україна) у батьків Д-ра Адольфа й Ольги Слижів і до 1933 р. проживала в м. Белзі, а опісля у Львові. Там вона навчалася в Українській академічній ґімназії, однак після радянської окупації Західної України переїхала з сім'єю до Холму, де завершила середню освіту. Медичні студії вона закінчила у Мюнхені і в 1950 р. разом з родиною еміґрувала до США. Працювала педіатром у м. Канакі, штат Іллінойс. У 1959 р. одружилася з д-ром Рудольфом Фішером, який народився в Штравбінґу (Баварія) і здобув медичну освіту в Університеті Гумбольдта в Берліні. Др. Рудольф Фішер помер у 1982 р.

Д–р Фішер–Слиж живе в Торонто, Канада, де віддано працює в українській громаді. Вона є членом ради правління Українського медичного товариства Північної Америки (УМТПА) в Чікаґо, головою Товариства приятелів академічної ґімназії в діаспорі та членом ради Канадського товариства приятелів України. Вона також – член Наукового товариства ім. Шевченка й Ліґи українських меценатів. Відома як щедрий жертводавець на численні наукові проекти в Україні та Канаді, між ними дар в сумі мільйон доларів Українському католицькому університетові у Львові, та $100, 000 на англомовний переклад "Історії України-Руси" Михайла Грушевського.

Дар у сумі $25,000 на «Літопис УПА» допоміг у виданні книги про Підпільну Пошту України.

This volume of the “Litopys UPA” is founded by
Dr. Maria Fischer-Slysh
in memory of her late husband
Dr. Rudolf Fischer

Dr. Fischer-Slysh was born in Kolomyia in Western Ukraine in 1922 and spent her childhood in the historic city of Belz, before moving with her parents Dr. Adolf and Olha Slysh to Lviv in 1933. She attended the Ukrainian Academic Gymnasium in Lviv, but after the Soviet occupation of Western Ukraine fled with her family and finished her secondary school in Kholm. She completed her medical studies in Munich in 1949 and immigrated with her family to the United States in 1950. She practiced as a pediatrician in Kankakee, Illinois. In 1959 she married Dr. Rudolf Fischer, who was born in Straubing, Bavaria, and completed his medical studies at the Humboldt University in Berlin. Dr. Fischer passed away in 1982.

Dr. Fischer-Slysh now resides in Toronto. She is a long-time member of the Board of Directors of the Ukrainian Medical Association of North America (UMANA) in Chicago, head of the Friends of the Academic Gymnasium in the Diaspora, and a member of the board of the Canadian Society of the Friends of Ukraine. She is also a member of the Shevchenko Scientific Society and the League of Ukrainian Philantropists. A generous donor to numerous scholarly undertakings in Ukraine and Canada, she has donated one million dollars to the Ukrainian Catholic University in Lviv, Ukraine, and the sum of $100,000 to the Hrushevsky Translation Project at the Canadian Institute of Ukrainian Studies, Edmonton, Alberta.

Her gift of $25,000 to the “Litopys UPA” supports the publication of the Ukrainian Underground Post (PPU).

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

47